Pro Cubiculo M. Gram. B.

<366352547700 11
S
<366352547700 11
Bayer. Staatsbibliothek

A. Lat. a. 470.

950 Martialis

Collegij S. J. Monac.

M. VAL.

MARTIALIS EPIGRAMMATA

Demptis obscenis.

Addidit annotationes
& interpretationem

JOSEPHUS JUVENCIUS

è Societate JESU.

Typus ab ipsomet Autore correcti, et emendata.

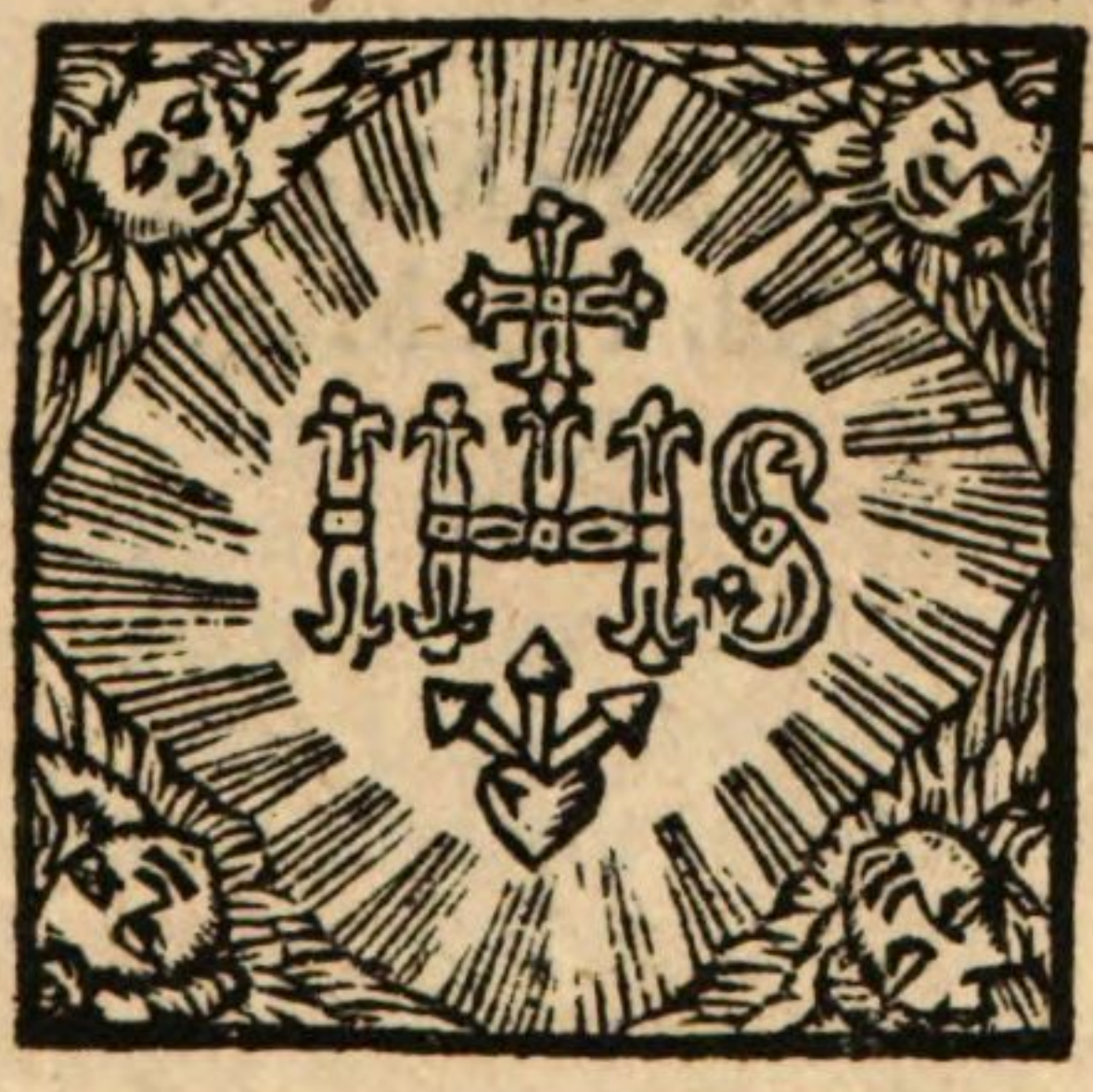

ROMÆ, Typis Antonii de Rubeis
in Platea Cerensi. 1703.

SUPERIORUM PERMISSU.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

IMPRIMATUR

Si videbitur Reverendiſſimo Patri Magiſtro Sac. Pal. Apoſtolici.

Dominicus de Zaulis Epiſc. Verulanus Viceſgerens.

IMPRIMATUR.

Fr. Jo. Baptiſta Carus Mag. & Reverendiſs. P. Sac. Apoſtol. Pal. Mag. Socius Ordin. Præd.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

M. VAL. MARTIALIS

VITA.

De ejuſdem ſcriptis, & iſtis commentariis.

MARC. VAL. MARTIALIS natus eſt Bilbili, quæ civitas eſt Hiſpaniæ in Celtiberia, patre Frontone, matre Flaccilla, kalendis Martiis, ſub Claudio Imperatore, qui anno Chriſti 41. imperium inivit. In quibuſdam libris pervetuſtis appellatur M. Val. Martialis Cocus: ſive id cognomentum ipſi per jocum fuerit inditum, ſive gentilitium & paternum habuerit. Uxorem duxit Clodiam Marcellam, quam ipſe libro Epigr. XII. epig. 19. celebrat. Romam ſub Nerone venit annum agens alterum & viceſimum. In Italia manſit annos 35. quibus exactis, rediit in Hiſpaniam ſuam anno ætatis 57. ibíque deceſſit imperante Trajano, natus annos admodum 60.

Ejus carminum libri quatuordecim numerantur: nec in iis tamen omnia omnino ejus epigrammata continentur; ſiquidem nonnulla proferuntur à quibuſdam antiquis auctoribus, quæ in iſtis libris non extant; ſive quod ſcripta fuerint libris jam editis, ſive quod colligentibus exciderint.

Magnam ſemper ab hominibus eruditis ingenii laudem eſt adeptus. *Erat* (inquit Plinius Secundus, illius æqualis & amicus) *homo ingenioſus*,

acutus, acer, & qui plurimùm in scribendo & salis haberet & fellis, nec candoris minus. Ælius Verus Cæsar, teste Spartiano, Martialem *Virgilium suum* appellabat. Omitto recentiorum de illo testimonia plena dignitatis, quibus adstipulatur consentiens omnium ætatum fama.

Si quæras quid sit Epigramma, quo in genere uno versatur Martialis, ea vox nihil aliud quàm inscriptionem sive titulum sonat: ἐπιγράφω enim est, inscribo, superscribo. Nunc significat carmen breve ac venustum, rem aliquam ingeniosè, graviter, aut argutè concludens. In quo venustas porro epigrammatis & acumen consistat, legendo sentias facilius, quàm definiendo explices.

Jam verò ut aliquid etiam de istis commentariis, & labore nostro admoneam, non me deterruit superiorum hujus cultissimi vatis interpretum, Ramiresii, Matthæi Raderi, Petri Rodellii, Vincentii Collessi, & aliorum eruditus labor, quominus symbolum quoque meum conferrem. Raderus enim, præterquam quod mole rerum & eruditionis copiâ laborat, habet interdum nonnulla suboscura, & quædam etiam intacta prætermittit. Rodellius partem duntaxat Martialis, ea quidem, quam ceteris in libris adhibuit, perspicuitate ac sagacitate, complexus est. Quod spectat illos, qui VARIORUM inscribuntur, commentarios, quos imperiti laudant, dolendum profectò est ejus generis & nominis libros, tam speciosо nomini tam parum respondêre: qui si reipsâ tot interpretum, quot extant, sententias suis quasque locis aptè digestas, acri judicio delectas, & inter sese compositas, accisis quæ ad rem non pertinent verbis, repræsentarent, novis facilè commentariis careremus. Collessus, qui noviſsimè scripsit, nondum omnibus satisfacit. Operam dedimus quoad ejus fieri potuit, ut nihil omitteremus non explanatum, ubi

res popoſcit, nec minor fuit cura brevitatis: itaque non evagati ſumus longius in propriis quibuſdam nominibus explicandis, in indagandis vocum nonnullarum originibus, ac ejuſmodi tricis, in quibus nonnulli Grammatici valde ſudant. Quis enim id in epigrammate legendo quærit? Lectiones optimas è probatiſſimis petitas codicibus, & ad ſententiam carminis quam proximè accedentes ſecuti ſumus: alias, ſi quæ vulgatæ eſſent, interdum expoſuimus; alienas & contortas omnino rejecimus. Præfiximus etiam nova ſingulis epigrammatis lemmata ſive titulos, è quibus unjuſcujuſque argumentum & acumen intelligi poſſit. Indices addidimus tres. Primus eſt Epigrammatum II. Lemmatum, ſive argumentorum, quæ quia in magna varietate verſantur, ea communes quoſdam in locos redigere ſtuduimus, unde quiſque arbitratu ſuo depromat quod opus erit; v.g ſi condendum ſit epitaphium, amplius viginti ejus generis epigrammata eodem indicata titulo reperies, ſuo ſingula certo colore, cultúque diſtincta: ſi quid in avaros mediteris, ſi quid componas in invidos, ingentem & amœnam ſilvam dabit hic ſecundus index. III. Eſt rerum, earum præſertim quę in notis explicatæ fuerunt, quę nec ſemper vel eruditiſſimis obviæ ſunt, nec in exponendis ſingulis epigrammatis fuerunt à nobis repetitæ, ut conſuleretur brevitati. ad extremum, ita rationem eruditionis habuimus, ut pietatis ac pudoris etiam haberemus; rati nullum eruditioni profanæ & antiquitati locum apud homines pios ac bene inſtitutos eſſe debere (quantumvis abjecti quidam ac perditi homines reclament) ubi religionis aut probitatis vel leviſſimum periculum eſt.

APPENDIX.

CUM in poſtremis libris recurrant ſæpe voces eædem, quæ in prioribus explicatæ ſunt, ſatis habuimus paginam indicare, ubi erant explanatę. aliquando tamen (quod neſcire te nolim) in his paginis indicandis diligentia excudentium titubavit, præſertim in libro VII. & VIII. ubi rem non eo, quo eſt notata, loco ſępe reperies, ſed tertia fere, ante aſcriptam, pagina. Quod ſi quærendi labor te angit, Indicem, quæſo, conſule, ubi pagina cum fide citatur. Incœperam quoque in prioribus libris Romanam veterem monetam exigere ad recentis Romanæ uſum ac trutinam; ſed cum iidem numeri ut plurimum redirent in libris poſterioribus, ſatis viſum eſt quod fuiſſent ſemel explicati. Ne quid tamen deſideres, utque totam rei nummarię veteris Romanę, rationem cum recenti comparatæ, ut quidem nunc eſt hoc anno 1703. æſtimare poſſis, ſic habeto: Seſtertium minorem continuiſſe duos aſſes Romanos veteres cum dimidio tertii, ſive ſemiſſe: Unum ſeſtertium majus, minores mille ſeſtertios valuiſſe: in denario quatuor fuiſſe ſeſtertios, aſſes verò decem. Seſtertium minorem unum reſpondere duobus aſſibus, ſeu ſolidis, ut vocant, Gallicis: qui efficiunt Romanę monetę recentis baiocchos duos, cum triente, id eſt, quarta bajocchi parte. Unde colliges denarium Romanum octo ſolidis Francicis, & novem admodum baiocchis reſpondere. Libram Turonicam, ſive nummium Francicum, qui aſſes ſeu ſolidos Gallicos viginti complectitur, & ſeſtertiis minoribus decem æquiparatur, valere baiocchos tres & viginti circiter. Decem libras, ſeu Francicos, reſpondere ſcutatis nummis Italicis duobus & baiocchis admodum triginta. Viginti

Francicos æſtimari ſcutatis Romanis quatuor, & baiocchis ſexaginta. Quadraginta Francicos nummos reſpondere ſcutatis Italicis novem, & baiocchis viginti. Huic ſummæ reſpondebant ſeſtertii minores quadringenti, ſive denarii centum, quod vulgo vocabant, *mille æris*: eratque illum idem Minæ, ſeu mnæ antiquæ, pretium.

Jam, mille ſeſtertii minores, id eſt ſeſtertium majus, reſpondent centum libris Turonicis, ſeu nummis Francicis: Romanis verò ſcutatis tribus circiter & viginti. Libræ Francicæ quingentæ, nempe quinque ſeſtertia, ſcutatis Rom. centum quindecim. Sexcentæ, id eſt, ſex ſeſtertia; ſcutatis 138. Septingentæ, ſive ſeptem ſeſtertia, ſcutatis 157. cum baiocchis circiter quinquaginta. Mille nummi Francici, ſeu decem ſeſtertia, ducentis triginta ſcutatis Italicis. Decies mille libræ Gallicæ, ſive centum ſeſtertia (quod etiam appellabant ſeſtertiûm ſemel) ſcutatis Rom. recentibus, bis mille & trecentis. Vicies mille nummi Gallici, ſive ſeſtertiûm bis, ſcutatis Romanis quater mille ſexcentis. Centena millia nummorum Francicorum, hoc eſt mille ſeſtertia, ſive ſeſtertium decies, quod olim una vocula, *Decies*, appellabant, valent ſcutatorum Roman. viginti duo millia, & quingentos. Francicorum trecenta millia, quod Romani veteres dicebant *tricies*, ſubaudiendo, centena millia minorum ſeſtertiorum, efficiunt ſcutatorum Roman. circiter ſexaginta novem millia. Decies centena millia Francicorum, ſive millio, ut vulgo loquuntur, quod Romani vocabant *centies*, efficiunt ſcutatorum Italic. circiter ducenta viginti quinque millia. Decem verò milliones, ut dicitur, quod priſcis Romanis erat *millies*, valent Italicorum ſcutatorum ferè vicies centena millia, cum ducentis quinquaginta millibus. Ex iſtis numeris facilis

erit de ceteris conjectura, augendo summam vel minuendo, pro rata portione.

Addo: Argenti libram veterem Romanam denarios 84. complexam esse, & respondere libris Turonicis sive nummis Francicis 33. cum solidis 12. auri vero Romanam veterem libram, libris Turonicis 576. æstimari. Talentum Ægyptium argenti libras complectebatur 80. Gallicas vero bis mille sexcentas octoginta octo. Atticum, libras Francicas bis mille quadringentas: minas 60. Erat alterum talentum atticum paulo majoris pretii, continens minas octoginta.

Metuo ne typographorum festinatio, dum studiosæ juventuti commodare properant, alicubi lapsa sit. Eos à candidis lectoribus, quorum labori levando libellus iste fervit, excusatum iri confido. Si quid erit nihilominus errati gravioris, indicabitur. Vir eruditus, dum legeret Epigramma LXI. Lib. IX. voces istas *Astra in diversa*. Illas sic explicandas censuit, quasi cœlum duplex innueret Martialis, unum Jovis, alterum Cæsaris. Nam Domitianum Jovi: ejus domum cœlo comparare Vates solet. Nolui te ingeniosa explanatione defraudare.

Alius, milliarium latinis usitatius fuisse, quàm milliare, observavit. cui assentior. ea vox semel iterumque legitur lib. I. Epig. XIII.

Idem Epigrammati XIV. ejusdem libri multum lucis afferri posse credidit è Plinii Epistola decima sexta libri III. & eruditis in eam notis Catanei, qui, opinor monet Arriam illam de qua scribit Tacitus libro XVI. Annal. ejus Arriæ quam Martialis celebrat, filiam extitisse. Epigrammatis XVIII. ejusdem libri I. sententia hæc videtur esse, Agricolam causidico esse præferendum.

M. VAL.

M. VAL.
MARTIALIS
LIBER SINGULARIS.
DE SPECTACULIS,
SIVE
AMPHITHEATRUM CÆSARIS.

LIBER SINGULARIS. Ita vocatur hic liber, quia de uno quodam argumento ſcriptus, & à cæteris libris ſejunctus eſt. Inſcribitur etiam, *De Spectaculis*, quia ſpectacula ſunt præcipuum illius argumentum, nempe venationes, ſingularia gladiatorum certamina, naumachiæ, &c. Denique ab aliis inſcribitur, *Amphitheatrum Cæſaris*, quia deſcribit ludos & ſpectacula edita in amphiteatro, quod Titus Imperator, Domitiani frater, exſtruxit, vel potius, à Veſpaſiano patre jam ſtructum, dedicavit.

M. VAL. MARTIALIS LIBER SINGULARIS. DE SPECTACULIS, SIVE AMPHITHEATRUM CÆSARIS.

EPIGRAMMA I.

De Titi Cæsaris Amphitheatro.

1. BArbara Pyramidũ sileat miracula Mẽphis;
2. Assiduus jactet nec Babylona labor;
3. Nec Triviæ templo molles laudentur honores;
4. Dissimuletque Deum cornibus ara frequens;
5. Aëre nec vacuo pendentia Mausolea
6. Laudibus immodicis Cares in astra ferant.
7. Omnis Cæsareo cedat labor Amphitheatro:
8. Unum præ cunctis fama loquatur opus.

Vers. 1. *Barbara miracula* ab Ægyptiis, barbaris populis, maximè si cum Romanis conferantur, ædificata. Alii omnes populi præter Græcos, barbari, ab ipsis præsertim Græcis appellabantur. *Barbara* jungi potest cum voce *Memphis*. Eadem est sententia. Ægyptus desinat jactare suas illas admirabiles pyramides, quæ inter mundi miracula recensentur.

Memphis. Urbs Ægypti vetus, & regia; ad Nilum. Sunt qui credant hodie dici *il Cairo*.

Pyramidum. Prope Memphim erant pyramides, nempe ingentes è saxo moles quadratæ, ab latissima basi paulatim in acumen assurgentes, instar ignis, qui cum in aërem tollitur, desinit in acumen: unde factum nomẽ pyramidis, videlicet à voce græca πῦρ, πυρός. Illæ ab artificibus 360000. dicuntur ædificatæ: erant altæ pedes 600. totidem latæ in singula basis latera. Conditæ sunt à

Pharaonibus, vel ut in iis tumularentur, vel ad opes ostentandas, &c.

Miracula. Septem vulgò mundi miracula numerantur. Ægypti pyramides; Ephesinæ Dianæ templum; Regis Mausoli sepulchrum; statua solis Rhodia, seu Colossus Rhodius; Jovis Olympici simulacrum ex auro & ebore factum à Phidia; Muri Babylonis; & Cyri Persarum Regis domus.

2. *Assiduus*. Non laudetur Babylon propter egregia opera labore assiduo & improbo structa: *v.g.* muros lateritios, hortos pensiles, &c. posset hoc videri dictum per hyppallagen, pro; ne Babylon jactet laborem assiduum. Legunt aliqui non malè, *Assyrius*. Turnebus existimat hæc verba, *Assyrius labor*, non esse intelligenda de muris, hortis, &c. Babylonis assiduo, id est, diuturno, labore structis, ut explicui, sed de assiduo laudandi labore, hoc sensu: ne homines assiduè laborent in laudanda Babylone.

Babylona. Babylon urbs primaria fuit Chaldææ; à Belo condita, à Semiramide cincta muris; quorum altitudo fuit pedum 200: latitudo 500 ambitus stadiorum 380. stadium autem unum pedes 600. habet.

3. Nec in Dianæ Ephesinę templo laudentur statuę molli ac delicato artificio factæ, columnæ præstantes, & alia ejusdem templi ornamenta.

Triviæ. Diana sic dicta est, quia in triviis colebatur: vel quia tribus in locis quasi ingreditur, in cœlo, terris, & inferis: eadem quippe Luna, Diana, & Proserpina erat.

Templo. Templum Dianæ Ephesinę ducentis viginti annis factum est à tota Asia: longum fuit pedes 315. latum 220 columnæ 127. à singulis regibus factæ, &c. *Plin. l.* 36. *c.* 14.

Honores Legunt aliqui *Jones*, quia Ephesus est in Jonia minoris Asiæ regione: & sensum hunc esse volunt: nec molles Jones laudentur ob Dianæ suæ templum. Molles vocantur, quia deliciis & luxu *diffluebant*, unde lascivæ saltationes ab Horatio vocantur motus Jonici. Si retineas, *Honores*, explicabis, ut dixi, de ornamentis templi, ejusque delicata, & Jonicâ substructione.

4. Et ara cornibus frequens, sive, frequentibus, id est, plurimis cornibus exstructa, taceat Deum à quo est condita: ne se Dei manu ædificatam venditet.

Deum. Apollinem Delium. Fabulis prodirum est Dianam aliquando plurimas capras venatu interfeciſſe: illarum detraxisse cornua, eaque ad fratrem Apollinem, ut monumenta victoriæ, attulisse: qui ex istis cornibus aram singulari artificio construxerit. Ita Callimachus in hymno Apollinis. Quidam hoc interpretatur de ara Jovis Hammonis in Ægypto,

in qua ſimulacrum Dei cornutum erat, arietina ſpecie ac forma, & ara ipſi cornibus arietinis, cælatis, ornata.

5. *Mauſolea*. Tumulum Mauſoli, Regis Cariæ, ab ejus conjuge Artemiſia ipſi poſitum, & columnis ita ſuffultum, ut in aëre vacuo pendere videretur. Horti celebres illi Babylonii de quibus dictum ℣. 2. eamdem ob cauſam penſiles appellati ſunt, quia tenuibus erant columnis impoſiti. *Cares*. Populi Cariæ, in Aſia minori; Caria nunc vocatur *Adinelli*.

7. *Omnis labor*. Opera iſta omnia diuturuo & egregio labore perfecta.

Cæſareo. Quod Titus Cęſar, Domitiani frater, exſtruxit, ſive potiùs, à Veſpaſiano patre cœptum, abſolvit ac dedicavit; & in cujus dedicatione ludos per dies penè centum exhibuit, quos magnam partem hic deſcribit Martialis. Vide Lipſium, libro de Amphit. c. 7. ubi docet in eo octoginta ſeptem hominum millia ſedere commodè potuiſſe, imò centena millia: & alia quædam addit, unde facilè intelligatur hoc amphitheatrum cęteris orbis miraculis facilè anteponendum fuiſſe.

Amphitheatro. Ita dicebatur locus in oblongi circuli formam factus, cujus in medio erat ſpatium vacuum, circa quod ſpatium aſſurgebant lapideæ contignationes, in iiſque ſedilia, è quibus ſpectabantur pugnæ gladiatorum, ferarum, &c.

III.

Roma ſibi reddita.

1. Hic, ubi ſidereus propiùs videt aſtra coloſſus,
2. Et creſcunt mediâ pegmata celſa viâ;
3. Invidioſa feri radiabant atria Regis,
4. Unaque jam totâ ſtabat in Urbe domus.
5. Hic, ubi conſpicui venerabilis amphitheatri
6. Erigitur moles, ſtagna Neronis erant.
7. Hic, ubi miramur velocia munera thermas,
8. Abſtulerat miſeris tecta ſuperbus ager:
9. Claudia diffuſas ubi porticus explicat umbras,
10. Ultima pars aulæ deficientis erat.
11. Reddita Roma ſibi eſt; & sũt, te pręſide, Cęſar,
12. Deliciæ populi, quæ fuerant Domini.

VERS. 1. 2. 3. In eo loco ubi jam videtur ſolis coloſſus ad cœlum uſque ſublatus & radiis coronatus: ubi jam ſunt patentes viæ, in quibus pegmata ſponte ſua variis

tabulatis augentur : in eo ſpatio cernebatur paulò ante domus Neronis, auro tota gemmiſque collucens, quæ totam ferè urbem occupabat.

Coloſſus. Significat ea vox ſtatuam inuſitatæ magnitudinis : atque illam imprimis quæ ſolis effigie, Rhodi viſebatur in portu, alta pedes centum & quinque, ut ait Feſtus, ſive, ut Plinius, cubitos LXX. quæque inter ſeptem mundi miracula numerabatur. De qua idem Plinius agit fusè libro 34. ex quo & ejus noviſſimo accerunditiſſimo interprete plura, ſi lubet, petes. t,

Nero ſtatuam ſuam poſuerat in veſtibulo palatii à ſe ædificati, altam coloſſi ritu, pedes 120. Veſpaſianus ablato illi ſtatuæ Neronis capite ſolis caput impoſuit, additis radiis ſeptem quorum ſinguli longi erant pedes 23. Hinc vocatur ſidereus coloſſus, id eſt, radiatus, fulgens ſiderum in morem.

2. *Pegmata*. Erant machinę quædam ligneæ inſtar turrium vel domorum factæ, quæ cùm unam oſtenderent contignationem, repentè in alteram tertiamve ſurgebāt, breviſſimo tempore : vel decreſcebant ac diſſolvebantur. Illis imponebantur gladiatores, apparebant flammæ innoxiæ, &c. Facta vox à verbo πήγνυμι, compingo, fabricor, ſtruo.

3. *Regis*. Ita Neronē invidiosè vocat : qui crudeliſſimè imperium exercuerat. Is à Palatio uſque ad Eſquilias domum ædificaverat, quam auream appellavit. Hanc demoliti ſunt Veſpaſianus ac Titus, & in publica ædificia commutarunt. t

5. *Venerabilis*. Quia dedicatum ut ſuperiori Epigr. diximus, amphitheatrum fuit à Tito : vel, expone *venerabilis*, auguſta, ingens.

7. *Velocia munera*. Quia celerrimè fuerant extructæ. Erant autem thermæ loca quædam ubi calidæ aquæ ſervabantur, ad ſudorem provocandum : de illis infra pluribus locis agitur. Θερμὸς, *calidus*, in balneis propriè lavabant ; in iiſque frigidæ vel tepidæ aquæ erant : ſudabant in thermis, tamen thermæ pro balneis interdum uſurpantur.

8 Ubi nunc thermæ ſunt, ubi erant arva ingentia, quæ ad amœnitatem & proſpectum Nero incluſerat in ſua domo, tectis miſerorum civiū diratis, aut igne abſumptis. i

9. Ubi nunc eſt porticus olim ab Imperatore Claudio facta, & à Nerone ferè diruta, jam per te reſtituta & ornata pergulis & arbuſculis umbram concilianti-bus ; ibi erat ultima pars domûs Neronianæ. Nonnulli pro *Claudia porticus* legunt *Livia*. Sanè Plin. lib 14. c. 1. Liviæ porticum ſuo tempore ſuperſtitem fuiſſe teſtatur ; vixit autem ſub Tito. Sunt qui eandem eſſe Claudiam

porticum, Liviamque velint.

11. *Sibi.* Quæ non ſua eſſe, ſed Neronis, antea tota videbatur.

Te præſide. Te imperatore.

Deliciæ. Ædificia ad publicam utilitatem & oblectationem inſtituta.

12. *Domini.* Neronis, quem Dominum odiosè appellat, cùm Titum vocet tantum præſidem.

III.

Cæſar patriæ pater.

1. Quæ tã ſepoſita eſt, quæ gens tã barbara, Cæſar,
2. Ex qua ſpectator non ſit in Urbe tua?
3. Venit ab Orpheo cultor Rhodopeïus Hæmo,
4. Venit & epoto Sarmata paſtus æquo.
5. Et qui prima bibit deprenſi flumina Nili,
6. Et quem ſupremæ Tethyos unda ferit.
7. Feſtinavit Arabs, feſtinavêre Sabæi,
8. Et Cilices nimbis hîc maduere ſuis.
9. Crinibus in nodum tortis venêre Sicambri,
10. Atque aliter ~~tortis crinis~~ Æthiopes.
11. Vox diverſa ſonat: populorũ eſt vox tamẽ una,
12. Cũ verus PATRIÆ diceris eſſe PATER.

tortis crinibus!

VERS 1. *Sepoſita.* Semota, ab urbe diſtans.

3. *Orpheo* Pro, Orpheio, ſive Orphico Hæmus, ubi Orpheus habitavit.

Cultor Rhodopeïus. Qui Rhodopen colunt, arant: Rhodope & Hæmus ſunt montes Thraciæ notiſſimi: is nunc vocatur *Baikan*, & *Monte Argentaro;* ille *Rulla*, aut *Valiza*.

4. *Sarmata.* Hodie, Ruſſi, Tartari, Moſcovitæ.

Epoto. Qui ſitim ſedat, potando equum, id eſt, equinum lac, aut etiam ſanguinem.

5. Populi ab ultima Ægypto ſeu Africa, profecti, ubi Nilus naſcitur: qui ejus fontes bibunt, quos deprehendere & aſſignare, difficillimum Geographis eſt.

6. Qui habitat litora oceani occidentalis, ſeu Atlantici, quem mundi eſſe terminum & ſupremum finem putabant veteres: vel Britannici, circa Orcadas & Thulen.

Tethyos. Thetys, Dea maris præſes, pro mari accipitur.

7. *Arabs.* Eſt Arabia pars Aſiæ, inter Sinum Perſicum & mare Erythræum: l'*Arabia.*

Sabæi. Vicini ſunt Arabibus, vel pars Arabiæ felicis;

tortis crinibus,

quorum urbs primaria, Saba, *Zibit*.

8. Et Cilices perfusi sunt pluviâ odoratâ & dilutâ croco, qui apud ipsos Cilices eximius colligitur in Corycomonte. Imbres odorati depluebant in amphitheatrum & spectatores per tubos latentes.

Cilices. Populi Ciliciæ, in Asia minori, ad meridiem, è regione insulæ Rhodi. *La Cilicie*, nunc pars ejus tractûs qui à Turcis vocatur *la Caramania*.

9. *In nodum tortis*. Cirratis, cincinnatis. Sicambri populi Germaniæ, occupabant totum tractum à mari, ad Mænum fluvium.

10. *Aliter*. Quia natura crispi sunt Æthiopes ob calorem qui magnus in Africa: Germani, artificio: est enim Germania frigidior. Tum Germani tortos in nodum capillos in colla fundebant; Afri breviores, & strictim crispatos gestabant.

11. *Diversa*. Sono: *Una* sensu & significatione idem omnes dicunt suo quisque sermone.

IV.

Delatores urbe pulsi.

1. Turba gravis paci, placidæque inimica quieti,
2. Quæ semper miseras sollicitabat opes,
3. Tradita Getulis: nec cepit arena nocentes:
4. Et delator habet, quod dabat, exsilium.
5. Exsulat Ausonia profugus delator ab urbe:
6. Impensis vitam Principis annumeres.

VERS. 1. 2. Gravis paci, &c. Quæ media in pace domesticum quasi bellum gerebat; quæ insidiabatur semper miserorum civium opibus? Ut enim divites spoliarent, eos fictis criminibus accusabant.

3. Traditi sunt delatores Getulis, id est, Afris, seu magistris leonum & bestiariis, ut eos ipsi suis leonibus laniandos objicerent. Duæ sunt aliæ lectiones hujus loci, sed ambæ non satis latinæ & barbaræ. Lipsius legit *Traducta est Titulis*, id est, cum titulis & inscriptionibus aut appensis collo, aut per lictores gestatis, è quibus agnosceretur eorum crimen, traducti sunt per amphitheatrum, fuerunt ad ignominiam circumducti, & ostentati ad ludibrium. Est enim ea vis & notio verbi *Traducere*, Legunt alii, *Traducta est Gyaris*, vel potiùs, Gyaras (ut sua legibus grammaticis constet reverentia) hoc est, transportata in Gyaros, seu Gyaras, quæ sunt insulæ duæ desertæ, in mari Ægeo, in quas exules insigni-

ter ſcelerati deportabantur.

Nec cepit, &c. Tantus fuit eorum numerus, ut cùm arena non poſſet omnes capere, eſſet anguſtior illis continendis, ut feris objicerentur, quidam eorum pulſi ſint in exilium, quò alios pellere conſueverant. De voce *Arena*, vide Epig. 8.

4. *Delator.* Ita vocabantur calumniatores, qui falſis criminibus accuſatos cives opulentos deferebant ad principem, à quo in exilium pellebantur, addictis fiſco ipſorum bonis, & quartâ parte in præmium datâ delatoribus, qui idcirco vocabantur etiam quadruplatores.

5. *Auſoniâ urbe.* Roma, Italia olim dicta eſt Auſonia, ab Rege quodam ſuo, Auſone.

6. Tu, ô civis, quòd vivis, hoc acceptum refer Cæſaris impenſis & ſumptibus, 1. beneficio & curæ, qui delatores expulit. In quibuſdam libris hoc diſtichum ſeparatim ſcribitur, & V. Epigramma conficit: meliùs cum ſuperioribus verſiculis jungitur.

V.

Leo victus & cæſus à fœmina.

1. Belliger invictus quòd Mars tibi ſævit in armis;
2. Non ſatis eſt Cæſar: ſævit & ipſa Venus.
3. Proſtratum vaſtà Nemees in valle leonem,
4. Nobile & Herculeum fama canebat opus.
5. Priſca fides taceat; nam poſt tua munera, Cæſar,
6. Hæc jam femineâ vidimus acta manu.

VERS. 1. & 2. Non ſatis eſt, ô Cæſar, quod Mars, bellator Deus, arma invicta tractet in amphitheatro in tuam gratiam, dum viri armati feras conficiunt: ipſa Venus, ipſæ fœminæ, natura imbelles, generoſæ, forteſque ſunt.

3. *Nemees.* Nemea, ſeu Nemee, oppidum Peloponneſi, Cleonis proximum: ubi ſylva & vallis Nemæa, in qua Hercules leonem interfecit, vocatum idcirco Nemeæum, & Cleonæum.

5. Sileant antiquæ hiſtoriæ & fabulæ, quibus fidem adjungere ſoliti ſumus.

Tua munera. Spectacula à te edita.

VI.

Ficti Laureoli verum ſupplicium.

1. Qualiter in Scythicâ religatus rupe Prometheus

2. Assiduam nimio pectore pavit avem.
3. Nuda Caledonio sic viscera præbuit urso.
4. Non falsà pendens in cruce Laureolus.
5. Vivebant laceri membris stillantibus artus,
6. Inque omni nusquam corpore corpus erat.
7. Denique supplicium dederat necis ille paternæ,
8. Vel domini jugulum foderat ense nocens.
9. Templa vel arcano demens spoliaverat auro,
10. Subdiderat fævas vel tibi Roma faces.
11. Vicerat antiquæ sceleratus crimina famæ.
12. In quo, quæ fuerat fabula, pœna fuit.

VERS. 1. *Qualiter.* Qui ob aliquod scelus necandi producebantur in amphitheatrum, illi, quò eorum pœna plus afferret spectatoribus voluptatis, cogebantur sustinere personam alicujus fabulosæ historiæ. *v. g.* Herculis deflagrantis, Orphei à Mænadibus discerpti, &c. Reus aliquis, cùm hæc Martialis scriberet, in crucem actus est in amphitheatro, & objectus urso: gerebat ille nomen, personamque sustinebat Laureoli cujusdam mimi & actoris qui in veteri Poëtæ Nævii comædia, cruci affixus fuerat, objectusque facto urso, ac tragica, i. ficta, & scenica morte cæsus; hinc jocandi occasionem arripit Martialis.

Rupe. Caucaso monte Scythiæ.

Prometheus. Japeti filius, adhibita, inquit Servius, ad solis rotam faculâ ignem furatus est, quo hominem à se factum è luto, animavit. Iratus Jupiter eum in Caucaso religari per Mercurium jussit, & aquilam seu vulturem apposuit, qui ejus cor exederet.

2. *Assiduam.* Nunquam cessantem die ac nocte Promethei jecur depascere.

Nimio. Fœcundo in pœnas & renascente.

3. *Caledonio.* Caledonia pars est Scotiæ: ibi Caledonia sylva, in qua ursi erant immanes.

4. *Falsa.* Qualis erat illa, in qua histrio Laureolus pependerat, in Nævii comœdia.

Laureolus. Sicarius iste, cui nomen Laureoli Histrionis datum.

7. *Denique, &c.* Aut patrem necaverat, aut dominum ille Laureolus.

9. *Arcano.* Sacro, recondito. Vasa enim Sacra ex auro & argento, in adytis ac templorum secretiori & tutiori parte custodiuntur. Vel, aurum illud significatur, quod à civibus, custodiæ ac securitatis causa in templis deponebatur.

11. *Vicerat, &c.* Illum certè.

oportuit admisisse majora scelera quàm quæ in priscis historiis narrantur; siquidem veram pœnam & necem pertulit, quæ in histrione Laureolo ficta & ad severitatis specimen adumbrata tantùm fuerat: gravissima pœna quam excogitare tragœdia fabulosa potuerat, illi est veiè imposita, ergo debuit esse valde sceleratus.

12. *Fabula.* Sæpè pro tragœdia usurpatur ea vox, aut pro comœdia. A verbo fari, quia inter se loquũtur actores

VII.

Dædalus fictus ab urso lacératus.

1. Dædale Lucano cùm sic lacereris ab urso,
2. Quàm cuperes pennas nunc habuisse tuas!

VERS. 1. *Dædale.* Damnatus quidam ad bestias nomen & personam Dædali coactus est induere, tum ex aliquo pegmate (de pegmatis vide Epig. 2.) excussus, ut Dædalum è labyrintho evolantem exhiberet, decidit, & ab urso est laceratus. Lucania est pars Italiæ inferioris, ad meridiem prope Calabriam, ubi ursi majores aliis visebantur & ferociores.

VIII.

Rhinocerotis pugna cum tauro.

3. Præstitit exhibitus totâ tibi, Cæsar, arenâ,
4. Quæ non promisit, prælia rhinoceros.
5. O quàm terribiles exarsit pronus in iras!
6. Quantus erat cornu, cui pila taurus erat!

VERS. 3. Rhinoceros in amphitheatrum promotus, tandem in pugnam exarsit, ad quam vix adduci posse sperabatur.

Arena. Locus vacuus & patens, qui ædificiis amphitheatri cingebatur, dicebatur arena, quia erat arenâ stratus & conspersus, tum ut certantes gladiatores absque offensione caderent, tum ut humus arenâ versatâ & mutatâ, renovari facilè posset, cùm erat inquinata sanguine. Dicebatur etiam Cavea, quia depressior erat.

Quæ non promisit. Ægrè irritantur ad pugnam Rhinocerotes, & iste, licèt stimulis, igne, flagellis, incitatus, manebat immotus; cùm subitò in objectum taurum insiluit, & eum ut levem pilam totâ arenâ versavit.

Rhinoceros. Est animal ferum, paulò minori, quàm elephas, mole, cum quo, pugnare solet. Huic unum cornu est in extrema nare,

unde illi nomen: ῥὶν, naſus κέρας, cornu.

5. *Pronus*. Cornu ſubmiſſo ad taurum jactandum.

6. *Quantus*. Quàm terribilis, valens, &c.

Pila. Qui taurum, inſtar, pilæ, jactaret. Interdum pilæ dicebantur ſimulacra hominum ſarta ſtramine, quæ veſtibus rubris induebantur, & tauris objiciebantur, ut ad pugnam irritarentur. Eas imagines tauri jactabãt cornibus ut pilas, unde appellabantur vulgò pilæ.

IX.

Crudelitas vel in feris punita.

1. Læſerat ingrato leo perfidus ore magiſtrum,
2. Auſus tam notas contemerare manus:
3. Sed dignas tanto perſolvit crimine pœnas,
4. Et qui non tulerat verbera, tela tulit.
5. Quos decet eſſe hominum tali ſub Principe mores,
6. Qui jubet ingenium mitius eſſe feris?

VERS. 2. *Contemerare*. Offendere, violare manus, à quibus ſcilicet capiebat cibum, toties ſibi blanditas, familiares & amicas.

4. *Verbera*. Magiſtri, amicè ſævientis, ut eum, *v. g.* irritaret ad pugnam, &c.

Tela tulit. Pertulit necem telis confixus Cæſaris juſſu.

5. Quàm humanos & manſuetos eſſe homines ſub illo Principe decet, qui etiam feras jubet manſuetas eſſe, punit illas quòd nimirum feræ ſint.

X.

Urſus viſco implicatus.

1. Præceps ſanguineâ dum ſe rotat urſus arenâ,
2. Implicitam viſco perdidit ille fugam.
3. Splendida jam recto ceſſent venabula ferro,
Nec volet excuſsâ lancea torta manu.
5. Deprendat vacuo venator in aëre prædam,
6. Si captare feras aucupis arte placet.

VERS. 1. *Præceps*. Demiſſo capite; dum beſtiam perſequentem trepidus ac citus fugit.

Sanguinea. In qua multæ aliæ feræ cæſæ fuerant, & ipſe jam aliquot fortè vulnera acceperat.

Se rotat. In orbem agit, volvitque. Urso invalidum est caput, itaque cùm urgetur, illud anterioribus pedibus obtegit, & in orbem volutus plagas declinat. *Plin. l. 8. c 35*

2. *Perdidit fugam*. Amisit fugiendi facultatem: coactus est sistere, implicitus visco

3. Nihil jam opus est ad venationem venabulis, quibus feræ cominus feriuntur; nec lanceis, quibus eminus; siquidem visco jam possunt capi: aucupium occupavit locum venationis.

Tecto. Tegere solebant ferrum venabuli, ac involvere, vaginâ, coryto, cum nullus ejus erat usus, post venationem: ne rubiginem contraheret, si apertum ac nudum esset. Legitur etiam *terso*, 1. polito.

5. 6. Quid supereſt nisi ut feræ quoque in aëre vacuo volitantes à venatoribus deprehendantur & capiantur, ut aves: quandoque illæ, instar avium, capiuntur visco & aucupio. Deprehendi propriè dicuntur à venatoribus feræ; aves, captari.

XI.

De sue quæ ex vulnere peperit.

1. Inter Cæsareæ discrimina sęva Dianę
2. Fixisset gravidam cùm levis hasta suem,
3. Exiliit partus miserę de vulnere matris.
4. O Lucina ferox, hoc peperisse fuit?
5. Pluribus illa mori voluisset saucia telis,
6. Omnibus ut natis triste pateret iter.
7. Quis neget esse satum materno funere Bacchũ?
8. Sic genitum numen credite: nata fera est.

VERS. 1. In cruenta & variâ, cum feris pugna & venatione, quæ in amphiteatro Cæsareo exercetur, Diana est Dea venationis præses.

4. O crudelis Lucina, itane levas onere matrem, dum eamdem interficis? Hoccine est partûs præsidem & adjutricem Lucinam habere? Lucina Dea partubus præerat.

6. *Triste iter*. Nempe vulneris. Unus tantus fœtus per vulnus editus erat, reliqui cum matre, mortui.

7. *Satum*. Natum, editum. *Materno*. Semele fuit Bacchi mater: hæc fulmine perculsa cùm fuisset, Bacchus vivus extractus est ex ejus alvo.

8. Si fera per maternum funus & vulnus nata est, eodem modo nasci Deus potuit.

XII.

De eadem ſue.

1. Icta gravi telo, confoſſaque vulnere, mater.
2. Sus pariter vitam perdidit, atque dedit.
3. O quàm certa fuit librato dextera ferro!
4. Hanc ego Lucinæ credo fuiſſe manum.
5. Experta eſt numen moriens utriuſque Dianę;
6. Quâque ſoluta parens, quâque perēpta fera eſt.

VERS. 5. *Utriuſque*. Et venatricis, quæ feras perimit; & Lucinæ quæ partubus præeſt. Eadem enim dea Diana & Lucina vocabatur.

6. *Soluta*. Partu feliciter levata.

XIII.

De eadem.

1. Sus fera jam gravior maturi pignore ventris
2. Emiſit fætum, vulnere facta parens.
3. Nec jacuit partus, ſed matre cadente cucurrit,
4. O quantum eſt ſubitis caſibus ingenium!

1. *Gravior, &c.* Jam partui proxima, gravida Filii, alumni, *&c.* & hoc loco per metaphoram, catuli vocantur pignora, quia ſunt indicia, præmia & vincula mutuę conjugum fidei & amoris.

3. *Cadente*. Vulneratâ & moriente.

4. *Ingenium*. Opportunitas: ratio & via efficiendi aliquid.

XIV.

Carpophorum venatorem Meleagro & Herculi anteponit.

1. Summa tuæ, Meleagre, fuit quæ gloria famæ,
2. Quantula Carpophori portio, fuſus aper!
3. Ille & præcipiti venabula condidit urſo,
4. Primus in Arctöi qui fuit arce poli:
5. Stravit & ignotâ ſpectandum mole leonem,
6. Herculeas potuit qui decuiſſe manus:
7. Et volucrem longo porrexit vulnere pardum:
8. Præmia cùm laudis ferret, adhuc poterat.

Vers. 1. 2. Aper à te, ô Meleagre, cæsus, qui summam tibi gloriam attulit, quantula, quàm exigua, est portio gloriæ illius, quam conficiendis in amphitheatro feris Carpophorus est adeptus?

Meleagre. Meleager sive Meleagrus, Oenei Regis Ætolorum filius, immissum ab iratâ Dianâ in agros Ætoliæ prope urbem Calydonem, aprum, interemit. *Ovid. 8. Met.*

Carpophori. Erat adolescens venandi peritissimus, Imperatori carus: vicenas in amphitheatro feras confecit, eodem die, ac uno spectaculo.

3. 4. Ille in pectore ursi in ipsum irruentis condidit suum telum venaticum, qui ursus primus erat, 1. maximus, sævissimus, in Arctöi, id est, septentrionalis poli, plagâ.

Arctöi. Arctos, græca vox, ursam significat. Est autem ursa, cùm de astris agitur, signum septentrionale, prope polum. Ait igitur vates illum ursum qui à Carpophoro confectus est, fuisse simile majori & primæ Ursæ: duo enim signa cœlestia idem nomen habent, alterum Ursa Major, & quasi prima dicitur; alterum, Minor & secundæ magnitudinis.

Arx poli dicitur, quia, ut ait Virgilius de polo septentrion. *Hic vertex nobis semper sublimis, &c.* Scaliger pro *arce poli* legit *axe poli*, linea quippe à polo ad polum ducta, vocatur Axis: itaque per hanc vocem totus Polus septentrionalis designabitur.

5. *Ignotâ*. Inauditâ, mirabili.

6. Aut dignus erat ob immanem suam molem, quem Hercules ipse, monstrorum domitor, perimeret.

7. *Porrexit*. Extendit in arenâ intersectum.

8. Cùm laudem meritam & plausum spectatorum, pro præmio reportaret, *adhuc poterat*, adhuc validus & indefessus erat, perinde ac si pugnam ordiretur.

Posse, interdum absolutè ponitur pro integris viribus esse, valere. Virg. XI. Æneid. *Hactenus, Aeca soror, potui.*

XV.

Taurus effigiem Domitiani secum attollens in Cœlum.

1. Raptus abit mediâ quòd ad æthera taurus arenâ:
2. Non fuit hoc artis, sed pietatis opus.
3. Vexerat Europen fraterna per æquora taurus;
4. At nunc Alciden taurus in astra tulit.
5. Cæsaris, atque Jovis cõfer nunc, Stella, juvẽcos,
6. Par onus ut tulerint, altiùs iste tulit.

V. 1. *Raptus* Ex aliquo pegmate & machinâ prosiliens. Describitur spectaculũ quoddam in quo visus fuerat taurus in aërem subitò abreptus, & impositam dorso Domitiani effigiem, habitu Herculis effictam, in cœlum secum tollens, Estque sententia hæc: quod spectatus est taurus in cœlum veluti abreptus è mediâ arenâ, non tam id ars machinis suis effecit, quàm pietas ipsius Jovis filio suo Herculi laventis & machinas adjuvantis: imò latentis fortè in isto tauro ligneo & Domitianum attollẽtis in cœlum, ut olim in tauro latens Europen rapuit.

3. *Fraterna per æquora* Jupiter in taurum mutatus per mare (quod est regnum sui fratris Neptuni) Europen Agenoris Phœnicum regis filiam raptam transvexerat in Cretam.

Alciden. Hercules ita vocatus est, vel à robore, ἀλκὴ robur, vel à patre suo Alceo.

6. O Stella (est nomen hominis, qui summus Martialis amicus erat, ad quem multa extãt epigrammata) compara istos duos tauros, hunc qui Domitianum, illum qui Europen vexit, certè antepones taurum Cæsaris. Sunt qui legant hoc modo istum versum: *Cæsaris atque Jovis confer nunc schema; Juvenci par onus ut tulerint, &c.* Quam lectionem etsi non valde probo, explicabo tamen: compara duplicem hanc figuram & repræsentationem, id enim sonat ea vox græca, σχῆμα, primam in quâ Taurus Jovem repræsentans, sive Jupiter, in taurum mutatus, Europen portat: alteram, in quâ taurus ligneus cum impositâ Herculis effigie Cæsarem adumbrante, prosilit è machinâ: *licet illi juvenci* seu tauri idem & æquale onus tulissent (quod tamen aliter se habet, quia unus puellam tulit, alter portat Herculem sive Cæsarem) tamen hic taurus qui vehit Cęsarem sub vultu Herculis, suum onus tulit altiùs, nempe in cœlum, atque adeo tauro Jovi est præferendus, qui Europen tantùm usque in littus, in summâ aquâ, vexit.

6. *Ut.* Quamvis.

XVI.

Elephas ad pedes Imperatoris supplex advolutus.

1. Quòd pius, & supplex elephas te, Cæsar adorat:
2. Is modò qui tauro tam metuendus erat:
3. Non facit hoc jussus: nulloque docẽte magistro,
4. Crede mihi, numen sentit & ille tuum.

VERS. 3. *Fussus.* Per artem ac disciplinam institutus, coactus: nullo magistro docente, suâ sponte, sentit & agnoscit te Deũ esse: Domitianus Deum se vocari jussit.

XVII.

Leo à Tigride laceratus.

1. Lambere securi dextram consueta magistri
2. Tigris, ab Hircano gloria rara jugo,
3. Sæva ferum rapido laceravit dente leonem:
4. Res nova, non ullis cognita temporibus.
5. Ausa est tale nihil, silvis dum vixit in altis;
6. Postquàm inter nos est, plus feritatis habet.

VERS. 2 *Gloria rara.* Fera insignis ab Hyrcaniæ jugis, seu montibus Romam usque advecta. Tigres vix à venatoribus capiuntur ob pernicitatem.

Hyrcano. Est Hyrcania regio Asiæ, tigribus frequens, Pars, ut quidam volunt, Persidis, ad mare Caspium, quod etiam Hyrcanum vocatur.

4. *Res nova.* Quia leo cæteris feris præstare dicitur robore & audaciâ: novum igitur est ac insolens, eum à tigride superatum vel, *Res nova*, quia hæc tigris erat mansueta & cicur.

XVIII.

Taurus ab Elephante interfectus.

1. Qui modò per totam, flammis stimulatus, arenã
2. Sustulerat raptas taurus in astra pilas:
3. Occubuit tandem cornuto ardore petitus.
4. Dum facilem tolli sic elephanta putat.

VERS 1. *Stimulatus.* Ad pugnam irritatus & provocatus.

2. *Pilas.* Erant illæ pilæ simulacra quædam ad humanam effigiem facta, & fœno farta, vel stramine: quę feris dilaceranda objiciebantur. *Vide supra Ep. 8. & lib. 10. Ep 75.*

3. *Cornuto ardore.* Cornibus infestis & ardentibus ab irato & ardente elephante petitus, & percussus ejus cornu, 1. dente, Elephanti dentes multi cornua vocitant, ut Oppianus, Varro, Ælianus, &c. Legit Ramirezius ex aliquot vetustis codicibus, *cornuto ardore potitus*, id est, toto conatu cornuum ardentium adortus

elephantem tollere, & ipsâ suâ violentiâ debilitatus, ac fractâ cervice exanimatus. Quo in loco vox *potitus*, est significationis passivæ, sonatque, victus, domitus. Sic Plautus dixit, *hostium potitus*, pro captus, oppressus ab hostibus. Aliqui simpliciùs, licet paulò duriùs legunt, *Cornuto abs ore petitus*: nempe ab ore Elephantis, in quo dentes prominent instar cornuum.

4. *Sic*. Ut pilas. Nonnulli huc referunt duos versus mutilos, qui ad calcem hujus libri leguntur epigr. 29. *Cedere majori &c.* & hujus epigrammatis clausulam esse volunt.

XIX.

De duobus gladiatoribus à Cæsare populo concessis.

2. Dũ peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triũ-
(phum:
2. Promisit pariter Cæsar utrâque manu.
3. Non potuit meliùs litem finire jocosam.
4. O dulce invicti Principis ingenium!

VERS. 1. *Peteret*. Cùm una pars populi spectantis ludos, postularet Myrinum, altera Triumphum, nempe ut alteruter, in arenâ decertaret, cũ aliquo alio gladiatore putà victore, qui jam alios multos confeciſſet. Tales vocabantur supposititii, ἔφεδροι, nempe qui cum palmariis & victoribus gladiatoribus manus conferebant. Erant fortasse illi Myrinus & Triumphus ex eorum numero quos Imperatores alere solebant domi suæ proprios ac peculiares gladiatores ad suas & populi delicias, ordinariis & publicis gladiatoribus valentiores & illustriores: dicebantur illi postulatii & fiscales. Pars una populi hunc petebat: pars altera, illum: utrumque Cæsar liberaliter promisit, utrumque dedit, ambos inter se committens.

2. *Utraque manu*. Hic gestus ab eo fit qui largè aliquid & liberaliter annuit.

Mos est militaris, (inquit Isidorus Originum lib. 1. c 25. à P. Scriverio laudatus) *ut quoties consentiat exercitus quia voce nõ potest, manu promittat*. Itaque mos è militia in arenam translatus est.

3. *Litem*. Populi contentionem, & studia in duas partes sciſſa: jocosam dicit, quia in re ludicrâ, ludoque gladiatorio versabatur ea contentio.

4. *Dulce invicti* In duâ est acumen: Antithesi hostibus invictus & inexorabilis est: civibus facilis & exorabilis.

B. Antithesi

XX.

Orpheus in Amphitheatro exhibitus.

1. Quidquid in Orpheo Rhodope ſpectaſſe theatro
2. Dicitur: exhibuit, Cæſar, arena tibi.
3. Repſerunt ſcopuli, mirandaqne ſilva cucurrit,
4. Quale fuiſſe nemus creditur Heſperidum.
5. Adfuit immixtũ pecudũ genus omne ferarum,
6. Et ſupra vatem multa pependit avis.
7. Ipſe ſed ingrato jacuit laceratus ab urſo.
8. Hæc tamen ut reſ eſt facta, ita ficta alia.

VERS. 1. 2. In arenâ amphitheatri exhibitũ tibi eſt, ô Cæſar, quidquid olim factum & ſpectatum fuiſſe dicitur in Rhodope, Thraciæ monte, qui tanquam theatrum Orphei fuit, ubi canebat, audientibus & ſaltantibus ſaxis & ſylvis. De Rhodope vide Epig. 3. hujus lib.

3. *Repſerunt* Dicuntur ſcopuli ab Orpheo canente tracti: hoc autem in arenâ fiebat machinis quibuſdam ligneis, montium ſpeciem referentibus, quæ rotis ſubjectis & latentibus fidiculis producebantur, & movebantur.

4. *Heſperidum*. Fuerunt Heſperides Atlantis filiæ, regis Mauritaniæ: coluerunt hortos à Poëtis decantatos, ubi aurea mala, quæ draco ſervabat, &c.

5. *Pecudum ferarum*. Animalium ferorum & immanium. Vox *ferarum* eſt hîc adjectiva. Libenter hic ſequar Jani Gruteri conjecturam legentis, *pecudum genus omne, ferarumque*. Pecudes ſunt animalia veluti domeſtica & manſuetiora, ut oves, tauri, canes. Feræ autem, immites & ſylveſtres belluæ, ut tigres, apri, &c.

6. *Vatem*. Orpheum. Erat ille aliquis reus Orpheum repræſentans, ut Laureolum & Dædalum ſcelerati illi, de quibus mentio fit Epig. 6. & 7.

7. *Ingrato*. Qui beneficium Orphei canentis ſuaviſſimè, compenſabat dirâ crudelitate & illatâ nece. De Orpheo lege Ovid. lib. Met 10.

8. *Hæc*. Supplicium Orphei ficti.

Alia. Priſci Orphei hiſtoria fabula eſt: Is enim quod homines à ferino victu, moribuſque deterruiſſet, dictus eſt & fictùs tigres lenire, ſylvas movere, &c.

XXI.

Rhinocerotis cum Urſo pugna.

1. Sollicitant pavidi dum rhinocerota magiſtri,

2. Seque diu magnæ colligit ira feræ,
3. Desperabantur promissi prælia Martis:
4. Sed tamen is rediit cognitus ante furor.
5. Namque gravem gemino cornu sic extulit ursũ (5
6. Jactat ut impositas taurus in astra pilas.

VERS. 1. *Sollicitant*. Ad pugnam provocant. Supra Ep. 8 & 18.

2. *Colligit*. Dum se longo tempore ad iram & pugnam excitat: dum in irâ concipiendâ moratur diutiùs.

3. *Promissi p. M.* Pugna Rhinocerotis cum Urso, promissa vel à munerario, id est, eo qui ludos edebat, vel ab Imperatore.

4. *Is cognitus*. Ille furor qui ante fuerat cognitus, cùm idem Rhinoceros taurum jactavit & elisit. Vide epigr. 7. ubi quid esset Rhinoceros diximus.

5. *Gemino*. Duplex habet cornu Rhinoceros, ut aliqui affirmant, alterum majus in extremâ nare; alterum minus, modico inter utrumque intervallo. Ita Pausanias lib. 9. illud minus cornu aliqui autores ponunt inter scapulas Rhinocerotis.

Ursum. Legunt aliqui Urum: est Urus bos sylvestris: voces illas (*gemino cornu*) ad urum nonnulli referunt; non ad Rhinocerotem: extulit ille urum gravem & metuendum cornu gemino, ac sanè Uris magna cornua & perampla, & Rhinoceros ob unum duntaxat cornu ferè celebratur.

6. *Pilas*. Vide Epig. 8.

XXII.

Laus Carpophori.

1. Dorica quàm certo venabula dirigit ictu
2. Fortis adhuc teneri dextera Carpophori!
3. Ille tulit geminos facili cervice juvencos;
4. Illi cessit atrox bubalus atque bison.
5. Hunc leo cũ fugeret, præceps in tela cucurrit,
6. I nunc, & lentas corripe, turba moras.

VERS. 1. *Dorita*. Græca. Dores enim populi fuerunt Græciæ, in Achaïâ, inter Phocidem & Epirum. A Græcis autem feruntur inventa venabula. Adde quod in Doride est mons Pindus, in quo arbores eximiæ ad fabricanda hastilia. In aliis codicibus legitur: *Norica*. Est Noricum pars Germaniæ complectens Austriam, Stiriam, Carinthiam, Carniolam, Bavariæ partem,

&c. in eo tractu ferrum optimum eruebatur ad enses, & venabulorum mucrones conficiendos.

2. *Teneri*. Juvenis.

3. *Tulit*. Portavit, nullo labore, impositos capiti suo, & humeris duos tauros à se interfectos. Nonnulli explicant illam vocem de ipsis tauris, qui fuerint.

Facili cervice, id est, habuerint cervicem mobilem & facilè versatilem, atque adeò faciliùs ictum venabuli potuerint declinare: vocemque, tulit, exponunt, sustulit, interemit. Exponit hoc Petrus Scriverius de venatoris ipsius cervice, qui tauros in se irruentes inflexâ cervice, & obliquâ exceperit.

4. *Bubalus*. Plinius & Solinus ajunt istud animal è cervino esse genere: alii ab Uro non distinguunt, sive sylvestri bove.

Bison. Animal sylvestre, cujus à media fronte inter aures unum cornu existit, ramis hinc inde, palmarum in morem, diffusis.

5. *In tela*. Aliorum venatorum: quasi minùs timeret ab aliis perimi, quàm occurrere Carpophoro.

6. *Inunc*. Solebat turba, i. populus, sæpè queri quòd bestiæ tardiùs pugnarent, quòd bestiarii morarentur: nihil habes quod jam conqueraris, inquit Martialis: feras omnes ubi primùm Carpophorus aspicit, fugat, conficitque.

XXIII.

Naumachia.

1. Si quis ades longis serus spectator ab oris,
1. Cui lux prima sacri muneris ista fuit:
3. Ne te decipiat ratibus navalis Enyo,
4. Et par unda fretis: hic modò terra fuit.
5. Non credis? spectes, dum laxent æquora Martẽ,
6. Parva mora est, dices: hic modò pontus erat.

Vers. 1. 2. O tu quicumque seriùs ad ludos spectandos venisti ab regione dissitâ; cui dies iste, quo datur Naumachia, est primus dies muneris sacri, seu initium spectaculorum: qui ab hac primùm die incipis interesse muneribus & spectaculis, cum aliis diebus, quando venationes editæ sunt, & alia id genus, nondum advenisses.

2. *Sacri*. Ludi vocabantur sacri, quia, venationes Dianæ: gladiatoria munera Saturno & Marti, Naumachiæ Neptuno, sacræ erant ac dedicatæ: vel quia dabantur ab Imperatore, cui adulatur hâc voce.

3. 4. Noli decipi dum vides

in amphitheatro navale bellum exhiberi instructis navibus ; dùm cernis spatium aquâ plenum par toti freto ; noli credere hic reverâ fretum esse : hîc modò , 1. antequam advenires, terra & sicca arena fuit .

Enyo. Bellona , Dea belli præses , Martis soror .

5. Si non id credis mihi dicenti , expecta & contempla re donec æquora , dum aquæ emissæ ex arenâ , laxent , dirimantque navale bellum ac Naumachiam , quasi dimittant ac solvant ; ei finem imponant .

6. *Dices* , *&c.* Miraberis aream siccam & arenam esse , ubi pontum videras : erumpes in istas voces ; quî fieri tam citò potuit , ut ibi terram & solum videam, ubi modò mare , navesque aspexi ? Porrò Naumachia significat navalem pugnam ; ναῦς , navis , μάχη , pugna . Interdum est locus , ubi ejusmodi pugnæ navales & ludicræ fiunt .

XXIV.

De Nereidibus in amphitheatri Naumachia natantibus .

1. Lusit Nereidum docilis chorus æquore toto ,
2. Et vario faciles ordine pinxit aquas ,
3. Fuscina dente minax, nexu fuit anchora curvo:
4. Credidimus remum , credidimusque ratem :
5. Et gratum nautis sidus fulgere Laconum ,
6. Lataque perspicuo vela tumere sinu .
7. Quis tantas liquidis artes invênit in undis ?
8. Aut docuit lusus hos Thetis , aut didicit .

VERS. 1. *Nereidum*. Erant illæ Nerei & Doridis filiæ , maris Nymphæ .

Docilis chorus . Turba probè docta certo modo & ordine natare. Chorus est propriè turba saltantium & canentium , inter se juncta manibus aut vocibus .

Æquore toto . Toto Naumachiæ spatio .

2. *Faciles* . Mobiles , facilè cedentes .

Pinxit . Sulcatur unda , & quasi describitur à natantibus . Nereides variis modis compositæ varias figuras in aquâ summâ expressérunt .

3. *Fuscina*. Tridens, telum Neptuni . In fuscinæ morem natatores isti Nereidum cultu vestiti , se composuerunt.

4. Nereides natantes ita se disponebant , ut imitarentur formam ac figuram remi, anchoræ , tridentis , ratis : adeò ut eas ipsas res nobis in undis cernere videremur .

5. *Laconum* . Castoris &

Pollucis, qui Dii Lacones appellabantur, quia nati sunt Mycenis, urbe Laconiæ in Græcia. Facilè porrò fuit repræsentare in Naumachia duas stellas velut pendentes in aëre, quomodo Lacones pinguntur: vel duos pueros summo in velo pendulos, quales Castor & Pollux vulgò exhibentur. De Castore & Polluce aliis in locis fusiùs agitur. Indicem consule. Et epigr. 32. lib 1.

6. *Perspicuo*. Pellucido.

8 *Hos* Superant humanam artem isti ludi: aut docti sunt à Thetide, maris Dea, aut potiùs ipsa Thetis eos didicit à Cæsare majore Deo.

XXV.

Carpophorum Herculi, & aliis monstrorum domitoribus anteponit.

1. Sęcula Carpophorum, Cæsar, si prisca tulissent;
2. Jam nullum monstris orbe fuisset opus.
3. Nõ Marathon taurum, Nemee frondosa leonẽ,
4. Arcas Mænalium non timuisset aprum:
5. Hęc armata manus Hydræ mors una fuisset,
6. Huic percussa foret tota Chimæra semel.
7. Ignipedes, posset sine Colchide vincere tauros:
8. Solvere & Hesionen solus, & Andromeden,
9. Herculeæ laudis numeretur gloria: plus est,
10. Bis denas pariter perdomuisse feras.

V. 2. Nullũ ampliùs opus, seu labor ac negotium fuisset orbe, seu in orbe, monstris domandis, in monstris extinguendis: vel non fuisset orbis peragrandus ad extinguenda monstra, omnia uno inamphiteatro, eodem tempore confici à Carpophoro potuissent: vel, non opus fuisset monstris ad orbem ob scelera puniendum & vexandum, inutilia fuissent: Carpophorus enim omnia facilè domuisset.

3. *Marathon*. Est urbs Atticæ, non procul Athenis. Neptunus iratus Minoi Cretensium regi, taurum igni-vomum in Cretam immiserat, adduxit hunc à Creta Hercules in campum Marathonium, ibique occidit. Eum alii à Theseo interfectum volunt.

Nemee. De Nemeâ sylvâ vide Epig. 5.

4. Arcades non timuissent aprum Mænalium. Aper ferociſſimus vastabat agros circa Mænalum urbem Arcadiæ, aut circa Erymanthum ejusdem Arcadiæ montem & oppidum, hunc Hercules interfecit.

5. 6. Hæc manus, nemi-

pe Carpophori, armata, unâ morte, uno ictu hydram peremisset, & uno vulnere chimæram sustulisset. Quæ monstra non nisi multis vulneribus, & quasi multis mortibus, ab Hercule fuere confecta.

Hydræ. Hydra serpens fuit in Lerna, Græciæ palude: illi plura capita, quorum unum si secaretur, alia duo renascebantur. Hoc monstrũ multo labore domuit Hercules.

6. *Chimæra.* Monstrum fuit in Lycia, è tribus, ut fabulantur, conflatum feris, leone, caprâ, & dracone: domitum est à Bellerophonte.

7. *Ignipedes.* Pernices, instar ignis. Jason, adjuvante Medea, aureum vellus abstulit, servatum à tauris ignivomis, Ovid. 7. Met. Legitur etiam *Æripedes*, 1. quorum pedes instar æris solidi erant.

7. *Colchide.* Sine ope Medeæ, quæ Colchis appellatur, quia Æta ejus pater, Colchorum rex erat: ipsa quoque regio Colchis dicitur: Est in Asiâ, prope Pontum.

8. *Hesionem.* Hesione Laomedontis Trojanorum regis filia, postulante Neptuno, qui erat iratus Laomedonti, exposita ceto, liberata est ab Hercule. Ovid. x1. Met.

Andromeden. Erat filia Cephei regis Æthiopiæ: cujus mater Cassiope cùm Nereides contempsissent, coacta est exponere suam filiam, & objicere ceto. Hæc à Perseo soluta fuit. Ovid. 4. Met.

9. 10. Numerentur labores Herculis & monstra, quæ ipsi tantam fortitudinis laudem & gloriam attulerunt, ejus labores & palmæ vix 12. reperientur: Carpophorus 20. monstra perdomuit uno tempore, eodem spectaculo.

XXVI.

Titi Naumachiam, Augusti, & Claudii & Neronis Naumachiis anteponit.

1. Augusti laudes fuerant, committere classes,
2. Et freta navali sollicitare tubâ.
3. Cæsaris hęc nostri pars est quota? vidit in undis:
4. Et Thetis ignotas, & Galatea feras:
5. Vidit in æquoreo ferventes pulvere currus,
6. Et domini Triton ipse putavit equos.
7. Dumque parat sævis ratibus fera prælia Nereus
8. Abnuit in liquidis ire pedester aquis.
9. Quidquid & in Circo spectatur, & Amphitheatro,
10. Dives Cæsarea præstitit unda tibi.

11. Fucinus, & pigri taceantur ſtagna Neronis:
12. Hanc norint unam ſæcula Naumachiam.

VERS 1. Committere claſſes, id eſt, inter ſe componere ad pugnam, alias aliis objicere.

2. *Freta*. Aquam in amphitheatrarum inductam inſtar maris.

Sollicitare. Movere, perſonare, ad pugnam excitare.

Tuba. In pugnis navalibus eſt etiam in uſu tuba.

3. 4 Quantula hæc portio eſt eorum quæ à Tito ſunt facta? Simplicem videlicet Naumachiam, id eſt, navium pugnam Auguſtus exhibuit: addidit Titus monſtra marina ignota, quæ nec viderat Thetis, nec Galatea, (Deæ ſunt marinæ.) Imò pugnas ferarum inter ſe, quas docuit facere in aquis id omne quod in arena, in terra, facere conſueverant. Induxit etiam currus & alia omnia quæ fieri ſolerent in ſolo ſicco, & caveâ amphitheatri.

5. *Ferventes*. Incitatos ſumma celeritate.

Æquoreo pulvere. In æquore, quaſi in arena, & pulvere

6. *Domini*. Neptuni. Putavit Triton ſe in vero mari eſſe, & equos Neptuni agitare.

Triton. Monſtrum eſt marinum à quo Neptuni currus agitatur: ſuperiori parte hominẽ referẽs; inferiori piſcem.

7. 8. Dum Neptunus rates inſtruit ad navale certamen, noluit incedere per aquas pedibus, ut poterat; curru vehi maluit. Viſebatur nempe effigies quædam Nereum ſeu Neptunum curru invectum repræſentans: inde navalem aciem ordinabat, &c.

9. *Circo*. Erat circus ſpatium fere rotundum & clauſum, inſtar oblongi circuli: circa illud erant ædificia & porticus, unde ſpectabantur varia certamina, præſertim curulia, in quibus currus circa poſitas in extremo circo metas circumagebantur.

10. *Cæſarea*. Titi Cæſaris. In ea voce, ultima ſyllaba producitur ob duas conſonantes ſequentes in voce *præſtitit*: exhibita ſunt in unda per Cęſarem immiſſa, omnia ſpectacula, quæ in circo ſolent exhiberi.

Tibi. O Spectator.

11. Non jactet Claudius Imperator ſuam Naumachiã in lacu Fucino; neque Nero, piger ille Imperator & otioſus alteram, quam exhibuit in ſuo amphitheatro: hæc una Titi Naumachia digna eſt quæ immortali poſteritatis memoriâ celebretur.

Fucinus. Lacus eſt in Italia, in Latio & Marſorum regione, nunc *Lago di Celano*, vel *Lago di Marſo* & *di Tagliacozzo*. De illo vid. Plin. lib. 3. c. 12. & lib. 36. c. 15.

XXVII.

Duo gladiatores mutuis vulneribus victores & victi.

1. Cũ traheret Priſcus, traheret certamina Verus,
2. Eſſet & æqualis Mars utriuſque diu:
3. Miſſio ſæpè viris magno clamore petita eſt;
4. Sed Cæſar legi paruit ipſe ſuæ.
5. Lex erat, ad digitum poſitâ concurrere palmâ:
6. Quod licuit, lances donaque ſæpè dedit.
7. Inventus tamen eſt finis diſcriminis æqui;
8. Pugnavere pares: ſuccubuere pares.
9. Miſit utrique rudes, & palmas Cæſar utrique;
10. Hoc pretium virtus ingenioſa tulit.
11. Contigit hoc nullo niſi te ſub principe, Cæſar:
12. Cùm duo pugnarent, victor uterque fuit.

VERS. 1. *Traheret*, In longum duceret, altero alterum ſuperare non valente.

3. Populus rogavit magno clamore ut viris illis daretur ab Imperatore miſſio.

Miſſio. Cùm læſus gladiator, & dejectus, jamque ab adverſario interficiendus vitã petebat à principe aut populo, eamque in unum diem impetrabat, illi dari miſſio dicebatur: ſi negaretur miſſio, interficiebatur.

5. Lex ea poſita fuerat à Cæſare ut concurrerent, ſive certarent, propoſitâ victori palmâ, ad digitum, id eſt, donec eorum alter victus, digitos ſeu manus protenderet, ſeque victum ultro fateretur: quod neutri iſtorum facere certum erat. Victos ſe fatebantur gladiatores digito ſublato. Victor exclamabat, *hoc habet*: victus manus protendebat & ſubmittebat arma. Noluit hanc ſuam legem perfringere Imperator. Aliter hoc ipſum explicat P. Scriverius. Cùm videret, inquit, Cæſar neutrum ab altero vinci certando poſſe, juſſit ut micatione digitorum inter ſe palmam ſortirentur: diſplicuit lex magnanimis gladiatoribus; redintegrato certamine, tandem ambo procubuerunt: ita uterque victor, uterque victus fuit. Micare porrò digitis, eſt digitos certo quodam modo agitare, attollere vel deprimere, quod ſæpè ludo, interdum ſortitioni ſervit.

6. Miſit populo cibos Imperator, & alia munera, ut moram longioris pugnæ, atque adeo negatam à Cæſare gladiatoribus miſſionem, æquiore animo ferret; quod ip-

se salva sua lege facere poterat, non vero gladiatoribus missionem dare.

Lances. Opsonia in lancibus.

8. *Pares*. Simul alter ab altero vulneratus & victus, non tamen peremptus.

9. *Rudes*. Erat rudis, scipio quidam ligneus, vel gladius, quo donabantur gladiatores, emeriti, adeo ut ab omni certandi, nisi vellēt, necessitate immunes essent. Itaque plus multo quiddam erat, quàm missio.

10. Isto donati sunt præmio ob suam fortitudinem, mirabili quodam pugnæ exitu celebrandam, & industriâ pugnantium, cum uterque alterum læsisset ac vicisset.

Ingenioſa. Propter insolitum pugnæ eventum: vel certantium artem. Vide Epigr. 13.

XXVIII.

Dama Cæsaris pedibus advoluta.

1. Concita veloces fugeret cùm dama molossos,
2. Et variâ obliquas necteret arte moras:
3. Cæsaris ante pedes supplex, similisque roganti
4. Constitit; & prædam non tetigere canes.
5. Numē habet Cęsar, sacra est vis, sacra potestas,
6. Credite: mentiri non didicêre feræ.

Legitur hoc epigramma in quibusdam codicibus, estque simillimum decimo sexto, quod tu vide.

XXIX.

A quo vinci turpe sit.

1. Cedere majori, virtutis fama secunda est:
2. Illa gravis palma est, quā minor hostis habet.

Mutilum hoc epigramma est: sententia illius hæc: Majori hosti cedere & fortiori, laudem habet quamvis secundam; primam enim & maximam ille fert laudem, qui majorem aut certè parem vincit; nullam, qui minorem & inferiorem superat: durum vero est minori & inferiori cedere, ab eo vinci.

XXX.

Excusat epigrammata parum elaborata.

1. Da veniam subitis: non displicuisse meretur,

2. Festinat, Cæsar, qui placuisse tibi.

Da, &c. Videtur hæc esse clausula cujusdam Epigrammatis quod interciderit, quo carminum ex tempore scriptorum festinationem excusaret Cæsari.

XXXI.

In Domitianum.

Flavia gens, quantum tibi tertius abstulit heres!
Pæne fuit tanti non habuisse duos.

Flavia gens. O Flaviorum familia quantum tibi gloriæ Domitianus abstulit! Propemodum satius fuisset, non habuisse duos præstantissimos Imperatores ex ea domo, Vespasianum & Titum, quàm hunc teterrimum ac patri fratrique, dissimillimum.

Antiquus interpres Juvenalis ad Sat. IV. profert hoc epigramma, seu fragmentum epigrammatis, in Domitianum à Martiale scripti: quòd si est à Martiale conditum, id contigit post Domitiani mortem, eo enim vivente nunquam id ausus esset. Sanè constat omnia quæ leguntur in hoc spectaculorum libello carmina, non eodem fuisse vel tempore, vel Imperatore scripta.

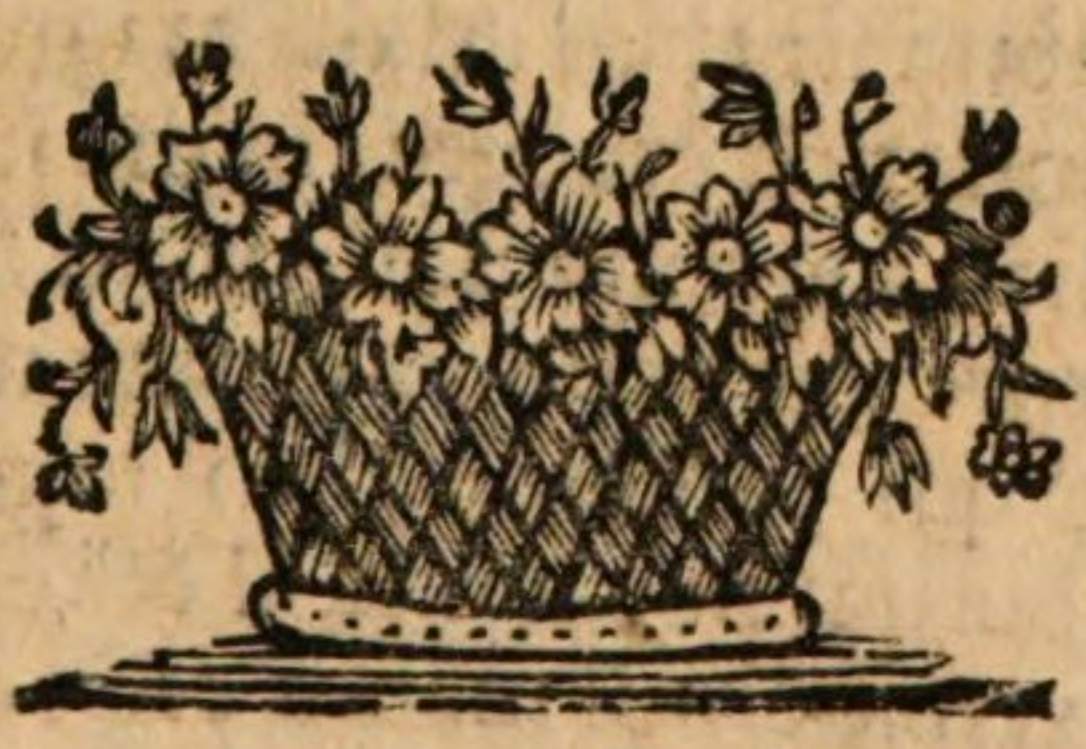

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM

LIBER I.

EPISTOLA.

Ait se mores hominum describere, personis & nominibus parcere: rogat ne quis pejorem in partem suos versiculos explicet: denique, si quid est à se liberius paulò, & licentius dictum, excusat.

SPERO me secutum in libellis meis tale temperamentum, ut de illis queri non possit quisquis de se bene senserit; cùm, salva infimarum quoque personarum reverentia, ludant: quæ adeo antiquis auctoribus defuit, ut nominibus non tantùm veris abusi sint, sed etiam magnis. At mihi fama viliùs constet, & probetur in me novissimum ingenium. Absit à jocorum nostrorum simplicitate malignus interpres, nec epigrammata mea scribat. Improbè facit qui in alieno libro ingeniosus est. Lascivam verborum licentiam, id est, epigrammaton linguam excusarem, si meum esset exemplum. Sic scribit Catullus, sic Marsus, sic Pedo, sic Getulicus, sic quicumque perlegitur. Si quis tamen tam ambitiosè tristis est, ut apud illum in nulla pagina latinè loqui fas sit, potest epistolâ, vel potiùs titulo contentus esse. Epigrammata illis scri-

buntur, qui ſolent ſpectare Florales. Non intret Cato theatrum noſtrum; aut ſi intraverit, ſpectet. Videor mihi meo jure facturus, ſi epiſtolam verſibus clauſero.

Spero, &c. Arbitror eam in ſcribendo moderationem à me fuiſſe adhibitam, ut de meis epigrammatis queri jure poſſit nemo, qui nullius ſceleris conſcius ſibi ipſe fuerit.

Cùm, &c. Cùm neminem vel infimæ ſortis hominem lædant.

Ludant. Ludere apud Poëtas eſt ſcriptitare aliquid, præſertim joculare ac venuſtum.

Abuſi ſint. Id eſt, non tantùm homines infimos & obſcuros, in ſuis epigrammatis vero nomine & ſuo ſingulos appellarint: ſed etiam homines magnos, nobiles, claros. Is autem non tam jocorum & epigrammatum uſus eſt, quàm abuſus.

Magnis. Ut Cęſarum, Pompejorum, &c.

At mihi, &c. Ego verò malim minorem conſequi famam & gloriam, quàm illam quęrere claris hominibus ambitiosè inſectandis: malo gloriam è vilibus & obviis argumentis ac nominibus ignotis petere, &c. Major eſt fama ſcriptoris & illuſtrior cùm in nobiles ſcribit, at caro ea fama & periculoſo emitur.

Noviſſimum. Ultimum: ultimo loco laudetur in me ingenium: primo loco laudetur probitas, reverentia viris magnis debita, quam ſi retinere nequeo, malo ingenii laudem amittere.

Malignus. Qui eos in pejorem partem interpretetur, ſic illos accipiendo, quaſi aliquem deſcriptum & notatum iis velim.

Scribat. Sua illa faciat, malignè interpretando, quæ mea ſunt, ſi ſimpliciter explicentur. Vel: *Scribat*, id eſt, *inſcribat*. Ne apponat quaſi titulum meis epigrammatis, perinde ac ſi in hunc illumve, cujus nomen iis præfigat, fuerint compoſita.

Ingenioſus eſt. Vult ingenium ſuum iniquis interpretationibus & à mente auctoris alienis, oſtendere.

Si meum eſſet exemplum. Si ea res à me primùm fieret, ſi primus omnium ſcriberem licentiùs.

Ambitiosè. Putidè, obſtinatè, famam è triſtitia, hoc eſt, ſeveritate & auſteritate iſta, captando.

Latinè. Id eſt, clarè, ſimplicitèr & apertè, ſuis vocabulis res indicando licèt ſubobſcenas, &c.

Cato. Ille Uticenſis, notæ ſeveritatis. Eo nomine indicatur auſterus quicumque cẽſor, & vir gravis. Jampridem enim Cato vixerat, qui ſibi attulit manus Uticæ poſt pugnam Pharſalicam. Vide Epig 9. Nepos erat M. Porcli

Catonis qui Cenſorius eſt nuncupatus, ejuſdem ſeveritatis ac probitatis.

Florales. Subaudi, ludos: illi celebrantur in honorem Accæ Tarratiæ, olim famoſæ meretricis, quæ poſtea ſub Deæ Floræ nomine, fuit culta & conſecrata. Hæc populum Romanum moriens heredem dixerat ea lege, ut editis ludis ſuum natalē diem quotannis celebraret Pleni erant Florales ludi, ſpurcitiæ ac turpitudinis. Vide Auguſtinum de Civitate Dei lib. 4. c. 8.

EPIGRAMMA I.

Catonis ſeveritatem reprehendit.

1. Noſſes jocoſæ dulce cùm ſacrum Floræ,
2. Feſtoſque luſus, & licentiam vulgi,
3. Cur in theatrum, Cato ſevere, veniſti?
4. An ideò tantùm veneras, ut exires?

VERS. 1. *Floræ ſacrum*. Diem ſacrum ſeu feſtū Floræ celebrari cùm ſcires. Ludi Floræ, ſeu Floralia, ut in epiſtola explicanda diximus, inſigni licentia celebrabantur: eos aliquando ut ſpectaret ingreſſus in theatrum Cato fuerat: populum laſciviæ ſuæ & proterviæ, tanto ſpectatore, quaſi reprehenſum & admonitum puduit: quod ubi Cato intellexit, diſceſſit è theatro, ne populo moleſtus eſſet. Iſto exemplo lectores ſuos admonet Martialis, ut epigrammata ſua non legant, ſi ſeveriores eſſe velint. Certè caſtis oculis legi omnia non poſſunt: itaque merito ſubmoventur obſcęna, tenebriſque damnantur, vel Catone, homine ethnico, judice.

II.

Sibi adhuc ſuperſtiti gloriam immortalem partam eſſe gratulatur.

1. Hic eſt, quem legis, ille quem requiris,
2. Toto notus in orbe Martialis
3. Argutis Epigrammatôn libellis:
4. Cui, Lector ſtudioſe, quod dediſti
5. Viventi decus atque ſentienti,
6. Rari poſt cineres habent Poëtæ.

VERR. 1. &c. Ego ille ſum Martialis, cujus librum habes præ manibus, ô lector; celebratus toto orbe propter ar-

guta, quæ ſcripſi, epigrammata. Qui, te tribuente, famam ſum eam vivens ac ſentiens conſecutus, quam poëtæ ceteri mortui vix cõſequuntur.

6. *Poſt cineres*. Poſt obitum: quia olim apud Romanos corpora cremabantur, & cineres urnâ condebantur.

III.

Lectorem hortatur ut ſuos emat libellos, & ubi venales proſtent, docet.

1. Qui tecum cupis eſſe meos ubicunque libellos,
2. Et comites longæ quæris habere viæ;
3. Hos eme, quos arctat brevibus membrana tabellis:
4. Scrinia da magnis, me manus una capit.
5. Ne tamen ignores ubi ſim venalis, & erres
6. Urbe vagus totâ: me duce certus eris.
7. Libertum docti Lucenſis quære Secundum,
8. Limina poſt Pacis, Palladiumque forum.

VERS. 3. *Arctat*. Anguſtos & minoris molis facit: qui continẽtur paucis & brevibus tabellis è membrana factis. Eſt autem membrana, pellis animalium, ad ſcribendum polita. Hęc interdum unica & longior in toto libro erat: interdum in varias pagellas, & tabellas diviſa, quæ ſimul omnes compingebantur. Arctiores & minores libri, qui manu capi poſſent, vulgo vocabãtur Enchiridia, ἐγχειρίδια: majores, volumina dicebantur, quia ſcripti erãt in perpetna membrana circa bacillum ligneum involuta.

4. *Scrinia*. Ingentes libros repone domi & ſerva in ſcriniis, ſive arculis & capſis: ego, id eſt, meus liber, geſtari facilè, & manu capi poſſum.

6. *Duce*. Docente viam, & bibliopolam monſtrante.

7. *Lucenſis*. Romani cujuſdam nobilis qui Lucenſis appellatur, libertum eruditum, nomine Secundum, quęreris tabernam librariam habet poſt templum Pacis, & Forum Palladium. Hoc forum poſtea forum Nervæ dictum eſt: inchoatum à Domitiano, perfectum deinde à Nerva; inter Capitolium & Quirinalem Montes poſitum; vocabatur etiam Palladium à vicino Palladis templo: item tranſitorium, quia per illud ultro citroque multi commeabant. Porro ea vox *Lucenſis* proprium viri nomen eſt, non appellativum: Etſi Luca urbs & reſpublica

nunc Italiæ ſit. Suſpicatur tamen Turnebus *Secundum* non eſſe viri nomen, ſed appellativum, atque in libertis alios primos, alios ſecundos, &c. appellatos fuiſſe refert, in ſuis Adverſariis.

IV.

Librum ſuum exire geſtientem admonet.

1. Argiletanas mavis habitare tabernas,
2. Cùm tibi, parve liber, ſcrinia noſtra vacent.
3. Neſcis, heu, neſcis dominæ faſtidia Romæ:
4. Crede mihi, nimiùm Martia turba ſapit.
5. Majores nuſquam ronchi: juveneſque, ſeneſque,
6. Et pueri, naſum rhinocerotis habent.
7. Audieris cùm grande ſophos, dum baſia captas,
8. Ibis ab excuſſo miſſus in aſtra ſago.
9. Sed tu, ne toties domini patiare lituras,
10. Nève notet luſus triſtis arundo tuos;
11. Ætherias laſcive cupis volitare per auras,
12. I, fuge; ſed poteras tutior eſſe domi.

VERS. 1. *Argiletanas.* Argiletum erat locus quidam Romæ, haud procul theatro Marcelli; in quo tabernæ bibliopolarum. Sic dictus eſt à quodam Argo duce Argivorum, qui ab Evandro exceptus hoſpitio, cùm in affectati regni ſuſpicionem veniſſet, ab Arcadibus, inſcio Evandro, interfectus eſt: cui poſtea Evander tumulum erexit quem de nomine ejus Argiletum appellavit. Lege Virgilium 8. Æneid. verſu 346.

2. Cùm in meis ſcriniis & arculis locus ſit vacuus & patens, ubi manere, quaſi domi tuæ, tutò poſſis.

3. *Faſtidia.* Criticorum moroſam ſeveritatem, hominum judicia poëtis parum æqua.

Dominæ. Urbium principis, atque adeo faſtidioſæ.

4. *Martia turba.* Romani plus æquo ſunt ingenioſi & docti. Mars Romuli pater.

5. *Ronchi.* Ronchus, eſt ſonitus qui editur naſo, à ſtertentibus, quo ſæpe utuntur qui quid contemnunt; quaſi ſignificarent adeo ineptum illud eſſe ut malint ſtertere quàm id videre, vel audire. Senſus eſt, nullos eſſe homines Romanis faſtidioſiores.

6. *Naſum Rhinocerotis.* Longum naſum & acutum: quia Rhinoceros in procero & acuto naſo ingens habet cornu, &c. Vide librum ſuperiorem de Spect. Ep. 8. & 21. Habere naſum Latinis eſt, irriſorem eſſe; interdum eſſe acri, mordaci, & acuto judi-

cio, quali ferè sunt risores & cavillatores. Nasus calliditati tribuitur, ut frons pudori, &c.

7 Cum te laudari audieris. Hac voce, Sophos, σοφῶς, id est, doctè, utebantur cùm plaudebant: istis etiam *Euge*, *bellè*, &c.

Basia. Oscula: dum ambis gratulationes, dum plausum consectaris. Amicos osculari solebant, item eos quos probarent, & quibus plauderent. Legitur etiam, *Dum basia jactas*. Quo verbo usum esse Phædrum lib. 5. Gruterus observavit: *Jactat basia tibicen, &c.*

8. Te tuus lector, excussa veste per jocum projiciet in aërem ac subsilire coget.

Sago. Propriè sagum est vestis militum: hic pro qualibet ponitur. Metaphora sumitur ab iis qui ut aliquem irrideant, solent eum in aliquo stragulo, cujus oras & extrema teneant manibus, versare & excutere.

9. *Domini*. Heri tui, poëtæ: meas lituras, qui te emendo.

10. Neve ego arundine, id est, calamo, deleam ea quæ pravè scribis: ludere dicuntur Poëtæ cùm quid licentius & liberius scribunt. Notare propriè dicebantur Censores, cùm aliquem arguebant, damnabant, afficiebant ignominiâ, vel pœnâ.

11. *Lascive*. Proterve, petulans. *Volitare* & Exire foras, prodire in vulgus.

V

Cæsarem orat ut æquo animo libros suos legat.

1. Contigeris nostros, Cæsar, si fortè libellos,
2. Terrarum dominum pone supercilium.
3. Consuevêre jocos vestri quoque ferre triumphi,
4. Materiam dictis nec pudet esse Ducem.
5. Quâ Thymelen spectas, derisoremque Latinũ,
6. Illâ fronte, precor, carmina nostra legas.
7. Innocuos censura potest permittere lusus:
8. Lasciva est nobis pagina, vita proba est.

VERS. 4. *Ducem*. Cùm triumphabant Imperatores, solebat miles jocis liberioribus, conviciisque, in eum ipsum qui triumphabat jaciendis, indulgere. Non pudet igitur ipsum ducem esse materiam dictorum, id est, dicteriorum & jocorum, quæ in illum dicuntur.

5. *Thymelen* Erat Thymele Latini, histrionis famosi, uxor; utriusque actione mimica delectabatur plurimùm Domitianus. Vox ista *Thymele* significat etiam pulpi-

tum, ſcenam.

7. Poteſt vel rigidiſſimus cenſor permittere innocentem lud um & liberum.

8. Quis id credat? Perinde quaſi ſcriptor improbus, eſſe vir probus poſſit, qui totidem ferè improbos, quot lectores, efficiat.

VI.

Reſpondet Imperator Martiali.

1. Do tibi Naumachiã, tu das Epigrãmata nobis.
2. Vis, puto, cum libro, Marce, natare tuo.

VERS. 1. 2. Dum edo Naumachiam, tu offers nobis epigrammata. Factum bene, adeſt commodùm aqua, in quã malũ poëtam cum ſuo libro & munere levi, ac intempeſtivo, projiciam. Jocatur. De voce, Naumachia, vide librum Spectac. Ep. 23.

VII.

Leonem Cæſaris cum Jovis aquila comparat.

1. Ætherias aquilâ puerum portante per auras,
2. Illæſum timidis unguibus hæſit onus:
3. Nunc ſua Cæſareos exorat præda leones,
4. Tutus & ingenti ludit in ore lepus.
5. Quæ majora putas miracula? ſummus utrique
6. Auctor adeſt; hæc ſunt Cæſaris, illa Jovis.

VERS. 1. 2. Cùm olim aquila à Jove miſſa, ſive ipſe Jupiter mutatus in aquilam, Ganymedem per auras portaret, hæſit puer ſine damno inter ungues aquilæ veluti metuentis ne illum læderet.

Puerum. Ganymedem, Trois Regis Trojanorum filium, à Jove raptum, ut ſuperis nectar in cœlo miſceret.

3. Nunc lepores, licet à leonibus, quos in amphitheatrum Cæſar produxit, nullo perimi negotio queant, ac præda leonibus certa & ſua ſint, vitam tamẽ ab ipſis impetrant & exorant imo tuti ludunt in eorum ore.

6. Auctor & artifex utriuſque miraculi eſt maximus, Cæſar & Jupiter, atque adeo, utrumque par & æquale eſt: niſi fortaſſe hoc ultimum, ut pote difficilius, nempe quod lepores in leonum ore aperto impune ludant, majorem Deum videtur poſtulare. Sic Domitianum, qui ſe Deum jubebat appellari, Jovi vel anteponit, vel certè exæquat. Legitur *utriſque* in optimæ notæ codicibus.

VIII.

Laudat Stellæ poëtæ carmen de columba.

1. Stellæ delicium mei columba,
2. Veronâ licet audiente dicam,
3. Vicit, Maxime, passerem Catulli.
4. Tantò Stella meus tuo Catullo,
5. Quantò passere major est columba.

VERS 1. *Stellæ.* Erat hic poëta Martiali amicissimus: columbam habebat in deliciis, eam mortuam erudito carmine deflevit, ut Catullus passerem, mellitis versiculis, qui extant: *Lugete ô Veneres*, &c. Catullo Stellam præfert.

Columbæ. Carmen de columba.

2. *Verona.* Erat Catullus Veronensis: est Verona, urbs Itala, *Verona*, ad fluvium Athesim: à Gallis olim condita, & ab eorum duce Brenno dicta primùm Brenona. Justin. lib 20. Natus est Catullus anno U. C. 667. scripsit inprimis epigrammata: Est in eo præcipuus candor Latini sermonis, legendus est tamen cautim propter obscenitatem admixtam.

4 *Tuo.* Quem ita admiraris. Tanto major est Stella Catullo, quantò columba est major passere.

IX.

Fortitudo sapientis.

1. Quòd magni Thraseæ, consũmatique Catonis
2. Dogmata sic sequeris, salvus ut esse velis;
3. Pectore nec nudo strictos incurris in enses:
4. Quod fecisse velim te, Deciane, facis.
5. Nolo virum, facili redimit qui sãguine famam:
6. Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

VERS. 1. *Thraseæ.* Thraseas Pætus, Romanus fuit omni virtute ornatissimus: à Nerone qui tantam probitatem ferre non poterat, mori jussus.

Catonis. Cato ille, de quo hîc sermo est, Uticensis dictus fuit, quia se Uticæ, (est urbs Africæ) interfecit, ne veniret in Cæsaris victoris potestatem: homo, ut ait Vellejus, per omnia Diis quàm hominibus propior, omnibus humanis vitiis immunis, &c.

Consummati. Virtutibus omnibus perfecti.

2. *Dogmata.* Effata Stoicę

disciplinæ, quam sequebantur Thraseas & Cato, quæ summum bonum in honestate & virtute ponit, sed quæ docebat obeundam esse mortem, imò lacessendam, ut periculum & ignominia vitaretur: contra sentiebat Decianus, licèt secta Stoïcus.

Salvus. Vivus, incolumis. Ita Stoïcam virtutem amas, ut vitam non oderis, ut adversam ferre fortunam vivendo, quàm fugere moriendo malis.

4. Facis probè, meo judicio: nõ aliter facere te velim.

5. Non probo virum qui famam constantiæ & fortitudinis, emit morte, qua nihil facilius: hunc probo qui eam vitâ sanctè, ut facis, degendâ, consequitur: laudabilior mihi videtur qui vivere sapienter, quàm qui mori fortiter, potest. Legunt nonnulli in secundo versu *Talis ut esse velis*: sensus est; sic Stoïcos sequeris, ut esse, & porro vivere diu Stoïcus velis.

X.

In hominem bellum & elegantem.

1. Bellus homo & magnus vis idem, Cotta, videri;
2. Sed qui bellus homo est, Cotta, pusillus homo est.

VERS. 2. *Sed qui bellus, &c.* Bellus idem est quod elegans, venustus, porro ait Aristoteles res parvas venustas esse posse, non pulchras; quia pulchritudo & dignitas, nisi in magnis, esse nequit.

XI.

Heredipetam vetulæ divitis nuptias ambientem carpit.

1. Petit Gemellus nuptias Maronillæ,
2. Et cupit, & instat, & precatur, & donat.
3. Adeone pulcra est? immò fœdius nil est:
4. Quid ergo in illâ petitur & placet? tussit.

VERS. 4. *Tussit.* Id est, ægra est, brevi moritura; tussis enim frequens & anhela, gravioris ægritudinis est signum: illam uxorem petit, ut eam mox ad rogum efferat, opes ejus auferat. Quidam codices habent: *Tussis.* Quid placet? Non ipsa, sed ejus tussis, & mors, seu herediras, quę mortem consequetur. Gemellus porro, & Maronilla, ficta nomina sunt.

XII.

In avidum potorem.

1. Cũ data ſint equiti bis quina numiſmata, quare
2. Bis decies ſolus, Sextiliane, bibis?
3. Jam defeciſſet portantes calda miniſtros,
4. Si non potares, Sextiliane, merum.

VERS. 1. *Numiſmata* Nũmi ſeſtertii. In ſpectaculis ſolebant Imperatores dare ſpectatoribus nonnihil pecuniæ ad bibendum aut emenda bellaria, ut otium falleretur. Dati erant ſingulis equitibus decem nummi ſeſtertii, qui aſſes pecuniæ Gallicæ conficiunt 20. Sextilianus bis decies, ſeu vicies bibebat ſolus inter illos quibuſcum bibebat, & quidem merum, id eſt, vinum aquâ non mixtùm: quod longè ſuperabat prætium 10. ſeſtertiorum. Turnebo videtur accipiendum hoc de ſportula, quę decem nummos, ſive centum quadrantes continebat. Cùm ſportulam unam Sextilianus accepiſſet, duas tamẽ bibebat, ſive tantum hauriebat vini quantum exæquaret viginti nummos ſeu pretium duarum ſportularum. Junius de lege ſumptuaria explicat, quę cùm juberet ut equites in cœnam impenderẽt diebus profeſtis decem tantùm nummos, Sextilianus viginti nummos in ſolum potum impendebat.

3. *Calda*. Aquâ calidâ vinum temperare interdum amabant, ad ſanitatem id præſtare arbitrantes: quamquam nivibus, & glacie ſæpiſſimè uterentur, præſertim æſtate.

XIII.

Viri probi ſunt in tutela Divinæ Providentiæ.

1. Itur ad Herculei gelidas quà Tiburis arces,
2. Canaque ſulphŭreis Albula fumat aquis;
3. Rura nemuſque ſacrũ, dilectaque jugera Muſis,
4. Signat vicinâ quartus ab Urbe lapis:
5. Hîc rudis æſtivas præſtabat porticus umbras,
6. Heu quàm pænè novum porticus auſa nefas!
7. Nam ſubitò collapſa ruit, cùm mole ſub illâ
8. Geſtatus bijugis Regulus eſſet equis.
9. Nimirum timuit noſtras Fortuna querelas.
10. Quæ par tam magnæ non erat invidiæ.
11. Nunc & damna juvant; ſunt ipſa pericula tãti:

12. Stantia non poterant tecta probare Deos.

VERS. 1. *Herculei*. Herculeis imprimis Tibure, *Tivoli*, oppido Latii ad decimum ab Urbe lapidem, colebatur. Gelidum appellatur, quia erat edito in colle situm, ubi aura frigidior.

2. Et fons dictus Albula, volvit aquas fumantes, & canas, sive albicantes, ob sulphureas venas montium unde oriuntur istæ aquæ. Albulæ aquæ, *Bagni di Tivoli*, sunt aquæ salubres prope Tibur, quę in Anienem fluvium devolvuntur.

3. In illa via quę ducit Tibur, habet Regulus villam Musis caram (quia orator & vir doctus) quarto ab urbe lapide, seu milliari distãtem.

4. *Lapis*. Singula passuum millia signabant Romani posito in via lapide: itaque lapis quartus, ponitur pro quarto milliari. Porro tria passuum millia leucam majorem Gallicam conficiunt.

5. *Rudis*. Inelegans, rusticana.

6. *Novum*. Inauditum, ingens.

Nefas. Quia Regulum virum probum pæne oppressit.

7. *Mole*. Porticu lapidea.

8. *Gestatus esset*. Atque adeo præteriisset.

Bijugis. Binis uni jugo nexis.

9. Non est ausa Fortuna Regulum opprimere, communem invidiam verita, & omnium querelas atque convicia, si virũ probum sic interemisset: timuit ne, si oppressus esset Regulus, negaretur Divina Providentia, ut fit ab impiis, in graviori proborum infortunio.

11. Ruina istius porticus quamvis damnosa domino, magnam illi & nobis utilitatem affert, quia nos docet, viros probos curæ esse Superis: meritò sunt optanda ejusmodi pericula, quæ Providentiam illustrent.

12. Si stetisset porticus, si lapsa non esset, non probasset esse Superos rerum humanarum arbitros, & virorum proborum custodes.

XIV.

Arria, sive muliebris fortitudo.

1. Casta suo gladium cùm traderet Arria Pæto,
2. Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
3. Si qua fides, vulnus quod feci non dolet, inquit,
4. Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.

VERS. 1. *Arria*. Erat illa socrus Trasææ, de quo Epig. 9. uxor Cæcinæ Pæti, qui ab Imperatore Claudio jussus est sibi necem afferre, quia Scriboniani partes secutus fuerat: sed præivit illi uxor, semet feriendo, extra-

ctumque pugionem è vulnere, marito tradidit, cum hac voce: *Pœte, non dolet.* Ita fermè Tacitus, Plin &c.

3. *Si qua fides.* Si quid mihi credis.

4. *Quod tu.* Quia tu meipsâ mihi cariores, tua vulnera gravius, quàm mea sentio.

XV.

Ludus leonis cum lepore in arena.

1. Delicias, Cæsar, lususque jocosque leonum
2. Vidimus; hoc etiam præstat arena tibi:
3. Cùm prensus blando toties à dente rediret,
4. Et per aperta vagus curreret ora lepus.
5. Unde potest avidus captæ leo parcere prædæ?
6. Sed tamen esse tuus dicitur, ergo potest.

VERS. 2. Hæc miracula tuam in gratiam amphitheatrum edit. Pars ima in amphitheatro, ubi depugnabant gladiatores, feræ, &c. vocabatur Arena, quia ibi arena spargebatur, quæ sanguinem interfectorum gladiatorum combiberet, efficeretque ut sine offensione caderent.

6. *Ergo potest.* Quia tibi ut Deo feræ ipsæ obediunt: quia tuam clementiam imitantur.

XVI.

Hodie vivendum.

1. O mihi post nullos Juli memorande sodales,
2. Si quid longa fides, canaque jura valent:
3. Bis jam pænè tibi Consul trigesimus instat,
4. Et numerat paucos vix tua vita dies.
5. Non benè distuleris, videas quæ posse negari;
6. Et solum hoc ducas, quod fuit, esse tuum.
7. Expectant curæque catenatique labores:
8. Gaudia non remanent, sed fugitiva volant.
9. Hæc utrâque manu, complexuque asserе toto:
10. Sæpè fluunt imo sic quoque lapsa sinu.
11. Non est, crede mihi, sapientis dicere, vivam:
12. Sera nimis vita est crastina; vive hodie.

VERS. 1. 2. O Juli quem nulli sodalium debeo postpo-

nere, si quid juris habet amicitia vetus: si modò primi de-

bent esse amici, qui vetustissimi.

3.4. Instat tibi propè annus sexagesimus & paucis tamen adhuc diebus vixisti, quia paucis genio indulsisti: vidisti jam fermè bis triginta consules.

Consul. Romani solebant annos per Consules designare, quia Consules initio anni magistratum inibant, & primi scribebantur in fastis.

5. Non rectè facies si ea gaudia differas, & capere, dum potes, negligas, quæ intelligis posse tibi non dari, id est, præripi morte: vive dum vivis, quia incertus es futuri.

7. Curæ, Labores, quasi ad fores excubant, expectant dum admittantur, à limine non recedunt, & aliis alii succedunt: avolant verò Gaudia. Catenatos vocat, quasi inter se connexos, & cohærentes, ita ut unus labor alterum afferat, adducatque; alius ex alio nascatur.

9. *Assere*. Tibi vindica & mancipa: arripe.

Utraque manu. Moris erat iis, qui suum quidpiam dicebant esse, ut isti rei manum injicerent. Ovid. *Et dicam, mea sunt; injiciamque manus*. Virgil. *Injecere manum Parcæ.*

10. *Fluunt*. Excidunt Gaudia, elabuntur, quamvis intimo in sinu condita.

12. *Vive*. Vivere apud Martialem & poëtas sæpe est, genio indulgere, vitam genialem vivere.

XVII.

De suis epigrammatis.

1. Sunt bona, sunt quędam mediocria, sunt mala plura
2. Quæ legis hîc: aliter non fit, Avite, liber.

VERS. 2. *Hic*. In isto libello meo.

Aliter. Non potest id non evenire in libro qui multa contineat: in multis carminibus non possunt omnia esse optima. Vel, liber non potest aliter bonus esse. Nempe nævi aliquot formam commendant, ac deteriora quædam pretium addunt optimis.

XVIII.

Cur poëta esse quam causidicus, malit.

1. Cogit me Titus actitare causas,
2. Et dicit mihi sæpè, magna res est:
3. Res magna est, Tite, quam facit colonus.

VERS. 2. *Magna res est*. Magnæ utilitatis, magnæ dignitatis.

3. *Res magna*, &c. Ludit

in hac voce, *Res*, quæ fundum, opes, fortunas, sæpe significat: sententia est; tu dicis, ô Tite, plurimum esse utilitatis in actitandis causis: respondeo ego plus esse in agris colendis, & colonum seu agricolam rem familiarem suam magnam facere, multum facere lucri: laudem malo è versibus, quàm lucrum ex foro quærere.

XIX.

Vinum optimum pessimo admixtum.

1. Quid te, Tucca, juvat vetulo miscere Falerno
2. In Vaticanis condita musta cadis?
3. Quid tantùm fecere boni tibi pessima vina?
4. Aut quid fecerunt optima vina mali?
5. De nobis facile est: scelus est jugulare Falernũ;
6. Et dare Campano toxica sæva mero.
7. Convivæ meruêre tui fortasse perire:
8. Amphora non meruit tam pretiosa mori.

VERS. 1. *Falerno*. Falernum vinum erat optimum, in Campania Italiæ regione: Vaticanum, pessimum; in agro Vaticano prope Romam, natum; quod postea toxicum, id est, venenum, vocat.

2. *Musta*. Mustum est vinum recens è racemis expressum, atque adeo parum salubre, & malè dulce.

5. Quantum ad nos attinet, facilè id toleramus, quod nos isto veneno jugules; facilis est nostri jactura: sed cur optimum vinum pessimè perdis?

6. Et veneno interimere vinum Campanum: miscendo nempe Vaticanum vinum, quo Falernum corrumpatur & pereat.

XX.

In edentulam & tussientem aniculam.

1. Si memini, fuerant tibi quatuor, Ælia, dentes:
2. Exspuit una duos tussis, & una duos.
3. Jam secura potes totis tussire diebus;
4. Nil istic, quod agat, tertia tussis habet.

VERS. 2. Amisisti illos omnes, semel iterumque tussiendo.

4. *Nihil*, &c. Nullos jam dentes amittere poteris, quæ omnes exspuisti.

XXI.

In voracem & guloſum hoſpitem.

1. Dic mihi, quis furor eſt? turbâ ſpectante vocatâ,
2. Solus boletos, Cæciliane, voras.
3. Quid dignũ tanto tibi ventre, gulâque precabor?
4. Boletum, qualem Claudius edit, edas.

VERS. 2. *Boletos*. Boleti ſunt fungi delicati: tu exquiſitis cibis ſolus veſceris; ii quos vocaſti, vilioribus: an eos invitaſti ut te optima quæque vorantem ſpectarent jejuni?

4. *Claudius*. Imperatorum Rom. fuit quintus. Huic uxor Agrippina imperium filio ſuo Neroni maturare cupiens, boletum veneno infectum, quòd eſſet avidiſſimus ciborum talium, obtulit, quo paulo poſt extinctus eſt. Sueton. in Claudio, c. 44.

XXII.

Error Mucii Scævolæ glorioſus.

1. Cùm peteret regem decepta ſatellite dextra,
2. Ingeſſit ſacris ſe peritura focis.
3. Sed tam ſæva pius miracula non tulit hoſtis,
4. Et raptum flammis juſſit abire virum.
5. Urere quam potuit contempto Mucius igne,
6. Hanc ſpectare manum Porſena non potuit.
7. Major deceptæ fama eſt & gloria dextræ,
8. Si non erraſſet, fecerat illa minus.

VERS. 1. *Peteret*, ad necem quæreret: *Dextra* Mucii, quę Porſenam petebat unum, *decepta* ejus ſatellite interfecto, quem Mucius Regem putarat eſſe.

Regem. Porſenam, regem Etruſcorum. Ille Tarquinium Superbum Româ expulſum, reſtituere cùm vellet, in eum Romanus quidam Mucius conjuravit; pergenſque in ejus caſtra, ſcribam militibus ſtipendia dividentem, & regio ferè indutum cultu, pro rege accipiens, obtruncavit; protractus ad regem, facinus confitetur, &, *ut ſentias, Rex, quàm vile ſit corpus iis, qui magnam gloriam petunt*, inquit; dexteram foculo ad ſacrificium parato injecit, quaſi erroris pœnas daturam. Hinc factum illi nomen Scævolæ, quaſi qui ſiniſtra manu uteretur, ambuſtâ dextrâ; σκαιὰ ſiniſtra manus. σκαιόλας; Scæva, vel Scævola, qui ſiniſtrâ utitur. Id contigit anno

U. C. 248. ante Christum verò 512.

3. *Sæva miracula* Mirabilem viri generosi, at sævam & noxiam domino fortitudinem. *Pius*. Clementior erga Mucium, quàm ipse Mucius erga se.

8. *Fecerat*, pro feciſſet, more loquendi Græco. Porſena quippe interfecto, non fuiſſet fortaſſe obſidio ſoluta: certè Mucius Scævola tantam gloriam ſibi non peperiſſet: non fuiſſet tanta gloria in interficiendo hoſte, quanta fuit in cremanda manu. Rectè Seneca: *confecit bellum inermis ac mancus, & illa trunca manu reges duos vicit, Porſenam & Tarquinium*.

XXIII.

Luſus leonum cum leporibus.

1. Quid nunc ſæva fugis placidi lepus ora leonis?
2. Frangere tam parvas non didicêre feras.
3. Servantur magnis iſti cervicibus ungues,
4. Nec gaudet tenui ſanguine tanta ſitis.
5. Præda canum lepus eſt, vaſtos nõ implet hiatus:
6. Non timeat Dacus Cæſaris arma puer.

VERS. 1. *Quid nunc*, &c. Legitur etiam, *Quid non ſæva*, &c. ſenſuſque poteſt eſſe: Quid fugis non ſæva ora leonis nunc placidi.

3. *Cervicibus*. Feris majoribus laniandis reſervant ſe leones.

4. *Sitis*. Aviditas ſanguinis: crudelitas.

5. *Hiatus*. Rictus leonis.

6. *Dacus*. Daci erant ubi ſunt nunc Valachi, Tranſilvani, & Moldavi; pro Getis etiam uſurpantur, trans Iſtrum enim habitavere ante Aureliani tempora, qui eos cis Iſtrum tranſtulit. In illos Domitianus bis arma ſumpſit, deque ipſis publicè triumphavit, licèt ab iis malè fuiſſet multatus. Senſus eſt: In te ſævire leo non magis amat, ô lepus, quàm Cæſar in pueros Dacorum: illos negligit; viros, quibuſcum pugnet, quærit: vel, in hoſtem infirmum, quæ ipſius eſt clementia, non ſævit.

XXIV.

Sera poſt mortem eſt gloria.

1. Ede tuos tandem populo, Fauſtine, libellos,
2. Et cultum docto pectore profer opus:
3. Quod nec Cecropiæ damnent Pandionis arces,

4. Nec ſileant noſtri prætereantque ſenes.
5. Antè fores ſtantem dubitas admittere Famam?
6. Teque piget curę præmia ferre tuæ?
7. Poſt te victuræ per te quoque vivere chartæ
8. Incipiant: cineri gloria ſera venit.

VERS. 1. *Ede populo*. Fac publici juris; evulga in populi gratiam.

2. Et profer in lucem carmina ingenio elaborata.

3. 4. Quod opus Græci probent ac Latini.

Arces Cecropiæ. Athenæ: ſic dictæ à Cecrope primo rege Athenienſi. Pandion Rex, eaſdem inſtauravit, ornavitque.

Prætereant. Non legant, non probent.

Noſtri. Latini ſcilicet.

5. *Ante fores*. Tuas. *Stantem*. Admitti poſtulantem.

6. *Curæ*. Operis ſumma cura elaborati.

7. *Victuræ poſt te*. Laudandæ, & celebrandæ à poſteris poſt tuam mortem. *Per te* Te illas nunc evulgante.

8. Exigua eſt & ſera gloria illa quæ mortuis datur; ea potior quę vivis Mortui enim sẽſum illius gloriæ non habent, abſentes nempe & ignari.

XXV.

In avidum potorem vini exquiſiti.

1. Sextiliane, bibis quantùm ſubſellia quinque
2. Solus, aquâ toties ebrius eſſe potes.
3. Nec conſeſſorum vicina numiſmata tantùm,
4. Æra ſed à cuneis ulteriora petis.
5. Non hæc Pelignis agitur vindemia prælis;
6. Uva nec in Tuſcis naſcitur iſta jugis.
7. Teſta ſed antiqui felix ſiccatur Opimî,
8. Egerit & nigros Maſſica cella cados.
9. A caupone tibi fæx Laletana petatur,
10. Si plus quàm decies, Sextiliane, bibis.

VERS. 1. *Subſellia quinque*. Quantum equites quinque in ſubſelliis ſedentes in theatro, ad viſenda nempe ſpectacula.

Subſellia. Sunt humiliores ſedes, in quibus equites conſidebant, nam ſenatores ſellis altioribus utebantur.

2. Ipſa aqua toties hauſta ebrium te faceret. Ironicè dictum.

3. Nec tantum pecuniam eos poſcis qui tecum, qui prope te ſedent, ſed ab aliis ulteriore loco ſedentibus.

Numiſmata. Diximus antea Epig. 12. cautum fuiſſe lege, ne ſupra nummos decem impendere in vinum liceret equitibus, in conviviis. Ea lex non diu, neque apud multos viguit, ut iſte Sextilianus documento eſt.

Cuneis. Ordines theatri, in quibus erant gradus ſpectatorum ſive ſubſellia, vocabantur cunei, quia ſenſim augebantur, ab ima cavea ad ſummum theatrum creſcendo: ut cuneus ferreus ab imo acumine in latum caput creſcit.

5. 6. 7. Vindemia illa, id eſt, vinum quod bibis, non eſt domita, preſſa, Pelignis prælis; non bibis vinum deterioris notæ, quale eſt Pelignum, vel Tuſculanum, ſed Opimianum hauris.

Pelignis. Peligni ſunt mediæ Italiæ populi in Aprutio, prope Veſtinos: in eorum agro erat vinum peſſimum, ut & in Tuſcia. Ea regio nunc dicitur *Valva*.

Opimi. Lucio Opimio Conſule, anno ab Urbe condita 633. ante Chriſtum 119. vini optimi felix & ingens Italiâ totâ proventus fuit, quod in teſtas ſeu amphoras diffuſum, diuque poſtea ſervatum eſt.

8. Et cella, ſive apotheca, egerit, ideſt, profert, promit, tibi cados, &c. Jubes tibi è cella vinaria afferri vinum Maſſicum: illud vates nigrum vocat, id eſt, ſaturi ruboris & pæne fuſci.

Maſſica. Maſſicus mons in Italiæ Campania fuit, vini generoſi ferax. Nunc eſt in ea parte Italiæ quæ vocatur Terra Laboris, in regno Neapolitano. *Monte Marſico* appellatur, inter Minturnas & Calenum.

9. *Fæx Laletana*. Vinum fæculentum ac vile. Laletania eſt Hiſpaniæ regio, in qua vinum peſſimum. Nunc magna pars eſt Catalauniæ inter Gerundam & Tarraconem.

10. *Decies*. Potores honeſti & moderati non plures cyathos quàm decem haurire conſueverant. Monetur ergo iſte Sextilianus, ut ſi decimum cyathum tranſire velit, ne bibat Opimianum aut Falernum, ſed Laletanum. Cyathus eſt patera modica: Vide ſequens Epigramma.

XXVI.

Conviva memor.

1. Heſternâ tibi nocte dixeramus,
2. Quincunces, puto, poſt decem peractos,
3. Cœnares hodiè, Procille, mecum.
4. Tu factam tibi rem ſtatim putaſti,
5. Et non ſobria verba ſubnotaſti,
6. Exemplo nimiùm periculoſo:
7. Μετὰ μνήμονα συμπότην, Procille.

VERS. 1. Cùm cœnares heri mecum, nocte, dixeram tibi, postquam peregissem, id est, hausissem, decem quincunces, atque adeo subebrius jam essem, dixeram, inquam, tibi, ut hodie mecum cœnares; invitaveram te ad cœnam: tu hoc, quasi certum & jam prope factum, accepisti, & subnotasti, hoc est, tacitè notavisti, in memoria recondidisti, quod ego non sobrius, & per jocum dixeram.

2. *Quincunces.* Quincunx est poculum, quinque cyathos continens. Sextarius enim dividebatur in cyathos 12. ut as, qui duodecim in uncias tribuitur; estque hic poculorum ordo. Sextarius continet cyathos, 12. Deunx, continet, 11. Dextans, decem: Dodrans, 9. Bes, 8. Septunx, 7. Semis, 6. Quincunx, 5. Triens, 4. Quadrans, 3. Sextans 2.

4. *Factam.* Res facta dicitur ea quæ certò futura sit.

6. *Exemplo &c.* In quorem feciſti mihi & aliis periculosam.

Periculoso. Multa enim dicuntur in vino & inter pocula, unde periculum convivis creari possit; quæ idcireo sunt penitus oblivisscenda. Tum valde periculosum est exigere ab ebrio promissa, cùm ebrii facilè omnia promittant.

7. Odi memorem convivam, Procille: itaque ne te putes verè invitatum à me: non te vocavi.

XXVII.

In ebriosum.

1. Hesterno fœtere mero qui credit Acerram,
2 Fallitur, in lucem semper Acerra bibit.

VERS. 1. *Acerram.* Nomen est viri hoc in loco: aliàs thuribulum significat.

2. *In lucem.* Id est, usque in diem. Hesternum convivium nocte inchoatum protrahit in auroram: adeoque hodierno semper mero fœtet, non tantùm hesterno. Sic dum illum videtur excusare, gravius accusat. Qui totos dies potare Acerram credit, fallitur: potat etiam totas noctes.

XXVIII.

In furem alienorum carminum.

1. Fama refert nostros te, Fidentine, libellos
2. Non aliter populo quàm recitare tuos.
3. Si mea vis dici: gratis tibi carmina mittam:
4. Si dici tua vis; hæc eme, ne mea sint.

V. 4. *Tua.* Nam quod emas possis dicere jure tuum. lib. 2.

XXIX.

In Imperitum medicum.

1. Chirurgus fuerat, nunc eſt veſpillo Diaulus :
2. Cœpit quo poterat clinicus eſſe modo.

VERS. 1. *Chirurgus.* Is dicitur qui manu v ulneribus facit medicinam : à voce χειρ, manus ; & ἔργον, opus: quaſi manu exequens. Clinicus eſt chirurgo præſtantior, iſque dicitur, qui aliquid præcipiendo, qui viſendo, ægros curat; à voce κλίνη, lectus, cubile; quia lectis aſſidet, cubilia ægrorum luſtrat. Veſpillo, is vocatur, qui mortuorum cadavera è lectulo effert ad rogum, à voce, veſperi, quia ſub noctem vulgò id fiebat, quaſi veſperillo: veſperillo, veſprillo, veſpillo.

2. Ordo eſt : cæpit eſſe clinicus, quo eſſe modo clinicus poterat. Sententiam & jocum ſic explico : Diaulus è chirurgo fieri clinicus cùm vellet, neque ob ingenii tarditatem eò pervenire poſſet, veſpillonis munus & nomen ſumpſit, mortuos ſepelire, producere compoſitos in lectulis, cœpit : & ſic clinicus eſt factus aliquo modo, nempe circa lectos verſando, quod faciunt clinici, imò ſepeliendo mortuos, quod interdum medici illi clinici factitant, qui ægrotos ſæpe tollunt & interficiunt.

XXX.

Αντιπάθεια.

1. Non amo te, Sabidi : nec poſſum dicere quare.
2. Hoc tantùm poſſum dicere non amo te.

V. 1. *Quare.* Amoris & odii quædam ſunt latentes cauſæ, ab antiphatia & ſympathia, hoc eſt, naturali quâdam animorum conſenſione & repugnantiâ, ortæ ; quas ſentire poſſumus, explicare non poſſumus. Poteſt exponi epigramma ſic : te non amo, neque tamen patitur meus pudor eloqui me odii mei cauſas. Ita eas tacendo innuit.

XXXI.

Fictæ lacrimæ.

1. Amiſſum non flet, cùm ſola eſt, Gellia patrem:
2. Si quis adeſt, juſſæ proſiliunt lachrymæ.

3. Non luget, quisquis laudari, Gellia, quærit:
4. Ille dolet verè, qui sine teste dolet.

VERS. 4. *Sine teste*. Præsente & conscio nemine.

XXXII.

Amor fraternus.

1. Si, Lucane, tibi, vel si tibi, Tulle, darentur
2. Qualia Ledęi fata Lacones habent:
3. Nobilis hæc esset pietatis rixa duobus.
4. Quòd pro fratre mori vellet uterque prior.
5. Diceret infernas & qui prior îsset ad umbras
6. Vive tuo frater tempore, vive meo.

VERS. 1. Si vobis, ô Lucane & Tulle, fratres conjunctissimi, daretur divinitus eadem vivendi & moriendi cõditio quæ Castori & Polluci data est, Ledæ Lacedæmoniæ filiis.

Lacones. Castor & Pollux Helenæ fratres, alternis vivebant & moriebãtur. Pollux cùm immortalis esset, quia patrem habebat Jovem, ab eo petiit, ut Castor frater, qui mortalis erat (ut pote genitus Tyndaro patre, licèt ex eadem atque Pollux matre Læda) simili gauderet immortalitate. Cùm recusaret Jupiter, saltem id exoravit Pollux, ut immortalitatem suam cum fratre communicaret, ac partiretur, atque ita viverent, morerenturque alternis diebus.

5. *Et qui* ... Qui prior amborum vestrum mortuus foret, ille nollet redire ad vitam, sed suum tempus, id est; diem ac tempus vivendi sibi concessum, fratri concederet, contentus ipse nunquam vivere, ut frater semper viveret: diceret, æternum moriar, ô frater, ut tu nunquam moriare.

XXXIII.

In poetam plagiarium.

1. Quem recitas, meus est, ô Fidentine, libellus:
2. Sed malè cùm recitas, incipit esse tuus.

VERS. 1. *Recitas*. Poëtæ solebant sua carmina, convocatis audltoribus, recitare ad pompam. Vide Epig. 28. hujus libri.

2. *Tuus*. Quod malè recitetur, hoc tuum est: quod bene compositus, meum Incipit malus videri ac tuus, cùm à te malè recitatur.

XXXIV.

Laus Deciani.

1. Si quis erit raros inter numerandus amicos,
2. Quales prisca fides, famaque novit anus;
3. Si quis Cecropiæ madidus, Latiæque Minervæ
4. Artibus, & verâ simplicitate bonus:
5. Si quis erit recti custos, imitator honesti:
6. Et nihil arcano qui roget ore Deos:
7. Si quis erit magnæ subnixus robore mentis:
8. Dispeream, si non hic Decianus erit.

VERS. 2. *Anus*. Vetusta, annosa. Legunt aliqui *avos*: hoc sensu, quales avi nostri fuere.

3. *Cecropiæ*. Atticę. Cecrops rex primus fuit Athenien-sium. Minerva Attica, pro græcarum litterarum cognitione ponitur: Latia, pro latina eruditione.

Madidus. Planè eruditus non leviter tinctus litteris: illis omnino imbutus.

5 *Imitator*. Sectator: qui perfectæ virtutis ideam in se conetur exprimere.

6. *Arcano ore*. Tacito voto: id est, improbo. Illi enim clam Deos rogare dicebantur, qui parum honesta poscebant; unde Persius Sat 2. laudat eos qui aperto voto vivunt: qui palam à Diis omnia petunt, neque audiri metuunt. Vide locum in Persio à nobis interpretatione perpetuâ & notis illustrato.

7. *Subnixus robore mentis*. Fortis, generosus.

8. Finge tibi virum omni laude cumulatum, Decianum adumbrasti.

XXXV.

In invidum.

1. Qui ducis vultus, & non legis ista libenter:
2. Omnibus invideas, livide; nemo tibi.

V. 1. *Ducis*. Adducis in rugas, contrahis frontem, ut solent qui contemnunt & indignantur.

Nemo tibi Nemo miseris invidet: itaque optat ut sit iste miserrimus. Invidetur tantùm bonis & felicibus.

XXXVI.

In scurram insulsum.

1. Urbanus tibi, Cæcili, videris:

2. Non es, crede mihi: quid ergo? verna es,
3. Hoc quod Tranſtiberinus ambulator,
4. Qui pallentia ſulfurata fractis
5. Permutat vitreis: quod otioſæ
6. Vendit qui madidum cicer coronæ:
7. Quod cuſtos, dominuſque viperarum:
8. Quod viles pueri ſalariorum:
9. Quod fumantia qui tomacla raucus
10. Circumfert tepidis cocus popinis:
11. Quod non optimus urbicus poëta:
12. Quod de Gadibus improbus magiſter.
13. Quare deſine jam tibi videri,
14. Quod ſoli tibi, Cæcili, videris;
15. Qui Galbam ſalibus tuis, & ipſum
16. Poſſis vincere Seſtium Caballum.
17. Non cuicumque datum eſt habere naſum:
18. Ludit qui ſtolidâ procacitate,
19. Non eſt Seſtius ille, ſed Caballus.

VERS. 1. *Urbanus.* Comis, ſalſus, elegans.

2. *Verna es.* Scurra es, verniliter comis & facetus es. Servus domi ex ancilla natus, verna dicebatur. Illi autem vernæ, erant vulgò ſcurræ, ſtolidi, & malè dicaces, nihil habebant nativi ſalis & ingenui.

3. *Hoc quod, &c.* Hoc es, quod ambulator ſeu mercator Tranſtiberinus. Viliſſima hominum genera commemorat, ſolita ſcurriliter jocari, quibus Cæcilium comparat.

Tranſtiberinus. In regione Urbis poſita trans Tiberim, plebecula egens, & circumforanei mercatores degebant. Illi urbem peragrabant venditando viliſſimas merces, & dictis quibuſdam ſcurrilibus emptores aucupando.

4. *Sulphurata.* Sunt ligna tenuia imbuta ſulphure in extremis hinc inde partibus, ad ignem è fomite excipiendum: porro qui vendebant hæc ramenta, ea fermè permutabant fractis vitreis.

6. *Cicer.* Legumen eſt è piſorum genere, quod frigebatur, & populo ſpectanti ludos, vendebatur ad levandam famem, otiumque fallendum. Interdum vendebatur aquâ maceratum, ut faciliùs decoqui poſſet. *Coronæ* Multitudini.

7. *Cuſtos, &c.* Circulator & præſtigiator circumforaneus, qui viperas oſtentat populo, à quibus ipſe noxiè vulneratur, &c.

8. *Pueri.* Servi, aut filii Sa-

lanii sunt qui salsamenta, id est, salitas carnes, divendunt, quod viles mulierculæ vulgò factitant.

9. *Tomacla*. Tomacula, & per syncopen, tomacla, erant farcimina & intrita quædam è jecore suillo, cùm ovis, caseo, &c. quæ sartores & concursantes urbem coqui multo clamore calida & sumantia vendebant ganeonibus, in popinis.

11. *Urbicus poëta*. Intelligit histrionum quoddam genus, & poëtarum, qui versus pessimos popello decantant in triviis, atque ita captant vulgi aures, quæstûs gratiâ.

12. *Quod de Gadibus*. Gades urbs & insula est in extrema Hispania, ad meridiem, ad freti Gaditani angustias, *Cadice:* hîc parum pudicæ quædam saltationes & ridiculæ vigebant, ac docebantur à magistris in varias oras inde prodeuntibus.

14. *Videris*. Nimirum politus & urbanus, ita ut etiam possis, hoc est, putes te posse vincere urbanitate Galbam (famosus fuit scurra Augusti) & Sextium sive, ut quidam legunt, Tettium Caballum, scurram quoque insignem, qui sub Vespasiano, ejusque filiis floruit, & propter dicacitatem, quasi à calcitrando, Caballi cognomen adeptus est.

17. *Habere nasum*. Argutè & Urbanè jocari V. Epigr. 4.

18. Qui ludos illiberales & facetias procaces stolidè, ut tu, consectatur, is non est similis Sextio Caballo, scurræ, cui te anteponis: non est Sextius ille cognomento Caballus, facetus & urbanus scurra; sed est similis duntaxat caballo, id est, equo; est stolida pecus, & Sextii Caballi nihil habet præter dimidiam nominis partem, nempe ut caballus sit.

XXXVII.

Porciæ fortitudo.

1. Conjugis audisset fatum cùm Porcia Bruti,
2. Et subtracta sibi quæreret arma dolor:
3. Nondum scitis, ait, mortem non posse negari?
4. Credideram satis hoc vos docuisse patrem.
5. Dixit, & ardentes avido bibit ore favillas:
6. I nunc, & ferrum turba molesta nega.

VERS. 1. *Conjugis*. Bruti, à quo Cæsar percussus, uxor fuit Porcia, filia Catonis Uticensis: ea cùm mariti necem accepisset, qui sibi post Philippense prælium violentas manus attulerat, neque ferri copiam vel teli haberet, ardentes carbones hausit ore.

4. *Patrem*. Catonem Lege Epigr. 10. Ille cùm ferro se graviter vulnerasset, impe-

ditus fuit ab amicis, ne se ipsum omnino conficeret, passusque est ab iis vulnus obligari, ac somni cupiditate simulatâ, cùm eosdem abire compulisset, solutis quibus obligatum erat vulnus, vinculis, inserta per illud manu, viscera sibi & vitam avellit.

6. *Molesta*. Famuli enim gladios illi omnes subduxerant. Potest hic versiculus tribui Porciæ quasi famulis insultanti; potest etiam poëtæ.

XXXVIII.

Convivium jejunum.

1. Bis tibi triceni fuimus, Mancine, vocati,
2. Et positum est nobis nil herè præter aprum.
3. Non quæ de tardis servantur vitibus uvæ,
4. Dulcibus aut certant quæ melimela favis.
5. Non pyra quæ lentà pendent religata genista:
6. Aut imitata breves Punica mala rosas.
7. Rustica lactantes nec misit fiscina metas,
8. Nec de Picenis venit oliva cadis.
9. Nudus aper, sed & hic minimus, qualisq; necari
10. A non armato pumilione potest. (omnes:
11. Et nihil inde datum est: tantùm spectavimus
12. Ponere aprum nobis sic & arena solet.
13. Ponatur tibi nullus aper post talia facta:
14. Sed tu ponaris, cui Charidemus, apro.

VERS. 1. 2. Sexagenos ad cœnam invitasti heri, nihilque dapis apposuisti præter aprum.

2. *Herè*. Vocabulum vetus, pro heri, hesternâ die.

3. Uvæ, quæ serò autumno lectæ, servantur.

4. Aut melimela, quæ cùm ipso melle de sapore certant: quę dulci melle dulciora sunt.

Melimela. Sunt poma quędam exigua quæ, à melleo sapore μελίμηλα sunt vocata. *Favi*, sunt cellæ & foruli apium, ubi mel condunt: pro melle ipso hic sumitur ea vox.

5. *Pendent*. In cellis & apothecis condita: genista, *ginestra*, est fruticis genus lentum & molle, ut salix & spartum, unde fiunt nodi & retinacula.

4. *Punica mala* Poma granata. Punica vocantur, quia in agro Punico, id est, Carthaginiensi, plurima & insignia nascebãtur: granata verò, à granis, sive acinis, quibus referta sunt. Rosis dicuntur similia, quia flos mali Punici, brevi seu exiguæ rosæ similis est.

7. Non educti ſunt è calatho ruſtico caſei aſſurgentes in metarum, ſeu pyramidum figuram.

Fiſcina. Eſt calathus, ſeu corbis è vimine, quo ferè utuntur ruſtici ad fructus & alia id genus ferenda.

Metas lactantes. Caſeos lacte ſtillantes, ab ima parte lata in acumen deſinentes, quæ eſt metę forma, & inverſi turbinis ac ſupini. Legunt quidam *lactentes*, quaſi caſeus ipſe lac hauriat ex eoque conſtet. Puer lactens dicitur, mater lactans: quia hæc lac donat, quod ſugit puer.

8. *Picenis*. Ager Picenus eſt in Italia ad oram maris Adriatici, ubi nunc *Ancona*, Lauretum, *la Marcha d'Ancona*: ibi olivæ præſtantes, in cadis condi ſolitę, & Romam deportari.

9. *Nudus*. Sine condimento, vel ſine aliis opſoniis & cibis, eſt appoſitus.

10. *Pumilione*. Homine nano, eoque inermi.

11. *Inde*. Ex apro.

12. *Arena*. Amphitheatrum, in quo apri ſæpe ſpectabantur & aliæ feræ cum hominibus, aut inter ſe certantes. Spectaculum dedit nobis aper tuus, non convivium. De voce *arena* vide librum Spectac. Epigr. 8.

14. Sed tu objiciaris apro, cui expoſitus eſt Charidemus, nempe devorandus. Iſte ſcilicet Charidemus à Domitiano objectus apro in arena paulò ante fuerat, ob ſua ſcelera.

XXXIX.

Ad lectorem faſtidioſum.

1. Laſcivos leporum curſus, luſuſque leonum
2. Quòd major nobis charta, minorque gerit:
3. Et bis idem facimus, nimium ſi, Stella, videtur
4. Hoc tibi: bis leporem tu quoque pone mihi.

VERS. 1. 2. Quod in quolibet meo libro ſive majori, ſive minori, deſcribo leporum cum leonibus ludentium petulantes curſus & bis idem tracto argumentum, ſi tibi videtur faſtidioſum, ô Stella, ulciſcere me, voca me ad cœnam, & bis leporem mihi appone; non faſtidiam.

2 *Major charta*. Videtur ea vox indicare hunc primum librum in quo plura ſunt Epigrammata: minor verò charta, librum de ſpectaculis, in quo ſunt pauciora.

XL.

De libro ſuo.

1. Edita ne brevibus pereat mihi charta libellis,

2. Dicatur potiùs ὁ δ' ἀπαμειβόμενος

VERS. 1. Ne papyrus in edito jam & compacto brevi libello Epigrammatum, vacua & inutilis superſit, malo ineptum aliquid potiùs quàm nihil ſcribere, quàm pati ut papyrus pereat, itaque ad verſum faciendum hemiſtichiũ illud Homericum pono, τὸν δ' ἀπαμειβόμενος, id eſt, *Illi autem reſpondens*.

2. *Potiùs, &c.* Videtur illos arguere ſcriptores, qui ut faciant librum, vel augeant ſaltem; apta, inepta, ſcribunt; aut etiam carpere Homerum, qui ad nauſeam iſtas voces repetere ſolet, τὸν δ' ἀπαμειβόμενος.

XLI.

De medico imperito.

1. Nuper erat medicus, nunc eſt veſpillo Diaulus:
2. Quod veſpillo facit, fecerat & medicus.

VERS. 1. *Veſpillo.* Quid ſit hoc nominis, vide Epigr. 29. Iocus eſt. Cùm eſſet medicus Diaulus occidebat ac tollebat ægrotos, eoſdem nunc veſpillo factus ad rogum effert, quod eſt ſimillimum: utrobique ipſi cum mortuis res eſt; hic ſepelit, illic interficiebat: medicus ægrotos dedebat neci; veſpillo, eoſdem mortuos terræ mandat.

XLII.

Luſus leporum & leonum.

1. Rictibus his tauros non eripuêre magiſtri,
2. Per quos præda fugax itque reditque lepus.
3. Quodque magis mirum, velocior exit ab hoſte,
4. Nec nihil à tanta nobilitate refert.
5. Tutior in ſola non eſt cùm currit arenâ,
6. Nec caveæ tantâ conditur ille fide.
7. Si vitare canum morſus, lepus improbe, quæris,
8. Ad quæ confugias ora leonis habes.

VERS. 1. Magiſtri leonum non potuerunt eripere tauros eorumdem leonum rictibus & dentibus, per quos tamen rictus, lepores timidi impunè commeant, & innoxii fugiunt, iiſque elabuntur.

3. 4. Lepores ab leonum ore velociores fugiunt, & celeritatem ac robur, imò nobi-

litatem & gloriam, videntur ab tam nobili fera reportare, accipere. Legunt aliqui *mobilitate*, eritque hæc ſententia; quò velociùs per aperta leonum ora curſitant, eò minùs læduntur. Itaque ſua ipſis velocitas utilis eſt.

5. Non ſunt tutiores lepores, cùm in arena ſoli ſunt, aut conditi in cavea.

6. *Caveæ*. Cavea eſt locus in quem abduntur feræ ut ſerventur; antrum & receptaculum, ſeptum ligneum, ubi aluntur, continentur. Fidelis cavea hic dicitur, quia feras cuſtodit, tutaſque præbet. Cavea etiam dicebatur amphitheatri ſolum. Vide librum Spect. Epig. 8.

7. Deinceps, ô feſtivi lepores, cùm vos canes perſequentur, ad leones confugite. Acumen eſt in eo, quòd leo crudelis fera ſit, & longè fortior canibus, à quibus lepores capiuntur, qui leo tamen lepori perfugium præbere dicatur.

XLIII.

Amicum in Hiſpaniam proficiſcentem ad vitam ruſticam & genialem hortatur.

1. Vir Celtiberis non tacende gentibus,
2. Noſtræque laus Hiſpaniæ,
3. Videbis altam, Liciniane, Bilbilim,
4. Aquis & armis nobilem,
5. Senemque Caunum nivibus, & fractis ſacrum
6. Vadaveronem montibus,
7. Et delicati dulce Botrodi nemus,
8. Pomona quod felix amat.
9. Tepidi natabis lene Congedi vadum,
10. Molleſque Nympharum lacus;
11. Quibus remiſſum corpus adſtringas brevi
12. Salone, qui ferrum gelat.
13. Præſtabit illic ipſa figendas prope
14. Voberca prandenti feras.
15. Æſtus ſerenos aureo franges Tago,
16. Obſcurus umbris arborum.
17. Avidam rigens Dircenna placabit ſitim,
18. Et Nutha quæ vincit nives.
19. At cùm December canus, & bruma impotens
20. Aquilone rauco mugiet,
21. Aprica repetes Tarraconis littora,

22. Tuamque Laletaniam:
23. Ibi illigatas mollibus damas plagis
24. Mactabis, & vernas apros,
25. Leporemque forti callidum rumpes equo,
26. Cervos relinques villico.
27. Vicina in ipsum silva descendet focum
28. Infante cinctum sordido.
29. Vocabitur venator, & veniet tibi
30. Conviva clamatus prope.
31. Lunata nusquam pellis, & nusquam toga,
32. Olidæque vestes murice:
33. Procul horridus Liburnus, & querulus cliens,
34. Imperia viduarum procul.
35. Non rumpet altum pallidus somnum reus,
36. Sed mane totum dormies.
37. Mercetur alius grande & insanum sophos:
38. Miserere tu felicium:
39. Veroque fruere non superbus gaudio,
40. Dum Sura laudatur tuus.
41. Non impudenter vita, quod reliquum est, petit,
42. Cùm fama, quod satis est, habet.

VERS. 1. O Liciniane, qui meritò prædicaris à Celtiberis. Celtiberi sunt Hispaniæ Tarraconensis populi, à Gallis circa Garumnam positis, qui Celtæ vocabantur, oriundi, qui cùm venissent ad Iberum Hispaniæ flumen, ibique consedissent, addiderunt suo nomini, fluminis, juxta quod consederant, nomen, & Celtiberi sunt vocati. Nunc magna est pars Arragoniæ & Castellæ.

3. *Bilbilim.* Urbs fuit olim Hispaniæ, in Celtiberis, patria Martialis: nunc pagus *Bambola*, seu *Bambola*. Prope veterem Bilbilim pridem excisam, condita est urbs, quæ appellatur *Calatajud*, quæ Bilbilis nova dici potest.

4. *Aquis.* Alluit Bilbilim Salo fluvius, *Xalon*, cujus aquæ ferrum & gladios durant. Sanè in Itinerario Antonini fit mentio aquarum Bilbilitanarum, quas oportet fuisse fontes prope hanc urbem inclytos aliquâ dote. Malit legere Scriverius *Equis & armis*... alit enim Hispania equos optimos: & equis magis cum armis convenit, quàm aquis.

Armis. Bilbilitani cæteris Hispaniæ populis præstabant in cudendis armis ferreis, in

tingendis gladiis, & veterem adhuc famam retinere dicuntur.

5. *Senem.* Albicantem, candidum nivibus. Caunus est mons Arragoniæ ad Septentrionem, versùs Castellæ veteris fines, sex leucis distans ab Ibero fluvio, nunc *Moncayo* dicitur. Sunt qui legant *sterilemque Calvum nivibus, &c.* Sed ubi mons ille sit, & cui veterum notus, non explicant.

Et fractis... Et montem Vadaveronem ab reliquis montibus separatum. Sacros putabant esse montes, ac multi cuipiam Deo consecrarierant. Vocatur iste mons nunc *Vadavicor.*

7. *Botrodi.* Est oppidum hoc in eadem Celtiberia, nemore ac pomario inclytum *Delicati.* Deliciis pleni; quippe quod arboribus, umbris & fontibus abundat.

8. *Pomona.* Dea hortorum præses & fructuum, à pomis dicta.

9 Natationi dabis operam in fluvio Congedo leniter fluente, ac solibus æstivis tepido. Sunt qui legant *Tepidâ natabis luce Congedi vada. Tepida luce*, sub meridiem, cum aqua, solis calore tepefacta, natationi est aptior. Vocatur hodie Congedus, sive Cogedus, *Rio di Codes*, vel *Congedo*, & in Salonem influit.

10. *Nympharum.* Lacus enim Nymphis erant sacri.

11. Quibus lacubus tepidis & Congedo solutum, & quasi laxatum corpus, refrigerabis, & aquâ Salonis constringes: frigus poros corporis claudit, & omnia contrahit. Salonis autem fluvii aqua frigidior est.

Brevi. Tenui, non alto, seu qui non longo spatio volvitur. Potest etiam ea vox *brevi*, exponi brevi tempore, statim refrigerabis corpus aquâ Salonis, cùm æstuabis.

12. *Gelat.* Salonis aqua egregia est ad tingendum ferrum & laminas ensium.

13. Ipsa Voberca (oppidum seu vicus Hispaniæ *Bobierca* & *Bubierca*, in finibus Celtiberorum) circumsepta silvis, præstabit ac offeret figendas tibi prandenti feras, ac prope manu prendendas; tanta est earum ibi copia, ut in ipsas villas confluant.

15 Calores æstivos, qui sereno cælo sunt majores, mitigabis merso in aquis Tagi, corpore, tectus & latens sub arboribus ad ripam consitis. Tagus, *Taje*, fluvius Hispaniæ celeberrimus, oritur in Castella nova, & duabus infra Ulisipponem leucis oceano miscetur: aureas arenas dicitur volvere.

17. *Dircenna.* Fons frigidissimus: item Nutha. *Vincis nives*, frigidior est nivibus.

19. *Canus.* Albus propter nives. *Bruma impotens.* Sæva præter modum.

21. Secedes Tarraconem, urbem cælo temperato & clementi subjectam. Est in ora Catalauniæ, inter Barcinonē & Dertusā: nunc *Tarragona.*

Aprica, Locus apricus dicitur, qui est soli expositus.

22. *Laletaniam*. Est Hispaniæ regio. Vide Epigr. 25. nunc magna pars est Catalauniæ.

24. *Vernas apros*. Quasi indigenas, domique natos. De vernis vide Epig 36. *plagis* retibus.

25. *Rumpes*. Dilaniabis, perimes; vel, ejus cursus, quos callidè dissimulat, variatque ad fallendos venatores, equo celeri antevertes, & illius technas solves, irritas facies: vel denique, defatigabis: venatores interdum leporem necari non sinunt, sed currendo delassant.

26. *Relinques villico*. Mactandos videlicet, quia caro cervina est insulsa & deterior leporinâ, ideòque rusticis aptior cibus.

27. *Silva*. Ligna vicinæ silvæ quasi suâ sponte focum agrestem instruent; facilè domum portabuntur.

28. *Sordido*. Villici filio pannoso & squalido.

30. *Clamatus*. Vicinus venator à te voce accitus veniet, ut tecum prandeat, neque servo erit opus ad eum invitandum, quem, utpote vicinum, ipse voce tuâ poteris vocare, & è propinquo inclamare.

31. *Lunata*... Nõ erunt in tuo convivio viri nobiles & senatores, quibus morem gerere oporteat. Senatores orti è centum primis senatoribus. à Romulo creatis, calceos gerebant aluta, seu pelle agnina, tectos, iisque adsuebant imaginem lunæ crescentis, quæ etiam est nota numeri centenarii, ut indicarent se oriundos è centum primis illis senatoribus à Romulo creatis. De calceis illis lunatis consule, Epigr. 26. lib. II.

Toga. Vestis erat Romanorũ propria, maxime clientiũ, qui cùm patronos assectarentur, salutarent, &c. togati apparebant. Toga igitur pro togatis clientibus hic sumitur.

32. *Murice* Purpurâ. Propriè murex est piscículus è cujus succo vel sanguine fit Purpureus color: *olidæ*, quia panni recens infecti, vel bis tincti graviùs olent.

33. *Liburnus*. Servus publicus, lictor, præco: tales enim ferè oriundi erãt è Liburnia, quæ est regio Illyrici inter Istriam, & Dalmatiam ad sinũ Adriaticum, erantque valentes, proceri, & ut ait hic poëta, horridi, hoc est, truces, feri, odiosi.

Querulus. Quia multa postulabant à patronis, vestes, cibos, &c. Cliens apud Romanos erat homo ferè plebejus, qui se in tutelam potentioris conferebat, & quem colebat ut patrem.

34. *Viduarum*. Viduas imperiosas & arrogantes. Viduæ divites & orbæ colebantur ab hæredipetis, qui multas ab iis molestias devorare cogebantur: describit his versibus urbanam vitam & ejus incommoda.

35. *Reus*. Vel cliens, vel alius quilibet, qui te consu-

lat, anxius de ſuæ cauſæ evẽtu. Reus, eſt quicumque in jus vocatur, cujus res agitur.

37. Alii acclamationes & plauſum emant popularem magno pretio: tu felices illos, qui appellantur, miſeros, (ut revera ſunt) puta, eorumque felicitatem dignam commiſeratione exiſtima, qui tanto labore gratiam populi, rem tantillam, mercentur.

Sophos. Gloriam, famam. Vide Epigr. 4. ubi ea vox explicatur. *Inſanum.* Ingens, ridiculum.

39. *Non ſuperbus.* Ab omni ambitione disjunctus *Vero gaudio.* Quod in tranquillitate animi & quiete poſitum eſt.

40. *Sura.* Nobilis cauſidicus, amicus Liciniani.

41. 42. Qui famam & gloriam ſatis magnã eſt conſecutus, poteſt ille jure, quod vitæ reliquum eſt, genio dare ac voluptati. Cùm famæ ſatis eſt conſultum, ratio habeatur valetudinis & vitæ.

XLIV.

Jocus in cocum, ex Homero.

1. Si tibi Miſtyllus cocus, Æmiliane, vocatur;
2. Dicetur quare non Taratalla mihi?

VERS. 1. *Myſtillus.* Eſt in Homeri Iliade verſus ejuſmodi græcus, lib. I. ℣. 465.

Μίσυλλόν τ' ἄρα τἄλλα,
κὴ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν.

Secabant alia (ſercula) in fruſta, & verubus figebant.

Æmilianus joco, ſuum cocum vocabat Myſtillum: dicit illi Martialis ſe eodem jure poſſe ſuum cocum vocare Taratallam: quam vocem format è tribus voculis in Homerico verſ. allato, proximè poſt μίσυλλον ſequentibus, τ' ἄρα τἄλλα.

XLV.

Lepus leonem fugiens.

1. Non facit ad ſævos cervix niſi prima leones,
2. Quid fugis hos dentes, ambitioſe lepus?
3. Scilicet à magnis ad te deſcendere tauris,
4. Et, quæ non cernunt, frangere colla velint?
5. Deſperanda tibi eſt ingentis gloria fati
6. Non potes hoc tenuis præda ſub hoſte mori.

VERS. 1. Non decet leones alia præda quàm vaſta, immanis: non conveniunt leoni feræ, niſi quæ habeant cervicem ingentem, ut tauri, apri, &c. *Prima cervix.* Cer-

vix primarum & nobilium ferarum.

2. *Ambitiose.* Quasi ambias gloriam pereundi à leone, provocando illum tua fuga, ut te persequatur, & enecet.

3. *Ad te descendere.* Abjicere se ad ignobilem prædam, relictâ nobiliori.

4. *Non cernunt.* Ob exiguitatem: vel, quæ despiciunt.

5. *Fati.* Mortis gloriosæ quam tibi à leone inferri expeteres.

XLVI.

Libros suos Quinctiano commendat.

1. Commendo tibi, Quinctiane, nostros,
2. Nostros dicere si tamen libellos
3. Possim, quos recitat tuus poëta:
4. Si de servitio gravi queruntur,
5. Assertor venias, satisque præstes;
6. Et, cùm se dominum vocabit ille,
7. Dicas esse meos, manuque missos.
8. Hoc si terque, quaterque clamitaris;
9. Impones plagiario pudorem.

VERS. 3. *Tuus Poëta.* Fidentinus, qui eos mihi subripuit, ac recitat ut suos. *Tuus*, tibi notus, familiaris.

4. Si mei libelli queruntur se in servitutem redigi à Fidentino, cùm sint liberi: tu eos defende esse liberos, asserere ac vendica: imò da prædes quibus illis cautum sit.

5. *Assertor* Est vindex, liberator, seu defensor & testis alienæ libertatis.

Satis præstes. Præstare satis, sive satisdare, in jure, est, dare prædes, seu fidejussores & sponsores, qui negotii periculum in se suspiciant, qui creditorem securum præstent, *far sicurtà*.

6. *Dominum.* Ad quem versus mei pertineant, tanquam sui.

7 *Manumissos.* Qui donabantur libertate, manu à domino tenebantur, circumagebantur, & emittebantur è manu, liberique pronunciabantur: hinc ea vox, manumitti, est, donari libertate.

9. *Plagiario.* Ita dicitur, qui hominem aliquem liberum, emit invitum aut vendit, aut pro servo tenet. Facta vox à plagis, quod qui hujus criminis convicti essent, damnarentur plagis, lege Fannia. Transfertur ad eos qui res alias furantur, pro suis vēdicant, ac retinent sibi.

XLVII.

In poëtam plagiarium.

1. Una est in nostris tua, Fidentine, libellis

2 Pagina, ſed certâ domini ſignata figura;
3. Quæ tua traducit manifeſto carmina furto.
4. Sic interpoſitus villo contaminat uncto
5. Urbica Lingonicus Tyriãthina bardocucullus:
6. Sic Aretinæ violant cryſtallina teſtæ:
7. Sic niger, in ripis errat cùm fortè Cayſtri,
8. Inter Ledæos ridetur corvus olores:
9. Sic ubi multiſonâ fervet ſacer Atthide lucus,
10. Improba Cecropias offendit pica querelas.
11. Indice non opus eſt noſtris nec vindice libris:
12. Stat contra, dicitque tibi tua pagina, fur es.

VERS. 1. In noſtris epigrammatum libellis, quæ tu deſcribere ſoles, ac recitare pro tuis, una eſt pagina tua, id eſt, à te ſcripta. Exſcribebat Fidentinus epigrammata Martialis, & pro ſuis venditabat: ne furtum verò pateret, quædam à ſe compoſita illis interponebat.

2. Sed illa pagina certo quodam indicio ſatis oſtẽdit quis ejus auctor & dominus ſit, nempe ſe prodit eſſe tuam, quia ineptè eſt ſcripta & illepidè.

3 4. Quæ tua carmina ridenda exponit, ob furtum manifeſtum.

Traducit. Traducebantur propriè ſcelerati cùm trans urbem, aut per arenam ducebantur, ut eſſent omnibus ſpectaculo & ludibrio: hinc, verbum *traduco*, ſæpe ſumitur pro, irrideo, ridendum propono, palàm accuſo.

4. 5. Sic bardocucullus, quo Lingones, populi Galliæ, utuntur, ſi inter veſtes urbanas Tyrianthinas mixtus & interpoſitus appareat, videtur eas villo ſuo craſſo & uncto inquinare. Sic, inquam, ſordent tua carmina meis interjecta, pulchris ſordida, uncta nitidis.

Villo. Villi, pili ſunt, ſeu fila è quibus panni conſtant. Legitur alicubi, *filo*.

Urbica. Urbana, Romana.

Bardocucullus. Bardi, erãt Gallorum cantores & poëtæ, ſeu philoſophi, imprimis eruditi, Marcellino teſte, qui hâc veſte utebantur: habebat illa quoddam capitis tegmen, qui cucullus à forma vocabatur. Nam propriè cucullus eſt papyraceum involucrum, quo pigmentarii utuntur. Quod ſi ea veſtis careret cucullo, dicebatur Bardiacus. Scriverius è bonis libris ita legit: *ſic interpoſito vilis contaminat unco*, &c. Nam cucullus acutus erat inſtar metæ, idemque longior, unde incurvabatur & uncum repræſentabat, ut longioribus cucullis contingit, cùm extrema pars à capite in ſcapulas recidit.

Tyrianthina. Vox ea componitur ex Τύριος, Tyrius; ἰόανθος, viola purpurea: est igitur Tyriantinum vestimentum confectum è purpura violacei coloris.

6. Sic testæ ex argilla Aretina (Aretium Italiæ oppidum, *Arezzo*, in Thuscia) factæ, si comparentur cum vasis crystallinis, sordent, & illa fœdant.

7. *Caystri.* Caystер Asiæ minoris fluvius, cygnis abundans, per Lydiam labitur: nunc vocatur *Chiay*.

8. *Ledæos.* Quia Jupiter sub forma cygni venit ad Ledam Castoris & Pollucis matrem.

9. Sic, ubi nemus aliquod sacrum resonat philomelarum cantibus, earum dulces querelas pica offendit, turbat, corrumpit. *Multisona.* Multam & variam vocem habente.

Atthide. Attica: subaudi, alite: significatur Philomela Pandionis regis Athenienfium filia: Cecropia dicitur, id est, Athenienfis, à Cecrope rege primo Athenienfium. Ejus cantus querelæ appellantur, quia videtur adhuc queri de injuria sibi à Tereo rege illatâ. Vide lib. V. Epigr. 61.

11. 12. *Indice.* Qui ostendat eos esse meos: accusatore. *Vindice*, qui asserat eosdem in libertatem. (Vide Epig. 46.) tua carmina meis à te inserta, & illis dissimillima, me tacente, ac nemine inclamante; furem te satis clamant.

XLVIII.

De amicorum delectu.

1. Si quid, Fusce, vacas adhuc amari.
2. (Nam sunt hinc tibi, sunt & hinc amici;)
3. Unum si supereſt, locum rogamus:
4. Nec me, quod tibi sim novus, recuses.
5. Omnes hoc veteres tui fuerunt,
6. Tu tantùm inspice, qui novus paratur
7. An possit fieri vetus sodalis.

Vers. 1. Si vacat adhuc apud te locus novo amico: si adhuc amari potes ab aliis novis amicis. *Fusce.* Cornelius Fuscus præfectus cohortium prętorianarum sub Domitiano fuit, magnæ apud principem auctoritatis.

5. *Hoc fuerunt.* Novi scilicet, ut ego.

XLIX.

Se privata vita & modicis opibus contentum esse.

1. Vota tui breviter si vis cognoscere Marci,

2. Clarum militiæ, Fronto, togæque decus;
3. Hoc petit: esse sui nec magni ruris arator,
4. Sordidaque in parvis otia rebus amat.
5. Quisquam picta colit Spartani frigora saxi,
6. Et matutinum portat ineptus Ave;
7. Cui licet, exuviis nemoris, ruriſque beati,
8. Ante focum plenas explicuisse plagas!
9. Et piscem tremulâ salientem ducere setâ,
10. Flavaque de rubro promere mella cado:
11. Pinguis inæquales onerat cui villica mensas,
12. Et sua non emptus præparat ova cinis.
13. Nõ amet hanc vitã, quisquis me nõ amet, opto:
14. Vivat & urbanis albus in officiis.

VERS. 1. 2. Si rescire vis quid optem ego Marcus Val. Martialis tuus amicus, ô Fronto, domi, foriſque; belli & pacis artibus, inclyte.

Fronto. Vir fuit cum multis rebus præclarè gestis, tum singulari in eruditos & literatos amore clarus.

3. *Sui*. Ad se pertinentis: cujus sit dominus: optat agrum colere, non ita quidem magnum, sed suum.

4. *Sordida otia*. Sine cultu & splendore urbano: *in parvis rebus*, in re familiari angusta & tenui.

5. 6. Essene quemquam adeo mente captum, ut colere amet viros nobiles in marmoreis ædibus habitantes, eosque manè salutare magno labore; si possit ille, si satis opum habeat, ut postquam feras captas in suo nemore incluſit retibus, ea retia explicet, exoneret, domi suæ ante focum sedens, &c. Ordo est: cui licet explicare ante focum plagas plenas exuviis ruris & nemoris beati. Est qui legat *beato*: id est, cui beato exuviis, abundanti spoliis ruris.

Spartani. Marmor Spartanum seu Laconicum laudabatur: Sparta, urbs Peloponnesi primaria fuit, in Laconia regione: Eadem Lacedæmon dicta est; nunc vocatur *Misitra*. Est autem marmor frigidissimum; idem vulgò est pictum venis variis, & maculosum. Itaque, *picta frigora Spartani saxi*, intellige domum ornatam marmore frigido & variis coloribus distincto.

9. *Seta*. Linea piscatoria, quæ sæpe fit è setis equinis. *Salientem* palpitantem.

11. *Inæquales*. Modò lautiores, modò tenuiores: vel, non æquè ab omni parte fultas; v. g. si sit (ut in Baucidis mensa. Ovid. 8. Met.) pes tertius impar, & testa parem faciat. Vel: impolitas, non

dolatas manu artificis.

12. *Non emptus*. Factus è lignis non emptis *Sua*, quia ova calido cinere & modico igne melius coquuntur: vel, domi nata, nõ aliũde quęsita.

14. *Albus*. Vel pallidus & anxius, in urbanis muneribus & curis: vel albatus, hoc est, indutus veste candidâ, ad salutandos officiosè, & colendos patronos: quia clientes albâ togâ urebantur ad officia patronis præstanda: vel denique, candidà facie, non fuscâ, ut rusticorum est.

L.

In cauponem.

1. Continuis vexata madet vindemia nimbis:
2. Non potes, ut cupias, vẽdere, caupo, merum.

VERS. 1. 2. *Merum* Ludus est in hac voce, quæ vinum significat non dilutum aquâ. Vinum igitur aquâ cæleſti & imbribus ita temperatum est, ut illud non possit purum vendi. *Ut cupias*, quamvis cupias: quæ sanè ironia lepida est, in cauponem solitum vino aquam admiscere, & minimè cupientem merum vendere.

LI.

Lauta balnea, jejuna cœna.

1. Dat Baïana mihi quadrantes sportula centum,
2. Inter delicias quid facit ista fames?
3. Redde Lupi nobis, tenebrosaque balnea Grylli:
4. Tã malè cùm cœnẽ; cur bene, Flacce, lavor?

VERS. 1. 2. Cùm te, ô Flacce, ad Baïana balnea patronum cliens sequor, das mihi sportulam, in qua numerantur centum quadrantes; quæ summa pecuniæ non sufficit ad levandam famem: quid juvat me esurientem locus deliciarum plenus?

Bajana. Baïæ, Bajarum, *Baja*; locus amœnus in campano littore, juxta Lucrinum sinum, inter Puteolos & Misenum montem: ibi aquæ calidæ, & celebrata erant balnea.

Sportula. Est vas vimineum è sparto, in quo cibi, pecunia, &c feruntur. Vulgò apud Romanos vox ea significabat cibos, quos clientibus patroni dividebant è sua mẽsa: id verò cùm visum esset molestum patronis divitibus, illi pro cibis in dies singulos dederunt centum quadrantes, quæ summa redit ad asses vigintiquinque pecuniæ Gallicæ, & ad tres Julios cum dimidio Romanæ: est

autem quadrans quarta pars Romani assis, tres unciæ.

2. *Fames*. Inopia, ægrè sufficiens ad tollendam famem.

3.4. Reduc me Romam, & patere ut ibi laver cum populo promiscuè in vilibus ac tenebricosis Lupi & Grylli balneatorum, balneis: non amo egregia balnea & cœnam jejunã: malim optimè cœnare, & pessimè lavari.

LII.

De lepore & leone.

1. Intres ampla licet torvi lepus ora leonis,
2. Esse tamen vacuo se leo dente putat.
3. Quod ruet in tergũ, vel quos procũbet in armos?
4. Alta juvencorum vulnera figet ubi?
5. Quid frustrà nemorũ dominũ, regemq; fatigas?
6. Non nisi delectâ pascitur ille ferâ.

VERS 3. 4. Tu nullum habes prope tergum, nullos armos, in quos ruat leo; quæ pars in te reperietur, in qua possit alta vulnera facere, & dentes figere, quo pacto solet infigere juvencis, nempe lacerando tota membra? Vide Epig 42.

6 *Delectâ*. Insigni, magna.

LIII.

Laus poëtarum aliquot, maximè Hispanorum.

1. Verona docti syllabas amat Vatis,
2. Marone felix Mantua est:
3. Censetur Apona Livio suo tellus,
4. Stellaque, nec Flacco minùs:
5. Apollodoro plaudit imbrifer Nilus,
6. Nasone Peligni sonant.
7. Duosque Senecas, unicumque Lucanum,
8. Facunda loquitur Corduba.
9. Gaudent jocosæ Canio suo Gades,
10. Emerita Deciano meo:
11. Te, Liciniane, gloriabitur nostra
12. Nec me tacebit Bilbilis.

VERS. 1. *Verona*. Urbs Italiæ, item Mantua: *Verona, Mantova*.

Docti vatis. Catulli: natus est Veronæ anno aburbe condita 667. Vide Epig. 8. hujus libri, & 177. lib. XIV.

Syllabas. Versus, quorum

ratio syllabis constat, & certâ illarum mensurâ.

2. *Marone.* Virgilius natus est in vico, qui Andes vocabatur, non procul Mantua, anno ab Urbe condita 684.

3. *Censetur.* Æstimatur, laudatur. Illi apud Romanos censeri dicebantur qui profitebantur apud Censorem nomen suum, genus, tribum, liberos, maximè verò suas opes & rem familiarem, quæ propriè vocabatur census; quibus nihil erat pecuniæ, pauperes, capite censeri dicebantur, quia nihil præter seipsos in censum referebãt, cùm divites, alius trecentis millibus nummûm, alius sexcentis, alius pluribus, paucioribusve censerentur. Hinc ortum est ut aliquis aliquâ re ac dote censeri dicatur, quâ excellit ac præstat, ut virtute, formâ, &c. Sic Patavium censetur Livio. Scripsit T. Livius Romanam historiam stilo amplo & eleganti. Floruit sub Augusto & Tiberio: ediderat libros 142. Supersunt tantùm 35. Est in illo ubertas, amplitudo, & lactea eloquentia.

Apona tellus. Patavina regio: sic appellatur à fonte prope Patavium, *Padova*, qui dicitur Aponus, *Abano.*

4. Nec minùs laudatur ob Titum Livium Patavina regio, gloriaturque duobus summis poëtis, Stellâ & Flacco, qui indidem orti sunt. Stellę opera non extant: Valerius: Flaccus scripsit octo libros Argonauticon. Campanus fuit, ex urbe Setia in Italia. Opus suum Vespasiano dedicavit.

5. *Apollodoro.* Nobili poëtæ comico, Alexandrino, Menandri æmulo.

Imbrifer. Qui toti Ægypto loco est imbrium: illi enim vix unquam in Ægyptum decidunt, sed Nilus exundans totam irrigat.

6. *Peligni.* Populi Italiæ, ubi Sulmo urbs. Ovidii patria. Vide Epigr. 25.

7. *Senecas.* M. Annæum Senecam, qui rhetor insignis extitit: & ejus filium L. Annæum Senecam, qui philosophus est dictus, ac tragœdiarum, ut quidam volunt, scriptor fuit. Vide lib. 4. Epig. 32.

Lucanum. Senecæ philosophi ex fratre nepos fuit. Historiam belli civilis Cæsarem inter & Pompejum, versu scripsit. Perire jussus à Nerone, cui propter æmulationem artis poëticæ invisus erat, sibi venas incîdit. Ejus poësis tumidior est & ambitiosior; licèt plerumque acris & ingeniosa.

8. *Corduba.* Urbs Hispaniæ. *Cordova.*

9. *Jocosæ.* Quia saltationi & choreis dediti erant Gaditani. Sunt autem Gades urbs & insula in extrema Hispania prope Africam, in freto Gaditano. *Cadiz.* vide Ep. 36.

10. *Emerita.* Emerita augusta, urbs Lusitaniæ, nunc *Merida.* Decianus autem iste fuit Stoïcus Philosophus, de quo agit Epigr. 9. de urbe Bilbili, vide Epigr. 41.

LIV.

Hominum frequentia periculosa.

1. Casta, nec antiquis cedens Levina Sabinis,
2. Et quamvis tetrico tristior ipsa viro:
3. Dū modò Lucrino, modò se permittit Averno;
4. Et dum Baïanis sæpe fovetur aquis:
5. Incidit in flammas, juvenemque secuta, relicto
6. Conjuge, Penelope venît, abît Helene.

VERS. 1. *Sabinis*. Mulieres Sabinæ olim laudabantur ob castimoniam.

2. *Tristior*. Alienior à jocis & deliciis, quàm vir suus severus homo, & austerus.

3. Dum navigat modò in Averno lacu, modò in Lucrino. Est uterque lacus in Campania Itala; Avernus Cumis, Bajisque proximus. appellatur hodie *Lago d'Averno*, vel di *Tripergola*: Lucrinus inter Puteolos & Bajas, olim erat celebris, sed terræ motu anno 1538. absorptus est; restat tantùm lutosa palus, & vocatur *Mare morto*.

4. Dum utitur sæpe Balneis tepidis Bajanis. De Baiis paulò ante dictum. Epigr. 51.

5. *Flammas*. Amoris inhonesti. Flammas aquis opponit.

6. *Penelope venit*. Tam casta, quàm Penelope Ulyssis uxor, quæ, cùm ejus vir longo errore jactatus, domum non rediret, licet à sexcentis procis sollicitata, fidem tamen marito, pudicitiamque servavit.

Helene. Impudica, similis Helenæ, quæ Menelaum regem Laconum, maritum sum reliquit, ut Paridem filium Priami regis Trojæ, qui tum fortè à Menelao susceptus hospitio fuerat, sequeretur: quæ causa Trojani belli fuit.

LV.

Auditor improbus.

1. Ut recitē tibi nostra rogas epigrammata, nolo:
2. Non audire, Celer, sed recitare cupis.

VERS. 2. *Sed recitare*. Vis illa idcirco audire, ut retineas memoria, tum aliis, quasi tua essent, recites: vel, non mea vis audire, sed habere causam recitandi tua.

LVI.

Laus suspicios a.

1. Bella es; novimus: & puella; verum est:

2. Et dives; quis enim poteſt negare?
3. Sed dum te nimiùm, Fabulla, laudas,
4. Nec dives, neque bella, nec puella es.

V. 1. *Bella*. Venuſta: bellus quiddam minus eſt pulchro. Vide Epigr. 10.

4 *Nec dives, &c.* Facis nimiùm te laudando & tuas divitias, formam, caſtitatem prædicando, ut eas in te dotes ineſſe non credamus. Qui ſe nimiùm laudat ac venditat, videtur ſibi defenſionem parare, ac ſuis rebus diffidere.

LVII.

In Cæcilianum ficoſum.

1. Cùm dixi ficus, rides quaſi barbara verba,
2. Et dici ficos, Cæciliane, jubes.
3. Dicemus ficus, quas ſcimus in arbore naſci,
4. Dicemus ficos, Cæciliane, tuos.

Vers. 1. Cùm ego vocem hanc *ficus* pluralis numeri poſui in quarta declinatione, me rides quaſi loquar barbarè & parum latinè, viſque dici ficos quaſi vox ficus eſſet tantùm ſecundæ declinationis. Ego verò tibi reſpondeo vocem illam, ficus, cùm ſignificat fructum qui ex ficu arbore naſcitur, eſſe rectè ac dici in quarta declinatione: at cùm ſignificat morbum turpem qui tuus eſt, quò tu laboras, eſſe ordinis ſecundi. Dicimus igitur ficus arboreas: & tuos ficos.

Ficus. Significat ea vox notam arborem, ejuſque fructum; item morbum ſeu vitium corporis ex intemperantia ortum, quando intumeſcit caro & inſtar ficus excreſcit; quo morbo qui laborant, ficoſi appellantur. Cùm arborem & fructum ejuſdem arboris ſignificat, eſt promiſcuè quartæ aut ſecundæ declinationis; cùm verò morbum, eſt tantùm ſecundæ ac generis etiam maſculini, ut liquet ex hoc loco Martialis, qui aliter explicari ſatis commodè & latinè non poteſt.

LVIII.

In furem librorum.

1. Erras, meorum fur avare librorum,
2. Fieri poëtam poſſe qui putas tanti,
3. Scriptura quanti conſtat, & tomus vilis.

4. Non ſex paratur aut decem ſophos nummis;
5. Secreta quære carmina, & rudes curas,
6. Quas novit unus, ſcriniòque ſignatas
7. Cuſtodit ipſe virginis pater chartæ:
8. Quæ trita duro non inhorruit mento.
9. Mutare dominum non poteſt liber notus:
10. Sed pumicatâ fronte ſi quis eſt nondum,
11. Nec umbilicis cultus atque membranâ;
12. Mercare: tales habeo, nec ſciet quiſquam.
13. Aliena quiſquis recitat, & petit famam;
14. Non emere librum, ſed ſilentium debet.

VERS 2. Ordo eſt. Eras ſi putas poſſe fieri aliquẽ poëtam tanti, id eſt, tanto pretio; non majore ſumptu artem poëticam comparari poſſe, quàm quo liber conſtat, ac tomus, *vilis*, hoc eſt, exigui pretii: *avarum* vocat furem illum, quia rem tantam, quanta eſt poëtæ fama, emere contendebat vili pretio.

3. *Scriptura*. Scripta in libro carmina: vel, labor deſcribendi aliena carmina.

Tomus. Pars libri: liber, τόμος, à τέμνω, ſcindo, divido. Opus aliquod, ingens liber, in multos tomos, in multas partes ſecatur.

4. *Sex nummis*. Seſtertiis ſex. Seſtertius nummus valet aſſes gallicæ monetæ duos: ita fuit appellatus quaſi ſemiſtertius, quia valebat aſſes tres dempto ſemiſſe, ſive duos & ſemis. Exprimi ſolebat ac notari duabus L. L. cum S. nempe, duæ libræ ſive aſſes duo, & ſemis: poſtea duæ L. L. junctæ ſunt, & facta eſt littera H, unde obtinuit uſus ut illa nota H S, ſeſterſium ſignificaret. Porro ſeſtertium in neutro genere valet mille ſeſtertios.

Sophos. Plauſus, fama boni poëtæ. Propriè *Sophos* eſt vox acclamantium & plaudentium; à Græco σοφῶς, id eſt, ſapienter, præclarè, bellè, &c. Ponitur autem hoc in loco quaſi nomen neutrius generis.

5. *Secreta*. Nondum vulgata, in ſcrinio poëtæ recondita.

Rudes. Nondum editas, libros quaſi recèns cuſos Metaphora ducitur à nummis qui recens cuſi, apparent rudes & aſperi; uſu, deteruntur ac lævigantur.

6 7. Quas chartas ſeu curas eruditas, ſolus earum auctor & quaſi pater, cuſtodit in ſuo pluteo & ſcrinio clauſas & obſignatas clavi, aut annulo, ſolas & intactas; ut virgines abduntur à parentibus, & cuſtodiuntur domi. Virgo charta, quæ nondum lectorem experta eſt, quam

nullius adhuc manus attigit Aliàs significat chartam in qua nihil scriptum sit, quæ pura dici quoque solet.

8. Quæ nondum barbam contraxit. Cùm libri sinu vel manibus diu tenentur ac teruntur, solent sordidâ quâdam lanugine inhorrere, in iisque villi quidam & pili, ut in virili mento, subnascũtur.

9. Alteri auctori ascribi nequit liber ille, qui jam est vulgatus, sed is tantùm qui nondum est fronte pumicata, &c.

10 *Pumicata*. Libri olim obtegebantur aliquando pellibus, & constabant distinctis foliis, ut nunc ferè fit: ea folia interdum erant mẽbranea, vulgò tamen lignea & cerâ obducta, in qua cera scribebatur graphio, ac folia illa tabulæ dicebantur. Pelles extimæ poliri pumice & lęvigari solebant. Est autem pumex, lapis aridus, levis, spongiosus & erosus. Aliquando libri constabant ex uno longiori & perpetuo membranæ folio, ex una pagina in cujus ima parte assuebatur bacillus tenuis, seu radius è buxo, cedro, eboro, &c. Circa hunc bacillum volvebatur illa ingens & perpetua pagina, ita ut extra oras membranæ circa bacillum involutæ, extarent bacilli capita duo tornata, & buxo, ebore, &c. ornata, quæ vocabantur libri cornua. In ima pagina aut ad marginem anguloſve librorum addebantur, ornamenti causâ, bullæ, clavi ex ære aut argento, emblemata umbonis aut umbilici speciem referentia, quæ omnia umbilici dicebantur.

Fronte. Frons libri, qui è foliis multis compactis constet, dici potest plana facies defecti marginis, Gallicè, *la tranche*, Italicè *la testa del libro*, quia exterior ille margo primus in oculos incurrit, ut frons & vultus aspicitur ab eo qui nos alloquitur adversos: in voluminibus autem seu libris circa bacillum involutis, frontes erãt oræ & margines chartæ complicatæ in orbem circa bacillum, quibus in mediis extabant cornua: itaque geminæ in singulis libris erant; solebant æquari & poliri pumice. Potest etiam gemina frons libri vocari paginæ initium, & pars prima tum interior, tum exterior.

11. *Membrana*. Vel pellis est, quâ obducebantur libri, vel ipsa illa membrana in qua scribebatur, quæ bicolor à Persio dicitur Sat. 3. quia introrsum, (quà videlicet parte scribebatur) candida erat; extrorsum croceo, vel purpureo colore imbuta.

12. *Tales habeo, &c.* Hunc versiculum sic aliqui reponunt non pravè: *Mercare tales adeo, &c.* Mendosè verò, qui legunt, *Mercare tales ab eo*, nempe custode chartæ virginis. Peccaret enim versus contra prosodiæ leges.

13. *Et petit famam.* Et laudari, tanquã si sua essent, cupit: auctor illorũ haberi optat.

24. Is non tam debet pretium dare pro libro, quàm pro silentio: hoc est, dare pecuniem auctori ut sileat, permittatque te illa recitare pro tuis.

LIX.

Poëta liber.

1. Liber homo es nimiũ, dicis mihi, Cherile, sẽper.
2. In te qui dicit, Chœrile, liber homo est.

VERS. 1. 2. *Dicis mihi semper*, ô Chœrile, me esse dicaciorem & liberiorem: sanè hunc esse liberum admodum & otiosum oportet, qui habeat satis otii ut in te hominem nauci & nihili, ac de te scribat; non is ego sum: jocarer in te libenter & liberè, si liber ab aliis occupationibus forem.

Liber. Ea vox aliquando dicacem & maledicum sonat, aliquando otiosum, & vacuum, cui nihil est quod agat: ludit in gemina ista significatione. Vel: liber homo est, quia à te nihil timet, nihil expectat. Vel: Liber est quicumque in te dicit, quia in te dici liberè omnia & verè possunt. Legi potest eadem extrema Versiculi pars cum interrogationis nota: liber homo est? an est liber, & dicax qui te insectatur? imò justus, & sincerus est.

LX.

Jocus in Canium.

1. Cœpit, Maxime, Pana quæ solebat,
2. Nunc ostendere Canium Terentos.

VERS. 1. 2. O maxime, convenire antea solebant homines ad Terentum, ut ibi simulachrum Panos viserent, jam convenient, concurrentque, ut Canium visant: & Terentos (est in recto casu ea vox, græco flexu) pro simulachro Panos ridentis, ipsum Canium cępit ostendere.

Pana Pan Deus erat agrorum; Faunorum & Satyrorum ductor, vino, somno, choreis indulgere solitus: ejus simulachrum visebatur in Terento, quæ Terentus erat locus in campo Martio, sic dictus quod esset prope ripam Tiberis, & ejus aquis terereretur, seu alluereturr, vel, quod in eo ara Ditis terra occultaretur. Porro statua Panos habitu ridentis pingebatur: Canius autẽ erat Poëta lepidissimus ac ridere semper solitus, qui non ita pridem habitare in campo Martio prope Terentum cœperat. Ait igitur Martialis Canium deinceps loco Panos ostentum iri, neque repertum iri dissimilem, si quidem eum semper homines videbunt ridentem, festivum & lepidum.

LXI.

Librum ſuum Proculo mittit.

1. Vade ſalutatum pro me liber: ire juberis
2. Ad proculi nitidos, officioſe, Lares.
3. Quæris iter? dicam: vicinum Caſtora canæ
4. Tranſibis Veſtæ, virgineamque domum.
5. Inde ſacro veneranda petes palatia clivo,
6. Plurima quà ſummi fulget imago ducis.
7. Nec te detineat miri radiata coloſſi
8. Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.
9. Flecte vias hàc quà madidi ſunt tecta Lyæi,
10. Et Cybeles picto ſtat Corybante tholus.
11. Protinus à lęva clari tibi fronte Penates,
12. Atriàque excelſæ ſunt adeunda domus.
13. Hanc pete: ne metuas faſtus, limènq; ſuperbũ:
14. Nulla magis toto janua poſte patet:
15. Nec propior quã Phębus amet, doctæq; ſorores.
16. Si dicet: quare non tamen ipſe venit?
17. Sic licet excuſes: Quia, qualiacumque legũtur.
18. Iſta ſalutator ſcribere non potuit.

VERS. 3. *Iter* Habitabat Martialis ad pilam Tiburtinam in ſeptima urbis regione: C. Julius Proculus in Palatio, regione decimâ.

Caſtora. Templum Caſtoris & Pollucis, quod in foro erat. De Caſtore dictum ſupra Epigr. 32.

4. *Veſtæ*. In æde Victoriæ erat ſimulacrum Veſtæ allatum Peſſinunte, & juxta viſebatur virginum Veſtalium domus. Canam vocat Veſtam, quia Saturni Deorum antiquiſſimi filia.

5. A Romano foro ibis in montem Palatinum & regiã Domitiani, per ſacrum clivum, id eſt, ſacram viam, eâ parte quâ Domitiani ſtatua equeſtris ſpectatur *Plurima*, alta, eminens, conſpicua.

7. Ne moram trahas in ſpectanda ingenti ſtatua ſolis, cujus moles Rhodi Coloſſum ſuperat: ideſt, ſtatuã ingentem Solis in portu inſulę Rhodi poſitam.

Coloſſi. De illo vide Epigr. 2. libri Spectaculorum. Sunt qui hunc, & libri Spectaculorum verſum interpretẽtur de ſtatua Domitiani, quam egregiis verſibus deſcripſit Statius.

9. Pete hinc templum Bacchi, & Cybeles.

Lyæi. Ita vocatur Bacchus

à λύω ſolvo, quia curas ſolvit Cybele Deorum erat mater.

10. *Tholus*. Eſt teſtudo tẽpli, ſive pars in quam lapides aut trabes fornicis coëũt & conveniunt: ex qua ſuſpendi dona votiva conſueverant. Sumitur eadem vox aliquando pro ædificiis omnibus, *quorum* faſtigium eſt rotundum.

Corybante. Erant Corybantes ſacerdotes Cybeles: eorum multæ imagines pictæ cernebantur in ejus templo. Dicti ſunt à voce græca κορύπτειν, quæ ſignificat caput ſaltando jactare, quòd illi ſacerdotes velut inſano furore correpti ſaltitarent; vel, à voce κόρυς, *galea*, quod galero quodam inſtar galeæ facto, uterentur.

11. *A læva fronte*. Ad lævam partem templi Cybeles, Proculi domum invenies.

Penates. Propriè Penates erant Dii domeſtici, ita dicti, quia in penitiori domo colebantur: pro tota domo ſumuntur.

14. Nulla domus eſt apertior & patientior adeuntibus, ob domini ſcilicet humanitatem.

15. Nec ullla domus eſt Phœbo, Muſiſque gratior. *Propior*. Præſentior, benignior.

16 *Ipſe* Martialis: cur mittit librum, cur non venit ipſe?

17. Ita poteris Martialem excuſare. Qualiacumque, quantulacumque ſint iſta Epigrammata, requirunt otii tamen aliquid ac temporis, quod iis non ſuppetit, qui ſalutatores eſſe volunt: qui ſalutandis amicis tempus terunt.

LXII.

In plagiarium.

1. Noſtris verſibus eſſe te poëtam,
2. Fidentine, putas, cupiſque credi.
3. Sic dentata ſibi videtur Ægle,
4. Emptis oſſibus, Indicoque cornu:
5. Sic, quæ nigrior eſt cadente moro,
6. Ceruſſata ſibi placet Lycoris.
9. Hâc & tu ratione, quâ poëta es,
8. Calvus cùm fueris, eris comatus.

VERS. 1. *Noſtris*. Quos mihi ſurripuiſti, &c.

4. *Oſſibus*. Eburneis dentibus. Ebur eſt ipſe dens elephantis, quæ bellua naſcitur maximè in India: quidam elephantis dentes vocant cornua, quia cornuum bubulorum magnitudinem & vim habent.

5. *Cadente*. Maturo: tunc enim nigrescit.

6. *Ceruſſat a* Fuco infecta. Ceruſſa est pigmentum candidum quod genis allinitur ad conciliandam venustatẽ.

7. Sic tu comatum te dices quando emptos crines & ascititios appones calvo capiti; sed quemadmodum ascita coma non impedit quominus aliquis revera sic calvus, ita tua furta & carmina mea, quæ pro tuis recitas, non impedient quominus poëta sis pessimus.

LXIII.

Malum nomen.

1. Dimidium donare Lino, quàm credere totum
2. Qui mavult: mavult perdere dimidium.

VERS. 1. 2. Qui Lino poscenti summam pecunię mutuo accipiendam, donat gratis dimidiam summæ illius partem, sapienter facit, quia perdet tantùm dimidiam illam partem: si enim totam summam daret illi mutuam, & ab eo speraret esse reddendam, totam perderet, quia Linus nunquam solvit mutuũ, creditum nunquam reddit.

LXIV.

Forum dives, Parnassus inops.

1. O mihi curarum pretium non vile mearum,
2. Flacce Antenorei spes & alumne Laris,
3. Pierios differ cantusque, chorosque sororum:
4. Æs dabit ex istis nulla puella tibi.
5. Quid petis à Phębo? nũmos habet arca Minervę,
6. Hæc sapit, hæc omnes fœnerat una Deos.
7. Quid possẽt hederę Bacchi dare? Palladis arbor
8. Inclinat varias pondere nigra comas.
9. Præter aquas Helicon, & serta, lyraque Dearũ
10. Nil habet, & magnum, sed perinane, sophos.
11. Quid tibi cum Cyrrha? quid cum Permessidе lympha?
12. Romanum propius, divitiusque forum est.
13. Illic æra sonant: at circum pulpita nostra,
14. Et steriles cathedras, basia sola crepant.

VERS. 1. 2. O Flacce ortiunde Patavio, qui dignus es cui consulam, cujus res curem, cujus res & commoda

mihi & Reip. magno habenda ſunt in pretio.

Flacce. Val. Flaccus poëta nobilis, Argonautica ſcripſit: Veſpaſiani tempore floruit. Vide Epigr. 53.

Antenorei laris. Urbis Patavinæ, in qua habitavit, & quam condidit Antenor Trojanus. Virg. 1. Æneid. Patavium ſive Padua, *Padova*, quaſi Padavium dictum eſt, quia eſt ad Padum.

3. 4. *Differ.* Omitte poëticam & carmina, aut in aliud tempus rejice: nulla è Muſis te divitem faciet.

5. Fruſtra opes à Phæbo petis; eget.

Minervæ. Templum Minervæ, vicinum erat Romano foro: ubi cauſę agebantur, magno cauſidicorum lucro. De foro Palladio vide infra verſu 12.

6. Tantum habet pecuniæ Minerva, ut mutuos dare Diis reliquis nummos poſſit: itaque ſapit, ac meritò Dea ſapientiæ præſes dicitur.

7. Quem fructum affert hedera? certè nullum: at olea baccas profert, earumque pondere ramos depreſſos habet: hoc eſt, friget poëſis, fervet ac diteſcit forum. Poëtæ coronabantur hedera. Virg. *Paſtores hedera creſcētem ornate poëtam.* Ecloga VII. Poëtæ enim ſunt in tutela Bacchi, cui ſacra hedera.

Varias. Qui virides unâ parte, alterâ cādidiores ſunt.

Helicon. Mons Græciæ in Bœotia, nunc *Helicona*, Muſis ſacer.

10. *Perinane.* Admodum inane, nullius planè utilitatis. De voce *Sophos*, lege Ep. 58. in hoc libro.

11. *Cyrrha.* Unus eſt è verticibus Parnaſſi: alter Niſa dicitur.

Permeſſide. Aqua fluvii Permeſſi, qui ex Helicone fluit. Legitur etiam: *Permeſſide nuda.*

12. *Romanum.* Forum Latium & Latinum, ſive Romanum, idemque Vetus dictum, erat omnium antiquiſſimum: additum aliud deinde à Cæſare fuit, Julium nuncupatum, ac deinde Palladium, cum Domitianus illud inſtauraſſet: tertium ab Auguſto. Acceſſit quartum Nervæ, quod Tranſitorium dicebatur. Additum denique Trajani forum, ſive Ulpium.

Propiùs. Quàm Cyrrha & Helicon, qui ſunt procul hinc, in Græcia.

Divitius. Divitior & ditior, à dives; rectè ambo dicuntur & latinè; illud antiquius & obſoletius.

13. *Æra.* Nummi qui olim ex ære ſunt cuſ. *Sonant.* Dū ſolvuntur à clientibus.

Pulpita. Pulpitum, ſuggeſtus eſt, & locus editior, unde ad populum verba fiunt: aliàs ſignificat locum in theatro altiorem, ubi pueri ſymphoniaci.

14. *Cathedras.* Unde magiſtri diſcipulos docent, & poëtæ carmina ſua recitant.

Baſia. Oſcula: hoc eſt, inanes plauſus. Solebant deoſculari quos laudatēt, probarentque.

LXV.

Romana Mors.

1. Indignas premeret peſtis cùm tabida fauces,
2. Inque ſuos vultus ſerperet atra lues:
3. Siccis ipſe genis flentes hortatus amicos
4. Decrevit Stygios Feſtus adire lacus:
5. Nec tamen obſcuro pia polluit ora veneno,
6. Aut torſit lentâ triſtia fata fame.
7. Sanctam Romanâ vitam ſed morte peregit,
8. Dimisitque animam nobiliore viâ.
9. Hanc mortem fatis magni præferre Catonis
10. Fama poteſt: hujus Cæſar amicus erat.

VERS. 1. *Indignas*. Affectas morbo qui erat indignus homine probo, quem ſua nimirum virtus ab eo vindicare debere videbatur; qui tale ſupplicium minimè merebatur.

Peſtis &c. Morbus iſte, de quo hic agitur, ſcabies quædam eſt: à mento in collum, pectuſque ſerpit, & Mentagra vocatur; aliter, Lichen.

4. *Stygios adire lacus*. Inferos petere, ubi Styx, palus inferorum: decrevit mori.

5. Noluit ſe tamen veneno interficere.

Obſcuro. Quod arcanâ vi nocet, imiſque in præcordiis clam ſævit. *Polluit*. Veneno extincti colorem ferè lividum referunt.

6. Vitam, fame triſti ſenſim ſe macerando, non abſumpſit.

7. *Romanâ*. Romanis heroibus uſitata, forti & generoſa gladio ſe confecit.

9 *Catonis*. De Catone Uticenſi vide Epig. 9. hujus lib.

10. *Hujus*. Feſti. Præferendus Catoni Feſtus, quod Cato ſibi necem conſcivit metu & odio Cæſaris; Feſtus Imperatoris amicus erat.

LXVI.

In Attalum ardelionem.

1. Semper agis cauſas, & res agis, Attale, ſemper:
2. Eſt, non eſt, quod agas, Attale, ſemper agis.
3. Si res, & cauſæ deſunt, agis, Attale, mulas:
4. Attale, ne quod agas deſit, agas animam.

VERS. 1. *Res*. Negotia varia: tales homines à Græcis vocantur πολυπράγμονες, qui ſemper occupati ſunt & inquieti, qui apta inepta, aliena & ſua agunt. De il-

lis vide lib. II. Epigr. 6.

3. *Agis mulas*. Oleribus scilicet, aut aliâ quâpiam mercè onustas: quod vilissima mancipia factitabant.

4. *Agas animam*. Opto ut moriaris: ne otiosus sis, ne nihil agas. Ludit in verbo, *agas*, agere animam est eam expellere, exhalare; mori.

LXVII.

In sportulæ petitorem.

1. Sportula, Cane, tibi supremâ nocte petita est.
2. Occidit, puto, te, Cane, quod una fuit.

VERS. 1. O Cane, (fictum est nomen) tu eâ nocte quæ tibi suprema fuit, quâ mortuus es, petieras à patronis sportulam; sed cùm unam tantùm accepisses, ac videres tibi cum ista sportula moriendum esse fame, puto te hoc dolore exanimatum fuisse. Vel, qui soleres multas sportulas à multis patronis corrogare, cùm unam duntaxat tibi datam vidisti, periisti.

LXVIII.

In servum.

1. E servo scis te genitum, blandèque fateris;
2. Cùm dicis dominum, Sosibiane, patrem.

VERS. 1. 2. Sosibianus ex adulterio nobilis matronæ cum servo, natus erat, & illius matronæ virum, cujus filius putabatur, dominum blandiendo vocitabat Rectè, inquit vates, facis, ô Sosibiane, tuus ille dominus non pater est, tu servus & furto natus.

LXIX.

Homo probus, superum est cura.

1. Hæc quæ pulvere dissipata multo
2. Longas porticus explicat ruinas,
3. En quanto jacet absoluta casu!
4. Tectis nam modò Regulus sub illis
5. Gestatus fuerat, recesseratque:
6. Victa est pondere cùm suo repentè,
7. Est postquam domino nihil timebat,
8. Securo ruit incruenta damno.
9. Tantæ, Regule, post metum querelæ,

10. Quis curam neget esse te Deorum,
11. Propter quem fuit innocens ruina?

VERS. 1. *Hæc*. Idem argumentum tractat Epig. 13. *Dissipata*. Cum ingenti pulvere dissoluta & collapsa.

3. Quàm bene isto suo casu & prolapsione liberata est ab hominum invidia, & à gravi crimine quo laborasset, si virum probum oppressisset! vel, quàm felici eventu & casu, soluta est veluti scelere, cujus fuisset rea, si, &c.

8. *Securo*. Nihil domino nocens, sed sibi; suo damno & periculo tantùm cadens, non alieno. *Incruenta*. Innoxia.

9. 10. Postquam soluti & liberati sumus metu damni & exitii tui, quod profectò ingentes hominum querelas excitasset, qui divinam accusassent aut negassent providentiam; quis non intelligit te superis curæ esse, cujus virtuti datum sit, ut impunè, ac te illæso, porticus rueret?

LXX.

In præconem stolidè facetum.

1. Venderet excultos colles cùm præco facetus,
2. Atque suburbani jugera pulcra soli:
3. Errat, ait, si quis Mario putat esse necesse
4. Vendere: nil debet; fœnerat imo magis.
5. Quæ ratio est igitur? servos ubi perdidit omnes,
6. Et pecus, & fructus, non amat inde locum.
7. Quis faceret pretium, nisi qui sua perdere vellet
8. Omnia? sic Mario noxius hæret ager.

V. 1. *Venderet*. Marius quidam prædium prope urbem habebat lautum & cultum: illud, ut æs alienum dissolveret, vendere cupiens, præconi & hastę subjecit; id est, adhibuit præconem à quo venale prædium proclamaretur: auctionem constituit: (auctionis signum erat hasta in certo loco publicè sublata & fixa.) Præco malè facetus cùm vellet Marium excusare, ne quis eum inopiâ & æris alieni gravitate id facere putaret, attulit fictam causam, nempe quod in eo prędio Marius servos & pecora amisisset, sed non intellexit homo stupidus fore ut inde omnes colligerent continuò, agrum esse pestilentem, atque ita nemo vellet ejus facere pretium, hoc est, illum emere, quod revera contigit.

4. *Fœnerat*. Non modò nihil aliis debet, ut contra mutuam ipsis det pecuniam.

5. *Ubi*. Ordo eſt : ob eam cauſam non amat hunc fundum, ubi ſervos perdidit.

8. *Noxius*. Damnoſus Mario, qui vendere illum cupiebat, ut haberet unde alienum ęs diſſolveret; vel, ubi ſervos perdiderat. *Hæret*, manet, non emitur ab aliis.

LXXI.

Vicinus non vicinus.

1. Vicinus meus eſt, manuque tangi
2. De noſtris Novius poteſt feneſtris.
3. Quis non invideat mihi, putetque
4. Horis omnibus eſſe me beatum,
5. Juncto cui liceat frui ſodale?
6. Tam longè eſt mihi, quàm Terentianus,
7. Qui nunc Niliacam regit Syenen.
8. Non convivere, nec videre ſaltem,
9. Non audire licet: nec urbe totâ
10. Quiſquam eſt tam prope, tam proculq; nobis.
11. Migrandum eſt mihi longiùs, vel illi.
12. Vicinus Novio, vel inquilinus
13. Sit, ſi quis Novium videre non vult.

VERS. 5. *Juncto*. In junctis ædibus habitante.

Terentianus. Eques Rom. qui Ægyptum adminiſtrabat. *Syene*. Eſt urbs in Æthiopiæ finibus & Ægypti : nunc appellatur *Aſna*. Sub tropico Cancri poſita eſt, ad Nilum; olim Romani Imperii, ut nunc Turcici, terminus.

12. *Inquilinus ſit*. Habitet in ipſius Novii domo. Vocatur inquilinus, qui habitat in domo alterius conducta, non ſua. Lemma vulgò huic epigrammati præfixum legitur, *De Novio Mycropſycho* ſeu *Mycroſpico* (quę vox eadem eſt ac prior, translatis paulliſper ac vitiatis elementis.) Eſt autem Μικρόψυχος homo puſilli animi & meticuloſi, qui ſub ruſtico pudore impeditur, ne homines conveniat, accipiat, alloquatur.

LXXII.

In mulierem ebrioſam.

1. Ne gravis heſterno fragres, Feſcennia, vino,
2. Paſtillos Coſmi luxurioſa voras.
3. Iſta linunt dentes jentacula: ſed nihil obſtat,

4. Extremo ructus cùm venit à barathro.
5. Quidquòd olet graviùs miſtũ diapaſmate virus,
6. Atque duplex animæ longiùs exit odor.
7. Notas ergo nimis fraudes, deprenſaque furta
8. Jam tollas, & ſis ebria ſimpliciter.

VERS. 1. Ne oleas vinum à te hauſtum heri.

Vino. Vini uſus Romanis fœminis ſeverè admodum interdictus erat.

2. *Paſtillos*. Paſtillus à pane dictus eſt, quod parvi panis formam referat, cùm ſit rotundus & planus ad rotæ ſimilitudinem: hinc τροχίσκος *rotula*, vocatur à Græcis. Eſt rotunda maſſa ex cinnamo, pipere, & aromatibus conflata, quam ore continebant, ut halitus eſſet ſuavis & bene olens.

Luxurioſa. Delicata, intemperans. Coſmus autem erat unguentarius & pharmacopola celebris.

3. Iſti paſtilli nihil aliud agunt niſi dentes, & os extremum linunt, non depellunt aut odorem tetrum, qui ab ructante ſtomacho tanquam à barathro fœtente venit

Fentacula. Quia iſti paſtilli manè ut plurimùm ſumebantur à jejunis.

5. 6. Imo virus & vini odor gravis, fœdius olet cùm eſt mixtus odori paſtillorum; & anima, ſive halitus ex utroque iſto odore mixtus, longiùs propagatur, durat diutiùs.

Diapaſmate. Diapaſmata propriè dicuntur ea quę ſiccis odoribus conſtant, ſine oleo, aut alio liquore, ut pulvis quem Cyprium vocant, qui crinibus inſpergitur, à voce Διαπάσσω, inſpergo. Sumitur hic pro paſtillo ſeu trochiſcho & odorato orbiculo.

8. Abſtine igitur deinceps à vorandis paſtillis, omitte iſtas fraudes & furtiva jentacula, quæ tuam ebrietatem magis produnt, & fœtorem augent: minùs graviter olebis cùm eris tantùm ebria, cùm ſimplici fœtore vini laborabis, & non duplici, nempe vini & diapaſmatum. Vel; eſto apertè & candidè ebria, non diſſimulanter & moleſtè.

LXXIII.

Epitaphium Alcimi.

1. Alcime, quẽ raptum domino creſcentibus annis
2. Lavicana levi ceſpite velat humus:
3. Accipe non Pario nutantia pondera ſaxo,
4. Quæ cineri vanus dat ruitura labor;

5. Sed fragiles buxos, & opacas palmitis umbras,
Quæque virent lachrymis roſcida prata meis.
7. Accipe, care puer, noſtri monumenta doloris:
8. Hic tibi perpetuo tempore vivet honor.
9. Cũ mihi ſupremos Lacheſis perneverit annos,
10. Non aliter cineres mando jacere meos.

VERS. 2. *Lavicana.* Qui in via Lavicana ſepultus es. Sepulcra juxta vias publicas poni moris erat, ut prætereuntes admonerentur mortalitatis. Labicum autem ſeu Lavicum eſt vicus Latii. Hinc via Lavicana, quæ Roma Lavicum ducebat; vulgò nunc *Strada di Valmontone.*

Levi ceſpite. Non magnifico tumulo, nempe ceſpititio. *Velat.* Tegit, tumulat.

3. 4. Non extruimus tibi ſepulcrum è marmore, cujus moles immenſa & in altum educta ſit, qualem Principes mortuis ponunt, inani labore, quia iſtæ moles aliquando corruent.

Pario. Parus inſula eſt Ægæi maris, *Pario*, ubi marmor inſigne: legitur etiam *Pharios.* Eſt Pharus, *Farion*, exigua inſula Ægypti, prope Alexandriam. In ea inſula erat ingens turris, Pharus quoq; dicta, quæ navigantibus iter commonſtraret ac portum. Si legas, *Pharios*, Pyramides intellige, quæ erant ſepulcra regum Ægypti. De illis vide lib. Spect. Epig. 1.

Nutantia. Ædificia altiſſima videntur nutare.

5. *Buxos.* Sepulcri locum ſolebant obumbrare arboribus, iiſque ut plurimùm quæ perpetuam viriditatem retinent, rati hoc felicibus umbris convenire: flores etiam ferebant eos, qui diutius durarent.

Palmitis. Eſt propriè palmes, ramus viteus: hic pro qualibet arbore ponitur.

6. *Prata.* Ceſpitem quem meis lacrymis irrigavi, unde herba viridior.

7. 8. *Monumenta.* Nempe buxetum, pratum, atque adeo hæc mea carmina, quæ durabunt & vivent diu in tuum honorem.

9. *Lacheſis.* Una de Parcis. Tres vulgo numerantur: Clotho, Atropos, & Lacheſis. Lege lib. IV. Ep. 42.

Perneverit. Nendo abſolverit, ubi fatale penſum abſolverit, finemque meis annis impoſuerit, non cupio alio ſepulcri honore frui atque tu: carmina mihi dari, & ceſpititium tumulum amicorum lacrymis rigatum volo, præterea nihil.

LXXIV.

Garrire in aurem.

1. Garris in aurem ſemper omnibus, Cinna:

2. Garris & illud, teste quod licet turbâ:
3. Rides in aurem; quereris; arguis; ploras:
4. Cantas in aurem; judicas; taces; clamas.
5. Adeone penitus sedit hic tibi morbus,
6. Ut sæpe in aurem, Cinna, Cæsarem laudes?

VERS. 1. *In aurem*. Omnes alloqueris clanculum & secretò, quasi diceres mysterii quidpiam.

2. Et illud clam dicis quod omnes sciunt, quod licet publicè coram omnibus dicere.

5. Adeòne placet tibi, & inolita est ista taciturnitas, atque arcani religio vitiosa? ut et iam Imperatorem nonnisi clam laudes? Fortasse obtrectatorem carpit, qui Cæsari detrahebat clam, cùm in aurem de eo loqueretur. Si verè laudas, luce, palam, & clarè lauda.

LXXV.

Obtrectator.

1. Cùm tua non edas, carpis mea carmina, Læli:
2. Carpere vel noli nostra, vel ede tua.

V. 2. *Ede tua*. Si enim tua edideris carmina, plura in iis erunt reprehendenda quàm in meis, quæ tamen malignè carpis, quasi poëta optimus.

LXXVI.

Amicorum Epitaphium.

1. Fabricio junctus fido requiescit Aquinus,
2. Qui prior Elysias gaudet adisse domos.
3. Ara duplex primi testatur munera pili:
4. Inscriptum est, titulo quod breviore legis.
5. Junctus uterque sacro laudatæ fœdere vitæ,
6. Famaque quod rarò novit, amicus erat.

VERS. 1. *Iunctus*. In vicino tumulo conditus.

2. *Gaudet*. Lætus nimirum quod reliquerit amicum superstitem, quod prior obierit.

3. *Ara*. Excitari solebant prope tumulos arulæ: duobus illis gemina posita est: & in aere basi sculptum fuit vexillum, ex quo intelligatur eos fuisse primi pili honore donatos. Primipili centuriones vocabantur, qui custodiebant legionis vexillum, quod aliud nihil erat quàm arula inaurata imposita summæ perticæ, infra quam aram

imago Imperatoris pendebat: ſupra autem, aquilę effigies viſebatur, aræ imminens. Ordo & ſenſus eſt: Ara duplex (vel excitata prope tumulum, vel inciſa & inſculpta cippo) teſtatur eos fuiſſe primi pili dignitate ornatos: ad eorum tamen laudem eſt inſignius id quod legis inſcriptum breviore titulo, nempe paucioribus verbis ſcriptum in tituli & elogii morem, (ſcriptum, inquam, in aræ ipſius baſi, vel cippo aliquo) ſcilicet illud diſtichum quod ſequitur *Iunctus uterque &c.* Cujus gemini verſiculi eſt hęc ſententia. Uterque vitam iiſdem in armis & arte militari, in eadem honorum & munerũ ſocietate, vixit; & uterque amicus alteri vixit, quod rarò prædicatur inter pares, atque æmulos.

Primipili. Pilum erat haſta brevior, telum Romanis uſitatum. Centurio primi pili, ſive Primipilus, erat in prima cohorte centurio triariorum: Triarii vocabantur milites, qui tertium & præcipuum in cohorte ordinem ſeu lineam, ut vocant, tenebant, militum omnium natu maximi: ſecundum locum & ordinem habebãt ii qui Principes dicebantur, primum ſeu anteriorem Haſtati. In ſingulis legionibus erant decem cohortes, & centuriones ſexaginta, ſex in unaquaque cohorte. Centurio Primipilus aliis omnibus centurionibus præſtabat, aquilam legionis tenebat, aderat conſilio cum tribunis, &c.

LXXVII.

In peſſimum cauſidicum.

1. Quod clamas ſemper, quod agentibus obſtrepis, Heli,
2. Non facis hoc gratis: accipis, ut taceas.

VERS. 1. *Agentibus obſtrepis*. Alios, qui cauſas agunt, patronos, obtundis & interpellas clamando, vociferando.

2. *Gratis*. Sine cauſa: ſine ſpe lucri: ſperas hanc tuam loquacitatem tibi lucro fore: & eſt ſanè tibi quæſtuoſa: cogis enim judices & bonos patronos tibi os obturare muneribus, & ſilentium tuum emere. Alii accipiunt munera ut loquantur, tu ut taceas: adeo improbus es rabula.

LXXVIII.

In hominem mollem ac effæminatum.

1. Si non moleſtum eſt, teque non piget, Scazon,
2. Noſtro (rogamus) pauca verba Materno
3. Dicas in aurem, ſic, ut audiat ſolus:

4. Amator ille triſtium lacernarum,
5. Et bæticatus atque leucophæatus,
6. Qui coccinatos non putat viros eſſe,
7. Amethyſtináſque mulierum vocat veſtes;
8. Nativa laudet, habeat & licet ſemper
9. Fuſcos colores; galbanos habet mores.
10. Quæris, quis hic ſit? excidit mihi nomen.

VERS. 1. *Scazon*. Verſus eſt iambico cetera ſimilis, hoc uno diſpar quod in ſexta ſede ſpondęum habeat, iambum in quinta. Hunc alloquitur Martialis, mittitque ad Maternum: modò tamen, inquit, ire commodè poſſis; claudicat enim Scazon, & ita vocatur à verbo σκάζω, claudico; ſcholiambus etiam dicitur, quaſi claudus iambus: à σκολιὸς, tortuoſus: & ἴαμβος, iambus.

3. *In aurem*. Vide Epig. 74. & lepidè hoc dicit: jubet clam à verſu narrari, quod ipſe palam litteris mandat ac vulgat.

4. Iſte quem nôſti, qui amat uti lacernis vilibus, & obſcuri coloris.

Ille. Aliquis Materno notus, quidam Cinnam, alii Galbam, nonnulli Fuſcum vocant.

Lacernarum. Erat lacerna veſtis craſſior, quæ ceteris imponebatur, vulgò pulli coloris; à militibus primùm uſurpata in caſtris, & armis ſuperinjecta; poſt in urbem inducta.

5. *Bæticatus*. Qui utitur veſtibus nativo colore tinctis, qualem habent lanæ ovium Hiſpanarum prope fluvium Bætim, nunc dictum *Guadalquivir*. Nativus ille Bæticarum ovium & lanarũ color erat rutilus: in cetera Hiſpania vulgò nativus oviũ color fuſcus erat ac ferrugineus, quem fortè Martialis hoc in loco intelligit, Bæticam accipiendo pro tota Hiſpania, cujus eſt pars Bætica, nunc Andaluſia & pars regni Granatenſis.

Leucophæatus. Qui veſtes gerere leucophæas ſolet: color leucophæus, eſt mixtus ex albo & nigro, cinereus, à λευκὸς albus, & φαιὸς niger: λευκόφαιος leucophæus: & albo & nigro conflatus.

6. Qui non putat temperantes & pudicos eſſe illos, qui coccineis veſtibus induuntur. Coccum eſt granum ſumptum ex arbuſcula quadam, quo rubeus color admodum vividus conficitur.

7. *Amethyſtinas*. Violacei coloris. Amethyſtus eſt gemma referens colore vinum pallidum, aut ſanguinem dilutum. Vide lib. X. Ep. 45. Erant in pretio veſtes iſtius coloris, apud Romanos. Sen-

ſus eſt: qui veſtes amethyſtinas mulierum proprias, mulieribus relinquendas eſſe clamat.

8. Quamvis nativas, id eſt, naturâ, non arte tinctas veſtes laudet, Bæticatas nimirum, coloreſque veſtium habeat fuſcos & viles: mores habet tamen minimè veſtibus ſimiles ſeu fuſcos, ſed Galbanos, ſeu tinctos galbano, quo colore maximè gaudent fœminæ, id eſt, molles habet mores ac effœminatos.

Galbanos. Galbanus ſive Galbeus aut Galbinus, & Galbaneus, eſt color ſubalbus & pallidus, qualis appâret in galbano, quod eſt viſci aut reſinę genus, in Syria frequens: eo veſtium colore, maximè fœminę utebantur. *Galbus* exponitur χλωρὸς, id eſt, viridis, flaveſcens, pallidus Volunt aliqui notatum his verbis clam Imperatorem Galbam, qui erat inprimis effœminatus, aut aliquem aliũ, quem carpit, & cujus nomen ſibi excidiſſe argutiſſimo joco dicit, licèt illud ſatis indicaverit, dum fuſcos colores dixit (ſi Fuſcus appellabatur:) Galbanos mores (ſi Galba:) coccinatos (ſi Cinna.)

LXXIX.

In clamoſum cauſidicum.

1. Cùm clamãt omnes, loqueris tu, Nęvole, tantũ;
2. Et te patronum, cauſidicumque putas.
3. Hac ratione poteſt nemo non eſſe diſertus:
4. Ecce, tacent omnes, Nævole, dic aliquid.

VERS. 2. *Patronum*. Nempe eloquentem, & eximium.

3. *Hâc ratione*. Si clamet omnibus clamantibus: quis enim illum audiat, aut qualis orator ſit, judicet? ſed ſi tacentibus aliis loquatur ſolus, & dicat aliquid, tunc num verè ſit eloquens poterit judicari. Hoc tu facito, Nævole.

LXXX.

Litigatoris chiragra.

1. Litigat, & Podagrâ Diodorus, Flacce, laborat;
2. Sed nil patrono porrigit: hæc chiragra eſt.

VERS. 2. *Chiragra*. Non tantùm podagra laborat, ſed etiam chiragra, quæ manus ipſi conſtringit ne quid largiatur. Legitur & *Cheragra*, quia χειράγρα primam producit: poteſt tamen eximi, & ſic χιράγρα primam corripiet, quæ rarò producta reperitur.

LXXXI.

Dives avarus è paupere liberali.

1. Non plenum modò vicies habebas;
2. Sed tam prodigus, atque liberalis,
3. Et tam lautus eras, Calene ut omnes
4. Optarent tibi centies amici.
5. Audîit vota Deus, preceſque noſtras;
6. Atque intra, puto, ſeptimas Kalendas
7. Mortes hoc tibi quatuor dederunt.
8. At tu, ſic quaſi non foret relictum,
9. Sed raptum tibi centies, abiſti
10. In tantam miſer eſuritionem,
11. Ut convivia ſumptuoſiora
12. Toto quæ ſemel apparas in anno,
13. Nigræ ſordibus explices monetæ:
14. Et ſeptem veteres tui ſodales
15. Conſtemus tibi plumbeâ ſelibra.
16. Quid dignum meritis precemur iſtis?
17. Optamus tibi millies, Calene:
18. Hoc ſi contigerit, fame peribis.

VERS. 1. Non ita pridem habebas in loculis fermè vicies centena millia ſeſtertium. Redit hæc ſumma ad libras Francicas 100000.

Vicies. Sumitur hic quaſi neutro genere, & ſubauditur, centena millia: vicies cētena ſeſtertiorum millia. *Non plenum*, eſt, non integrum: pauci deſiderabantur nummi, quominus plena & tota hęc ſumma foret, quominus totum omnino vicies haberes.

4. *Centies*. Subaudi, centena millia H S. id eſt, Francicos nummos 1000000.

6. Intra ſeptem menſes adiiſti hereditates quatuor hominum mortuorum, quarum ope hanc ſummam es conſecutus. Kalendæ ſunt prima dies cujuſque menſis. Cur ita dictæ, vide lib. I.

8. *Relictum*. Teſtamento.

9. *Raptum*. Furto ſublatum.

10. In tam ſordidam & famelicā avaritiam lapſus es, ut in convivia vel maximè ſumptuoſa, quę die natali tuo ſemel in anno præbes, non inſumas niſi nigram & ſordidā monetam, ex ære & plumbo conſtantem, nimirum aliquot teruncios, quadranteſve, quibus accipis ſeptem convivas, eoſque amicos veteres. Explicare convivia, eſt inſtruere menſam explicatis

& appoſitis cibis.

15. *Selibra*. Eſt dimidia libra, ſeu ſemilibra; *plumbea*, nummo æreo, valente ſelibram, quem ironicè plumbleum vocat: quod enim in quoque genere deterius erat, plumbeum vocabant, quia in metallis plumbum eſt deterrimum Libra porro idem eſt quod as, ſi pretium ſpectes: itaque ſelibra eſt dimidia pars aſſis, ſeu duo quadrantes. Quod hyperbolicè, ut vides, accipiendum eſt.

17. *Millies*. Libras Francicas 1000000.

18. Si enim tam parcus, & ſordidè avarus es, cùm ſuperi tibi dedere centies centena milia H. S. quid fiet ſi dederint millies.

LXXXII.

In vetulam.

1. Mãmas atque tatas habet Afra, ſed ipſa tatarũ
2. Dici & mammarũ maxima mamma poteſt.

VERS. 1. *Mammas*. Pueri matrem vocabãt mammam; & patrem, tatam: Afra vetula cùm ætatem cupidè celare vellet, ſuos parentes, blandiendo ſic vocitabat, & infantium more delicias faciebat, cùm tamen omnium mammarum maxima propter ſenectutẽ dici poſſet. Turnebus ait hoc in loco maximã mãmã dici eo modo ac ſenſu, quo latinè dicitur maximus avunculus, maximus ſocer.

LXXXIII.

Servus moriens libertate donatus.

1. Illa manus quondam ſtudiorum fida meorum,
2. Et felix domino, notaque Cæſaribus,
3. Deſtituit primos viridis Demetrius annos:
4. Quarta tribus luſtris addita meſſis erat.
5. Ne tamẽ ad Stygias famulus deſcẽderet ũbras,
6. Ureret implicitum cùm ſcelerata lues,
7. Cavimus; & domini jus omne remiſimus ægro:
8. Munere dignus erat convaluiſſe meo.
9. Senſit deficiens ſua præmia, meque patronum
10. Dixit, ad infernas liber iturus aquas.

VERS. 1. &c. Ordo eſt: Demetrius viridis, hoc eſt, juvenis, illa manus, (per appoſitionem) nempe, ille meus ſervus amanuenſis, librarius meus, qui fidus erat, ſeu mihi fidelis, & conſcius ſtudiorum & carminũ meorum, quæ, ſcilicet, deſcribebat cùm ea mitterem ad Cæſa-

res, quibus idcirco notus erat. *Felix*, utilis.

3. *Destituit*, &c. Vitam vix inchoatam reliquit.

4. Natus erat annos undeviginti, seu 19.

Lustris. Lustrum est spatium annorum quinque, quo finito censores lustrabant urbem, & recensebant civium nomina, fortunas, &c.

5. *Famulus*. Non donatus libertate: ordo est; nos tamen cavimus, id est prohibuimus, providimus, ne servi nomen & conditionem retineret extremo in morbo.

7. Eum volui solutum esse ab omni jure quod habebam in eum, ut dominus in servũ.

Jus omne. Domini jus habebant vitæ & necis in suos servos, omnia bona servi, domini erant, &c.

8 Debebat profectò convalescere isto munere; libertate per me donatus; id merebatur, nisi fata invida obtitissent. Quàm vellem, ut sanitatem recipere, perinde ac libertatem, potuisset!

9 Moriturus præmium sibi à me pro fideli opera navata persolutum libens & lætus agnovit, mèque patroni nomine salutavit extremùm.

LXXXIV.

Venus invenustè picta.

1. Qui pinxit Venerem tuam, Lycori,
2. Blanditus, puto, pictor est Minervæ.

VERS. 2. *Blanditus*. Certavit olim Venus de forma cum Pallade, arbitro Paride, qui palmam Veneri adjudicavit, unde grave odium Palladis in Venerem exarsit. Pictor imperitus imaginem Veneris Lycoridi puellæ, insectam & inelegantem pinxerat; ait Martialis illum hoc fecisse ut gratiam iniret à Pallade, (eadem est ac Minerva,) Venerem nempe deformem pingendo.

LXXXV.

In avarum repentè divitem factum.

1. Si dederint Superi decies mihi millia centum,
2. Dicebas nondum Scævola justus eques:
3. Qualiter, ô, vivam, quam largè, quàmque beatè!
4. Riserunt, faciles & tribuêre Dei.
5. Sordidior multò post hoc toga, pænula pejor;
6. Calceus est sartâ tèrque, quaterque cute.
7. Dèque decem plures semper servantur olivæ;
8. Explicat & cœnas unica mensa duas.
9. Et Vejentani bibitur fæx crassa rubelli,

10. Asse cicer tepidum constat, & asse faba.
11. In jus, ô fallax atque inficiator, eamus:
12. Aut vive, aut decies, Scævola, redde Deis.

VERS. 1. *Decies centum millia*. Efficit hæc summa libras Francicas 100000. Romanæ verò monetæ circiter viginti duo millia, & quingentos, nummos, quos scutatos vocant. & pro immani ac prægrandi summa poni vulgò solebat.

2. *Justus eques*. Nondum habens censum equestrem, nempe 400 sestertia.

4. *Riserunt*. Norant quippe Scævolam non esse mutaturum avaros mores & sordidos. *Faciles*. Largi, boni. *Tribuêre* quod petebas, nempe decies centena millia sestertiûm.

5. *Toga*. Imponebatur tunicæ, idque ferè in urbe; ut pænula ruri, aut per imbrem: erat enim pænula villosa vestis & crassa.

7. De olivis decem, quas convivis apponis in cœna, servas plurimas in cœnam & diem sequentem.

8. Et apponis in una mensa, in uno convivio fercula rancida, quæ asservaveras & sepositeras è priori mensa: ita ut eadem fercula duabus cœnis ministrentur vel tota, vel partim. Potest aliter explicari: Partiris pauca fercula, quæ vix uni mensæ sufficerent, in cœnas duas.

9. *Vejentani rubelli*. Vini rubri pessimi, apud Vejentes (Italiæ populi sunt) nati: urbs primaria Vejentium dicebatur Veii, nunc *Isola*, estque castrum quoddam, in Hetruria.

18. Cicer & fabas, vilia legumina, emis, & parvo. De cicere supra Ep. 36.

11. *Fallax*. Qui te lautius victurum spondebas, si ditescerés.

Inficiator. Negator: qui non stas promissis, qui negas te debere quod promisisti, nempe, te lautius victurum.

12. *Vive*. Genialiter nimirum, ac opiparè.

LXXXVI.

Leonum & leporum lusus.

1 Picto quòd juga delicata collo
2. Pardus sustinet; improbæque tigres.
3. Indulgent patientiam flagello;
4. Mordent aurea quòd lupata cervi;
5. Quòd freno Lybici domantur ursi;
6. Et quantum Calydon tulisse fertur,
7. Paret purpureis aper capistris;
8. Turpes esseda quòd trahunt bisontes;

9. Et molles dare jussa quòd choreas
10. Nigro bellua nil negat magistro;
11. Quis spectacula non putet Deorum?
12. Hæc transit tamen, ut minora, quisquis
13. Venatus humiles videt leonum,
14. Quos velox leporum timor fatigat.
15. Dimittunt, repetunt, amàntque captos,
16. Et securior est in ore præda;
17. Laxos cui dare, pervioſque rictus
18. Gaudent, & timidos tenere dentes,
19. Mollem frangere dùm pudet rapinam,
20. Stratis cùm modò venerint juvencis.
21. Hæc clementia non paratur arte,
22. Sed norunt cui serviant leones.

VERS. 1. &c. Ordo est. Quis non putet spectacula Deorum esse, hoc est, divina, admirabilia, qualibus ipsi Dii capiantur, quòd pardi juga collo sustinent: quod tigres & cervi frænis & flagello, ut equi, regantur, &c.

Picto. Maculoso, varii coloris.

Delicata. Mollia, elegantia, modica; sericis & aureis ornamentis ad delicias compacta & ornata.

2. *Pardus*. Animal ferum, insigni crudelitate, velocitate summa, maculosa pelle. *Leopardo*.

Improbæ. Atroces, feræ: vel, cicuratæ, ita ut feritate suâ nihil noceant, sed blandiantur potiùs & alludant. Ita improbum leporem antea vocavit, lepidum scilicet, protervum, petulcum.

3. Verberari se ultrò patiuntur, adeo sunt indulgentes Cæsari, & magistris obsequentes, quamvis possent illis resistere.

4. *Lupata*. Fræna sunt aspera & inæqualia, quorum morsus acerrimus: à dentibus lupinis, qui acutissimi sunt, nomen illis factum.

6. *Calydon*. De illo apro vide Ep. 14. libri spectac. Vocatur ea nunc urbs *Ayton*. Aper tantus, quantus erat ille Calydonius.

7. *Capistris*. Capistrum est lignum quod inseritur equorum collo, dum aratro junguntur: aut vinculum quo illorum os, collùmve obstringitur.

8. *Esseda* Sunt currus Britannici, aut etiam Gallici. *Chariots*. *i Carri*.

Bisontes. Vide Ep. 22. libri Spectac.

10 *Nigro*. Alicui nimirum Indo vel Æthiopi.

Bellua. Elephas: ita propriè dicitur ob molem corporis immanem.

12. Hæc tamen ſpectacula, licèt admirabilia, contemnit præ leonum venatione lepores magno quaſi labore & defatigatione captantium, humiles feras & timidas.

13. *Humiles*. Velut indignos leonibus.

14. *Timor leporum*. Timidi lepores.

19. *Frangere*. Occidere. *Rapinam*. Prædã: captos lepores.

20. Pudet leones interimere lepores, cùm paulò ante tauros interemerint. *Venerint*. In arenam.

22. Cęſaris numen ſentiunt leones, & clementiam ſcilicet imitantur: norunt eum abhorrere à feritate Eadem eſt ferè clauſula Ep. 16. lib. Spectac. & 15. hujus lib.

LXXXVII.

Vinum Nomentanum vetus.

1. In nomentanis, Ovidi, quod naſcitur agris.
2. Accepit quoties tempora longa merum;
3. Exuit annosâ mores, nomènque ſenectâ,
4. Et, quidquid voluit, teſta vocatur anus.

VERS. 1. 2. &c. Vinum Nomentanum ubi diu ſervatum fuit, deponit ingenitam aſperitatem, neque jam Nomentanum vocatur, ſed quodcumque libuerit nomen adſciſcit, Cæcubumque aut Falernum appellari poteſt, quia tunc de bonitate & palma certat cum vinis generoſiſſimis.

Nomentanis. Nomentum eſt oppidum Italiæ in Latio: vulgò nunc *Lamentana*.

Teſta anus Vetus amphora: vinum vetus in amphoras diffuſum. Doliis etiam fictilibus utebantur.

LXXXVIII.

Poëtas quid acuat ad laborem.

1. Sæpè mihi dicis, Luci clariſſime Juli,
2. Scribe aliquid magnum: deſidioſus homo ès.
3. Otia da nobis; ſed qualia fecerat olim
4. Mæcenas Flacco, Virgiliòque ſuo:
5. Condere victuras tentem per ſæcula curas,
6. Et nomen flammis eripuiſſe meum.
7. In ſteriles campos nolunt juga ferre juvenci:
8. Pingue ſolum laſſat, ſed juvat ipſe labor.

VERS. 3. *Otia, &c.* Reſpondet Martialis.

Flacco. Horatio, qui Mæcenati cariſſimus; uti & Vir-

gilius ad cujus verſum reſpexiſſe Martialis videtur: *O Melibœe Deus nobis hæc otia fecit*: otium hic porro pingue & pecunioſum intelligit. Mæcenas ſumma fuit apud Auguſtum in gratia, idemque omnium eruditorum patronus.

5. Tunc ego tentabo ejuſmodi carmina ſcribere cum cura, quæ immortalitatem conſequantur: nempe ſi mihi otia dederis, &c.

6. *Flammis*. Rogo, morti, oblivioni.

7. 8. Nolunt arare littus, agros ſteriles exercere, tauri. Fatigantur quidem agricolæ dum pingue & opimum ſolum proſcindunt, ſed ille ipſe labor eos delectat, ſpe nimirum amplæ meſſis & mercedis: eſt illis magno quæſtui. Ita ſcribendi laborem ſpes mercedis levat.

LXXXIX.

Liber ſalutator.

1. Eſt tibi (ſitque, precor, multos creſcatque per annos)
2. Pulchra quidē, verùm Tranſtiberina domus.
3. At mea Vipſanas ſpectant cœnacula laurus:
4. Factus in hac ego ſum jam regione ſenex:
5. Migrandum eſt, ut manè domi te, Galle, ſalutē:
6. Ēs tanti, vel ſi longiùs illa foret.
7. Sed tibi non multum eſt, unum ſi præſto togatū:
8. Multum eſt, hunc unum ſi mihi, Galle, nego.
9. Ipſe ſalutabo decimâ, vel ſeriùs, horâ:
10. Manè tibi pro me dicat avere liber.

VERS. 3. At ego habito propè porticum M. Vipſanii Agrippæ. Is Auguſti fuit gener; ædificavit templum in honorem omnium Deorum, quod appellavit Pantheum, addiditque porticum lauris opacatam.

Cœnacula. Pars ædium ubi cœnabatur, cœnaculum dicta eſt: erat ferè in ſuperiori domo, quæ pars ſuperior cum pauperibus inquilinis vulgò locaretur, cœnaculum ſumitur pro vili domuncula.

5. Si velim te manè ſalutare, demigrandum eſt mihi ex hac mea domuncula, conducenda mihi alia domus eſt trans-Tiberim, tuæ vicina: tanta enim eſt intercapedo inter hanc meam propè Pantheon poſitam, & tuam domum, ut ſi manè egrediar te ſalutaturus, viam emetiri antè non poſſim quàm idonea ſalutandi hora effluxerit; & tardiùs ad te ſim venturus.

6. Equidem scio te tanti faciendum esse, ut mihi non recusandum sit tãtùm suscipere itineris & laboris, etsi domus mea lõgiùs abesset à tua.

7. Sed tua dignitas non multùm augebitur, si me tibi togâ vestitum (ut clientes salutaturi solebant) manè sistam, unum inter tot clientes: sine incõmodo tuo, abesse unus possum: at non possum adesse, tibi præsto esse, sine meo magno incommodò: si enim hunc, hoc est, me, unum mihi nego, mihi eripio & meis litteris, si otium ac tempus tero dum salutandi officio fungor, multùm mihi perit, magnam jacturam facio.

9. *Decimâ horâ.* Tertia antè noctem hora. Diem enim semper in horas 12. dividebant, & prima illa erat, quâ sol oriebatur; duodecima, quâ occidebat. Horâ nonâ ferè cœnabant. Itaque post cœnam se venturum dicit, cùm literulis operam navare minùs commodè poterat.

XC.

Catella scitè picta.

1. Issa est passere nequior Catulli,
2. Issa est purior osculo columbæ,
3. Issa est carior Indicis lapillis,
4. Issa est deliciæ catella Publî:
5. Hanc tu, si queritur, loqui putabis.
6. Sentit tristitiàmque, gaudiùmque.
7. Collo nixa cubat, capìtque somnos
8. Ut suspiria nulla sentiantur:
9. Et desiderio coacta ventris,
10. Guttâ pallia non fefellit ullâ;
11. Sed blando pede suscitat, toròque
12. Deponi monet, & rogat levari:
13. Castæ tantus inest pudor catellæ.
14. Hanc ne lux rapiat suprema totam,
15. Pictâ Publius exprimit tabellâ.
16. In qna tam similem videbis Issam,
17. Ut sit tam similis sibi nec Issa.
18. Issam denique pone cum tabella,
19. Aut utramque putabis esse veram,
20. Aut utramque putabis esse pictam.

V. 1. *Issa.* Nomen est caniculæ Publii, amici Martialis. | *Passere.* Vide Epig. 8. hujus libri.

Nequior. Blanditiis vincit passerem à Catullo laudatũ.

2. *Osculo*. Solent columbæ inter se, quasi mutuæ amicitię significandæ causâ, rostellis admotis osculari. Sensus est, puriorem esse caniculam ipsis columbis.

6. *Tristitiam*. Domini sui Publii tristiam novit, ut cum eo dolere videatur, &c.

8. *Suspiria*. Gravior anhelitus & respiratio; ronchi.

9. *Ventris*. Exonerandi.

10. *Non fefellit*. Quasi cũ palliis pacta esset catella, ne illa inquinaret, servat datam fidem, lotio pallia non fędat.

11. *Suscitat*. Herum, aut famulum aliquem.

Levari. Se deponi è lecto, onere ventris levari.

XCI.

Brevia epigrammata.

1. Scribere me quereris, Velox, epigrãmata longa:
2. Ipse nihil scribis: tu breviora facis.

V. 2. *Breviora*. Neque enim breviora scribi possunt, quàm si nulla scribantur: sic hominem, dum laudare simulat, falsè ridet.

XCII.

Munera convenientia.

1. Cùm tibi sit Sophiæ par fama & cura Deorum,
2. Ingenio pietas nec minor ipsa tuo.
3. Ignorat meritis dare munera, qui tibi librum,
4. Et qui miratur, Regule, thura dari.

VERS. 1. Cùm non minorem famam collegeris propter tuam sapientiam, quàm propter religionem & Deorũ colendorum curam *Sophiæ*. σοφία, sapientia.

3. Nemo mirabitur tibi à me mitti muneri librum & thura (thuris fortè libram pro xeniis miserat,) nisi qui nesciat cõveniẽtia meritis & virtutibus munera dãda esse. Merita hic pro egregiis Reguli dotibus & virtutibus accipit. Librum mitto viro sapientiæ studioso: thus, viro pio, & sæpè sacrificanti, ideòque thure multo indigenti.

XCIII.

In mentitum nobilem.

1. Cùm te non nossem, dominũ, regemq; vocabã:
2. Cùm bene te novi, jam mihi Priscus eris.

VERS. 1. Antequam te noſſem, te ſalutabam nomine domini, regis, &c. ratus te ſcilicet virum eſſe divitem ac nobilem : poſtquam quis eſſes intellexi, tuo te jam nomine & Priſcum, qui Priſcus es, ſine ulla dignitatis nota, compellabo. Fortaſſe jam antea norat illum Priſcum, ſed aliquid ab eo ſperans pecuniæ, aut beneficii, palpabat homini avaro: ubi nihil ſe blanditiis ſuis extorquere vidit, eum cœpit contemnere, & hoc Epigrammate lacceſſere.

XCIV.

Ubi libri ſui ſint venales, docet.

1. Quæcumque luſi juvenis & puer quondam,
2. Apinaſque noſtras, quas nec ipſe jam novi:
3. Malè collocare ſi bonas voles horas,
4. Et invidebis otio tuo, lector,
5. A Valeriano Pollio petes Quincto,
6. Per quem perire non licet meis nugis.

VERS. 1. *Luſi* Scriptitavi paulò licentiùs fortaſſe.

2. *Apinas*. Nugas: ludicros verſus. Ait Plin. lib. 3. c. 11. Apinas & Tricas fuiſſe urbiculas duas in Latio, quas Diomedes evertit tanta cum ignominia & pernicie, ut earum nomen abierit in proverbium uſurpari ſolitum de rebus nullius pretii & momenti.

Jam novi. Adeò multæ ſunt; à tempore tam longo ſcriptæ.

4. *Invidebis otio tuo*. Cùm otii te tui pœnitebit, cùm odiſſe illud incipies, ac malè occupatum voles.

6. *Non licet*. Quia ipſe illas collegit, & in lucem edidit. Bibliopola, credo, celebris & vulgò notus erat iſte Pollius.

XCV.

Epitaphium Antullæ.

1. Hos tibi vicinos, Fauſtine, Teleſphorus hortos
2. Fænius, & breve rus, udàque prata tenet:
3. Condidit hîc natæ cineres, nomenque ſacravit,
4. Quod legis Antullæ, dignior ipſe legi;
5. Et Stygias æquũ fuerat patrem îſſe ſub umbras:
6. Quod quia non licuit; vivat, ut oſſa colat.

VERS. 1. O Fauſtine, in hortis tibi vicinis & villa, Teleſphorus Fænius habitat.

Cineres. Vide Ep. 2.

Nomen sacravit. Filiæ Antullæ, quod legitur, quod adscriptum est, nomen addidit tumulo, & Diis Manibus tumulum totum consecravit. Solebant Romani tumulo præfigere hunc titulum, *Diis Manibus sacrum*: idque istis notis significare & litteris, D. M. S. Deindè paulò inferiùs addebant nomen sepulti cum aliquo elogio seu epigrammate, iisque ferè verbis utebantur: Hîc situs est ... H. S. E.

4. *Dignor ipse legi.* Dignũ, id est, æquum, & par fuisse ut Telesphori Fænii nomen priùs, quam Antullæ filiæ, legeretur in tumulo: æquum erat patrem priùs obire quàm filiam. Itaque legit Heraldus: *Et Stygias æquum fuerat prior isset ad umbras.*

6. *Ossa colat.* Sacri erant priscis tumuli, & mortuos, animasq; defunctorum, quas Manes vocabant, colere soliti erant ac venerari. Vivat igitur diu, ut Manes caros diu colat. Ita patri adulatur, dum filiam prædicat.

XCVI.

Ager in familiæ sepulchrum sepositus.

1. Hoc nemus æterno cinerum sacravit honori
2. Fænius, & culti jugera pauca soli.
3. Hoc tegitur citò rapta suis Antulla sepulcro:
4. Hoc erit Antullæ mistus uterque parens.
6. Si cupit hunc aliquis, moneo, ne speret agellum:
6. Perpetuò dominis serviet iste suis.

VERS. 1. *Nemus.* Lucum solebant addere tumulis, religionis causâ.

Sacravit. Sacrum esse, & ut sacrum coli jussit, ob suæ filiæ cineres ibi jam conditos, & suos, uxoriq; cineres olim in eodem tumulo condendos.

3. *Suis.* Parentibus, propinquis.

4. Hoc sepulchro mixti erunt cineres, utriusque parentis Antullæ.

5. *Ne speret.* Solebant agri portionem ad sepulcrum familiæ servare, cavebantque ne cum cæteris bonis ad heredes transiret, istis compendiariis litteris cippo, seu columnellæ, insculptis, H. M. N. S. *Heredes monumentum ne sequatur.*

6. *Serviet.* Ager hic erit perpetuum familiæ & unum sepulchrum.

XCVII.

Ad Lupercum gratis libellum epigrammatum petentem.

1. Occurris quoties, Luperce, nobis,

2. Vis

2. Vis mittam puerum, ſubinde dicis,
3. Cui tradas Epigrammatôn libellum,
4. Lectum quem tibi protinus remittam?
5. Non eſt quod puerum, Luperce, vexes:
6. Longum eſt ſi velit ad Pyrum venire,
7. Et ſcalis habito tribus, ſed altis.
8. Quod quæris, propiùs petas licebit.
9. Argi nempe ſoles ſubire letum:
10. Contra Cæſaris eſt forum taberna
11. Scriptis poſtibus hinc & inde totis,
12 Omnes ut citò perlegas poëtas:
13. Illinc me pete; nec roges Atrectum,
14. (Hoc nomen dominus gerit tabernæ:)
15. De primo dabit alteròve nido
16. Raſum pumice, purpuràque cultum
17. Denarius tibi quinque Martialem.
18. Tanti non es, ais? ſapis, Luperce.

VERS. 2. *Dicis* mihi, viſne, ô Martialis, mittam meum tibi ſervulum?

6. *Longum eſt, &c.* Longum erit illi faciendum iter, ſi meam uſque veniat domũ

Ad Pyrum Uſque ad domum notam, tabernam ſortaſſe cujus inſigne erat Pyrus, in qua, aut propè quam habitabat Martialis.

7. In tertia contignatione habito, propè tegulas. Scalæ, ſive gradus per quos aſcendebatur multiplices erant, pro numero contignationum.

Quod quæris &c. Potes propius invenire libellum, quem petis.

9. Soles Argiletum aliquãdo ſubire, venire in hanc urbis partem.

Argi ſubire letum. Argiletum una vox eſt, quæ hîc ſeparatur in duas per tmeſim, ſive ſeparationem & quaſi ſectionem. De Argileto vide 4. Epig. ſupra. Noſti ubi ſit Argiletum, & eò ventitare ſoles.

10. E regione fori Iulii eſt officina libraria, illinc meum librum pete.

Cæſaris. Julius Cæſar areã ingentem emit in urbe in qua forum extruxit. Vide lib. III. Ep. 29. & ſuprà, 64.

11. *Scriptis.* In tabernæ hujus librariæ foribus videre eſt ſcripta nomina librorum & auctorum, à quibus fuere compoſiti.

12. Adeo ut omnium poëtarum libri uno quaſi intuitu legi poſſint.

13. Non erit opus quærere ab Atrecto (nam hoc bibliopolæ nomen eſt,) & operosè

ab eo petere, rogare illum pluribus, ut meum tibi librum det. Videtur Lipsio legendum esse, *me roges Atrectum*, id est, me, meum librum, ab Atrecto postula. Rogare aliquid aliquem.

15. *Nido*. Forulo, armario, ubi reconduntur libri.

16. *Rasum Pumice*... Vide Ep. 58.

17. *Denariis quinque*. Respondent illi duabus libris Turonensibus Francicę monetę, id est, assibus, 40. quatuor circitèr Juliis cum dimidio, Romanæ.

18. Tanti non vales. *Sapis*. Rectè dicis, nimia est illa summa pro hisce nugis.

XCVIII.

Magnus liber.

1. Cui legisse satis non est epigrammata centum,
2. Nil illi satis est, Cæciliane, mali.

VERS. 2. *Mali*. Callimachus poëta dictitabat magnum librum esse magnum malum.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER II.

PRÆFATIO.

Epigrammatum libros epistolâ & præfatione neutiquam indigere docet.

QUID nobis, inquis, cum epistola? parùmne tibi præstamus, si legimus epigrammata? Quid hic porro dicturus es, quod non possis versibus dicere? Video quare tragœdi epistolam accipiant, quibus pro se loqui non licet: epigrammata curione non egent, & contenta sunt sua, id est, mala lingua: in quacumque pagina visum est, epistolam faciunt. Noli ergo, si tibi videtur, rem facere ridiculam, & togam saltanti inducere personæ. Denique videas an te delectet contra retiarium ferula. Ego inter illos sedeo, qui protinus reclamant. Puto, mehercule, Deciane, verum dicis. Quid, si scias cum qua, & quàm longa epistola negotium fueras habiturus? Itaque quod exigis fiat. Debebunt tibi si qui in hunc librum inciderint, quod ad primam paginam non lassi pervenient.

Quid nobis, &c Cur epiſtolam libro pręponere meditaris, ô Martialis? (inducitur Decianus Stoïcus Philoſophus, & amicus Martialis loquens:) nonne ſatis moleſtię, laboriſque tuâ causâ ſumimus, ſi legimus tua epigrammata?

Video, &c. Intelligo cur actores tragœdiarum utantur epiſtolâ, nempe quia ipſi pro ſe, & per ſe loqui non poſſunt: poſſunt epigrammata; immo ſingula poſſunt eſſe inſtar epiſtolæ.

Accipiant, &c. Tragœdi & comœdi aliquid à populo petituri, aut monituri quidpiam, utebantur epiſtolâ, quam curio, id eſt, præco, è theatro recitabat. Id autem faciebant, quia inter tragœdiæ leges hęc eſt vel ſanctiſſima, ut ne actores loquantur quidpiam quod ad tragœdiam ipſam & actionem ſcenicam non ſpectet, in quo ſæpè Plautus peccat.

Curione. Curio propriè eſt dux Curiæ: interdum, ut hoc in loco, ſignificat præconem Romulus populum Romanum diviſit in tres partes, quas Tribus appellavit. Tribus ſingulas in Curias decem, Curiaſque in decem Decurias tribuit. Singulis ſingulos præfecit duces: Tribubus Tribunos, Curiis Curiones, Decuriones Decuriis. Sacra ſibi propria ſingulæ Curiæ habebant, accenſos & præcones ſuos, qui vocabantur etiam curiones, quia ſacrificia Curiæ indicebant, feſtos dies publicè denunciabant, &

Mala. Maligna, dicaci. *Epiſtolam faciunt.* Admonet verſibus lectorem, quocunque loco voluerint.

Togam, &c. Induere ſaltantem hiſtrionem & mimi honeſtâ & liberali veſte, qualis eſt toga: id eſt, præponere ſeriam epiſtolam ludicris verſiculis. Toga honoris causâ ſumebatur, & in rebus, actionibuſque ſeriis; exuebatur in ludicris, v. g. in Saturnalibus. Eandem ob cauſam clientes cùm ſalutabant patronos, apparebãt togati, &c

Contra retiarium ferula. Vide ne utendo epiſtolâ, quâ te cõtra obtrectatores epigrammatum tuorum defendas, idem facias ac mirmillo, qui contra retiarium bene armatum uteretur ligneo bacillo, & imbecillâ ferulâ; omitte epiſtolam, meliùs & validiùs epigrammate ipſo pugnabis. Porrò hîc ferulæ meminit, quia gladiatores recens auctoritati, ſive mercede ut depugnarent conducti, antequam ferro & ſolitis armis accingerentur, vapulare ſolebant ferulis per jocum, ab aliis gladiatoribus, quaſi pro auſpicio, & ut plagis aſſuefcerent.

Retiarium. Inter gladiatores, duo maximè genera erãt inſignia: alteri retiarii vocabantur, quia rete gerebant, quo involverent caput adverſarii; & fuſcinam ſeu tridentem, quo illum reticulo involutum perimerent: alteri, mirmillones dicebantur; quo-

rum arma erant enſis lõgior, &c. Vide Juvenalem Sat. 8. & noſtras in eum notas.

Ego &c. Sicut ſpectatores confidentiam illius mirmillonis ac temeritatem ſtatim reclamando condemnarent, ita ego te cõdemno, &c. Cùm videro te vinci ab tuis obtrectatoribus tenui duntaxat epiſtolio munitum, non te tutabor, imò illis me adjungam & favebo. Cùm uterlibet gladiatorum ab adverſario malè mulctabatur, exclamabat populus, urgebatque victum ac inferiorem; & his verbis victorem accendebat, *occide, ure, verbera*.

Puto. Reſpondet Martialis: verè narras; habebam ingentem epiſtolam in promptu, ſed omittetur, ſiquidem jubes.

EPIGRAMMA I.

Libri brevioris commoda.

1. Ter centena quidem poteras epigrãmata ferre,
2. Sed quis te ferret, perlegeretve, liber?
3. At nunc ſuccincti quæ ſint bona diſce libelli:
4. Hoc primum eſt, brevior quod mihi charta perit.
5. Deinde, quòd hæc unâ peragit librarius horâ,
6. Nec tantùm nugis ſerviet iſte meis.
7. Tertia res hæc eſt, quod ſi cui fortè legêris,
8. Sis licet uſque malus, non odioſus eris.
9. Te conviva leget miſto quicunce; ſed ante
10. Incipiat poſitus quam tepuiſſe calix.
11. Eſſe tibi tantâ cautus brevitate videris?
12. Hei mihi! quã multis ſic quoque lõgus eris!

V. 3 *Succincti libelli.* Brevioris. Propriè ſuccinctus ille dicitur, cujus veſtes ſunt altiùs præcinctæ.

5. Hoc alterum eſt commodum, quòd pauca hæc epigrammata deſcribit librarius unâ horâ, brevi tempore.

Librarius. Qui exſcribit libros; interdum qui vendit.

6. Nec tantum occupabitur ſcribe librarius deſcribendis ludicris verſiculis, ſed vacare poterit melioribus libris exarandis.

9. *Mixto quincunce*. Dum poculum ipſi miniſtrabitur, id eſt, in menſa & vino te leget, idque antequam ſcyphus à miniſtro ſuper menſam depoſitus, refrixerit. Poculum miſcere, eſt poculum miniſtrare, implere vino, aquâ temperare.

Quincunce. Diximus lib. I. Epig 26. eſſe menſuram quin-

que cyathos continentem.

Tepuisse. Aquâ enim calidâ vinum temperabant. Vel, si libeat explicare de vino, quod frigidum, aut aquâ frigidâ temperatum sit; expone: Antequam illud frigidum vinum tepuerit morâ ipsâ bibendi. Solet enim liquor frigidus ipso tempore plurimùm de illo suo frigore deperdere, præsertim calidiori loco & tempestate.

II.

Domitiani triumphus de Germanis.

1. Creta dedit magnũ, majus dedit Africa nomen
2. Scipio quod victor, quodque Metellus habet.
3. Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
4. Et puer hoc dignus nomine, Cæsar, eras:
5. Frater idumęos meruit cum patre triumphos;
6. Quæ datur ex Cattis laurea, tota tua est.

VERS. 1. 2. *Creta*. Insula est posita è regione maris Ægæi, hodie *Candia*. Hæc dedit magnum nomen L. Metello: is enim vocatus fuit Creticus, quia Cretenses Mithridati faventes debellavit, anno ab U. C 687. insulamque igni & ferro populatus per triennium, eam in provinciæ formam redegit.

Majus... Scipioni Africano minori, qui Carthaginem delevit, nec unam tantùm insulam, ut Metellus, sed Africam, tertiam orbis partem, Romano Imperio subjecit. Creta igitur magnum dedit nomen, quod habet Metellus victor; at majus dedit Africa, quod habet Scipio. Primùm bellum Punicum exarsit anno Urbis 489. & à Q. Lutatio Catulo confectum est. Secundum anno 536. quod post annos 17. P. Scipio Africanus major peregit. Tertium anno 605. cœptum, annis quatuor P. Scipio Africanus minor dictus, sive Æmilianus, absolvit.

3. *Nobilius*. Quia Germani sunt bellicosi: Cretenses verò & Afri, molles discinctique.

4. *Et puer*. Ratio altera propter quam prædicat vates appellationem Germanici; nempe quia Domitianus illam non ætate provectior, ut Metellus & Scipio, sed pæne puer, est promeritus. Lege Sveton. in Domitiani Vita.

5. Licet frater tuus de Judæis triumphum egerit, non solus tamen, sed cum Vespasiano patre tuo triumphavit: hæc ultima ratio & potissima

Frater. Titus: Hierosolyma evertit anno Christ. 70. At hoc bellum Vespasianus inchoaverat, & valde promoverat. *Idumæos*. Reportatos è

Judęa victa cui vicina est Idumæa, regio palmis frequens.

9. *Cattis*. Populi Germaniæ ad Rhenum, quos bello quidem lacessivit Domitianus, at nec admodum felici, nec ita necessario. Lege Svet. c. 2. & 6. Legunt aliqui, *Dacis*. Illi eas incolebant regiones ad Istrum, quas nunc Valachi & Moldavi obtinēt: verùm absunt à Rheno longiùs, de quo tamen solo hìc loquitur Martialis. Rectiùs igitur legendum, *Cattis*.

Laurea. Laurea corona; laurus erat signum victoriæ & præmium.

III.

Debitor nihil debens.

1. Sexte, nihil debes; nîl debes, Sexte; fatemur:
2. Debet enim, si quis solvere, Sexte, potest.

VERS. 2. *Potest*. Debitoris enim inopia excludit omnem actionem, ut ajunt jurisconsulti, quia nihil auferri potest ab eo, qui nihil habeat, & qui solvere non possit: suum quodammodo fecit id, quod, mutuo accepit.

IV.

Cur amicum frequentius non invisat.

1. Ne valeam, si non totis, Deciane, diebus.
2. Et tecum totis noctibus esse velim:
3. Sed duo sunt, quę nos distinguūt, millia passûm:
4. Quatuor hæc fiunt, cùm rediturus eam.
5. Sępe domi nō es; cùm sis quoque, sępe negaris:
6. Vel tantùm causis, vel tibi sæpe vacas.
7. Te tamē ut videam, duo millia non piget ire;
8. Ut te non videam, quatuor ire piget.

VERS. 1. *Ne valeam*. Jurandi formula; uti, dispeream, moriar, si, &c.

3. *Distinguunt*. Alterum ab altero separant. *Duo millia passûm*. Pro, passuum. Est fermè spatium leucæ Gallicæ.

4. Fiunt 4000. passuum, quando te inviso, & domum meam redeo.

5. *Negaris*. Diceris domi non esse: servus abesse te dictitat.

6. *Causis*. Agendis & parandis; audiendis consultoribus.

Tibi. Valetudini curandę & corpori tuis negotiis.

V.

Infastidiosum lectorem.

1. I nunc, edere me jube libellos:
2. Lectis vix tibi paginis duabus,
3. Spectas ἐσχατοκώλιον, Severe,
4. Et longas trahis oscitationes.
5. Hæc sunt, quæ relegente me solebas
6. Raptim scribere, sed Vitellianis:
7. Hæc sunt singula quæ sinu ferebas
8. Per convivia cuncta, per theatra:
9. Hæc sunt, aut meliora, si qua nescis.
10. Quid prodest mihi tam macer libellus,
11. Nullo crassior ut sit umbilico,
12. Si totus tibi triduo legatur?
13. Numquam deliciæ supiniores.
14. Lassus tam citò deficis viator,
14. Et cùm currere debeas Bovillas,
16. Interjungere quæris ad Camænas!
17. I nunc, edere me jube libellos.

VERS. 3. Ἐσχατοκώλιον. Ultimæ libri partē. ἔσχατος, ultimus; κῶλον, membrum, pars.

Oscitationes. Signa hominis fastidiosi & somniculosi.

5. Atqui hæc illa tamen sunt epigrammata eadem, quæ cùm à me semel, iterumque, te audiente, legebantur, antequam essent edita, à te exscribebantur raptim in elegantibus pugillaribus: cur nūc ea fastidis.

6. *Vitellianis.* Pugillares elegantes, auro, minioque picti, in quibus ea scribebantur quæ maximo, habebantur in pretio, dicebantur Vitelliani; opinor, quod aut inventi, aut usurpati à Vitellio Imper. homine omnium deliciarum & ineptiarum amantissimo.

7. *Singula.* Singula hæc epigrammata & separata, magni faciebas, cur collecta in unum librum, abjicis?

Sinu ferebas. In sinu ferre aliquid, est carum habere. Adde quod libellos elegantes in sinu gerimus, unde promi facilius possint.

9. *Si qua nescis.* Si qua sunt epigrammata, quæ ignores, quæ tibi non recitaverim, ea continentur in hoc libro, & quidem iis quæ jam audisti, meliora.

10. Quid ergo me juvat,

quod curavi ut hic meus liber eſſet minimæ molis & ponderis? quòd ei nullos addidi umbilicos, qui ſi eſſent appoſiti; foret craſſior & ponderoſior: ſi totum triduum ponis in eo legendo, quem horâ unâ poſſes perlegere? Erant in libris umbilici, clavi quidam ærei aut argentei, bullę, ornamenta in modum umbilici facta, quibus extremæ libri paginæ ornabantur. De illis mentio incidit libro I. Ep. 58.

13. Numquam vidi hominem delicatioris palati, ac faſtidii, quàm te. Delicias pro homine delicato & contemptore, hic ponit.

15. *Bovillas.* Bovillæ, quaſi boum villa, (ibi enim boves colligebantur, ducendi poſtea in urbem,) viculus fuit in Latio, non procul Roma.

16. Equos dejungere paras, iter interrumpis vix urbe egreſſus. *Interjungo*, eſt, equos, ut veſcantur, ſolvo; eos interquieſcere jubeo. Brevem librum uno decurſu non legis, hæres quaſi in itinere & ſubſiſtis: eos imitaris, qui cùm poſſint Româ Bovillas uſque ire uno curſu & non interrupto, propter itineris brevitatem & facilitatem; interſiſtere tamen ad templum Camænarum, quaſi eſſent feſſi, volunt.

Camænas. Ad templum Camænarum, id eſt, Muſarum. Erat illud ad portam Trigeminam, & propiùs aberat Româ quàm Bovillæ.

VI.

In Ardelionem.

1. Declamas bellè, cauſas agis, Attale, bellè,
2. Hiſtorias bellas, carmina bella facis:
3. Componis bellè mimos, epigrammata bellè,
4. Bellus grammaticus, bellus es Aſtr ologus.
5. Et bellè cantas, & ſaltas, Attale, bellè:
6. Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ:
7. Nil bene cùm facias, facis attamẽ omnia bellè.
8. Vis dicam quid ſis? magnus es ardelio.

VERS. 1. *Declamas*. Orator veras cauſas agit: declamator fictas, exercitationis causâ.

3. *Mimos*. Poëmata turpicula, comœdias ridiculas, in quibus hiſtriones hominum geſtus maximè imitantur; à verbo græco μιμέομαι, imitor.

8. *Ardelio*. Significat hoc in loco hominem, qui omnia ſe facere, & quidem bellè atque eleganter profiteatur, qui verò nihil agat, aut certè

nihil benè & perfectè: qui in omnia se interponat & intermiſceat. Vide lib. I. Ep. 66. Propriè ardelio, ſive ardeola. inquit Ramireſius, eſt avis altiſſimè volitans, & in eodem aëris loco diu conſiſtens, ubi alas operosè quaſſat, ſeque multum movendo, nihil promovet: metaphoricè ſignificat homines in otio negotioſos, & cùm nihil agant, occupatiſſimos. Eos ſcite Phædrus deſcribit fabellâ quintâ lib. 2.

VII.

Ad lectorem parum candidum.

1. Si qua videbuntur chartis tibi, lector, in iſtis
2. Sive obſcura nimis, ſive Latina parum;
3. Non meus eſt error; nocuit librarius illis,
4. Dum properat verſus annumerare tibi.
5. Quòd ſi non illum, ſed me peccaſſe putabis;
6. Tunc ego te credam cordis habere nihil.
7. Iſta tamen mala ſunt; quaſi nos manifeſta negemus.
8. Hæc mala ſunt; ſed tu non meliora facis.

VERS. 3. *Librarius.* Is dicebatur qui libros manu ſcribebat, & multa eorum exarabat exempla: omnia enim, ante invētam typographiam, ſcribebantur manu. Illi autem librarii inſcitia vel feſtinatione nimia ſæpe libris nocebant, omittendo, v. g. voces aliquas, alias aliis præponendo, &c.

4. *Annumerare.* Augere numerum verſuum, quos tibi det legendos.

5. 6. Si meum eſſe potius, quàm librarii vitium dicas, næ tu parum candidus & cordatus eris, atque adeo vel me peccante pejor.

7. At enim, (inquit lector) mala ſunt tua carmina? Quaſi verò id negem, (reſpondet Martialis) quod adeo manifeſtum eſt? Sed ô bone, an facis meliora?

VIII.

Malè officioſus.

1. Baſia dimidio, quod das mihi, Poſthume, labro,
2. Laudo; licet demas hinc quoque dimidium.
3. Vis dare majus adhuc, & inenarrabile munus?
4. Hoc tibi habe totum, Poſthume, dimidium.

VERS. 1. *Baſia.* Oſcula officioſa: ſic blandiri ſolent homines urbani, adulatores. Rogat illum ut ſibi ſuas ſaluta.

tiones & blanditias, ac totas quidem, ſervet.

2. *Laudo*... Habeo gratiam: & habebo majorẽ ſi ex dimidio labro dimidiam partem tollas, & me quartâ tantùm labri parte oſculeris: imo, ſi nulla.

IX.

Paraſitus cœnare domi coactus.

1. Quòd fronte Selium nubila vides, Ruſe,
2. Quòd ambulator porticum terit ſerus;
3. Lugubre quiddam quòd tacet piger vultus;
4. Quòd pænè terram tangit indecens naſus;
5. Et dextra pectus pulſat, & comam vellit:
6. Non ille amici fata luget, aut fratris:
7. Uterque natus vivit, & precor vivat;
8. Salva eſt & uxor, ſarcinæque, ſervîque;
9. Nihil colonus, villicuſque decoxit.
10. Mœroris igitur cauſa quæ? domi cœnat.

VERS. 1. *Nubila*. Triſtitiæ nube velut obductâ.

2. *Porticum*. Variæ erant Romæ porticus, ſub quibus multi ultrò, citròque commeabant. Selius quærens aliquem à quo invitaretur ad cœnam, ſub noctem ibi morabatur, ac inambulabat.

3. Quod præſefert aliquid lugubre tacito ac mœſto vultu. Ineſt etiã in triſtitia lentum aliquid & pigrum, hinc Selii vultus piger dicitur.

4. *Naſus, &c.* Qui præ pudore & triſtitiâ oculos ac vultum dejiciunt, illis naſus demittitur, & apparet longior; ac fortè iſti Selio jam erat per ſe bene longus.

8. *Sarcinæ*. Suppellex domeſtica. Nihil fures illi abſtulerunt.

9. *Colonus*. Qui agrum conductum & alienum colit. Aliàs eum ſignificat quiè patrio ſolo alium in locum mittitur, ejus incolendi causâ.

Villicus. Qui villæ curam habet *Decoxit*. Perdidit, nihil damni dedit. Methaphora ducitur ab iis liquoribus, qui cũ imponuntur igni, abſumuntur ſenſim & minuuntur. Decoquere eſt aliquando convaſare, *faire banqueroute fallire*.

X.

In bene olentem.

1. Eſſe quid hoc dicã, quòd olẽt tua baſia myrrhã,
2. Quòdque tibi eſt nunquam nõ alienus odor?

3. Hoc mihi ſuſpectum eſt, quòd oles bene, Poſthume, ſemper;
4. Poſthume, non bene olet, qui bene sẽper olet.

VERS. 1. *Myrrham*. Paſtillos myrrheos & diapaſmata: V. li. I. Ep. 72.

4. *Non bene olet*. Signum eſt, illum olidum & fœtentem eſſe, qui tetrum ſuum hunc odorem, odore alieno & exquiſito celatum velit. Iſtæ voces, bene olet, priori loco poſitæ per ſe & propriè ſignificant: poſteriori, odorem induſtriâ quæſitum & adſcitum ſonant.

XI.

Cuinam ſolvendum.

1. Et judex petit, & petit patronus:
2. Solvas cenſeo, Sexte, creditori.

VERS. 1. *Creditori*. Quia huic uni debes, & minore damno illi ſolves omittendo litem, quàm litem perſequendo, ne illi ſolvas. Si enim cauſam obtines, tunc ſolvendum tibi erit duobus, judici nempè & patrono; ſi cauſâ cadis; tribus, nempè judici, patrono & creditori. Satiùs eſt igitur uni creditori ſolvere, & litem miſſam facere.

XII.

In cœnipetam.

1. Nil intentatum Selius, nîl linquit inauſum,
2. Cœnandum quoties jam videt eſſe domi.
3. Currit ad Europen, & te, Paulline, tuoſque
4. Laudat Achilleos, ſed ſine fine, pedes.
5. Si nihil Europe fecit, tum Septa petuntur,
6. Si quid Phyllirides præſtet, & Æſonides.
7. Hinc quoque deceptus Memphitica templa frequentat,
8. Aſſidet & cathedris mœſta juvenca tuis.
9. Inde petit centum pendentia tecta columnis:
10. Illinc Pompeji dona, nemuſque duplex.
11. Nec Fortunati ſpernit, nec balnea Fauſti;
12. Nec Grylli tenebras, Æoliamque Lupi:
13. Nam thermis iterùm cũctis, iterũque lavatur:

14. Omnia cùm fecit, ſed renuente Deo,
15. Lotus ad Europes tepidæ buxeta recurrit;
16. Si quis ibi ſerum carpat amicus iter.
17. Per te, perque tuam, vector laſcive, puellam,
18. Ad cœnam Selium tu, rogo, taure, voca.

VERS. 3. *Ad Europen.* Ad campum Martium, in quo multæ porticus picturis ornatæ, inter quas erat una, Europe dicta, quia viſebatur in ea imago Europes tauro vectæ. De illa jam incidit mentio, in libro Spectac. Epig. 15.

Paulline. Laudabat Selius Paullinum à celeritate pedũ, quâ olim Achilles præſtabat, nempè ut ab eo invitaretur ad cœnam.

Achilleos. Similes Achillis pedibus.

4. *Sine fine*. Sine modo, laudibus immodicis, ut adulatores ſolent. Pedum velocitate imprimis gloriabantur, qui exercebant ſeſe in Campo Martio, curſu & ſaltu.

5. 6. Si nihil in porticu profecit, ſi non reperit apud quẽ cœnaret, petit ſepta, ſi fortè Chiron & Jaſon, ipſi amiciores futuri ſint.

Septa. Erat pars campi Martii, ſudibus & cancellis incluſa, inſtar caularũ, quam ob cauſam *Ovilia* iſte locus etiam appellabatur: in eo includebatur centuria quælibet, aut tribus populi Romani cùm ferebantur ſuffragia, ut tumultus vitaretur. Comitiis verò ſolutis, occupabant eum locum mercatores, ibique proponebant varias merces; adeo ut ibi eſſent perpetuæ quaſi nundinæ.

Phyllirides. Chiron, è centauris unus, Achillis præceptor, Phyllires & Neptuni filius. Propè ſepta templum erat Neptuni, juxtàque pulcherrima porticus, in qua picta erat Argonautarum hiſtoria, quorum præcipui fuere Chiron, & Iaſon, qui ab Æſone patre vocatur Æſonides.

7. *Mẽphitica*. Egyptia. Mẽphis urbs Ægypti primaria, de qua dictum Ep. 1. libri Spectac. Intelligitur hîc templum Iſidis Deæ Ægyptiorum; erat in Campo Martio propè Ovile.

8. *Cathedris*. Sedet in ſcãnis quæ ſunt in templo Iſidis.

Juvenca. Iſis eadem fuit ac Io, filia Inachi, regis Argivorum, quam poëtæ mutatam fuiſſe in vaccam, fabulantur: humanæ poſtea formæ reddita nupſit Oſiridi regi & Deo Ægyptiorum. Mœſta dicitur, quia virum amiſſum diu quæſivit, nec niſi mortuum invenit.

9. Inde petit porticum ſultam multis columnis ex ære Corinthio factis: quæ ob eam rem Corinthia vocabatur.

10. Ex hac porticu confert ſe in illam quam Pompejus

ædificavit, donavitque populo: tum in ejusdem Pompeji duplices hortos, superiores nempè & inferiores, qui à populo frequenti celebrabantur.

11. *Fortunati*. Balneatoris est nomen, ut alia tria quæ sequuntur.

12. *Tenebras*. Balneas tenebrosas & sordidas adit. *Æoliam*. Balneas in edito & patente loco positas, velut Æoli ventorum Dei, domum. Opponit eas Grilli balneis in tenebricoso & depresso loco sitis *Thermæ*. Balnea calida sunt. Vide lib. Spect. Epig. 2.

14. Cùm hæc omnia loca lustravit irrito labore: Jove non favente; vel irato Genio: Genius enim suus cuique Deus erat.

15. *Lotus, &c.* Postquam lotus est otiosè in istis balneis, redit ad primam illam suam porticum, & adjunctum ei nemus è buxo. *Tepidæ*. Sub vesperam, quando sol tepidus, devexusque porticum hanc lustrat.

17. *Vector lascive*. O Jupiter in taurum mutate, qui Europam vexisti.

18. *Voca*. Mortui dicebantur vulgari parœmiâ, apud Jovem cœnare: itaque his verbis mortem Selio precatur; dum optat ut cum Jove cœnet.

XIII

In convivam malè olentem.

1. Quod nulli calicem tuum propinas,
2. Humanè facis, Herme, non superbè.

VERS. 1. *Propinas*. Propinare propriè est prægustato leviter vino poculum alteri offerre: quasi, præbibere. Id amicis compotantibus erat in more.

2. *Humanè*. Amicè, urbanè. Non vis enim compotores offendere fœtido & spurco, quem attigisti, calice. Eam causam acutè relinquit lectori colligendam.

Hermæ. Erat hic Hermus ore spurco & graveolenti, neque ex eodem quo ille scypho bibere quisquam sine nausea potuisset.

Superbè. Quidam enim hoc arrogantiâ faciebant, ut nemini propinarent. Ita dum videtur eum laudare, pungit.

XIV.

Morbus divitis.

1. Zoïlus ægrotat, faciunt hanc stragula febrem:
2. Si fuerit sanus, coccina quid facient?
3. Quid torus à Nilo, quid sindone cinctus olenti,

4. Oſtendit ſtultas quid niſi morbus opes?
5. Quid tibi cum medicis? dimitte Machaonas omnes:
6. Vis fieri ſanus? ſtragula ſume mea.

VERS. 1. *Faciunt* .. Ideò ægrotat ut oſtentet ſua ſtragula.

Stragula. Stragulum, ſive veſtis ſtragula, propriè dicitur ea, quâ lectus operitur, à ſternendo.

2. Si eſſet ſanus quid prodeſſent coccina ſtragula, quæ nemo cerneret; Nunc verò ſpectantur ab inviſentibus illum ægrotantem. Coccũ granum quoddam eſt, ex quo aqua macerato, fit color eximii ruboris.

3. Torus, è ſino candidiſſimo & ab Ægypto ultima petito textus, cinctus & opertus ſindone fragranti, nimirum ex odorata byſſo, eſt enim ſindon veſtis Tyria, à Tyro vel Sidone, unde nomen traxit, advecta & ſubtili bombyce ac delicato contexta. Legendum putat Scriverius: *Quid Sidone tinctus olenti?* Nempè lectus tinctus, ſeù tectus purpura tincta in urbe Sidone propè Tyrum, quæ olens dicitur, quia recentis purpuræ gravis eſt odor. Penultimam autem poſſe corripi in voce *Sidone* docet adjectivum ex ea ductum *Sidonius*, in quo antepenultima modò brevis eſt, modò longa.

4. Quid ſignificat iſte morbus; nempè non ægrotare febri Zoïlum, ſed ſtultâ cupiditate oſtentandi opes laborare.

5. *Machaonas*. Medicos. Machaon Æſculapii filius, medicus præſtantiſſimus.

6. Vis è lecto ſurgere, & valere; mea vilia & trita ſtragula ſume, pauper eſto; valebis, non fovebis lectulum, quia nihil erit quod oſtentare velis.

XV.

Tonſtrix imperita.

1. Tonſtrix Suburræ faucibus ſedet primis,
2. Cruenta pendent qua flagella tortorum,
3. Argique letum multus obſidet ſutor.
4. Sed iſta tonſtrix, Ammiane, non tondet:
5. Non tondet, inquis? ergo quid facit? radit.

VERS. 1. Quædam tonſtrix habet officinam in limine & aditu vici Suburrani.

Suburræ. Suburra vicus Romæ fuit frequentiſſimus, ita dictus quod ſub antiquæ urbis mœnibus eſſet, quaſi Suburba.

2. 3. Ubi eſt domus tortoris publici, & locus ubi ſervi

flagitiosi aut malefici loris plectuntur, non procul Argileto à sutoribus frequentato. De Argileto dictum li. I. Ep. 4

5. *Radit*. Ita malè tondet, ut radere barbam, id est, vellere potiùs & laniare, quàm tondêre videatur.

XVI.

In egentem patronum.

1. Cæna tuã, pudet heu, sed capto, Maxime, cœnã;
2. Tu captas aliam: jam sumus ergo pares:
3. Mane salutatum venio, tu diceris îsse
4. Ante salutatum: jam sumus ergo pares.
5. Sum comes ipse tuus, tumidiq; anteãbulo regis;
6. Tu comes alterius: jam sumus ergo pares,
7. Esse sat est servum; jam nolo vicarius esse.
8. Qui rex est, regem, Maxime, non habeat.

VERS. 2. *Captas*. Animadverti te aliorum quoque captare cœnas. *Pares*. Putabam te dominum & regem meum esse, ditior me non es.

5. *Comes*. Clientes solebant assectari per urbem patronos, & comitari honoris causâ. *Anteambulo*. Is dicitur, qui præcedit alium, & quasi viam illi sternit, quod erat quoque clientium. *Regis*. Diximus supra, ita vocatos fuisse patronos à clientibus.

7. *Vicarius*. Ita propriè dicebatur servi servus, nempè qui erat in potestate servi alterius, & ejus vices obibat.

8. Qui ceteris vult imperare, aliis ne serviat.

XVII.

Cœna sordida.

1. Felicem fieri credis me, Zoïle, cœnâ:
2. Felicem cœnâ, Zoïle, deinde tua?
3. Debet Aricino conviva recumbere clivo,
4. Quem tua felicem, Zoïle, cœna facit.

VERS. 2. An putas me cœnarum esse captatorem, præsertim tuæ? falleris: nullius cœnam, minimè verò tuam, capto.

3. *Aricino*. Aricia, vicus in via Appia, positus in clivo: frequens mendicis, ob celebritatem viæ, & hominum commeantium frequentiam. Deceat, juvet, mendicos tua cœna, non me.

XVIII.

Empta carmina.

1. Carmina Paullus emit; recitat ſua carmina Paullus:
2. Nam quod emas, poſſis dicere jure tuum.

VERS. 1. *Sua.* Illa quæ emit, recitat pro ſuis, ut ſi eſſent ſua. Non alio jure ſua, quàm quòd illa emit.

XIX.

Os ſpurcum.

1. Baſia das aliis; aliis das, Poſthume, dextram:
2. Dicis, utrum mavis? elige: malo manum.

VERS. 1. *Dextram.* Oſculandam vulgò ſervis dextrã dabant, amicis, os. Ego tamen, inquit Martialis, malo manum oſculari, quia minùs fœtida eſt, quàm os. Vide Ep. 8. iſtius libri.

XX.

Urbanitas putida.

1. Quid mihi vobiſcũ eſt, ô Phœbe, novẽq; ſorores?
2. Ecce nocet vati Muſa jocoſa ſuo.
3. Dimidio nobis dare Poſthumus ante ſolebat
4. Baſia; nunc labro cœpit utroque dare.

VERS. 1. O Phœbe, voſque Muſæ, cur ego vos & veſtras artes colo. Quid malè de vobis commerui?

3. *Dimidio.* Subaudi, labro. Ignotum me antea, parcè, obiterque oſculabatur; nũc famâ & carminibus meis cognitum, quaſi honoris & amicitiæ causâ, ore toto me oſculatur & fœtentem mihi mephitim inhalat; ô famam mihi exitialem!

XXI.

Amicus ultor.

1. Non dicam, licet uſque me rogetis,
2. Quis ſit Poſthumus in meo libello:
3. Non dicam; quid enim mihi neceſſe eſt
4. Has offendere baſiationes,
5. Quæ ſe tam bene vindicare poſſunt?

V. 1.2. Offenderat ſuperioribus epigrammatis aliquem ſub ficto Poſthumi nomine: non dicam, inquit, quis ille ſit iſto nomine ſignificatus.

3.4. Cur enim hominem qui me oſculatur, velim offendere, & amantem lædere? Ironia.

5. Ille me præclarè ulciſci poſſet, iterum atque iterum oſculando me, ore fœtido; itaque illi parco; tacebo nomen.

XXII.

Sibi ſoli felix

Si det iniqua tibi triſtem Fortuna reatum;
2. Squalidus hærebo, pallidiorque reo:
3. Si jubeat patriâ damnatum excedere terrâ;
4. Per freta, per ſcopulos exulis ibo comes:
5. Dat tibi divitias: ecquid ſunt iſta duorum?
6. Das partem? multũ eſt, Candide: das aliquid?
7. Mecum eris ergo miſer? quod ſi Deus ore ſereno
8. Annuerit, felix, Candide, ſolus eris?

V. 1. Si te reũ fors iniqua fecerit aliquando, ego te proſequar in jus, tibi hærebo comes ſordida in veſte, & ero te reo pallidior: omnem tuam ſortem meam putabo. *Det reatum.* Crimen inferat, pœnam irroget.

2. *Squalidus.* Rei nobiles mutabant togam, & immundam aliquam, illotamque ſumebant, ac ſordidati propriè tunc dicebantur: idem faciebant cum iis nonnulli, ut clientes, amici, &c.

5.6. Sed, ô Candide, dat tibi fortuna divitias; num illas mecum ita partiris, ut noſtrûm duorum ſint, ad nos ambos pertineant? Daſne ſaltem partem dimidiam, ſaltem aliquam minimam? das nullam.

8. Ergòne mecum eris miſer, & non mecum felix? ſi tecum ſum miſer, debeo tecum ego quoque felix eſſe: divide mecum opes & felicitatem, ut tuam ipſe calamitatem tecum divido.

XXIII.

In promiſſorem.

1. Das nunquam, ſemper promittis, Galle rogãti:
2. Si ſemper fallis; jam rogo, Galle, nega.

XXIV.

In heredipetam.

1. Quòd querulũ ſpirat, quòd acerbũ Nævia tuſſit,

2. Inque ſuos mittit ſputa ſubinde ſinus:
3. Jam te rem factam, Bithynice, credis habere?
4. Erras: blanditur Nævia, non moritur.

V. 1. quod ducit animam quiritantis more.

2. Quaſi non haberet ſatis virium ut longiùs expueret.

3. Jam credis te illius hereditatem tenere, falleris: de iſta voce, *rem factam*. Vide lib. I. Epig. 26.

4. Delicias facit. Quidam tuſſiendi & ſcreandi rationem quandam adamant, affectantque, ut delicati & blandi videantur: ita tuſſit Nævia, ô Bithynice, ægrotat læviùs tua ſpe: non tam citò morietur.

XXV.

In cœnipetam.

1. Laudantem Selium, cœnæ cùm retia tendit,
2. Accipe, ſive legas, ſive patronus agas.
3. Effectè! graviter! citò! nequiter! euge! beatè!
4. Hoc volui: facta eſt jam tibi cœna, tace.

V. 1. 2. Audi quomodo laudet te Selius cùm cœnam tuam aucupatur, ſive legas tuos verſus & recites, ſive cauſas agas. Accipe quemadmodum tibi plaudat.

Effectè. Perfectè (ſubaudi, ſcribis, peroras) inquit Selius. Legit Lipſius, *Effatè*.

Nequiter. Argutè, vafrè, ſagacitèr. De voce, *nequam*, *improbus*, vide l. I. Ep. 86. 90.

8. Bene eſt intelligo quid petas, hoc tantùm à te volebam: ſcilicet placent mihi tuæ laudes, tace: mecum cœnabis. Hunc verſum ſi dicat homo captator laudis & avidus, ſeriò dictum accipe: ſi contemptor; ironicè. Gruterus malit has adhuc voces *Hoc volui*, eſſe adulantis: hoc à te expectabam, non aliter à te perorari volebam, &c. *Facta eſt*. Certa, rata, conſtituta.

XXVI.

In ignobilem & ſuperbum ſenatorem.

1. Rufe, vides illum ſubſellia prima terentem,
2. Cujus & hinc lucet ſardonychata manus;
3. Quæque Tyron toties epotavêre lacernæ,
4. Et toga non tactas vincere juſſa nives:
5. Cujus olet toto pinguis coma Marceliano,
6. Et ſplendent vulſo brachia trita pilo.

7. Non extrema ſedet lunatâ lingula plantâ;
8. Coccina non læſum cingit aluta pedem;
9. Et numeroſa linunt ſtellantem ſplenia frõtem:
10. Ignoras quis ſit? ſplenia tolle, leges.

V. 12. Qui ſedet in primis ſubſelliis; qui gerit annulum gemma ſardonyche inſignẽ, cujus fulgor vel hinc uſque, id eſt, ex eo, ubi ſedet, loco, ad nos pervenit, cujus lucent veſtes Tyrio murice ſæpius potæ & tinctę; cujus toga eſt nive caudidior.

Prima ſubſellia. Senatores ſedebant in primis theatri & curiæ ordinibus. Lege lib. I. Ep. 25. & lib. V. Ep. 8. 14.

3. *Lacernæ.* Lacerna, itemque toga, veſtis erat exterior & craſſior, inſtar pallii: utraque imponebatur tunicæ, ſed toga comptior, longior ac decentior erat quàm lacerna, imò & uſitatior fuit, tandiu dum ſtetit reſpublica & floruit. Vide Ep. 78. lib. 1. & 2. lib IV.

4. *Non tactas.* Cùm nix tangitur, nigreſcit.

5. Cujus coma unguentis delibuta & toto Marcelii unguentarii myrothecio quaſi perfuſa, odorem ſpargit.

6. *Vulſo pilo.* Pilos è brachiis vellebant homines delicati, eaque candida & nitentia oſtentantes exerebant.

7. Qui calceos altiores gerit, lunulâ inſignitos, alutâ coccineâ tectos, & pedi habiles. *Aluta* eſt pellis agnina. *Non extrema*... Senatorum calcei erant altiores & ad mediam uſque tibiam revincti loris quibuſdam: vulgares, quibus populus utebatur, erant demiſſores, vixque ſupra pedem elati. Horat. lib. 1. Sat. 6. de ſenatore loquens, ait: *Nigris medium impediit crus pellibus.* Lingula igitur, ſive lorum calcei non ſedet extrema, ſeu jacens, in planta lunata, ſed ſupra plantam erigitur mediâ tibiâ tenus: Vulgò legitur: *Non heſterna ſedet*... eritque ſenſus, iſtum ſenatorem quotidie calceos murare, ita ut hodiernos & novos ſemper ferat.

Lunata. Patricii ſenatores lunæ creſcentis notam calceis aſſuebant, quia ſenatus olim è centum Patribus à Romulo lectis conſtabat: littera autem C, nota eſt numeri centenarii, eademque lunam creſcentem imitatur. Patricii porro jactabant ſe oriundos è primis illis centum ſenatoribus. Erat iſta lunula talare quoddam eburneum, teſte Philoſtrato de vitis Sophiſtarum, in vita Herodis Attici, qui ejuſmodi homines ajebat habere nobilitatem in malleolis pedum.

Lingula. Lorum; quaſi ligula, à ligando.

Non læſum. Quando calceus eſt minor ſeu ſtrictior, pedum oblædit. Vocem *Coccina* explicui ſuperiùs Ep. 14. ille color, quem mulleum.

Cato vocat apud Festum, proprius erat calceorum quibus illi Senatores utebantur, qui dicebantur curules, quia curulem aliquem gessissent magistratum; alii, qui pedarii vocabantur, nigro utebantur colore, ut supra laudatus Horatius testatur.

9. Gerit plurimas è panno serico maculas in fronte, stellarum instar nitentes.

Splenia. Erant frustula quædam panni serici, similitudinem splenis vulgò referentia, nempe oblonga, quæ aliquo imbuta medicamento, tŕoti vel temporibus apponebantur, ad capitis & dentiũ dolorem leniendum, sæpe ad venustatem & elegantiam. Fortè emplastra quædam tenuia, iis similia quę Galli vocãt *des mouches*. Itali *de i nei*. Ea verò frusta serica unguẽto pingui & odorato delibuta erant & fiebant interdum è panno in varias pinnas & radios secto instar stellarum; aut, quamvis essent rotunda, tamen frontem ita describinabãt ut stellæ cælum. Undè stellantem frontem appellat vates: legunt alii *stillantem*, id est, madefactam unguento odorato.

Linunt. Ob unguẽtum emplastrorum.

10. *Leges*. Nempè fœda stigmata & servitii notas deprehendes, quas spleniis tegit. Servis, præsertim fugitivis, inuri solebant in fronte, notæ quædam, puncta, & litteræ ut agnoscerentur: ita Plautus servum istis litteris malè notatum, vocat facetè litteratum.

XXVII.

Nummos petit.

1. Mutua viginti sestertia fortè rogabam;
2. Quæ vel donanti non grave munus erat.
3. Quippe rogabatur felixque vetusque sodalis,
4. Et cujus laxas arca flagellat opes.
5. Is mihi; dives eris, si causas egeris, inquit:
6. Quod peto da, Cai, non peto consilium.

VERS. 1. *Viginti H.S.* sunt libræ Turonicæ, sive nummi Francici, 2000. Romani quadringenti quinquaginta scutati.

2. Quę Cajus nullo suo incommodo, non tantùm mutua dare & commodare; sed omninò dare, & gratis largiri poterat.

4. *Flagellat*. Continet invitas & veluti flagellis ac verberibus coërcet, ne exeant, ne foras erumpant.

5. At Cajus mihi respondit: cẽseo causas in fore agas, ita enim opes multas parabis.

6. *Quod peto*. Nummos scilicet. *Consilium*. Non peto, quâ possim arte ditescere.

XXVIII.

Patronus inutilis.

1. Lis mihi cũ Balbo eſt; tu Balbũ offẽdere nõ vis,
2. Pontice: cum Licino eſt; hic quoq; magnus homo eſt.
3. Vexat ſæpe meum Patrobas confinis agellum;
4. Contra libertum Cæſaris ire times:
5. Abnegat, & retinet noſtrum Laronia ſervum;
6. Reſpondes: orba eſt, dives, anus, vidua.
7. Non bene, crede mihi, ſervo ſervitur amico:
8. Sit liber, dominus qui volet eſſe meus.

VERS. 1. *Lis*. O Pontice, quem ut Patronum cliens colo, cùm rogo ut adſis mihi in lite, quam habeo cum Balbo, tu te excuſas, aïſque te nolle Balbum offendere.

2. *Magnus*. Nobilis, tibi carus, ideòque nõ offendẽdus.

3. *Vexat*. Terminos emovet, revellere vult limites.

4. *Contra ire*. In jus vocare. *Libertum*. Quia Patrobas eſt ſervus Cęſaris, ab eo donatus libertate.

5. *Abnegat*. Negat ſe mihi reddituram: meũ eſſe negat.

7. *Servo*. Vide ſimile Epig. hoc libro: eſt XVI.

XXIX.

In valgum.

1. Cùm ſint crura tibi ſimulent quæ cornua lunæ,
2. In rhytio poteras, Phœbe, lavare pedes.

VERS. 1. Cùm crura geras ſimilia lunæ creſcenti & cornutæ.

Cruræ, &c. Nempè extrorſum obtorta ſic, ut pedum talos coëuntes ſibi & vicinos geras: pedum verò digitos diductos & à ſe invicem recedentes. Qui ſic pedibus extrorſum verſis ambulat, valgus appellatur.

Rhytio. Eſt rhytium, ſeu rythus, vas factum inſtar lunæ creſcentis. Solis heroïbus illo vaſe uti fas erat, teſte Theophraſto: itaque ridet Martialis Phębum iilum, ignobilem, ut apparet, ac plebejum, & præterea valgum. Legunt nonnulli *Imbricio*: eſt imbricium ſeu imbrex, tegulacurva.

XXX.

Virilis elegantiâ.

1. Flectere te nolim, ſed nec turbare capillos:

2. Splendida ſit nolo, ſordida nolo cutis.
3. Nec tibi mitrarum, nec ſit tibi barba reorum,
4. Nolo virum nimiùm, Pannice, nolo parum.
5. Sunt tibi crura pilis, & ſunt tibi pectora ſetis
6. Horrida; ſed mens eſt, Pannice, vulſa tibi.

VERS. 1. Non equidem auctor ſum tibi, ut capillos accuratiùs & elegãtiùs componas, ſed neque turbatos, ac ſordidos eſſe tibi velim. Capillos *flectere* eſt calamiſtris & cadenti ferro vibrare.

2. *Splendida*. Unguentis delibuta.

3. Nolo tibi promiſſam eſſe barbam & hirſutam, ut reorum eſt: nolo politulam ac ſemper raſam, qualem habent homines mitrati ac delicatuli. Mitra eſt capitis tegmen: eâ Phryges ſolebant uti, & Romani quidam elegantiæ ac deliciarum causâ. *Mitrarum* igitur, in hoc loco, eſt, hominum mitras geſtantium.

4. *Virum nimiùm*. Nolo te eſſe nimis auſterum, gravem, terricum. *Nolo parum*. Nolo eſſe effeminatum.

5. At nunc hiſpidum quidem corpus habes & incultum; ſed animum mollem & libidinoſum geris.

Setis. Pilis grandioribus.

6. *Vulſa*. Diximus ſupra Epig. 26. Romanos molles & deditos voluptatibus, & ſolitos eſſe vellere pilos oris, brachiorum, &c. Eſt mens tibi vulſa, id eſt, effeminata, deliciis fracta, enervata, &c.

XXXI.

In convivam raptorem.

1. Quidquid ponitur hinc & inde verris,
2. Mammas ſuminis, imbricemque porci.
3. Communemque duobus attagenam,
4. Mullum dimidium, lupumque totum,
5. Murenæque latus, femurque pulli,
9. Stillantemque alicâ ſuâ palumbum.
7. Hæc cùm condita ſunt madente mappâ,
8. Traduntur puero domum ferenda:
9. Nos accumbimus otioſa turba.
10. Ullus ſi pudor eſt, repone cœnam:
11. Cras te, Cæciliane, non vocavi.

VERS. 1. *Ponitur*. Menſæ apponitur. *Verris*. Rapis, auſers, corradis.

2. *Suminis*. Sumen eſt ven-

ter ſuillus cum papillis: delicatum apud Romanos olim ferculum.

Imbricem. Vertebram tergi ſuilli, coſtis demptis, *l'echine*, *laſchiena* : eſt enim imbrex propriè tegula curva, quam formam imitatur vertebra in ſummo tergo pecudis. Brodæus vult eſſe imum ventrem curvum, & repandum : illa verò ipſum ſumen.

3. *Communem*. Tibi & vicino convivæ tuo appoſitam, hanc tibi abripis ſoli.

Attagenam. Avis eſt exquiſiti ſaporis : nobis nunc ignota. *Mullus*. Piſcis nobilis, *un barbeau*, *un barboxe*, *una triglia*. Muræna itidem piſcis, *une lamproye*, *una lampreda*.

6. *Alica*. Pulte ex alicâ, condimento quodam : propriè alica eſt genus frumenti ſubtilioris ac delicatioris, ex quo pultem ejuſdem nominis conficiebant.

8. *Puero*. Servulo.

9. *Otioſa*. Sine ferculis, quæ videlicet abſtuliſti : jejuni ſedemus & impaſti.

11. *Cras*. Vocavi te hodie, tu meam cænam abſtuliſti, ut cras cœnes : non vocavi te in craſtinum diem, ſed in hodiernum tantum: cœnam igitur hodie ſume de meo, & domi meæ; non cras, & domui tuæ.

XXXII.

Homo inviſus.

1. Quid mihi reddat ager quæris, Line, Nomentanus?
2. Hoc mihi reddit ager, te, Line, non video.

VERS. 1. Quæris à me quid commodi, fructuſque referat mihi meum prædium Nomentanum? hoc quod facit ut à te abſim, te non videam. Eſt Nomentum urbs Latii, vulgò *Lamentana*.

XXXIII.

Mulier togata.

1. Coccina famoſæ donas & janthina mœchæ.
2. Vis dare quę meruit munera? mitte togam.

VERS. 1. *Coccina*. Veſtes cocco infectas. Coccum eſt granum quo utuntur ad purpuram ardenti & roſeo colore, quem Galli vocant *écarlatte*, tingendam.

Janthina. Veſtimenta purpurea violacei coloris, de quibus dictum lib. I. Epig 47.

Mœchæ. Adulteræ.

2. *Togam*. Matrona convicta adulterii, & damnata jubebatur prodire in publicum togata : mulieres vulgò ſtolâ utebantur; viri, togâ.

XXXIV.

Helluo morbum simulans.

1. Uri Tongilius malè dicitur hemitritæo:
2. Novi hominis mores, esurit atque sitit.
3. Subdola tenduntur crassis modò retia turdis.
4. Hamus & in mullum mittitur, atque lupũ.
5. Cæcuba siccentur, quæque annus coxit Opimî,
6. Condantur parco fusca Falerna vitro.
7. Omnes Tongilium medici jussêre lavari:
8. O stulti, febrem creditis esse? gula est.

VERS 1. *Hemitritæo.* Febri semitertiana, πυρετῷ ἡμιτριταίῳ.

3. Morbi simulatione captat turdos pingues, mullos & lupos ab amicis mittendos venatur, eosque, velut hamo injecto, ad se trahere tentat.

5. Dentur illi Cæcuba vina haurienda & siccanda, cõvalescet. Legitur etiam *saccentur*, id est, per saccum seu colum vinarium transmittantur ad expurgandas fœces. De colo vinario consule lib. XIV. Ep. 95. 96.

Cæcuba. Cæcubum vel Cęcubus, mons & ager est in Latio, vini optimi fertilis, propè Fundos & Amyclas urbes, ad sinum Cajetanum. Mons ille vocatur nunc *Monte di Gajeta*. Hinc vinum Cæcubum. De vino Opimiano dictum Ep. 25. lib. I.

6. Mittantur condita modico poculo vitreo Falerna vina. Falernus mons & ager Campaniæ inter Calenum & Sinvessam, vini generosi ferax.

Parco. Quia Falernum vinum erat austerum & indomitum, itaque parcè dabatur, maximè ægrotis.

7. *Lavari.* Quasi balneo & aquâ indigeret: quo tunc remedio contra febrem utebantur. Eget potiùs vino & cibo: febris simulatione gulam tegit.

XXXV.

Vetula ridere ac placere gestiens.

1. Ride, si sapis, ô puella ride,
2. Pelignus, puto, dixerat Poëta:
3. Sed non dixerat omnibus puellis.
4. Verùm ut dixerit omnibus puellis,
5. Non dixit tibi; tu puella non es:
6. Et tres sunt tibi, Maximina, dentes,

7. Sed planè, piceique, buxeique.
8. Quare si speculo, mihique credis,
9. Debes non aliter timere risum,
10. Quàm ventum Spanius, manumve Priscus:
11. Quam cretata timet Fabulla nimbum;
12. Cerussata timet Sabella solem.
13. Vultus inde tu magis severos,
14. Quàm conjux Priami, nurusque major;
15. Mimos ridiculi Philistionis,
16. Et convivia nequiora vita;
17. Et quidquid lepida procacitate
18. Laxat perspicuo labella risu.
19. Te mœstæ decet assidere matri,
20. Lugentique virum, piumque fratrem:
21. Et tantùm tragicis vacare Musis.
22. At tu, judicium secuta nostrum,
23. Plora, si sapis, ô puella, plora.

VERS. 1. Ordo verborum est. Pelignus vates (Ovidius nimirum, natus Sulmone, quæ est urbs Pelignorum in Italia,) dixerat, opinor, alicubi, & monuerat puellas, ut, si placere vellent, modesto se risu commendarent, vultum hilarem, ridentemque præ se ferrent: At primò nõ hoc dixerat omnibus puellis, sed iis tantùm quæ placere possent ob mores & formam, tu talis non es: deinde ut, id est, quamvis hoc dixerit puellis omnibus, tu puella non es, at vetula.

6. *Tres*. Vetulis dentes excidunt.

7. *Buxei*. Flavi. putridi.

10. *Spanius*. Hunc obiter carpit, hominem delicatum, qui comam ita diligenter pectebat, flectebatque, ut vix in publicum prodire auderet, ne ventus eam turbaret, crinosque disjiceret. Quid si Spanius iste fuerit calvus, qui calvam, rejectis in frontem capillis, tegeret, metueretque ne illa flante vento, diductisque crinibus, appareret. Et verò Σπάνιος græcè rarum significat, calvorum autem caput raris crinibus est sparsum: hinc nomen istud videtur fictum. Ita tu debes risum timere, ne tui dentes pice nigriores, labris ridendo ductis, appareant.

Priscus. Ille tam curiosè & putidè vestem componebat & complicabat, ut metueret ne quis eam contrectaret, ac malè confunderet; talem Hortensium oratorem fuisse narrant, adeò ut nes-

cio quem, à quo ipsius vestis duriùs fuerat attrectata, in jus vocaverit.

11. 12. *Cretata*. Infectum habens vultum terrâ albâ, ad candorem ori conciliandum: hoc pigmentum, si aqua tangatur, defluit: ut liquescit cerussa, si soli exponatur. Cerussa, est fuci candidi genus.

14. *Conjux Priami*. Hecuba, quæ ad summam senectutem pervenit.

Nurus. Andromache, nurus Priami, quia uxor Hectoris Major dicitur ut ab Helena distinguatur, quæ minor nurus Priami dici potuit, quia Paridis erat uxor, filii Priami, sed natu minoris quâm Hector. Hæc autem Andromache gravibus ærumnis vexata in perpetuo luctu vitam traxit. Vide Virg. Æneid lib. III.

15. *Mimos*. Fabulas scenicas ridiculas & subturpes. Supra Epig. 6. Philistio erat histrio celebris.

16. *Vita*. Fuge: abstine à conviviis solutioribus & liberioribus.

17. Fuge etiam ea omnia quæ risum movent ob jocos procaces.

Perspicuo. Cùm effusè ridemus, apparent ac perspiciuntur dentes.

19. Potest hic versus exponi simpliciter. Te decet cum vetula matre domi te continere, & in eorum versari tantùm cœtibus, qui lugent ereptos sibi fratrem, virum, &c. Explicari etiam de theatro ac tragœdiis potest, hoc pacto: decet te illis tantùm tragœdiis interesse, in quibus exhibetur mœsta mater lugẽs amissum filium, aut uxor virum, eique flenti adsiere & velut assidere. Lugentes vulgò sedent. Matris nomine, virum lugentis, intelligi potest Hecuba lugens Priamum cęsum; vel Andromache, Hectorem interfectum: sororis fratrem lugentis, Electra, Orestem fratrem carissimum, quem periisse credebat, mœrentis.

O puella. Ridiculè anum vocat puellam, & primum epigrammatis versum lepidè invertit, eam plorare jubens, quæ ridere vellet.

XXXVI.

In amicum sibi soli amicum.

1. Κοινὰ φίλων hæc sunt, hæc sunt tua, Candide πάντα,
2. Quæ tu magniloquus nocte, dieque sonas.
3. Te Lacedæmonio velat toga lota Galæso,
4. Vel quam sepositò de grege Parma dedit:
5. At me, quæ passa est furias & cornua tauri,
6. Noluerit dici quám pila prima suam.

7. Misit Agenoreas Cadmi tibi terra lacernas:
8. Non vendes nummis coccina nostra tribus.
9. Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes,
10. Fulcitur testâ fagina mensa mihi.
11. Immodici tibi flava tegūt chrysendeta mulli;
12. Concolor in nostra, cammare, lance rubes.
13. Ex opibus tantis veteri, fidoque sodali
14. Das nihil, & dicis, Candide, κοινὰ φίλων.

VERS. 1. O candide, hæc tua illa sunt verba, πάντα φίλων κοινὰ. *Omnia amicorum communia.* Siccine illam sententiam pravè ac falsò usurpas?

3. *Galæso*. Galæsus est fluvius in agro Tarentino, cujus aqua plurimùm valere dicitur ad ovium lanam tingēdam: *Galaso*. Porro Lacedæmonii hunc olim tractum incoluerunt, in eoque Tarentum condidêre.

4. *Parma Sepositio*. Eximio. Civitas Italiæ ad Padum, suis velleribus inclyta: *Parmæ*.

5. At ego tegor vili togâ & lacerâ, quales es sunt quibus induuntur pilæ, id est, hominum simulacra tomento farta, quæ tauris & aliis feris in amphitheatro objiciuntur, & ab iis lacerantur. Vide lib. Spectac. Epig. 8. & 18. Librum X. Ep. 75. Juvenalem etiam nostrum adi, Sat. 6.

6. Vilior est mea toga illis quibus induuntur pilæ primæ. Prima pila ea vocabatur, quæ primo inter ceteras loco erat posita, & prima objiciebatur belluæ à qua ferociùs proinde lacerabatur; ideoque vilissimis pannis induta erat.

7. *Cadmi terra*. Tyrus. Cadmus enim Agenoris filius fuit; Agenor Rex Tyri, ubi purpura inventa.

8. *Coccina nostra*. Vestem meam pannosam. Hanc ironicè coccinā, seu coccineam vocat. De colore coccineo lege supra Ep. 26. & 33.

Nummis tribus Nempe sestertiis minoribus, qui respondent singuli duobus assibus monetæ Francicę & paulò ampliùs duobus bajocis, Romanæ.

9. Tu mensas ingentes & rotundas, è citro, quæ advehi solet ex Africa, factas & eburneis pedibus sultas, habes.

11. *Chrysendeta*. Vasa, insertis & illigatis affabrè aureis ornamentis, prætiosa. χρυσὸς, aurum; ἐνδέω, illigo. Tu igitur cœnas mullos lancibus auro ornatis impositos: ego cammarum in lance ejusdem atque cammarus coloris, id est, rubrâ & fictili. Cammarus est cancri genus: cancri elixi rubescunt

Immodici. Mulli, pisces exquisiti, ingentis erant pretii, si essent grandiores.

XXXVII.

Amicus avarus.

1. Emi ſeu puerum, togamve pexam,
2. Seu tres, ut puto, quatuorve libros;
3. Sextus protinus ille fœnerator,
4. Quem noſtris veterem meum ſodalem.
5. Ne quid fortè petam, timet, cavetque;
6. Et ſecum, ſed ut audiam, ſuſurrat:
7. Septem millia debeo Secundo;
8. Phœbo quatuor, undecim Phileto;
9. Et quadrans mihi nullus eſt in arca.
10. O grande ingenium mei ſodalis!
11. Durum eſt, Sexte, negare, cùm rogaris:
12. Quantò durius, ante quàm rogeris!

VARS. 1. *Puerum*. Mancipium *Pexam*. Villoſam, quales ſunt panni recentes. De toga vide Ep. 26.

7. *Septem millia*. Subaudi ſeſtertiorum, ſeu 7. ſeſtertia: libræ ſunt Turon. 700. Scutati Romani centam quinquaginta ſeptem, cum quinquaginta circiter bajocis. *Phœbo, Phileto*. Nomina ſunt creditorum ficta.

9. *Quadrans*. Quarta pars aſſis. Vide Epigr. 26. lib. 2.

10 *O grande* Ironia; ò aſſutiam hominis! ipſi certè duram & gravem: ſi enim homo ingenuus ægrè negat, rogatus aliquid: quantò ſe torquet magis, ſi antequam rogetur, excogitat moleſtè modum quo neget: ſi providet operosè, ne rogetur.

XXXVIII.

In eumdem.

1. Florida per varios ut pingitur Hybla colores,
2. Cùm breve Sicaniæ ver populantur apes;
3. Sic tua ſuppoſitis pellucent præla lacernis,
4. Sic micat innumeris arcula ſyntheſibus:
5. Atque unam veſtire tribum tua vellera poſſunt,
6. Apula non uno quæ grege terra tulit;
7. Tu ſpectas hyemem ſuccincti lentus amici,
8. (Pro ſcelus!) & lateris frigora trita mei.
9. Quantum erat, infelix, pannis fraudare duobus,

10. Non metuas, non te, Nævole, sed tineas.

VERS. 1. *Hybla*. Siciliæ mons, floribus frequens & apibus.

2. *Breve*. Quia flores non sunt diuturni. *Sicanie*. Siculę. *Ver*. Flores vernos. *Populantur*. Depascunt, exsugunt.

3. Sic tuis prælis suppositæ lacernæ lucent: sub prælis tuis tot apparent colores vestium, quot sunt colores florum in Hybla. De lacernis consule superius Epig. 26.

Præla. Trabes sunt propriè, quibus vulgò uvæ calcatæ premuntur. Iis etiam Romani utebantur, ut vestes suppositas premerent ac rugas earum emendarent, ut nitorem illis afferrent. Hinc Seneca de tranquillitate vitæ lib. 1. c. 1. Vestem ait coctam splendere ponderibus ac mille terminibus. Tale est illud sericum quod Galli, & Itali vocant. *Taby*, in quo apparent undulatæ quædam striæ, & colores *arbitrâ nitentes luce*, ut loquitur Ammianus Marcellinus lib. 28. Porrò videtur esse hypallage in ordine verborum: non enim pellucent propriè præla, sed lacernæ suppositæ prælis, ut exposui.

4. *Synthesibus*. Erat synthesis vestis cœnatoria, sive, quàm cœnaturi induebant, pallii formam referens, & à lautioribus tantùm, ditioribusque usurpari solita, semper purpurea vel coccinea. Vide Lips. 1. Satur. c 2.

5. *Tribum*. Populus Rom. in tribus 35. divisus erat, hoc est, partes quasdam: aliæ urbanæ erant, aliæ rusticæ &c. Romulus tres principio tribus fecerat, quarum in prima numerabantur Albani pastores, qui cum illo Romam condiderant: in secunda Sabini: in tertia Etrusci, Ardeates, Latini, &c. Tribus singulas divisit in Curias decem, curiasque in decem Decurias. Auctæ sunt postea tribus, crescente civum numero.

Tua vellera. Tot illæ tuæ vestes. Legunt aliqui: *Tua candida*. Id est, tuæ togæ candidæ.

6. *Apula*. Apulia regio Italia est ovibus abundans, nunc in Regno Neapol. Duplex est; altera Apulia Daunia, nunc *Puglia Piana*, sive, Capitanata: ubi modò Sipontum, &c. Altera Apulia Peucetia, *Terra di Barri*, ubi Barium.

7. *Hyemem*. Tene esse tam sordidum & avarum, ut cum tot vestibus abundes, me amicum tuum enectum frigore, & succinctum, id est, brevi, laceraque indutum veste, spectes quietus, quasi mederi nostræ inopiæ nec possis, nec deberes?

8. *Lateris frigora trita*. Id est, lacernas, quæ mihi tegunt latus sive corpus, frigidas, quia valde tritę sunt, & obsoletæ. Legitur vulgò, *Lateris frigora tute times*. Quod sic exponi potest, ut latus appellet sodalem. Ita lib. 6. *Eutychus ille, tuum, Castrice, dulce latus*, id est, dulcis comes,

amicus. Tu igitur cohorreſcis ipſe, ac non ſine metu ſodalem aſpicis frigore horreſcẽtẽ.

9. Eratne adeo difficile & magnificum duos pannos, veſtes duas ſuffurari, & eripere? palles jam & times cùm audis hanc vocem, ſuffurari, fraudare, eripere, &c. ne timeas, eripere dico, non tibi, ne hoc metue, ſed tineis, quæ illas arrodent & conſument Pro: *Non metuas*, aliqui optimi codices habent, *Quid reĩnuis?* prior lectio acutior eſt, ob ſuſtentationem, & ἀπροσδόκητον.

XXXIX.

Vita quænam & ubi felix.

1. Cauponem, laniùmque, balneùmque,
2. Tonſorem, tabulàmque, calculòſque,
3. Et paucos, ſed ut eligam, libellos;
4 Unum non nimium rudem ſodalem;
5. Hæc præſta mihi, Rufe, vel Bitonti:
6. Et thermas tibi habe Neronianas.

VERS. 1. Ordo eſt: ô Rufe, da mihi cauponem, à quo vinum; laniũm, à quo carnes habeam, &c. Tabulam luſoriam cum calculis ad animum relaxandum, libellos paucos quidem, at bene ſelectos; unum amicum non inſulſum, & jocandi non rudem: hæc mihi da, vel in obſcuriſſimo Italiæ oppidulo, qnale eſt Bitontum, carebo facilẽ vitâ urbanâ & luxu, relinquam tibi ſuperbas Neronis thermas.

2. *Calculos*. Nempe luſorios, ſeu latrunculos, de quibus vide Lib. XIV. Ep. 17.

5. *Bitonti*. Eſt Bitontum vile & obſcurum Apuliæ Peucetiæ de qua in ſuperiori Epigrammate, oppidum: *Bitonto*.

6. *Thermas*. Vide lib. Spectac. Epigr. 2. Erant porro thermæ à Nerone ædificatæ, ceteris amæniores. Fruere ceteris vitæ deliciis, Romæ; ego ubivis vivere me & regnare, ſi ea ſuppetant pauca quæ dixi, putavero.

XL.

Libertas.

1. Vis fieri liber? mentiris, Maxime, non vis:
2. Sed fieri ſi vis, hâc ratione potes.
3. Liber eris, cœnare foris ſi, Maxime, nolis;
4. Vejentana tuam ſi domat uva ſitim.
5. Si ridere potes miſeri chryſendeta Cinnæ;

6. Contentus noſtrâ ſi potes eſſe togâ.
7. Hæc tibi ſi vis eſt, ſi mentis tantâ poteſtas,
8. Liberior Partho vivere rege potes.

V. 1. Aiſne te velle eſſe liberum, ô Maxime?

4. Si potes contentus eſſe vino vili, quale eſt Vejentanum; de illo dictum ſupra. Veii olim urbs antiqua Heturiæ, nunc diruta: in ejus loco nunc eſt caſtrum quod incolæ appellãt Inſulã, *Iſola*.

5. *Chryſendeta*. Vide Ep. 36.

6. *Noſtra*. Trita & plebeja.

8. *Partho*. Imperium Medorum & Perſarum veterum, tunc Parthi obtinebant, eorumque rex ſe magnum regem vocitabat, ac regem regum. Regibus autem nihil vulgò eſt liberius, quibus quod lubet, licet.

XLI.

Amicorum æqualitas.

1. Vis te, Sexte, coli: volebam amare:
2. Parendum eſt tibi; quod jubes, colêris:
3. Sed ſi te colo, Sexte, non amabo.

VERS. 1. *Coli*. Obſervari, honorari. Eſt in cultu & obſervantiâ timor probibẽs familiaritatem, quæ eſſe inter amicos debet. Ajunt Auguſtum parca & tenui cœnâ exceptum aliquando ab amico, dixiſſe, *Non putabam me tibi tam familiarem eſſe*.

XLII.

In fictum divitem.

1. Hic, quem videtis greſſibus vagis lentum,
2. Amethyſtinatus media qui ſecat ſepta;
3. Quem non lacernis Publius meus vincit,
4. Non ipſe Codrus alpha pænulatorum;
5. Quem grex togatus ſequitur, & capillatus,
6. Recenſque ſella linteiſque loriſque:
7. Oppigneravit Claudii modò ad menſam
8. Vix octo nummis annulum, undè cœnaret.

V. 1. *Vagis*. Magnis paſſibus & incertis ambulantem, ut oſtentatores iſti ſolent.

2 *Amethyſtinatus*. Vide Epig. 78. lib. 1. *Septa*. Epig. 12. hujus libri.

3. Qui lacernarum elegantiâ Publium amicum meum

ſuperat ; & Codrum pænulatorum principem, hoc eſt, elegantiſſima ſemper indutum pænula. De lacerna & pęnula dictum. Ep. 26. & alibi multis locis.

4. *Codrus*. Erat pauperrimus poëta, qui pœnulas tamen pretioſas, ut multi, conducebat.

Alpha. Prima eſt alphabeti gręci littera: ſępe id quod in quaque re primum eſt, ſignificat, ut ω, ſignificat quod eſt ultimum.

5. *Grex*. Clientes induti togâ, & pulchrè comati pueri. Comam ferè nutriebant ingenui pueri, uſque ad pubertatem.

6. *Sella*. Lectica nova & elegans cum ſuis linteis, quæ feneſtras ſellæ velabant, & loris quibus lectica pendebat & ligabatur.

7. Depoſuit modò apud Claudium (fęneratorem, aut argentarium) ſuum annulum pignoris loco, ut nummos octo mutuos acciperet, quibus compararet cœnam: adeo in ſpeciem dives, re pauper eſt.

Menſam. Pluteum, tabernam, *contoir*, *bureau*, *blanca*.

8. *Octo nummis*. Seſtertii octo duos denarios Romanos conficiebant: aſſes monetæ Gallicæ 16. Romanæ verò bajocos octodecim.

XLIII.

Pauper in ſuo.

1. Pexatus pulchrè rides mea, Zoïle, trita.
2. Sunt hæc trita quidem, Zoïle; ſed mea ſunt.

VERS. 1. *Pexatus*. Togam indutus recentem, villoſam, bene pexam. Veſtes pexæ ſunt, in quibus nec ſtamen, nec ſubtemen apparet, eminente, & luxuriãte villo.

Mea. Veſtimenta. Tua verò, tua non ſunt, ſed conducta.

XLIV.

Mica aurea Domitiani.

1. Mica vocor; quid ſim cernis: cœnatio parva;
2. Ex me Cæſareum proſpicis, ecce, tholum.
3. Frãge toros; pete vina; roſas cape; tingere nardo,
4. Ipſe jubet mortis te meminiſſe Deus.

VERS. 1. Domum haud magnam quidem ſed venuſtam inprimis & elegantem Domitianus extruxerat, ubi cum amicis cœnitaret: eam, ab exiguitate, Micam vocari juſſit, & auream ab elegantia. Ex ea proſpiciebatur

templum extructum in honorem D. Augusti demortui; sive mausoleum, quo viso convivę admonebantur mortis, hic autem excitantur à Martiale, ut genio properè indulgeant, nempè brevi morituri.

Cœnatio. Locus ubi cœnatur, cœnaculum.

2. *Ex me &c.* Ex eo loco ubi sum, ex hac cœnatione, prospectas templum Cæsaris. Per tholum intelligitur ædificium quodlibet rotundo tecto. Interdum tholus fornicem interiorem & cameram ædificii significat. Vide Epig 61 Libri I.

3. Lectos in quibus ad mensam accumbitur, disturba & perprime: epulis & genio indulge.

Frange. Lectus compositus, solet turbari cùm in eo sedetur, aut cubatur.

Rosas. Coronas è rosis.

Tingere. Unge caput unguento nardino. Imperativus est modus, vocis passivę.

4. *Deus*. Cæsar, cujus mausoleum prospicis. Ille enim, vir tantus, imò, qui à nobis ut Deus colitur, si mortuus est, multò minùs tu mortem effugies. Augustus, etiam vivens, inter Deos relatus fuerat. Vide Epig. 59. libri V.

XLV.

Cunctator.

1. Dũ modò causidicũ, dũ te modò rhetora fingis,
2. Et non decernis, Taure, quid esse velis;
3. Peleos, & Priami transît, & Nestoris ætas,
4. Et fuerat serum jam tibi desinere.
5. Incipe, tres uno perierunt rhetores anno,
6. Si quid habes animi, si quid in arte vales.
7. Si schola damnatur; fora litibus omnia fervent;
8. Ipse potest fieri Marsya causidicus.
9. Eja age, rumpe moras; quò te spectabimus usq;
10. Dum, quid sis, dubitas, jam potes esse nihil.

VERS. 1. Dum te paras & instruis ad artem oratoriam vel docendam, vel exercendam, & diu deliberas, Rhetorne sis futurus, an causidicus - *Causidicum*. Rhetor propriè vocatur, qui artem dicendi tradit: causi dicus, qui causas agit in foro, & artem dicendi exercet.

3. *Peleos*. Genitivus græcus à Πηλεὺς Peleus, Πηλέος Achillis pater fuit, diù vixit, ut Priamus, Trojæ rex. Nestor dux Græcorum senio & sapientiâ inclytus.

Transit. Syncope, pro,

transiit: itaque ultimam producit.

4. Si utramlibet artem exercuisses, ab eo tempore, quo de alterutra capessenda deliberas, posses jam, & quidem sero, illam deponere.

5. *Incipe.* Rhetoricam profiteri. Tres extincti sunt Rhetores, atque locus tibi vacat. Quinam illi sint, non commemorat.

7. Si vituperas & condemnas scholam, id est, professionem rhetoricæ, en fora omnia plena sunt litibus, esto causidicus, fervet opus.

8. Ipsa Marsyæ statua in foro stans, tam crebris causidicorum clamoribus tunditur, ut, quamvis saxea, dicendi artem callêre posset.

Marsya. Marsyas fuit pastor quidã, seu tibicen Phryx, bardus, & hebes: qui cùm esset ausus Phœbum cantando provocare, ab eo victus & cute spoliatus est. Ejus statua visebatur in foro, funem gerens manu, quasi litigatoribus improbis suspendium minaretur.

9. Quousque te spectabimus, nempè otiosum & cessantem?

10. *Potes esse nihil*. Abit tempus artis cujuslibet profitendæ: ineptus fies ad quãlibet exercendam, decrescente per tempus, ingenio, vitâ, valetudine. Vel, mors instat, quæ nos facit nullos, multi enim totum hominem extingui morte arbitrabantur.

XLVI.

Salejanum de uxoris morte consolatur.

1. Cur tristiorem cernimus Salejanum?
2. An causa levis est? extuli, inquis, uxorem.
3. O grande fati crimen! ô gravem casum!
4. Illa, illa dives mortua est Secundilla,
5. Centena decies quæ tibi dedit dotis?
6. Nollem accidisset hoc tibi, Salejane.

Vers. 2. *Extuli*. Proprium funeris verbum, id est, ad rogum deportari jussi, sepelivi.

5. *Centena decies*. Subaudi, millia sestert. nempè libras Turon. 100000. nummos scutatos Rom. triginta duo millia, & quingentos. Porro ut rectè notat Ramiresius, hæc summa pro maxima dote vulgò ponebatur; imo, quoties magnam pecuniæ vim significabant, certo isto numero utebantur, pro incerto.

6. *Hoc*. Jocus est in ambigua sententia: significat enim versus; nollem ut uxorem amisisses: sed hoc sibi vult Martialis; nollem homini indigno & improbo tantam pecuniæ summam obtigisse.

XLVII.

Muliebris iracundia.

1. Unus de toto peccaverat orbe comarum
2. Annulus, incertâ non benè fixus acu.
3. Hoc facinus Lalage speculo, quo viderat, ulta est;
4. Et cecidit sectis icta Plecusa comis.
5. Desine jam, Lalage, tristes ornare capillos,
6. Tangat & insanum nulla puella caput:
7. Hoc salamãdra notet, vel sęva novacula nudet,
8. Ut digna speculo fiat imago tuo.

VERS. 1. *Peccaverat*. Non erat bene compositus, extra locum suum aberrabat.

2. *Annulus*. Cincinnus. *Acu* Crinali, quâ comuntur mulieres.

3. *Quo viderat*. In quo speculo viderat abnormem capillum. *Lalage*. Mulieris nomen.

4. Eodem speculo caput ancillæ suæ Plecusæ diffidit, ejusque comas cum capite dissecuit.

7. Tuum hoc caput ungator succo salamandræ, vel tondeatur ad cutem novacula, ut fiat calvum, ac tale evadat quale meretur in tuo illo speculo à te videri. Tam crudele speculum non meretur nisi deformes repræsentare imagines. Porro in voce *digna* syllaba ultima producitur propter duas consonantes sequentes in voce *speculo*.

Salamandra. Genus est lacertæ, quod ignem ipsum extinguit, imò in eo vivit innoxium, adeo frigidæ naturæ est. Ejus virus, sive saliva, hanc vim habet, ut omnes corporis pilos evellat.

XLVIII.

Homo importunè officiosus.

1. Occurris quocumq; loco mihi, Posthume, clamas
2. Protinus, & prima est hęc tua vox, Quid agis?
3. Hoc, si me decies unâ conveneris horâ,
4. Dicis: habes, puto, tu, Posthume, nil quod agas.

VERS. 1. *Quid agis*. His voculis occurrentes salutabant.

XLIX.

Quis carere domino possit.

1. Quòd te nomine jam tuo saluto,

2. Quem regem & dominum priùs vocabam,
3. Ne me dixeris esse contumacem:
4. Totis pilea sarcinis redemi.
5. Reges & dominos habere debet,
6. Qui se non habet, atque concupiscit
7. Quod reges dominique concupiscunt.
8. Servum, si potes, Ole, non habere;
9. Et regem potes, Ole, non habere:

VERS. 3. *Contumacem*. Superbum, insolentem.

4. Sportulæ, cœnarum, &c. jacturâ libertatem comparavi: hanc omnibus servitutis præmiis, potiorem duco.

Pilea. Servi libertate à dominis donati caput radebãt, ac pileum sumebant: pileus igitur, seu pileum, est insignè libertatis.

Sarcinis. Sarcinæ significant domesticam supellectilem, fortunas & bona.

6. Qui sui non est dominus & compos, qui concupiscit opes & honores, quos ambiunt nobiles & principes viri.

8. Qui potest carere servo, potest & domino carere: qui potest animo æquo pati paupertatem, non servire divitibus potest.

L.

Cœnipeta.

1. Invitum cœnare foris te, Classice, dicis:
2. Si non mentiris, Classice, dispeream.
3. Ipse quoque ad cœnam gaudebat Apicius ire;
4. Cùm cœnaret, erat tristior ille, domi.
5. Si tamen invitus vadis, cur Classice, vadis?
6. Cogor, ais: verum est; cogitur & Selius.
7. En rogat ad cœnam Melior te, Classice, rectam:
8. Grandia verba ubi sunt? si vir es, ecce nega.

VERS. 3. *Apicius*. Helluo apud Romanos famosus. Sensus est: si ille gaudebat cœnare foris, cur tu illo pauperior & miserior, non gaudeas?

4. Ita ordina voces. Erat ille tristior, cũ cœnaret domi.

6. *Cogitur & Selius*. Ironicè. Tam parum cogeris, quàm parum cogitur Selius, cœnipeta ille insignis de quo Ep. 9. 12. & 25. aut si ille cogitur, cogitur fame, gulâ, cupiditate.

7. *Melior*. Nomen divitis.

Rectam. Civilem, honestam, quâ cum patronis cli-

entes accumbebant olim, antequam daretur ſportula, quę in locum cœnæ rectæ fuit ſubſtituta.

Si vivis. Si generoſus es, ſi cœnarum auceps non es.

LI.

Laudator invidus.

1. Candidius nihil eſt te, Cæciliane, (notavi;)
2. Si quando ex noſtris diſticha pauca legis,
3. Protinus aut Marſi recitas, aut ſcripta Catulli;
4. Hæc mihi das, tanquam deteriora legas.
5. Ut collata magis placeant mea? credimus illud:
6. Malo tamen recites, Cæciliane, tua.

VERS. 1. Omninò es lector amicus & benevolus, ô Cæciliane, id ſæpè obſervavi.

3. *Marſi*. Fuere Marſus & Catullus poëtæ egregii: Marſus tamen plus epigrammate poterat, quàm Epico carmine. De Catullo mentio fit in Epig. 8. & 53. libri I.

4. Hæc Marſi & Catulli carmina mihi das, laudas, tanquam videlicet meis deteriora eſſent; ita mihi adularis: vel, tanquam meis meliora, innuens mea iſtis deteriora eſſe.

5. 6. Imò, inquis, ut tua epigrammata illis comparata plus placeant: credo equidem id eâ mente à te fieri, verùm malo tua recites; ut ſi ſaltẽ præfertur mihi Marſus & Catullus tibi ego præferar.

LII.

Faſtus inops.

1. Cinctum togatis poſt & ante Saufeium
2. Quantâ reduci Regulus ſolet turbâ,
3. Ad alta tonſum templa cùm reum miſit,
4. Materne, cernis? invidere nolito;
5. Comitatus iſte ſit, precor, tuus nunquam,
6. Hos illi amicos, & greges togatorum,
7. Fuſciculenus præſtat, & Faventinus.

VERS. 1. *Togatis*. Clientibus, anteambulonibus. Suprà, Ep. 42 & Lib. I. Ep 89.

2. *Regulus*. Cauſidicus inſignis. Solebãt autem cauſidici poſt cauſam peroratam feliciter, & reos abſolutos, magno comitatu deduci domum à foro.

3. *Tonſum*. Rei ſordidati erant, intonſi & impexi, pendente cauſâ: periculo ſoluti,

tondebant barbam, togam mutabant, & ad templa gratias acturi ſuperis, ibant. Vide Ep. 22. hujus lib.

4. *Materne.* Maternus iſte amicus Martialis fuit, & orator bonus.

5. Faxint ſuperi ut nunquam ſimili comitatu deducaris.

6. *Fuſciculenus.* Erat fœnerator, ut & Faventinus, cui omnia ſua bona Saufejus, vel, ut alii legunt, Saufellus, oppigneraverat, ut mutuam ſumeret pecuniam, quâ iſtos comites pretio emptos haberet.

LIII.

Duo pueri à leone interfecti.

1. Verbera ſecuri ſolitus leo ferre magiſtri,
2. Inſertamque pati blandus in ora manum;
3. Dedidicit pacem ſubito feritate reversâ,
4. Quanta nec in Libycis debuit eſſe jugis.
5. Nam duo de tenerâ puerilia corpora turbâ,
6. Sanguineam raſtris quæ renovabat humum,
7. Sævus & infelix furiali dente peremit,
8. Martia non vidit majus arena nefas.
9. Exclamare libet: crudelis, perfide, prædo,
10. A noſtrâ pueris parcere diſce lupâ.

VERS. 6. *Sanguineam &c.* Qui arenâ amphitheatri gladiatorum & ferarum ſanguine tinctam, & concretam, invertebant ſarculis, ac inarabant.

8. *Martia.* Quæ Marti ſacra, quia in ea gladiatores pugnabant: vel, Romana: quia Mars Romuli pater.

10. *Lupa.* Quæ Remum & Romulum non modò non læſit, ſed aluit: hanc tu imitari debueras.

LIV.

Heredipeta deluſus.

1. Argenti libras Marius tibi quinque reliquit.
2. Cui nihil ipſe dabas, is tibi verba dedit.

VERS. 1. Marius, cui nihil unquam dederas, moriens tibi quinque libras duntaxat argenti, reliquit, quod perindè eſt ac ſi tibi nihil reliquiſſet, adeo exigua erat iſta ſumma, præſertim pro ejus opibus, & tua ſpe. Vel: reliquit ille quidem teſtamẽto, ſed nunquam à te habendas. Tu illi nihil dederas, ille tibi verba dedit.

Libras 5. Nummi ſunt Turonici, ut Galli vocant, ſer-

mè 168. Romani verò nummi ſcutati circiter triginta novem. Argenti libra Romana denarios continebat 84. id eſt Francicos nummos 33. cum 12. aſſibus Romanos: Romanos ſcutatos ſeptem, ac Julios admodum quinque libra æquiparatur Francicis ſeu Turonicis 576. ſcutatis Romanis centum viginti novem, cum ſex circiter Juliis. Itaque argenti libra Romana multò minor erat noſtrate Gallica, quæ Francicos admodum 56. valet. Romanos ſcutatos duodecim, cum ſex Juliis.

2. *Verba dedit*. Dare verba alicui, eſt eum decipere.

LV.

De brevi & longo epigrammate.

1. Coſconi, qui longa putas epigrammata noſtra,
2. Utilis ungendis axibus eſſe potes.
3. Hac tu credideris longum ratione coloſſum,
4. Et puerum Bruti dixeris eſſe brevem.
5. Diſce, quod ignoras: Marſi, doctique Pedonis
6. Sæpe duplex unum pagina tractat opus.
7. Non ſunt longa, quibus nihil eſt quod demere poſſis:
8. Sed tu, Coſconi, diſticha longa facis.

VERS. 2. Cùm tantopere celeritatem ames, melior eſſes auriga quam poëta, & currum, ungendo illius rotas, faciliùs incitares, quàm verſum duceres: vel; homo es ita pinguis & obeſus, id eſt, ita ſtolidus & ineptus, ut adhiberi poſſes loco unguinis, & adipis vice, ad ungendas rotas.

3. Eadem ratione qua de epigrammatis, ex eorũ menſura judicas, diceres coloſſum eſſe nimis longum, & effigiem illam pueri, quam Brutus, licet valdè exiguam, tantopere laudavit, amavitque, eſſe nimis brevem, licèt, utrumque ſit perfectiſſimum opus. Strongylio ſtatuarius ſtatuã pueri fecit inſignem, quam ſummo in pretio habuit Brutus Cæſaris percuſſor, qui ſe, poſt Philippenſem pugnam, in qua ab Antonio & Octavio victus eſt, interemit. De hac ſtatua vide Lib. IX. Ep. 37. De coloſſo Lib. Spectac. Ep 2.

6. Sæpè unum epigramma duas paginas implet.

8. *Facis*. Tua diſticha, id eſt, duo tantùm tui verſus, longa ſunt & faſtidioſa, quia ſunt illepida & inſulſa.

LVI.

Thermæ frigidæ.

1. Æstivo serves ubi piscem tempore, quæris?
2. In thermis serva, Cæciliane, tuis.

VERS. 2. *Thermis.* Thermæ, balnea sunt: à calidis aquis ita dicuntur. Θερμὸς calidus. Vide Ep. 2. lib. Spect. | Cæciliani autem thermæ erant gelidæ, ita ut pisces ab æstivo calore possent defendere.

LVII.

Invitatus ad cœnam.

1. Invitas tunc me, cùm scis, Nasica, vocatum;
2. Excusatum habeas me, rogo: cœno domi.

VERS. 1. 2. Me invitas ad cœnam, cum nosti me ab aliis vocatum, ac nihil porro esse periculi ne apud te cœnem: at hodie domi cœno, ac vereor ne me invites, neve rem tibi molestam faciam si à te vocatus, veniam: non veniam, certum est mihi domi cœnare, parce metu, excusatum habeto me. Legunt aliqui | primum versum hoc pacto *Invitas me tunc, cùm scis, Nasica, vocasse*: nempè cum vides me vocasse amicos ad cœnam, tunc me invitas, ut nimirum ego te cum illis invitem & vocem ad cœnam. Neutrum fiet, nec ibo domum tuam, nec te meam vocabo.

LVIII.

Mors festinata.

1. Hostem cùm fugeret, se Fannius ipse peremit.
2. Hic (rogo) non furor est, ne moriare, mori?

VERS. 1. *Fannius.* Fannius Cœpio, proscriptus quòd in Augustum conjurasset, cũ | fugeret percussores, se ipse interemit. Seneca Epist. 58. *sic mori, vinci est.*

LIX.

Lectica sandapila.

1. Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit;
2. Dum tamen hæc tua sit, Zoïle, sandapila.

VERS. 1. Per me licebit, ô Zoïle, ut tua lectica sit laxior & amplior quàm illæ, quæ à sex bajulis portantur:

& ita te divitem fingas; non invidebo: modò eadem in lectica mortuus efferaris in qua gestaris vivus. Hoc est, modò te brevi mortuum videam.

Haxaporis. Lectica ἑξάφορος, quæ gestatur à sex famulis: ἕξ, sex; φέρω, porto.

Lectica. In ea gestabantur vivi; & efferebantur mortui, maximè nobiles ac divites; pauperes verò in sandapila, quæ est plebejum feretrum.

LX.

Lingua populi.

1. Abscisså servum quid fingis, Pontice, linguâ?
2. Nescis tu populum, quòd tacet ille, loqui?

V. 1. 2. Ponticus absciderat servo suo linguam, ne scelus admissum à domino proderet: aut jubebat eum silere, quasi si mutus foret, & abscissa foret ipsi lingua. Frustra es, inquit poëta, omnes id sciunt jam & loquuntur. Latêre diu scelera non possunt: imò erumpunt eò magis aliquando quò magis teguntur. Est autem verborum hic ordo: Quid fingis servum tuum esse abscisså linguâ? illi præcisam esse linguam. Legit Gruterus è libro antiquo *figis*, id est, cruci affigis. Alii, *fœdas*.

LXI.

Togam ab amico petit.

1. Vimine clausa levi niveæ custodia coctæ,
2. Hæc tibi Saturni tempore munus erit.
3. Dona quòd æstatis misi tibi mense Decembri
4. Si quereris, rasam tu mihi mitte togam.

Vers. 1. 2. Mitto tibi his Saturnalibus custodiam, hoc est lagenam vitream aquæ coctæ & nivibus refrigeratæ, clausam & munitam viminibus mollibus supertextis. *Custodia.* Carcerem vulgò significat: rectè autem lagena dicitur aquæ vel vini carcer. Adde quod vimen inductum lagenæ fictili aut vitreæ, illam tuetur & custodit, ut ipsa vinum aut aquam servat.

Coctæ. Solebant aquam decoquere, tum nivibus refrigerare, eaque uti per æstatem.

2. Si ægrè fers quod mittam tibi hiberno tempore munera æstiva, tu æstivam mihi & levem togam mitte, atque ita me ulciscere. Rasa toga opponitur pexæ, seu villosæ & crassiori.

Decembri. Saturni festa, sive Saturnalia, hoc mense celebrabantur, tunc ad amicos munera mittitare moris erat.

LXII.

Carmina laboriosa & inepta.

1. Quod nec carmine glorior supino,
2. Nec retrò lego Sotaden poëtam;
3. Nusquam Græcula quod recantat Echo;
4. Nec dictat mihi luculentus Attis
5. Mollem debilitate Galliambon:
6. Non sum, Classice, tam malus poëta.
7. Quid si per graciles vias petauri
8. Invitum jubeas subire Ladam?
9. Turpe est difficiles habere nugas,
10. Et stultus labor est ineptiarum.
11. Scribat carmine circulis Palæmon:
12. Me raris juvat auribus placere.

VERS. 1. *Supino*. Antistropho, quod eâdem manente sententiâ retrò legi possit; retrogrado. Supinum enim est idem atque inversum. Talis est ille versus medici cujusdam ad hydropicum: *Mitis ero, retine leniter ore sitim.* Recurre enim ab ultima littera, invenies idem omnino carmen. Aliquando retrò legitur versus alio carminis genere, ut; *Micant nitore tecta sublimi aurea. Aurea sublimi tecta nitore micant.* Ejusmodi carmina Sotadica vocantur à quodam Sotade poëta Cretensi, qui librum lascivis ejusmodi versibus plenum edidit. Aliud genus carminis Sotadici vide libro III. Epigr. 23.

2. Nec versus compono qui retro, & in versi legi possint, quales sunt in Sotadæ libro.

3. Quod non scribo Græcorum more carmina, quorum extremæ voces, sive syllabæ geminentur, ut Echò voces repetit & recinit.

Echo. De versibus Echicis vide Scalig. poët lib. 2. c. 29. Politianum Miscel. c. 22. In illis ultima, vel duæ ultimæ versus syllabæ ita repetuntur, ut aliquem sensum efficiant; v. g si diceres: *Cur ita clamat? amat.*

4. Nec argumentum præclarum & operosum carminis mihi dat Atys, quem canam versu Galliambo, seu Galliambico debili ac fracto, id est, lascivo.

Atys, seu Attis, Lydus quidem seu Phrygius puer fuit, Cybelæ imprimis carus, qui ejus Deæ sacra in Phry-

giam invexit. Cybeles autem ſacra impudicitiæ famâ laborarunt, & ejus ſacerdotes, qui Galli à fluvio Phrygiæ Gallo, dicebantur, erant evirati, ac effeminati. De Aty carmen Galliambicum ſcripſit Catullus, de quo fortè hic loquitur Martialis.

5. *Galliambum*. Ita vocatur ille verſus, nempe à Gallis Cybeles ſacerdotibus & Jambo pede: eſt ſenarius: ejus pedes vide apud Scaligerum lib. 2. & apud Muretum comment. in Catullum. Habes exemplum ejus generis in Catullo; *Super alta vectus Atys celeri rate maria, &c.*

6. Ordo eſt. Quòd ejuſmodi laborioſos verſus non facio, Sotadicos, Echicos, Galliambicos, non ſum idcirco poëta contemnendus, & tam malus, quàm quidam, illorum verſuum amatores, putant. Capitur ingenio lector ſapiens, non laborioſis nugis.

7. An, ſi juberes Ladam tranſmittere petaurum, putas eum id facturum? Non faceret certè, aut faceret admodum invitus; quia, etſi poſſet, nollet tamen hunc magnum, ac vilem & inutilem laborem ſumere, cùm ipſe mira pedum velocitate gloriam longè nobiliorem colligat. Poſſum itidem ego ut ceteri, Sotadica Echica, Galliambica ſcribere, at nihil eſt tanti.

Petauri. Petaurum erat rota quædam, vel machina ſublimis, ad quam attollebant ſe petauriſtæ, ſic dicti à vocibus græcis, αὖρα, *aura*, & πέτομαι, volo, quaſi per aërem volantes, & per cujus anguſtos meatus ac circulos corpus arte mira tranſmittebant. Nonnulli volunt fuiſſe funes, per quos extentos irent, è quibus penduli ſe librarent, &c.

8. *Ladam*. Ladas ea tempeſtate propter incredibilem pedum velocitatem inſignis fuit.

Difficiles &c. Operam difficilem ſumêre in ſcribendis nugis.

11. Patior Palæmonem jactare turbæ imperitæ in circulum circumſtanti, aut mulierculis venditare iſtas nugas, & ſua id genus carmina: ego eruditos lectores quæro, qui de ingenioſis & veris carminibus exiſtimare poſſint: ſed illi rari.

Palæmon. Q. Rhemmius Palæmon grammaticam Romæ docuit: homo inſulſus & imperitus, ſed qui caperet homines felicitatem memoriæ, & facilitate ſermonis, v. g. verſibus ex tempore faciendis, &c. Ceterum ita erat arrogans, ut ſecum natas, & morituras ſecum litteras diceret.

LXIII.

In malum poëtam.

1. Nil recitas, & vis, Mamerce, poëta videri:

2. Quidquid vis esto, dummodo nil recites.

VERS. 1. Nihil à te compositum recitas, cur ergo te poëtam dicis? Prome & profer tua carmina. Sed quid ajo? Esto quidquid volueris, Catullus alter, Virgilius, &c. Malo te poëtam eximiũ credi, quàm recitare quidpiam, ita enim malè recitares, tam inepta diceres, ut nos ista tua recitatione enecares.

LXIV.

In Improbum sua vitia magnis exemplis excusantem.

1. Quod nimio gaudes noctem producere vino,
2. Ignosco: vitium, Gaure, Catonis habes:
3. Carmina quod scribis Musis & Apolline nullo;
4. Laudari debes: hoc Ciceronis habes.
5. Quod vomis, Antoni; quod luxuriaris, Apicî:
6. Quod fur es, vitium dic mihi cujus habes?

VERS. 2. *Catonis*. Uticensis, quem sæpe mero incaluisse testis est Horatius lib. 3. Od. De illo facta mentio est Ep. 1. lib. 1. & Ep. 9.

3. *Musis & Apol. nullo*. Nullâ gratiâ, nulla facultate poëtica instructus: invitis Musis, & Phœbo.

4. *Ciceronis*. Qui poëta non optimus fuit.

5. *Antoni*. Qui tantùm vini in convivio quodam hauferat, ut postridie manè in concione vomens, fustis violentis gremium suum & totum tribunal impleret. Tullius Philip. 2.

Apici. Apicius fuit Helluo celeberrimus, de quo suprà, Ep. 50. & Lib. III. Ep. 18.

LXV.

Vitam beatam quid efficiat.

1. Quintiliane, vagæ moderator summe juventæ,
2. Gloria Romanæ, Quinctiliane, togæ:
3. Vivere quòd propero pauper, nec inutilis annis,
4. Da veniam: properat vivere nemo satis.
5. Differat hoc, patrios optat qui vincere census;
6. Atriâque immodicis arctat imaginibus.
7. Me focus, & nigros non indignantia fumos
8. Tecta juvant, & fons vivus, & herba rudis.

9. Sit mihi verna ſatur; ſit non doctiſſima conjux;
10. Sit nox cum ſomno; ſit ſine lite dies.

VERS. 1. *Quintiliane*. Erat orator ſummus: annis 23. Rhetoricam docuit Romæ; ejus extant libri de arte Rhetorica ornatiſſimè ſcripti. Floruit ſub Domitiano.

2. *Togæ*. Toga ſæpe pro pacificis artibus & litteris bonis ſumitur, quæ vigent in pace, cujus inſignè toga; ut ſagum, belli.

4. Ignoſce mihi, ſi quamvis pauper, quamvis ætate adhuc integra, & annis florentibus, atque ad laborem utilibus, propero vivere, hoc eſt, vitæ gaudia carpere, genio indulgere. Id enim videtur decêre divites, qui ſumptum facere commodius & feriari poſſunt: aut ſenes, qui labori ſunt impares, ac inutiles ad opus faciendum.

5. 6. Differat vivere, genium defraudet, qui ditior patre fieri conatur, & replet atria, ſtipandis imaginibus ingẽtibus majorum ſuorum, ad nobilitatis oſtentationem.

Atria. In prima ædium parte Romani nobiles ſuorum imagines majorum collocatas in armariis ſervabant, unde illas educerent ad pompam triumphorum, funerum, &c.

7. *Non indignantia fumos tecta*. Domũ minimè ſumptuoſam, quæ auro picta non ſit, ac pretioſis coloribus, qui fumo fœdarentur.

8. *Vivus*. Nativus: non arceſſitus arte, &c.

Rudis. Ut in ipſo naſcitur ceſpite; non topiario more tonſa, ſecta, deſcripta.

9. *Vernæ*. Servus propriè domi ex ancilla natus. Famuli ſaturi libẽtius ſerviunt, ut indoctæ uxores viris faciliùs parent.

LXVI.

Petit à Domitiano jus trium liberorum.

1. Rerum certa ſalus, terrarum gloria, Cæſar;
2. Soſpite quo magnos credimus eſſe Deos:
3. Si feſtinatis toties tibi lecta libellis,
4. Detinuêre oculos carmina noſtra tuos:
5. Quod fortuna vetat fieri, permitte videri,
6. Natorum genitor credar ut eſſe trium.
7. Hæc, ſi diſplicui, fuerint ſolatia nobis:
8. Hæc fuerint nobis præmia, ſi placui.

VERS. 1. *Rerum*. Reipublicæ: orbis terrarum.

2. *Credimus eſſe Deos*. Qui nulli crederentur eſſe, ſi tuæ ſalutis curam non gererent.

3. *Feſtinatis libellis*. In

meis libellis deproperatis, ac pæne factis ex tempore.

5. 6. Concede mihi, ut videar parẽs trium liberorum, ut fruar privilegiis, quibus gaudẽt trium liberorum patres, quamvis nullos Fortuna mihi dederit.

Trium. Magna illis præmia erant constituta, qui tres aut plures haberent liberos: v. g. in spectaculis sedebant honoratiore loco, facilius & citiùs honores assequebantur, &c.

LXVII.

De jure trium liberorum impetrato.

1. Natorum mihi jus trium roganti,
2. Musarum pretium dedit mearum
3. Solus qui poterat: valebis uxor;
4. Non debet domini perire munus.

VERS. 3. *Valebis uxor*. His verbis *vale*, *vale*, mortuos extremùm compellabãt: itaque suam uxorem facessereMartialis jubet mori optat.

4. Non debet mihi perire Cæsaris munus; periret autem si susciperem liberos, qui mihi magnis alendi sumptibus forent: nunc eo sum onere, atque adeo te quoque, uxor molesta, liberatus. *Domini*. Imperatoris.

LXVIII.

Quod librum primum Regulo non miserit.

1. Primus ubi est, inquis, cùm sit liber iste secũdus?
2. Quid faciam, si plus ille pudoris habet?
3. Tu tamen hunc fieri si mavis, Regule, primum:
4. Unum de titulo tollere jota potes.

VERS. 2. *Quid faciam?* Quid me excusem, aut cur dissimulem? fateor, missus tibi liber primus nõ est, quia ille plus habuit pudoris, quã secundus. Erubuit scilicet nostras ad te nugas perferre, quas tibi mittere secundum hunc non puduit.

4. Pro II. pone I. erit, fietque tibi primus liber.

M. VAL.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER III.

EPIGRAMMA I.

De hoc tertio epigrammatum libro.

1. HOC tibi, quidquid id eſt, longinquis mittit ab oris
2. Gallia Romanæ nomine dicta togæ.
3. Hunc legis, & laudas librum fortaſſe priorem:
4. Illa, vel hæc, mea ſunt; quæ meliora putas?
5. Plus ſanè placeat, dominâ qui natus in Urbe eſt;
6. Debet enim Gallum vincere verna liber.

VERS. 1. 2. Hunc librũ, qualiſcumque ille ſit, mitto tibi, ô Romane lector, è Gallia Ciſalpina, quæ Togata dicitur.

Gallia. Seceſſerat Martialis in urbem Longobardiæ, quam vocant nunc *Imolam*, olim Forum Cornelii, in via Æmilia.

Togæ. Pars Galliæ cis Alpes, ac versùs Romam ſitæ, dicebatur Togata, quia in colæ togis, ut Romani, quibus erant viciniores, utebantur. Tranſalpina verò, quæ nunc propriè Gallia dicitur, Braccata & Comata vocabatur, quia braccis utebantur, ſeu laxioribus femoralibus, & comam alebat.

3. Legis hunc tertium librum, & priorem fortè librum, id eſt, ſecundum, huic tertio anteponis: ut ut eſt, illa (prioris nempe, ſive

ſecundi libri epigrammata) vel hæc (epigrammata hujus tertii) à me ſunt ſcripta, quę-nam judicas meliora? ſtatue.

5 Eſto tamen, non recuſo quin ſecundus liber plus placere tertio debeat, quia factus eſt à me in urbe Roma, gentium Domina; iſte autem tertius in Gallia: atque adeo eſt veluti peregrinus, prę alio verna & domeſtico. *Verna*, propriè eſt ſervus domi natus.

II.

Suum librum Fauſtino mittit, commendatque.

1. Cujus vis fieri, libelle, munus?
2. Feſtina tibi vindicem parare,
3. Ne nigram citò raptus in culinam
4. Cordillas madidâ tegas papyro,
5. Vel thuris, piperiſque ſis cucullus.
6. Fauſtini fugis in ſinum? ſapîſti.
7. Cedro nunc licet ambules perunctus,
8. Et frontis gemino decens honore
9. Pictis luxurieris umbilicis,
10. Et te purpura delicata velet,
11. Et cocco rubeat ſuperbus index.
12. Illo vindice nec Probum timeto.

VERS. 2. *Vindicem*. Defenſorem, patronum.

4. *Cordyllas*. Sunt minuti, vileſque piſciculi, qui papyro detrita involvuntur.

5. *Cucullus*. Papyraceum involucrum, ore lato & rotundo, in fundum acutum deſinens.

7. *Cedro*. Oleum cedrinum libros & alias res à tineis & carie vindicat. De umbilicis & fronte librorum fusè dixi lib. I. Ep 58.

9. *Luxurieris*. Ornatus & comptus ſis, glorieris & ſuperbias.

11. *Cocco*. Indicem librorum ſeu titulum minio ſcribebant: eſt autem coccus granum quoddam, ex quo fit color ruber admodum ſplendidus.

12. *Probum*. Acerrimum eo tempore grammaticum & criticum.

III.

Muſas Romæ neglectas queritur.

1. Romam vade liber: ſi, veneris unde, requiret;
2. Æmiliæ dices de regione viæ.

3. Si, quibus in terris, quâ ſimus in urbe, rogabit;
4. Cornelî referas me licet eſſe Foro.
5. Cur abſim, quæret: breviter tu multa fatere;
6. Non poterat vanæ tædia ferre togæ.
7. Si, quando veniet? dicet: reſponde, poëta
8 Exierat: veniet, cùm citharœdus erit.

VERS. 1. Si petet Roma, ſi Romani à te requirẽt, unde veneris, dices te venire ab eo tractu Italię, qui eſt circa viã Æmiliam. Ea eſt pars magna Longobardiæ cis Padum, & Romandiola nunc dicitur. Nomen illi factum ab Æmilio Conſule, qui eam viam ſtraverat.

4. *Corneli foro*. Vide primum epigr. Ordo eſt, licèt referas, id eſt, poteris dicere, me verſari in urbe quæ vocatur Forum Cornelii. Nunc eſt *Imola*.

6. *Vanæ tædia togæ*. Romanorum faſtidia, & contemptum litterarum.

7. Si Roma dicet, ſi petet, quandònam redibit Martialis ex Æmilia?

Reſponde. Ultima ſyllaba imperativi modi ſecundæ declinationis amat interdũ corripi, ut doce, vide, &c. Adde quod olim dicebatur reſpondo, reſpondis, ut ſervo, ſervis, lavo, lavis. Manilius teſtis eſt Lib V.

8. *Citharœdus*. Nunc enim florent & diteſcunt citharœdi, jacent poëtę. Vide Libr. I. Ep. 64 Lib. V. Ep. 52. Juvenalem etiam, Sat. 3.

IV.

Epiſtolæ commendatitiæ.

1. Vis commendari ſine me curſurus in urbem,
2. Parve liber, multis? an ſatis unus erit?
3. Unus erit (mihi crede) ſatis, cui non eris hoſpes,
4. Julius, aſſiduum nomen in ore meo.
5. Protinus hunc primi quæres in limine tecti.
6. Quos tenuit Daphnis, nunc tenet ille lares.
7. Eſt illi conjux, quæ te manibuſque, ſinuque
8. Excipiet, vel ſi pulverulentus eas.
9. Hos tu, ſeu pariter, ſive hunc, illumve priorem
10. Videris; hoc dices; Marcus avêre jubet.
11. Hoc ſatis eſt: alios commendet epiſtola; peccat
12. Qui commendandum ſe putat eſſe ſuis.

VERS. 2. *Multis?* An vis commendari multis, an uni tantùm?

3. *Hospes*. Ignotus: ignoti enim ferè sunt hospites & peregrini.

5. Recta Julium adi, & eum saluta in anteriori parte ædium quas nuper Daphnis habuit. *Illæ* verò omnium primæ occurrunt ingredientibus Romam ab Æmilia via: hanc domum vates appellat primum tectum, & in ejus limine, atrio, seu vestibulo. Julium adiri jubet.

6. *Daphnis*. Fortè dives aliquis libertus, aut alius quispiam vulgò notus.

9. *Pariter*. Ambos simul.

10. *Avêre*. Hac voce, cùm salutarent quempiam, utebantur.

11. *Alios*. Qui sunt ignoti. Tu epistolâ commendatitiâ non eges, quippè familiaris & cognitus.

V.

Marcellino gratulatur.

1. Lux tibi post Idus numeratur tertia Maïas,
2. Marcelline, tuis bis celebranda sacris:
3. Imputat æthereos ortus hæc prima parenti;
4. Libat florentes hæc tibi prima genas.
5. Magna licet dederit jucundæ munera vitæ,
6. Plus nunquam patri præstitit illa dies.

VERS. 1. 2. *Lux &c.* Dies decima sexta ante Kalendas Junias agitur, bino sacrificio â te celebranda.

Idus. Incidebant in medium ferè mensem, nempe in diem 13. præterquam mensibus Majo, Octobri, Julio & Martio, quibus incurrebant in diem 15.

3. Hæc dies tuo patri datam vitam, & auram æheriam primùm haustam recolit: natalis est tui parentis.

Imputat. Exponi potest; beneficii recolendi onus velut imponit.

4. Hac eâdem die virilem ætatem assecutus, primam barbæ lanuginem deposuisti.

Libat. Tondet, resecat: vel, Diis offert, instar primitiarum ætatis robustioris: *libare* enim in sacrificiis usurpari solet. Ejus diei, quo primùm barbam radebant insignis apud Romanos erat memoria & lætitia: hæc festa vocabantur Juvenalia: ludos, sacrificia, munera, tunc frequentabant, barbam resectam Diis consecrabant.

5. 6. Licèt illa dies munus ingens, nempe vitam, patri tuo dederit; majus est tamen quòd eadem illa filium in ætatem virilem feliciter provectum dedit.

VI.

De ſportula ſublata.

1. Centum miſelli jam valete quadrantes,
2. Anteambulonis congiarium laſſi,
3. Quos dividebat balneator elixus.
4. Quid cogitatis, ô fames amicorum?
5. Regis ſuperbi ſportulæ receſſerunt,
6. Nil ſtropharum eſt, jam ſalarium dandum eſt.

VERS. 1. 2. *Valete*...Olim dabatur clientibus cœna recta, ut Lib. II. Epiſt. 50. diximus: eam Nero in ſportulam mutaverat, hoc eſt, in cibos, qui è patroni menſa mittebantur in ſporta, ſive calatho, ad clientes in atrio expectantes: denique pro ſportula & cibis, data eſt pecunia, nempe centum quadrantes. Domitianus, antiquato Neronis edicto, revocavit cœnas rectas, & ſportulam ſuſtulit.

Centum quadrantes. Summa eſt aſſium Gallicorum ferrè 25. Bajoci Rom. 28.

2. *Anteambulonis*. Vide Ep. 16. Libri II. Ita vocabantur qui honoris causâ divitē patronum præcedentes deducebant per urbem, ante illum quaſi ambulantes.

Congiarium. Eſt vulgò munus & certa pecuniæ ſumma, quâ Imperatores donabant populum. Hic pro ſtipendio & ſalario ſumitur. Congius, menſuræ liquidorum genus eſt, continens ſextarios ſex.

3. *Balneator*. Clientes unà cum patrono lavabant, & tunc iis per balneatorem dividi ſolebat pecunia.

3. *Elixus*. Quaſi coctus calore aquarum, & vapore balnei.

4. Quid vobis jam animi eſt, ô patroni, qui eratis antea fames clientium veſtrorum, qui eos fame enecabatis. *Regis.* Neronis.

5. Non poteſtis ampliùs miſeros clientes fraudare & ludificari, adhibendi jam erunt ad cœnam rectam.

Stropharum. Stropha, στροφὴ, à verbo στρέφειν vertere, fraudem interdum & fallaciam ſignificat. Deluſi erant clientes cùm primùm iis negata eſt cœna recta: deinde cùm pro cibis data pecunia: denique ipſa pecunia differebatur, accidebatur, &c.

Salarium. Ea voce ſignificatur certa portio ciborum; maximè ſalis, qui viritim dividi olim ſolebat militibus, ac Imperatorum comitibus. Interdum ſumitur pro annona, ſtipendio & mercede: in hoc loco ſignificat cœnam rectam & liberalem, clientibus pro mercede dandam.

VII.

Amator cæcus.

1. Thaïda Quinctus amat, quam Thaïda? Thaïda luſcam:
2. Unum oculum Thaïs non habet, ille duos.

V. 2. *Ille duos.* Non habet duos oculos, planè cæcus eſt, qui vitia ejus quam amat, non videt. Cæcus eſt animo, ut Thaïs luſca eſt corpore. Elegantèr dictum & acutè.

VIII.

Poëta imperitus, & obtrectator.

1. Verſiculos in me narratur ſcribere Cinna:
2. Non ſcribit, cujus carmina nemo legit.

IX.

Decoctor à patre exheredatus.

1. Conſtituit, Philomuſe, pater tibi millia bina
2. Menſtrua, perque omnes præſtitit illa dies,
3. Luxuriã premeret cùm craſtina sẽper egeſtas,
4. Et vitiis eſſent danda diurna tuis.
5. Idem te moriens heredem ex aſſe reliquit;
6. Exheredavit te, Philomuſe, pater.

VERS. 1.2. Pater tuus tibi aſſignaverat, dum viveret, ſummam duorum millium H.S. id eſt, libras Gallicas 200. in ſingulos menſes, & ut ne plus impenderes, vetuerat: hanc ſummam in dies ſingulos diviſam, ne totam uno, vel paucis diebus abſumeres, tibi magna cum fide ſingulis diebus dedit, quoad vixit.

Millia bina. Subaudi, ſeſtertiorum. Mille ſeſtertii ſunt libræ Francicæ 100.

3. Scilicet videbat te quolibet die per luxum & gulam omnia ligurire ac dilapidare, adeo ut nihil tibi pecuniæ reſtaret in craſtinum, intelligebatque tibi dandum eſſe demenſum diurnum, & non tantum menſtruum.

Diurna. Sic vocabantur cibaria in ſingulos dies ſervis aſſignari ſolita: dicebantur etiam diaria & demenſa.

5. *Ex aſſe.* Omnium ſuorum bonorum heredem: nullâ re exceptâ. Totam hereditarem dividebant in partes duodecim, ut aſſem: & is he-

res ex asse vocabatur ad quē veniebat integra. De asse, illiusque partibus alibi dictū.

6. Idem fecit ac si te exheredasset, quia brevi omne patrimonium pessumdabis, & ad egestatem redigêris. Licet in te liberalior videatur fuisse moriens, quàm vivens, revera tamen in te crudelis fuit, qui te heredem ex asse fecerit.

X.

Cœna uncta & pinguis.

1. Unguentum (fateor) bonum dedisti
2. Convivis herè, sed nihil scidisti.
3. Res salsa est bene olere, & esurire.
4. Qui non cenat & ungitur, Fabulle,
5. Hic verè mihi mortuus videtur.

VERS. 1. *Unguentum, &c.* Ungebant corpus oleo, post balneum & ante cœnam, admixtis succis odoratis.

2. *Herè.* Pro, heri, antiqua vox. *Scidisti.* Nullum secuisti cibum, quem convivis dares: apposuisti fercula, sed ea nemo attigit.

5. *Salsa.* Inepta, ridicula, lepida.

6. *Mortuus.* Non solùm, enim ungebantur mortui, sed iis etiam apponebatur cœna, Silicernium dicta, quâ utique mortui non vescebantur: hæc postea cum iis cremabatur in rogo.

XI.

Cœna cruda.

1. Dum non vis leporê, dū non vis carpere mullū,
2. Et plus quàm patri, Nævia, parcis apro;
3. Accusas, rumpisq; coquū, tanquā omnia cruda
4. Attulerit: nunquam sic ego crudus ero.

V. 2. *Parcis.* Nolens eum dissecare, & convivis impertiri.

3. *Rumpis.* Cædis, mulctas.

4. *Crudus ero.* Dum sic epulabor, id est, dum ero jejunus, ut apud te fui, cruditate nunquam laborabo; hæc enim oritur ferè ex epularum copia, & nimio cibo, qui cōcoqui & digeri nequit. Lusus est in vocibus *cruda*, & *crudus*.

XII.

De sportula.

1. Romam petebat esuritor Tuccius,

2. Profectus ex Hiſpania:
3. Occurrit illi ſportularum fabula;
4. A ponte rediit Milvio.

V. 1. *Eſuritor.* Famelicus; paraſitus quidã & cœnipeta.

3. In ipſo Romæ ingreſſu didicit ex aliquo fortaſſe obvio, quomodo patroni miſeros *clientes* acciperent, dando illis ſportulam. Vide ſupra, Epig 6.

Fabula. Sæpe accipitur pro narratione ridicula: ſæpe pro actione miſera & tragica: ſic tragœdiæ appellantur fabulæ, Hic, pro re jocularia ſimul & acerba.

4. Tuccius in Hiſpaniam ſuam redire maluit à ponte Milvio, ibique paupertatem & famem perpeti, quàm Romæ ſportulam accipere: ac probè fecit.

4. *Ponte Milvio.* Impoſitus eſt ille pons fluvio Tiberi, & abeſt ab urbe mille paſſuũm. Nunc *Ponte mole* dicitur.

XIII.

Cerdo muaerarius.

1. Das gladiatores, ſutorum regule, cerdo;
2. Quodque tibi tribuit ſubula, ſica rapit.
3. Ebrius es: nec enim faceres id ſobrius unquam,
4. Ut velles corio ludere, cerdo, tuo:
5. Luſiſti, ſatis eſt: ſed te, mihi crede, memento
6. Nunc in pellicula, cerdo, tenere tuâ.

VERS. 1. Edis munera gladiatoria, ô cerdo, viliſſime opifex.

Cerdo. Sutor & cerdo hoc differunt, quòd ſutor faciat calceos, cerdo reficiat, ac veteres ſarciat: hinc vetera-mentarius etiam appellatur. Itaque cerdonem ironicè vocat Martialis, ſutorem regulum & principem. Gladiatores dare non erat niſi nobilium & procerum, iſte autem cerdo patria Bononienſis (ut ex Epigr. 46. infra, conſtat,) cum eſſet ditiſſimus, id auſus eſt, turpi exemplo.

2. Quod lucri facis utendo ſubula, hoc perdis gladiatores dando. Sica eſt brevis gladius, incurvus inſtar falculæ, à ſecando dictus. Thrax ſeu retiarius contra Mirmillonem ſicâ pugnabat. Vide Librum V Ep. 24. item Librum Spectaculorum, & epiſtolam Libri II.

4. Ut velles ludos dare populo tuis impenſis, & tanto ſumptu: ſumit facetè proverbium ab ipſa cerdonis arte. *Corio tuo.* Suo corio ludere, eſt

ſuo damno & periculo aliquid facere. *Hîc*, ludere, eſt ludos edere, ſpectacula publica exhibere.

6. Intra tuæ fortunæ & cõditionis limites te cõtine. Ne ultra crepidam tuam & pelliculam ſeu corium vagare. *Se in pelle ſua tenere; In propria pelle quieſcere*: Proverbium eſt ductum aut ab Æſopica rana quæ cum inflaſſet pelliculam, ut bovem æquaret, rupto corpore periit: aut ab aſino quem idem Æſopus fabulatur leonis aliquando pellem induiſſe, at, re cognitâ, pœnas temeritatis & ſtultitiæ dediſſe.

XIV.

Recitator odioſus.

1. Perfrixiſſe tuas queſta eſt præfatio fauces.
2. Cùm te excuſaris, Maxime; quid recitas?

VERS. 1. Dixiſti in tua præfatione te raucum eſſe, ob frigus collectum: accipimus excuſationem, abſtine à recitando.

Præfatio. Antequam recitarent præfabantur aliquid quo monerent auditores ea, quæ in rem judicabant eſſe.

XV.

Puer ab urſa lapidea interfectus.

1. Proxima centenis oſtenditur urſa columnis,
2. Exornant fictæ quà platanona feræ:
3. Hujus dum patulos alludens tentat hiatus
4. Pulcher Hylas, teneram merſit in ora manũ:
5. Vipera ſed cæco ſcelerata latebat in ore,
6. Vivebatque animâ deteriore fera.
7. Non ſenſit puer eſſe dolos, niſi dente recepto
8. Dum perit: ô facinus, falſa quod urſa fuit!

VERS. 1. 2. Prope Vipſanam porticum (de qua libro I. Ep. 89.) quæ centum columnis fulta eſt, in loco platanis conſito, ubi viſuntur ſtatuę multæ ferarum, eſt urſa quædam lapidea. Scaliger interpretatur hunc locum de ſtadio quod erat prope theatrum Pompeii, regione nonâ, & tẽporibus Martialis ſub Domitiano extructum fuit, quod Euſebius in Chronico vocat Hecatoſtylon. *Platanona*. Πλατανὼν eſt locus platanis conſitus.

Fictæ. Non veræ & animâ prædítæ: factæ ex argilla, aut lapide.

3. 4. Dum puer inserta in os ursæ manu, explorat ejus fauciúm altitudinem, & feram, quasi sentientem, irritat, illuditque.

Hylas. Herculis filius fuit, vel puer ipsi carus: pro quolibet puero eleganti ponitur. Hercules Hylam diu quæsivit, & flevit amissum in Argonautica expeditione.

6. Et ursa, licèt saxea, vivebat alienâ animâ, nempe viperam vivam celabat, omni ursâ crudeliorem.

7. *Dente recepto.* Venenum viperæ in dentibus est, aut in vesica tenui, ad guttur inserta, quæ cum viperæ dentibus comprimitur, emittitur virus.

8. O factum malè, quòd non vera fuerit ursa! tunc enim non inserviisset illi puer manum in os: aut ipsa puero peperciisset, ac minus habuisset feritatis quàm vipera, minus nocuisset, quam ursa hæc ficta.

XIV.

In hominem lepidum & festivum.

1. Dic, Musa, quid agat Canius meus Rufus?
2. Utrumne chartis tradit ille victuris
3. Legenda temporum acta Claudianorum?
4. An quæ Neroni falsus adstruit scriptor?
5. An æmulatur improbi jocos Phædri?
6. Lascivus elegis, an severus heroïs?
7. An in cothurnis horridus Sophocleis?
8. An otiosus in schola poëtarum
9. Lepore tinctos Attico sales narrat?
10. Hinc si recessit, porticum terit templi?
11. An spatia carpit lentus Argonautarum?
12. An delicatæ sole rursus Europæ
13. Inter tepentes post meridiem buxos
14. Sedet, ambulatve liber acribus curis?
15. Titîne thermis, an lavatur Agrippæ,
16. An impudici balneo Tigillini?
17. An rure Tulli fruitur, atque Lucani?
18. An Pollionis dulce currit ad quartum?
19. An æstuantes jam profectus ad Bajas,
20. Piger Lucrino nauculatur in stagno?
21. Vis scire quid agat Canius tuus? ridet.

VERS. 1. *Canius*. Gaditanus fuit poëta, facundiæ lenis & jucundæ, risu & jocis præcipuè deditus.

2. An scribit historiam rerum Romanarum sub Claudio Imp. gestarum. *Victuris*. In omnem posteritatem legendis. *Claudianorum*. Claudius Imperat. fuit quintus ab Julio Cæsare; Nero sextus.

4. An ea scribit & narrat ex fide & veritate, quæ falsò scriptores à Nerone gesta dixerunt? De Nerone vivo multa per adulationem aut metum falsò fuisse scripta testatur Tacitus.

5. An aliquid componit ad imitationem Phædri, & ejus jocorum? *Phædri*. Fuit is Tiberii libertus, qui Æsopi fabulas tersissimis senariis reddidit. Improbus vocatur, hoc est, lepidus & festivus. Fuit & alius Phædrus, Epicureus, de quo sæpe Cicero meminit.

6. Utrum res amatorias elegiaco carmine prosequitur, an heroïcas gravi & tragico? *Elegis*. Elegia est carmen versibus imparibus constans. usurpata vulgò ad res tristes canendas, sæpe ad ludicras. *Herois*. Subaudi, versibus: ab herous, heroa, heroum; pro, heroïcus.

7. *Cothurnis*. Sunt cothurni calceamenta grandiora, quibus tragici actores utebãtur ad majestatem & proceritatem. Sophocles Atheniensis, poëta græcus tragicus insignis fuit, cujus extant tragœdiæ. Floruit circa annum mundi 3574 Cum Æschylo, poëta item tragico certavit, eumque sæpe vicit, ac duodeviginti palmis clarus, ultima demum sibilatus est ut gaudio victus obierit. *Horridus*. Acer, vehemens, qualis Sophocles.

8. An otiosus in poëtarum corona recitat versus festivos? Ep. 60. Lib. I.

9. *Attico*. Atheniensium laudatur elegantia, & urbanitas.

10. *Templi*. Vel Isidis, vel alterius, de quo Libro II. Epig. 12.

11. An ambulat in porticu Argonautarum lentus? Lege idem epigramma 12. Lib. II. ubi actum etiam de voce, *Spatio*, de *Europa*, &c.

12. Ordo est. An sedet inter Europę delicatę buxos sole tepentes. Erat propè porticum Europæ, silvula è buxo. *Thermis*. Vide Lib. II. Ep. 39. De Agrippa dictum Lib I. Ep. 89. & alibi.

17. An rusticatur in villa duorum fratrum Tulli & Lucani? De utroque meminit vates Lib. I. Ep. 32.

18. An currit ad amœnam villam Pollionis positam quarto ab urbe lapide? *Ad quartum* Subaudi, milliare, vel lapidem: singula passuum ab urbe millia [illegible], notabant in lapidibus positis in via publica.

Bajas. Vide Lib. I. Ep. 51. de Lucrino lacu dictum eodem libro, Ep. 54.

20. *Naucularetur*. Vel, naviclatur, pro naviculatur, id est, navigat.

XVII.

Servus crudelis domini ultor pius.

1. Proſcriptum famulus ſervavit fronte notatus:
2. Non fuit hæc domini vita, ſed invidia.

VERS. 1. *Proſcriptum.* Dicebantur proſcripti, quorum vita & caput venale proponebatur in tabula, certo aſcripto pretio, ſi quis eos interemiſſet. Talis fuit is de quo agitur in hoc epigrammate, cui nomen, Antius Reſtio. Ille à Triumviris proſcriptus anno U. C. 710. fugit, uno ſervo fugæ comite & conſcio, quem paulò ante per ſummam crudelitatem litteris in fronte inuſtis notaverat: quam ignominiæ notam & pœnam imponebant vulgò domini ſervis nequam & fugitivis Supervenientibus militibus cùm diutius occultari Antius non poſſet, ſervus rogum extruxit, & hominem quemdam ignotum, à ſe comprehenſum, occiſumque, in rogum injecit, quærentibuſque percuſſoribus ubi eſſet Antius; rogum oſtentans, ibi, inquit, pœnas ſuæ in me crudelitatis luit. Præſens ſpectaculum & præterita heri culpa fidem fecit, ita ſervatus eſt Antius. Val. Max. Lib. 6. c. 8. Macrob. 1. Satur. cap 11.

Notatus. Vide L. II Ep 26.

2. Non tam cenſendus eſt ſervus vitam domino reddidiſſe, quàm invidiam illi conflaviſſe: non tam ſervatus eſt à ſervo ad vitam, quàm ad invidiam & odium omnium, qui meritò indignati ſunt quod Antius tam indignè tractaſſet ſervum, à quo poſtea ſervatus tam amanter fuiſſet. Ita illum gravius eſt ultus vitâ ſervandâ, quàm ulciſci potuiſſet eripiendâ. *Invidia* Sumitur ea ſæpe vox pro aliorum offenſione & indignatione.

XVIII.

Helluo in deſperationem adductus.

1. Dederas, Apici, bis trecenties ventri,
2. Et adhuc ſupererat centies tibi laxum.
3. Hoc tu gravatus ut famem & ſitim ferre,
4. Summa venenum potione duxiſti.
5. Nihil eſt, Apici, tibi guloſius factum.

VERS. 1. *Dederas, &c.* Apicius cõſumpſerat comeſſationibus bis trecenties, ſive ſexcenties centena ſeſtertiorum millia: ſunt Francici nũmi ſeu libræ 6000000. ſupererat adhuc illi centies, nempè libræ 1000000. ſcutatorum

Roman. vicies centena millia; cum ducentis quinquaginta millibus. *Laxum*. Id est, integrum, plenum. Legendum putat Meursius, *Ter trecenties*, quia Seneca testatur Apicium hausisse sestertiûm nongenties comessationibus.

3. Tu gravatus hoc ferre, ut famem & sitim: id est non minus grave onus id putans, quàm famem & sitim, venenum hausisti. Legitur etiam: *Hoc tu gravatus, ne famem & sitim ferres*.

Apici. Apicius, alpha heluonum; vixit Tiberio Imperatore. Abiit nomen ejus in proverbium: ab eo enim gulosi dicti sunt Apicii, aut Apiciani.

4 *Summa*. Ultima, post illam enim moriturus erat.

Duxisti. Hausisti: legitur etiam, *Perduxti*, pro, perduxisti, hoc est, ebibisti, exhausisti.

5. Numquam ullo tuo facto clariùs ostendisti, quàm esses gulosus. Præclarè Seneca Consolatione ad Helviam n. 10. *Superfuturum sibi sestertium centies computavit, & velut in ultima fame victurus, si sestertio centies vixisset, veneno vitam finivit. Quanta luxuria est, cui sestertium centies egestas fuit!*

XIX.

Mensa à pedibus posita.

1. Omnia cùm retrò pueris opsonia tradas,
2. Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

VERS. 1. Cùm tradas servis tuis, qui post tergum sunt, & ad tuos pedes retrò stant, omnes cibos, ut eos serves scilicet, ac nihil relinquas convivis; cur nõ mensam à tergo accumbentium ponis? Licèt à fronte eam ponas, non tamen magis utilis nunc est, quàm si à tergo sit: commodiùs etiam ex ea auferrent cibos tui servi. Servi quidam vocabantur. Ad pedes, qui ad dominorum cœnantium pedes stabant, eorumque soleas servabant.

Opsonia. Cibi omnes, præter panem, ita vocantur, ab ὀψάω, coquo.

XX.

In rhetorem frigidum.

1. Si temperari balneum cupis fervens,
2. Faustine, quod vix Julianus intraret;
3. Roga, lavetur, rhetorem Sabinejum:
4. Neronianas hic refrigerat thermas.

VERS. 2. *Julianus*. Aliquis Fauſtino notus, qui calentibus aquis lavari conſueverat. Si cupis igitur balneum calidiſſimum temperare, roga Sabinejum ut in eo lavetur, eſt rhetor adeo frigidus, ut quaſcumque Thermas refrigerare queat, etiam Neronianas. Erant iſtæ percalidæ. Legeſis Lib. II. Ep. 39. De Thermis, vide Lib. Spectac. Epig. 2.

XXI.

Amicus ſæpe ad cœnam vocatus.

1. Numquã me revocas, venias cùm ſæpe vocatus:
2. Ignoſco, nullum ſi modò, Galle, vocas.
3. Invitas alios: vitium eſt utriuſque; quod? inquis:
4. Et mihi cor non eſt; nec tibi, Galle, pudor.

V. 1. *Revocas*. Viciſſim ad cœnam vocas, à me ſæpius invitatus.

3. *Utriuſque*; Et meum, & tuum.

4. Nec deberem te, ſi ſaperem, vocare; & pudere te deberet toties venire. Facio ſtultè, qui te vocem tam facilè: facis impudenter, qui me non revoces.

XXII.

Obſcena colloquia.

1. Auriculam Mario graviter miraris olere:
2. Tu facis hoc; garris, Neſtor, in auriculam.

VERS. 2. *Facis hoc*. In cauſa es, cur oleat illi: graviter auricula: quia dum illi in aurem garris, (quid ſit in aurem garrire, vide Lib. I. Ep. 74.) affias hanc illi ab impura tua anima graveolentiam. Vel: turpia clam verba inſurras: hinc ille fœtor.

XXIII.

In ſervum equitem factum.

1. Has cum gemina compede dedicat catenas,
2. Saturne, tibi Zoïlus, annulos priores.

VERS. 1. *Dedicat*. Solebãt ſervi libertate donati ſuas catenas conſecrare Saturno, eò quòd Saturnus olim à Jove in carcerem detruſus, ut narrant fabulæ, fuiſſet. Eam ob rem Saturnalibus feſtis, ſervi dominabantur, ſervie-

bant heri. Fingit igitur Zoïlum, qui eques erat factus, & nobilem se credi cupiebat, catenas suas Saturno dedicare.

2. *Annulos priores*. Olim ferreos gerebat in pedibus: (annuli sunt catenarum partes) nunc aureos in digitis gerit eques lautus.

Est autem carmen è Sotadico genere, de quo Lib. II. Ep. 62. à Phaleucio carmine, seu Hendecasyllabo in eo tantùm discrepans, quòd ante dactylum, qui mediam versiculi partem obtinet, habeat anapæstum: ita constat 14. syllabis, quæ sex pedes efficiunt.

XXIV.

In clientem egenum.

1. Sportula nulla datur; gratis conviva recumbis,
2. Dic mihi, quid Romæ, Gargiliane, facis?
3. Unde tibi togula est, & fuscæ pensio cellæ?
4. Unde datur quadrans? unde vir es Chiones?
5. Cum ratione licèt dicas te vivere summâ:
6. Quòd vivis, nulla cum ratione facis.

VERS. 1. Domitianus rectas cœnas restituit, (supra Epig. 6. & Lib II. Ep. 50.) nihil datur jam pecuniæ cl. ẽtibus: quomodo poteris jam Romæ vivere? quippe nullam artem calles, unde tibi compares togam, solvas pensionem domûs tenebricosæ, & tugurioli tui, aliquid des uxori tuæ. Ad hæc omnia præstanda utebantur clientes centum illis quadrantibus, de quibus Ep. 6.

Gratis. Quia non accipis centum quadrantes. Adde quod nonnihil præterea pecuniæ dabatur clientibus ad patroni mensam sæpe honoris causâ sic accumbentibus, ut ex ea nihil attingerent.

4. *Quadrans*. Quartam assis partem solvebant, qui balneo utebantur: eratque statum & vulgare pretium.

Chiones. Aut uxor Gargiliani erat, aut meretrix.

5. Licèt dicas te summa cum rarione, sapientia, parsimonia & moderatione vivere; tamen nulla est ratio & causa cur vivas: imò sunt multę rationes cur optes mori, & vitam insuavem relinquere: cur possis ac velis fame & egestate perire.

XXV.

In divitem arrogantem.

1. Sunt tibi (confiteor) diffusi jugera campi,
2. Urbanique tenent prædia multa Lares:

3. Et ſervit dominæ numeroſus debitor arcæ,
4. Suſtentátque tuas aurea menſa dapes:
5. Faſtidire tamen noli, Rufine, minores;
6. Plus habuit Didymus, plus Philomelus habet.

VERS. 2. Et domus tua urbana occupat multa ædificia: poſſides ampliſſimas ædes, quarum ſpatium par eſt multis latifundiis. Lares ſunt Dii domeſtici, cujuſque domus proprii, accipiuntur pro ipſa domo.

Prædia. Prædium urbanum, eſt ædificium quodlibet in urbe: prędium ruſticum, continet agrum ædificio adjunctum.

3. Multis credidiſti nummos, multos habes qui tibi debeant. Dominam vocat arcam, id eſt, plenam & locupletem; vel debitoribus quaſi imperitantem: nihil eſt enim miſero debitote ſubjectius, nihil magis ſervile.

5. *Minores faſtidire*. Egentiores contemnere.

6. *Didymus*. Homo turpis & nequam, qui ad magnas opes evaſit, ut Philomelus, quem citharœdum aut cantorem fuiſſe ajunt. Non eſt magnum ea poſſidere, quibus iſti abundarunt.

XXVI.

Piſces affabrè ſculpti.

1. Artis Phidiacæ toreuma clarum.
2. Piſces adſpicis: adde aquam, natabunt.

VERS. 1. En piſces è ligno facti; ita ſunt bene ſculpti, ut ſi addas aquam, nataturi videantur. *Phidiacæ* Phidias Athenienſis pictor & fictor egregius vixit anno U.C. 300. Inſignis etiam fuit toreuticâ, id eſt, cęlādi arte. Τορέυω, torno, ſculpo: hinc toreuma, opus cælatum.

XXVII.

Amicus emeritus.

1. Quod novus & nuper factus tibi pręſtat amicus:
2. Hoc præſtare jubes me, Fabiane, tibi.
3. Horridus ut primo ſemper te manè ſalutem;
4. Per mediúmque trahat me tua ſella lutum:
5. Laſſus ut in thermas decimâ, vel ſerius, horâ
6. Te ſequar Agrippæ, cùm laver ipſe Titi.
7. Hoc per triginta merui, Fabiane, Decembres,

8. Ut ſim tiro tuæ ſemper amicitiæ?
9. Hoc merui, Fabiane, togâ, tritâque, meâque,
10. Ut nondum credas me meruiſſe rudem?

VERS. 1.2. Petis à me officia eadem quæ ab recentibus & tironibus amicis præſtari ſolent.

3. *Horridus*. Rigens frigore.

4. *Sella*. Lectica, cathedra geſtatoria. Iſti anteambulones & comites divitium, eos in lecticis geſtatos per medium lutum ſequi cogebantur. De thermis, ſupra Ep. 20.

5. *Decima*. Altera ante ſolis occaſum: nempe cum eſt cœnandum. Vide Libro I. Ep. 89. & lib. IV. Ep. 7.

6. Cùm ipſe in Titi balneis longo intervallo diſſitis laver; quia ſcilicet non pateris, præ arrogantia, ut Agrippæ balneis tecum utar. De Tito & Thermis, diximus Libro Spectac. Ep. 2. de Agrippa, Lib. I. Ep. 89.

9. *Trita*. Quam detrivi & conſumpſi, dum utor illâ in honorem tuum.

Mea. Quippe qui nullam à te acceperim.

10. *Rudem*. Me eſſe emeritum, me miſſionem ab his laboribus eſſe promeritum: id eſt, dignum eſſe qui à te ut amicus, ſolvar tot oneribus; non iis, ut ſervus, aut primùm amicitiam tuam captans, obruar.

Rudis. Erat virga ſcabra & impolita, quæ gladiatoribus emeritis, aut laudem aliquâ inſignem præclaro quopiam facinore adeptis dabatur, honoris inſigne, & teſtis datæ vacationis, miſſioniſque ab arena. Conſule Lib. Spectac. Ep. 27.

XXVIII.

Ira quæſtuoſa.

1. Iraſci tantum felices noſtis amici.
2. Non bellè facitis: ſed juvat hoc facere.

VERS. 1. *Felices*. Divites: quo ſenſu vox ea, ut *beatus*, ſæpiiſſimè uſurpatur.

2. *Sed juvat*. Id eſt, utile hoc vobis eſt: quæſtum ex ira facitis ad lucrum. Quia dum fingitis vos eſſe iratos, amici nihil à vobis petunt, & in lucro ponunt quòd vos habeant placatos, nihil audent à vobis aliud petere. *O diſſe quám donare vilius conſtat*, lib. XII. Ep. 13. ſimulatis iram, ne largiri aliquid amicis pauperibus cogamini.

XXIX.

Virtus & litteræ neglectæ.

1. Quæ te cauſa trahit, vel quæ fiducia Romam.

2. Sexte? quid aut ſperas, aut petis inde? refer
3. Cauſas, inquis, agam Cicerone diſertiùs ipſo,
4. Atque erit in triplici par mihi nemo foro.
5. Egit Ateſtinus cauſas, & Cajus; utrumque
6. Noras: ſed neutri penſio tota fuit.
7. Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis;
8. Audieris, dices eſſe Maronis opus.
9. Inſanis: omnes gelidis quicunque lacernis
10. Sunt ibi; Naſones, Virgiliòſque vides.
11. Atria magna colam: vix tres, aut quatuor iſta
12. Res aluit; pallet cetera turba fame.
13. Quid faciã? ſuade: nam certũ eſt vivere Romę.
14. Si bonus es, caſu vivere, Sexte, potes.

VERS. 1. *Trahit*. Fingit aliquem eruditum, magna ſpe rei faciendæ, Romam venire.

Refer. Doce.

4. *In triplici foro*. De tribus illis præcipuis foris diximus Lib. I. Ep. 64.

5. *Ateſtinus*, *Cajus*. Duo celebres cauſidici, at egentes; ita ut totam domunculæ ſuæ penſionem ſolvere nequiverint.

7. Si nihil faciam lucri orandis cauſis, condam carmina.

8. *Audieris*. Ubi meæ carmina ſemel audieris.

9. 10. Deſipis; en iſti omnes poëtæ quos horrere frigore in detritis veſtibus vides, totidem ſunt Ovidii & Virgilii.

11. *Colam*. Cliens ero divitum patronorum.

14. *Caſu*. Si vir es probus, fortè reperies unde vivas Romæ: fortè etiam fame peribis, idque certius & veroſimilius eſt. Vide Juvenalem à nobis illuſtratum, Sat. 3.

XXX.

Dives malè liberalis.

1. Mutua quòd nobis ter quinquagena dediſti
2. Ex opibus tantis, quas gravis arca premit:
3. Eſſe tibi magnus, Theleſine, videris amicus;
4. Tu magnus, quòd das? imò ego, quod recipis.

VERS. 1. *Ter quinquagena*. Sefertia 150. id eſt, libras Franc. 10000.

2. *Premit*. Stipatas vix capit.

4. Túne es liberalis & ma-

gnificus quod mutuam hanc mihi ſummam dones? Imò puſillus & parcus es, qui, cùm dives ſis, pauperi mutuum dare non erubeſcas, cui par erat te donare gratis. Ego magni animi ſum, qui, licèt pauper, mutuum tibi ſolvo.

XXXI.

Lacerta cælata.

1. Inſerta phialæ Mentoris manu ducta
2. Lacerta vivit, & timetur argentum.

Vers. 1. Cælata in ſuperficie ampullæ argenteæ lacerta ita eſt affabrè expreſſa, ut vivere videatur & timeatur, licèt argentea, & expers animæ ſit.

Mentoris. Cælatoris Græci laudatiſſimi.

XXXII.

In mulierem fucatam.

1. Ceruſſa rugas oris quod condere tentas,
2. Polla, tibi frontem, non mihi labra linis.
3. Simpliciter pateat vitium fortaſſe puſillum;
4. Quod tegitur, majus creditur eſſe malum.

Vers. 2. *Non mihi, &c.* Labra linere, os ſublinere alicui, eſt eum decipere: ducta locutio à ridiculo quodam ludi genere, in quo dormientibus ora pinguntur colore aliquo, vel fuligine.

3. Ceruſſam diximus eſſe fuci candidi genus. Satiùs eſt ut candide ac ſine tergiverſatione vitium & deformitas, quæ fortaſſe parva eſt, pateat.

4. *Majus.* Suſpicionem facis te eſſe deformiorem, magis anum, quàm ſis reipſa.

XXXIII.

Senex fucatus.

1. Mentiris juvenem tinctis, Lentine, capillis;
2. Tam ſubitò corvus, qui modò cycnus eras.
3. Non omnes fallis, ſcit te Proſerpina canum:
4. Perſonam capiti detrahet illa tuo.

V. 1. 2. *Tinctis.* Nigro pigmento infectis: unde appareas tam niger quàm eſt corvus: licèt, præ ſenio, tam ſis canus, quàm cygnus.

3. *Proſerpina.* Cui debentur omnes mortui, quæ illorũ annos probè novit. *Perſonam.* Larvam: fictam juvenis imaginem, pigmenta, &c.

XXXIV.

Nimis poëta.

1. Occurrit tibi nemo quòd libenter,
2. Quòd quacunque venis, fuga eſt, & ingens
3. Circa te, Ligurine, ſolitudo;
4. Quid ſit ſcire cupis? nimis poëta es:
5. Hoc valde vitium periculoſum eſt.
6. Non tigris catulis citata raptis,
7. Non dipſas medio peruſta ſole,
8. Nec ſic ſcorpius improbus timetur.
9. Nam tantos, rogo, quis ferat labores?
10. Et ſtanti legis, & legis ſedenti:
11. In thermas fugio, ſonas ad aurem,
12. Piſcinam peto, non licet natare;
13. Ad cœnam propero, tenes euntem;
14. Ad cœnam venio, fugas ſedentem;
15. Laſſus dormio, ſuſcitas jacentem.
16. Vis, quantum facias mali, videre?
17. Vir juſtus, probus, innocens timeris.

VERS. 7. *Dipſas*. Genus eſt ſerpentis peſtiferi, quo qui percuſſus eſt, ſiti graviſſimâ vexatur, ac tãdem enecatur. Nomen habet à græco δίψα, ſitis. Frequens eſt in Africa. *Peruſta ſole*. Cùm apricatur ad meridianum ſolem.

9. Quis poſſit perferre moleſtiam & laborem audiendi te recitantem ubique tua carmina?

12. *Piſcinam*. In piſcinis natabant aliquando, & corpus lavabant.

14. *Sedentem*. Menſæ accumbentem: nam ad menſam interdum ſedebant. Legunt aliqui, *edentem*.

XXXV.

Recitator odioſus.

1. Fugerit an menſas Phœbus, cœnamq; Thyeſtę,
2. Ignoro: fugimus nos, Ligurine, tuam:
3. Illa quidẽ lauta eſt, dapibúſq; inſtructa ſuperbis;
4. Sed nihil omnino, te recitante, placet.
5. Nolo mihi ponas rhombũ, nullùmve bilibrem;
6. Nec volo boletos, oſtrea nolo: tace.

VERS. 1. *Thyeſtæ*. Thyeſtes & Atreus Pelopis erant filii: ille fratris uxorem temeravit: hic filios Thyeſtæ fratris cæſos appoſuit patri epulandos, quo ſpectaculo territum ſolem ajunt fugiſſe.

5. *Rhombum, mullum*. Pisces exquiſitos. *Bilibrem*. Cujus pondus ſit librarum duarum.

6. *Boletos*. Fungos delicatos. Lib. I. Ep. 21.

Tace. Hoc tantùm volo, ut taceas, ut nihil recites.

XXXVI.

Quid ab amicis exigendum.

1. Exigis à nobis operam ſine fine togatam:
2. Non eo; libertum ſed tibi mitto meum.
3. Non eſt, inquis, idem: multò plus eſſe probabo;
4. Vix ego lecticam ſubſequar, ille feret.
5. In turbam incideris, cunctos umbone repellet;
6. Invalidum eſt nobis, ingenuumque latus.
7. Quidlibet in cauſis narraveris; ipſe tacebo:
8. At tibi tergeminum mugiet ille ſophos.
9. Lis erit: ingenti faciet convicia voce:
10. Eſſe pudor vetuit fortia verba mihi.
11. Ergo nihil nobis, inquis, præſtabis amicus?
12. Quidquid libertus; Candide, non poterit.

VERS. 1. Exigis à me officia omnia quæ à clientibus toga uti ſolitis, exhibentur, v.g. ut te comiter per urbem, veniam ſalutatum manè, &c.

2. Non poſſum ire ipſe, ſed mitto tibi libertum meum.

5. *Umbone*. Cubito. Proprièe umbo eſt pars eminens in medio clypeo, ſæpe rotunda, interdum acutior, quale eſt os cubiti.

6. *Ingenuum*. Homines ingenui & mollius educati, non ſunt ita robuſti, non ita impudentes ut pulſare obvios audeant.

7. *In cauſis*. In agendis cauſis in foro.

8. *Mugiet*. Applaudet tibi & acclamabit voce tanta, ut mugitus dici poſſit.

Tergeminum. Triplex, id eſt, magnum: qua in ſignificatione numerus ternarius ſæpe uſurpatur: de voce, Sophos, vide Lib I. Ep. 4.

9. Ingeret affatim adverſariis tuis convicia & opprobria.

10. *Fortia*. Acerba, atrocia, contumelioſa.

12. *Quidquid, &c.* Præſtabo liberalis amici officia & ingenui; non ſervilia, & liberti.

XXXVII.

Villa inops.

1. Capena grandi porta qua pluit guttâ,
2. Phrygiùmque matris Almo quà lavat ferrum,
3. Horatiorum quà viret ſacer campus,
4. Et quà puſilli fervet Herculis fanum,
5. Fauſtinæ, plenâ Baſſus ibat in rheda,
6. Omnes beati copias trahens ruris.
7. Illîc videres frutice nobili caules,
8. Et utrumque porrum, ſeſſileſque lactucas,
9. Pigròque ventri non inutiles betas:
10. Illîc coronam pinguibus gravem turdis,
11. Leporémque læſum Gallici canis dente,
12. Nondumque victâ lacteum fabâ porcum.
13. Nec feriatus ibat ante carrucam,
14. Sed tuta fœno curſor ova portabat.
15. Urbem petebat Baſſus? imò rus ibat.

VERS. 1. *Capena*. Quà itur Capuam urbem nobiliſſimam Campaniæ in Italia, *Capua*. Erant prope illam portam aquæductus unde guttæ grandes depluebant.

2. *Almo*. Fluvius Thuſcię nunc vulgò dictus *Aquataccio*, per Appiam viam, quæ à porta Capena incipiebat, fluens: in eo Galli, ſacerdotes Cybeles, quæ Mater, ſeu mater Deorũ vulgò appellabatur, cultros & alia ſacrorum inſtrumenta ſolebant abluere. Sententia igitur eſt: In ea parte viæ Appiæ, quam Almo alluit, in quo ſacerdotes Cybeles lavant cultros in ſacrificiis Matris Deûm adhiberi ſolitos.

3. *Horatiorum*. Extra portam Capenam erat ager, ubi ab Horatiis pugnatum olim fuiſſe ajebant: ibi viſebantur eorum ſepulcra: agros autem ſepulcris addictos, ſacros fuiſſe diximus Lib. I. Ep. 96. Horatiorum longa hiſtoria: Florum conſule, Libro I cap. 3.

4. *Herculis*. In eadem Appia via erat ædicula Herculi ſacra. Puſillum Herculem fortaſſe adulatoriè vocat, in gratiam Domitiani, qui ſe Herculi comparabat, & quẽ vates noſter majorem Herculem ſæpe appellat.

Fervet. Celebratur adeuntium multitudine.

6. Omnes fructus, quibus abundare villa fertilis ac dives ſolet.

7. *Illic*. In rheda Baſſi. *Frutice*. Caudice, ſtolone.

8. *Utrumque*. Sectivum & capitatum. *Seſſiles*. Humiles, capitatas.

9. *Pigro*. Duro, ſtricto, quem cient nimirum ac ſolvunt.

10. *Coronam*. Vimen in orbem nexum, ex quo pendebant turdi.

11. *Gallici*. Velociores erant ceteris Gallici canes, & leporibus captandis idonei.

12. Et porcum lactentem, qui nondum vicit, ſive fregit dente fabas, utpote duriores.

13. Nec famulus vacuus & ſine onere, currebat ante rhedam, ſed ova portabat in fœno poſita.

15. Quis non arbitraretur Baſſum è villa in urbem venire, his onuſtum rebus? atqui ibat in villam, ita videlicet inopem, ut in eam omnia eſſent importanda, quæ in urbem ex illa deferri debuiſſent.

XXXVIII.

In ædificatorem.

1. Pauperis extruxit cellam, ſed vendidit Ollus
2. Prædia: nunc cellam pauperis Ollus habet.

Solebant divites in ampla & ornata domo, tenues aliquas cellulas, conclavia anguſta ædificare, ubi parcè ac ſobriè veſcebantur, & amicos tenujores excipiebant: hunc locum vocabant Diætam, ſive Cellam pauperis. Talem cellam iſte Ollus extruxit cum domo lautiſſima: ſed abſumptis ædificando fortunis, prædia & fortè ſplendidam illam domum vendere coactus eſt, ac ſolam ſibi pauperis cellam reſervare.

XXXIX.

Pocula optima.

1. Vejentana mihi miſces, ut Maſſica potas.
2. Olfacere hæc malo pocula, quàm bibere.

VERS. 2. *Olfacere*. Pocula odorata è ligno beneolenti, ſæpe floribus ornata, in menſis ponebant: ait igitur Martialis malle ſe odorari hæc pocula, quàm bibere vinum peſſimum in iis contentum: & naſum paſcere, quàm lædere ſtomachum. De Vejentano vino & Maſſico ſæpe facta mentio, præſertim Ep. 25. Lib. I.

XL.

Moleſtus recitator.

1. Hęc tibi, non alia, eſt ad cœnam cauſa vocandi,

2. Verſiculos recites ut, Ligurine, tuos.
3. Depoſui ſoleas; affertur protinus ingens
4. Inter lactucas oxygarùmque liber.
5. Alter perlegitur, dum fercula prima morantur:
6. Tertius eſt, nec adhuc menſa ſecunda venit.
7. Et quartum recitas, & quintum denique librum.
8. Putidus eſt, toties ſi mihi ponis aprum.
9. Quòd ſi non ſcombris ſcelerata poëmata donas;
10. Cœnabis ſolus jam, Ligurine, domi.

VERS 3. *Soleas.* Neveſtem ſtragulam, lectóſque inquinarent convivæ, ſoleas & calceos deponebant. Vide Ep. 26. Lib. II.

4. *Oxygarum.* Condimenti genus è garo & aceto confectum: Eſt garum ſuccus quidam, ſeu muria, è piſciculorum inteſtinis. Gloſſę veteres ὀξύγαρον acetarium, vocant. Inchoabant porro cœnam à lactucis & heluellis, quæ lubricant ventrem.

6. *Menſa ſecunda.* Pars cęnæ poſtrema, in qua bellaria apponebantur & fructus.

8. Putidus mihi & ingratus foret aper, licèt exquiſitiſſimum ſit ferculum, ſi toties mihi apponeretur, quoties tu peſſimum librum recitas.

9. *Scombris.* Piſciculi ſunt qui chartis ineptis involvuntur. Vide 2. Epigr. hujus Libri.

XLI.

Incendium utile.

1. Empta domus fuerat tibi, Tongiliane, ducentis:
2. Abſtulit hanc nimiùm caſus in urbe frequẽs.
3. Collatum eſt decies: rogo, non pŏtes ipſe videri
4. Incendiſſe tuam, Tongiliane, domum?

VERS. 1. *Ducentis.* Millibus ſeſtertiûm, hoc eſt, libris Francicis 20000.

2. *Caſus.* Incendium.

3. *Collatum.* Collectum & contributum tibi ab amicis vicem tuam dolentibus, ut reparares incenſam domum.

Decies. Subaudi, ut antea monuimus, centena millia ſeſtertiûm, nempè libræ Turon. 1000000. & Rom. ſcutatorum ducenta vigintiquinque millia.

XLII.

Odor adſcitus.

1. Quod quacũq; venis; Coſmũ migrare putamus,

2. Et fluere excusso cinnama fusa vitro.
3. Nolo peregrinis placeas tibi, Gellia, nugis;
4. Scis, puto, posse meum sic bene olere canem.

VERS. 1. 2. Quod quacumque iter facis, tam suavem odorem spargis, ut videatur Cosmus ille celebris unguentarius incedere cum sua tota officina & è phialis vitreis effusa fluere aromata videantur. *Cinnama*. Cinnamum, seu cinnamomum frutex odoratus, ex Asia devehebatur: eo condiebatur aqua odoris suavissimi.

3. *Peregrinis nugis*. Odoribus alienis, & longè petitis.

XLIII.

Ravennæ cisterna.

1. Sit cisterna mihi, quàm vinea, malo Ravennæ:
2. Cùm possim multò vendere pluris aquam.

VERS. 1. *Cisterna*. Locus est ubi aqua pluvialis colleeta servatur. *Ravennæ*. Ravenna, *Ravenna*, alias Æmiliæ, nunc Romandiolæ caput, oppidum est Italiæ maritimum, in intimo sinu Adriatico. Ibi magna est dulcis aquæ penuria, magna vini copia. Lege sequens epigram.
ma.

XLIV.

Caupo liberalis.

1. Callidus imposuit nuper mihi caupo Ravennæ:
2. Cùm peterem mixtum, vendidit ille merum.

VERS. 1. *Imposuit*. Me decepit.

2. *Mixtum*. Temperatum aquâ vinum. *Merum*. Aquâ non mixtum: carior enim est aquâ Ravennæ, quàm vinum; propter aquæ dulcis penuriam: itaque vinum merum vilius est, quàm aquâ dilutum. Ludit in paradoxo.

XLV.

Villa dives.

1. Baïana nostri villa, Basse, Faustini
2. Non otiosis ordinata myrtetis,
3. Viduaque platano, tonsilique buxeto
4. Ingrata lati spatia detinet campi:

5. Sed

5. Sed rure vero, barbaróque lætatur.
6. Hîc farta premitur angulo Ceres omni,
7. Et multa fragrat teſta ſenibus autumnis:
8. Hîc poſt Novembres, imminente jam brumâ
9. Seras putator horridus refert uvas.
10. Truces in alta valle mugiunt tauri,
11. Vitulúſque inermi fronte prurit in pugnam.
12. Vagatur omnis turba ſordidæ cortis,
13. Argutus anſer, gemmeique pavones,
14. Noménque debet quæ rubentibus pennis;
15. Et picta perdix, Numidicæque guttatæ,
16. Et impiorum Phaſiana Colchorum;
17. Sonántque turres plauſibus columbarum.
18. Gemit hinc palumbus, inde cereus turtur:
19. Avidi ſequuntur villicæ ſinum porci,
20. Matrémque plenam mollis agnus expectat,
21. Cingunt ſerenum lactei focum vernæ,
22. Et larga feſtos lucet ad Lares ſilva.
23. Non ſegnis albo pallet otio caupo,
24. Nec perdit oleum lubricus palæſtrita;
25. Sed tendit avidis rete ſubdolum turdis,
26. Tremulâve captum lineâ trahit piſcem,
27. Aut impeditam caſſibus refert damam.
28. Exercet hilares facilis hortus urbanos,
29. Et pædagogo non jubente laſcivi
30. Parêre gaudent villico capillati:
31. Et delicatus opere fruitur eunuchus.
32. Nec venit inanis ruſticus ſalutator,
33. Fert ille ceris cana cum ſuis mella,
34. Metámque lactis Saſſinate de ſilva:
35. Somniculoſos ille porrigit glires;
36. Hic vagientem matris hiſpidæ fœtum,
37. Alius coactos non amare capones:
38. Et dona matrum vimineo ferunt texto
39. Grandes proborum virgines colonorum.
40. Facto vocatur lætus opere vicinus;

41. Nec avara ſervat craſtinas dapes menſa:
42. Veſcuntur omnes, ebriòque non novit
43. Satur miniſter invidere convivæ.
44. At tu ſub urbe poſſides famem mundam,
45. Et turre ab alta proſpicis meras laurus,
46. Furem Priapo non timente ſecurus:
47. Et vinitorem farre paſcis urbano,
48. Pictámque portas otioſus ad villam
49. Olus, ova, pullos, poma, caſeum, muſtum.
50. Rus hoc vocari debet, an domus longè?

VERS. 1. *Baïana*. De Baiis vide Lib. I. Ep. 51. 54. & aliàs paſſim.

2. *Otioſis*. Sterilibus. Non eſt plena myrtis ordine certo digeſtis: v. g. in quincuncem. Myrtetum, locus eſt myrtis conſitus.

3. *Vidua*. Sterili; hoc eſt, quæ vitibus non maritatur, ut ulmus, populus, &c.

Tonſili. Romani tondebant ita buxum ut varias animalium figuras referret.

4. *Ingrata*. Infœcunda, quæ nihil domino reddunt, more ingratorum hominum.

5. *Vero*. Rus verum illud eſt, quod ad fructus percipiendos colitur, ubi non ſunt hortenſes tantùm delicię, &c. *Barbaro*. Ruſtico, inculto, at frugifero.

6. 7. In hac villa frumentum omnibus in angulis ſtipatur, & conditum vinum vetus à multis autumnis ac in teſtis ſervatum, fragrat.

9. *Putator*. Vinitor, qui vitem amputat, reportat domum uvas quæ poſt factam vindemiam relictę fuerant in palmitibus, vel negligentiâ colligentium, vel ut matureſcerent. *Horridus*. Pannoſus, frigens.

11. Nondum cornibus armata fronte prælia deſtinat.

12. *Turba cortis*. Gallinæ, anſeres, &c.

13. *Argutus*. Semper ſtrepitans & clangens.

Gemmei. Gemmantibus caudis nitentes.

14. Et avis phœnicopterus: ſic dicta nimirum à pennis purpureis: φοίνιξ purpura, πτέρον ala.

15. *Picta*. Ob pennas maculoſas & varias. *Numidicæ*. Subaudi, Gallinæ. Numidia pars eſt Africæ: hinc illæ deportabantur. *Guttatæ*. Maculis verſicoloribus: ut guttis, pictæ.

16. Et avis phaſiana frequens apud Colchos impios & veneficos, qui malè audiunt propter Medeæ ſuæ veneficia & ſcelera. De illis dictum pag. 24. *Phaſiana*. Avis ita dicta à Phaſide Colchorum flumine.

17. *Plauſibus*. Alis plaudentibus columbaria perſtrepunt.

18. *Cereus*. Obeſus, pinguis: nam ex pinguedine exiſtit ille color pallidus; hinc libro IX. *Pallere* poſuit pro pingueſcere. *Palumbus*. Columba ſilveſtris.

19. *Villicæ*. Ferentis ſcilicet glandes, ſiliquas, &c.

20. *Plenam*. Lacte diſtenta ubera gerentem. *Expectat*. Domi concluſus in ovili.

21. *Lactei*. Renidentes, lauti, pingues. De *Verna*, vide ſupra Epigr. 1. & Lib. I. Ep. 36. *Serenum*. Igne claro collucentem.

22. *Ad Lares*. Ad focum, circa quem erant Larium ſimulacra, quibus erat ſacer ſocus. *Feſtos*. Lætos, & nitentes, ollis & cacabis quaſi coronatos. Vel, Deorum ſtatuis ornatos.

23. Caupo, qui prætereuntibus viatoribus vinum è villa collectum vendit, non feriatur, nec palæſtra inutili occupatur, ſed, &c. In villis ruſticanis vulgò erat caupona, ubi vinum & opſonia præbebantur hoſpitibus. Cùmque iſtæ cauponæ non adeo frequentarentur, ut in oppidis, caupo villæ Fauſtini fuiſſet otioſus, niſi aucupio, venatui, &c. operam dediſſet. *Albo*. Pallido: nam otioſi flaccido & luteo ſunt colore.

24. *Palæſtrita*. Is eſt, qui in palæſtra exercetur. Eſt autem palęſtra locus deſtinatus luctationi, quæ πάλη græcè dicitur. Luctaturi autem oleo corpus ungebant, ne facilè prenſari ab adverſario aut dejici poſſent, hinc vocem illam explica *lubricus*, ſive etiam ut eſſent valentiores. Iſte igitur caupo non perdit oleum, quia oleo non utitur, nec, ut palæſtritæ, luctatur. Alluſit ad proverbium *oleum perdere*, id eſt, fruſtra aliquid facere. Non inutili palæſtrâ exercetur, ſed utili aucupio.

28. *Urbanos*. Cives qui ruſticandi causâ in villam conveniunt, ſuaviter in horto exercentur, curſitant, ſpatiantur.

29. Et pueri heriles, qui ruſticantur in villa, licèt eos pædagogus ſuus patiatur feriari, neque illis quidquam tunc laboris imponat, tamen ultrò gerunt morem villico, præcipienti operis aliquid. Vel; malunt villico obedire, quàm pædagogo.

Laſcivi. Petulantes, protervi.

30. *Capillàti*. Pueri ingenui & honeſtius culti, quibus longior & decentius pexa coma: vel, impuberes; comas enim vulgò alebant uſque ad pubertatem.

31. Ipſi Eunuchi, otioſi in urbe, amant hîc laborem: opus, ut ceteri, faciunt.

32. Non veniunt vicini ruſtici ad Fauſtinum viſendum honoris ergo, & ſalutandum ex alia villa, aut oppidulo, inanes & vacui, ſed afferunt mella flava cum ipſis favis, aut caſeos, &c.

34. *Metam*. Caſeos in metæ formam coactos & coagu-

latos. Meta est figuræ rotundæ, oblongæ, & fundo lato in acutum aut obtusum desinit. *Sassinate*. Sarsina aut Sassina est oppidum Romandiolæ sive, ut olim vocabant, Æmiliæ, nunc in ditione est Pontificia, ad caput Sapis fluvii, vocaturque etiam nunc *Sarsina*.

36. *Fœtum*. Hœdulum, capellæ fœtum.

37. *Coactos*, &c. Exsectos.

38. *Dona Matrum*. Ova.

40. *Facto opere* Labore & opere rustico absoluto.

43. *Satur*, &c. Quia saturatus est dapum reliquiis, quæ non servantur in crastinum.

44. At tu, in tuo prædio suburbano esuris cum tuis munditiis. Est quidem elegans tuum illud prędium, sed nihil in eo nascitur quo placari fames possit.

45. *Meras*. Solas, non comitatas arboribus frugiferis.

46. *Priapo*. Erat Deus hortorum custos: securus ille à furibus erat in Bassi rure & prædio, quia nihil erat quod auferretur.

47. *Urbano*. Quia nihil est in sterili villa unde vinitor alatur: itaque in eam ab urbe far apportandum. *Farre*. Frumento, cibo.

48. *Pictam*. Elegantem.

50. Villa tua, ô Basse, an debet vocari prædium? an potiùs urbana domus, sed longè ab urbe posita, in quam omnia ex urbe magno incommodo sint advehenda? Domus longè, ὁ πόῤῥω οἶκος, domus procul sita: urbana domus, ab urbe distans; nihil ab urbanis ædibus discrepans, nisi quod procul ab urbe sit.

XLVI.

Cerdones & fullones munerarii.

1. Sutor cerdo dedit tibi, culta Bononia, munus:
2. Fullo dedit Mutinæ: nunc ubi caupo dabit?

VERS. 1. *Bononia & Mutina*, civitates Italiæ, *Bolegna*, *Modena*. Utraq; in Æmilia, Galliç Togatæ parte. *Culta*. Elegans, ornata moribus, litteris, &c. *Munus*. Vide Ep. 13. hujus Libri.

2. *Fullo*. Qui lavat vestes, tingit, purgat, &c.

Dabit? An etiam dabit Romæ? ut nihil ad ignominiam nostram desit.

LXVII.

Cœna non æqua.

1. Cùm vocer ad cœnam non jam venalis, ut ante,

2. Cur mihi non eadem, quæ tibi, cœna datur?
3. Oſtrea tu ſumis ſtagno ſaturata Lucrino,
4. Sugitur inciſo mytilus ore mihi:
5. Sunt tibi boleti; fungos ego ſumo ſuillos:
6. Res tibi cũ rhombo eſt; at mihi cum ſparulo:
7. Aureus immodicis turtur te clunibus implet;
8. Ponitur in cavea mortua pica mihi.
9. Cur ſine te cœno, cùm tecum, Pontice, cœnem?
10. Sportula quod non eſt, proſit; edamus idem.

VERS. 1. *Non jam venalis*. Non jam mercede conductus, ut olim ſub Nerone. Vide Ep. 24. hujus libri. De lacu Lucrino dixi Ep. 55. Lib. I.

4. *Mytilus*. Eſt vilis piſciculus, *la tellina*, teſtâ incluſus, quâ ſibi os incidi & ſecari queritur Martialis, dum mytilus fugitur.

5. *Suillos*. Fungorum alii boleti dicuntur, qui optimi: alios deteriores, per contemptum, ſuillos vocat, id eſt, qui ſuibus immundis comedendi relinquuntur.

6. *Sparulo*. Vili piſciculo: qui fortaſſe nomen habet à ſparo, telo quodam agreſti, cujus formam imitatur. Rhombus, eſt piſcis exquiſitus.

Aureus. Flavus, pallidus, qui color ex pinguedine naſcitur, ut dictum eſt Ep 45. Vel; eximius, qui auro contra væneat. *Immodicis*. Pinguibus, obeſis.

9. *Sine te*. Siquidem non iiſdem cibis utor: *Tecum*, quia eidem accumbo menſæ.

10. Fac ut proſit mihi quòd ſublata eſt ſportula: eoſdem cibos edamus, ſiquidem cœnâ jam rectâ utimur. Vide Ep 6. hujus Libri.

XLVIII.

Petitor improbus.

1. Eſſe nihil dicis, quidquid petis, improbe Cinna:
2. Si nil, Cinna, petis; nil tibi, Cinna, nego.

VERS. 1. *Nihil*. Rem eſſe nullius momenti, rem nihili eſſe.

XLIX.

In emacem.

1. Centenis quòd emis pueros, & ſæpe ducenis;
2. Quòd ſub rege Numa condita vina bibis:
3. Quòd conſtat decies tibi non ſpatioſa ſupellex,

4. Libra quòd argenti millia quinque rapit:
5. Aurea quòd fundi pretio carruca paratur,
6 Quòd pluris mula eſt, quã domus, empta tibi:
7. Hæc animo credis magno te, Quincte, parare?
8. Falleris: hæc animus, Quincte, puſillus emit.

VERS. 1. *Pueros*. Servos. Centena ſeſtertia valent libras Francicas 10000.

2. *Numa*. Fuit rex ſecundus Rom. Significantur vina vetuſtiſſima. Hyperbole.

3. *Decies*. Subaudi centenis millibus ſeſtertiũm, id eſt, libris ~~ſolt~~ 100000. *Non ſpatioſa*. Quæ non multùm occupet loci, quæ artificio carior, quàm materiâ & mole ſit.

4. Quòd una libra argenti, nempe cælati, factique; ſive vas aliquod unius libræ, millibus quinque ſeſtertiis id eſt, libris 500 conſtat.

Rapit. Quia dum appenditur, trahit ad ſe & rapit pondus oppoſitum, in trutina, ſeu ſtatera.

5. 6. Quòd rheda inaurata, aureis ornamentis inſignis, tanto pretio tibi conſtet, quanto integrum prædium: quod mulam pretio majore, quam domum emeris.

8. *Puſillus*. Qui his nugis capiatur. Iſtis carere poſſe, magni animi eſt.

L.

Bellus homo.

1. Cotile, bellus homo es; dicunt hoc, Cotile, multi:
2. Audio: ſed quid ſit, dic mihi, bellus homo.
3. Bellus homo eſt, flexos qui digerit ordine crines,
4. Balſama qui ſemper, cinnama ſemper olet:
5. Cantica qui Nili, qui Gaditana ſuſurrat;
6. Qui movet in varios brachia vulſa modos:
7. Inter femineas totâ qui luce cathedras
8. Deſidet, atque aliqua ſemper in aure ſonat:
9. Qui legit hinc illinc miſſas, ſcribitque tabellas;
10. Pallia vicini qui refugit cubiti:
11. Qui ſcit, quẽ quis amet; qui per cõvivia currit;
12. Hirpini veteres qui bene novit avos.
13. Quid narras? hoc eſt, hoc eſt homo, Cotile, bellus?
14. Res pertricoſa eſt, Cotile, bellus homo.

VERS. 3. Ista verba sunt Cotili, qui à Martiale interrogatus superiore distícho, explicat quid sit bellus homo. Vide Ep. 30. Lib. II.

5. Qui Ægyptiorum & Gaditanorum lascivas cantilenas semper cantillat; quod factitabant molles & effeminati. De Gadibus, dictum Epig. 36. lib. I.

6. Qui saltat exertis in numerum & jactatis mollibus brachiis. *Vulsa*. Vide Ep. 30. Libri II.

8. Qui semper garrit alicui in aurem, ut gerrones, & rumusculorum aucupes, atque architecti factitant.

6. *Tabellas*. Amatorias fortasse litteras, aut rerum novarum, ut fit, plenas.

10. Qui timet ne quis, prope adstans, ipsum tangat, ac vestem ex arte complicatam confundat. Vide Epig. 35. Libri II.

12. *Hirpini*. Erat equus famosus, qui plurima in circo palmas retulerat: cujus genealogiam & stemma nescio qui malè curiosi texebant.

13. *Quid narras?* Decem superiora carmina dixisse fingitur Cotilus & hominem bellum in illis definivisse. Respondet Mattialis: Quid ais, hoccine tandem est homo bellus? certè est res prætricosa, seu pertricosa, id est, tricarum & nugarum plena: næ, si ita est, homo bellus est merus nugator. Tricæ, apinæ, quid sint, vide Lib. I. Epig. 94. Tricæ dicuntur etiam fila quædam & impedimenta pullorum gallinaceorum pedibus innascentia: unde illa vox pro leviculis negotiis usurpatur.

LI.

Dulcis facundia.

1. Sirenas, hilarem navigantium pœnam,
2. Blandásque mortes, gaudiúmque crudele,
3. Quas nemo quondam deserebat auditas,
4. Fallax Ulysses dicitur reliquisse:
5. Non miror; illud, Cassiane, mirarer,
6. Si fabulantem Canium reliquisset.

VERS. 1. Erant Sirenes, monstra quædam marina in freto Siculo, virginum specie ac vultu, piscium cauda, luporum voracitate; quæ suavitate cantus illectos vectores abducebant in scopulos, ac vorabant. Eas effugit prudens Ulysses obturatis cera sociorum auribus, seque ad navis malum alligari jusso.

9. *Fabulantem*. Suaviter ac nequiter garrientem; tam blanda & suavis est ejus facundia! Vide Epig. 16. hujus Libri, & 53-60. Libri I.

LII.

In Antonium Ciceronis interfectorem.

1. Par scelus admisit Phariis Antonius armis;
2. Abscidit heu vultus ensis uterque sacros.
3. Illud, laurigeros ageres cùm læta triumphos,
4. Hoc tibi, Roma, caput, cùm loquereris, erat.
5. Antonî tamen est pejor, quàm causa Pothini;
6. Hic facinus domino præstitit, ille sibi.

VERS. 1. Antonius admisit scelus simile illi, quod Ægyptii admiserunt, qui Pompejum interfecere. Quid sit Pharus, dictum est pag. 83.

2. *Uterque*. Ægyptiorum ensis & Antonii. *Vultus sacros*. Pompeii & Tullii caput.

3. *Illud*. Pompeii caput. Tuum illud, ô Roma, caput erat, cùm triumphares. Pompejus de tribus orbis terræ partibus triumphavit.

4. *Hoc*. Ciceronis caput. Hoc caput, tuum erat caput, ô Roma: Ciceronis ore loquebaris.

5. *Pothini*. Ptolemæi satelles fuit, à quo percussus est Pompejus Ita legendum hoc nomen Scriverius admonet: quia græcè à Plutarcho scribitur Πωθεινός, nõ Φωτεινός.

6. Pothinus in gratiam domini scelus hoc admisit: Antonius ut cupiditatem ulciscendi suam expleret.

LIII.

In tardos nautas.

1. Cessatis pueri, nihilque môstis,
2. Vatreno, Rasináque pigriores:
3. Quorum per vada tarda navigantes,
4. Lentos figitis ad celeusma remos.
5. Jam prono Phaëthonte sudat Æthon,
6. Exarsitque dies, & hora lassos
7. Interjungit equos meridiana.
8. At vos tam placidas vagi per undas
9. Tutæ luditis otium carinæ.
10. Non nautas puto vos, sed Argonautas.

VERS 1. *Môstis*. Pro, movistis: nihildum promovistis. Legitur &, *nôstis*, id est, imperiti estis in arte remigandi: remigare non novistis. *Vatreno*. Vatrenus sive Vaternus *Santerno*, amnis est in Padum influens ex a-

gro Forojulienſi, Plinio teſte, Lib. III. cap. 16. Itemque Raſina ſive Teſina, ut ſcribit Bernardinus Scardeonius, Lib. I. Antiquitatum urbis Patavinæ. Porro hic agit de fluentis ſeu rivulis ad Padum poſitis, & iis quidem, propter exiguitatem, tardioribus, claræ indicat vox *quorum* in verſiculo ſequenti, quam ab Ramireſio mutatam temerè in *Quorſum* non immeritò queritur P. Scriverius.

4. *Celeuſma* Eſt nautarum clamor, quo ſe accendunt ad remigandū κέλευσμα, hortatio, incitatio.

5. Jam ſole (qui etiam Phaëthon dicitur) prono & meridiem prætergreſſo, dies calidior eſt, æſtus augeſcit. *Æthon.* Unus è ſolis equis.

7. Et hora meridiana jubet equos interjungi, abduci ab curribus & aratris ad paſtum. Quid ſit *interjungere* explicui jam lib. II. Ep. 5.

9. Abutimini otio in carina tuta: vel otium ac tempus malè perditis, cùm feſtinare citra periculum ac tuto poſſetis: ludere otium dicitur, ut ludere operam; pro, perdere.

10. *Argonautas*. Videtur laudare iſtos nautas, cùm heroïcum illis Argonautarum nomen imponit: verum ut ignavos eadem voce carpit. Quamvis enim priſci Argonautæ ſic appellari ſint ab Argo, navi decantata, quam conſcenderunt rapturi aureum vellus; eadem vox tamen, ſi componi fingatur ex ἀργὸς piger? & ναύτης, nauta, ſignificabit pigros nautas. De Argonautis vide Ep. 12 Libri II. verſu 6.

LIV.

Paulinus, Palinurus.

1. Minxiſti currente ſemel, Pauline, carinâ:
2. Mejere vis iterùm? jam Palinurus eris.

VERS. 1. *Carinâ*. Cymbâ vel navi currente minxerat Paulinus, ne iterùm id faciat Martialis moneret, ne in aquam decidat, & ex Paulino fiat Palinurus. Significat Palinurus, ſi verba græca ſumas unde vox ea componitur, eum qui rurſum meit, πάλιν rurſus ἀρέω mejo. Dicit Martialis eum fore Palinurum, alio ſenſu quàm illo quem iſtæ voces græcæ habent, videlicet non ideo tantùm quia iterùm mejet, ſed quia Palinurum imitabitur, & in mare decidet, ut Palinurus Æneïæ navis gubernator, qui oppreſſus ſomno in aquas cecidit, quemadmodum narrat Virgil. V. Æneid. verſu 850.

LV.

Ira ficta.

1. Esse negas coctum leporem, poscisque flagella:
2. Mavis, Rufe, coquum scindere, quàm leporẽ.

VERS. 1. *Flagella.* Ut coquum malè mulctes. Vide Epig. undecimum.

2. *Leporem.* Quem convivis dividas. Non est, inquis, satis coctus & edulis.

LVI.

In arrogantem & ineptum.

1. Numquã dicis ave, sed reddis, Nęvole, semper,
2. Quod prior & corvus dicere sæpè solet.
3. Cur hoc exspectes à me, rogo, Nævole, dicas:
4. Nam, puto, nec melior, Nævole, nec prior es.
5. Præmia laudato tribuit mihi Cæsar uterque,
6. Natorumque dedit jura paterna trium.
7. Ore legor multo, notúmque per oppida nomen
8. Non exspectato dat mihi fama rogo.
9. Est & in hoc aliquid; vidit me Roma tribunum;
10. Et sedeo quà te suscitat Oceanus.
11. Quot mihi Cæsareo facti sunt munere cives,
12. Nec famulos totidem suspicor esse tibi.
13. Sed pulcrè garris, sed cantas, Nęvole, bellè:
14. Jam, jam tu prior es, Nęvole, vincis; Ave.

VERS. 1 Expectas dum te prior salutem, quasi esset alienũ à tua dignitate priùs compellare alios, & salutare.

2. Licet corvi ipsi voces humanas, docti salutem dicant. Legunt aliqui, *Curius.* Licèt Curius, vir nempe prisca & insigni nobilitate, prior alios salutet.

3. *Hoc expectes.* Nempe at te prior salvere jubeam.

4. *Prior* Nobilior, insignior.

5. *Uterque.* Titus & Domitianus.

6. *Natorum.* Lege postrema Epigrammata Libri II.

8. Ante mortẽ: mihi viventi, nomen celebre, & clarum est. Epig. 2. Lib. I.

9. *Tribunum.* Tribuni militares inter primos militiæ ductores censebantur; ita vocati sunt, quia è primis tribubus olim lecti fuerunt. Præerant toti legioni per vices; erant vulgò seni in unaquaque legione: jus dicebant militibus, signum dabant excubiis, &c. Præter illos veros &

legitimos tribunos, alii erant tribuni nomine tenus & honoris ergo, qui licèt nunquã vidissent castra, iisdem tamẽ atque veri tribuni, juribus ac privilegiis gaudebant, Principis beneficio. Talis Martialis noster fuit.

10. Et sum eques, sedeòque in sedilibus theatro prioribus, in ea parte, in qua si sedere audeas, jubebit te abire Oceanus & loco cedere. Habuit Martialis equitis honorem & nomen, ut alibi diximus, non censum & genus. Equitum autem jus erat ut sederent in primis ac theatro proximis subselliorum ordinibus, qui erant illis attributi. Adi Librum V. Epig. 19. & 25. *Oceanus.* Nomen est viri, cujus tunc erat munus designare suum cuique locũ in theatro, & ne quis alienum occuparet, providere.

11. Non puto tibi tot esse famulos quot sunt homines, quibus ab Imperatore jus civitatis impetravi: qui mihi debent hoc beneficium.

14. *Ave.* Salutare debeo te prior, istis præclaris artibus me superas: saluto igitur, & ave dico.

LVII.

Cerdoni se excusat.

1. Irasci nostro non debes, cerdo, libello:
2. Ars tua, non vita est carmine læsa meo.
3. Innocuos permitte sales: cur ludere nobis
4. Non liceat, licuit si jugulare tibi?

VERS. 1. *Carmine.* Supra, Epig. 13. & 46.

4. *Jugulare.* Gladiatores dando, qui se, tuo jussu, inseremerint; edere munera, in quibus homines jugulentur.

LVIII.

Carmina delenda.

1. Cursorem sextâ tibi, Rufe, remissimus horâ,
2. Carmina quem madidũ nostra tulisse refers;
3. Imbribus immodicis cœlum nam fortè ruebat:
4. Non aliter mitti debuit iste liber.

VERS. 1. *Cursorem.* Tabellarium *Sextâ horâ.* Meridianâ: sexta post ortum solis.

2. *Madidum.* Pluviâ.

3. *Ruebat.* Tantus erat imber, ut cœlum ruere velle videretur.

4. *Non aliter.* Dignus scilicet qui aquâ totus deleretur: sic modestè suum librum deprimit.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER IV.

EPIGRAMMA I.

De natali die Domitiani.

1. CÆSARIS alma dies, & luce ſacratior illâ
2. Conſcia Dictæum quâ tulit Ida Jovem,
3. Longa precor, Pylióque veni numeroſior ævo,
4. Semper & hoc vultu, vel meliore, nite.
5. Hic colat Albano Tritonida multus in auro,
6. Pérque manus tantas plurima quercus eat:
7. Hic colat ingenti redeuntia ſæcula luſtro,
8. Et quæ Romuleus ſacra Terentus habet.
9. Magna quidẽ, Superi, petimus; ſed debita terris:
10. Pro tanto quæ ſunt improba vota Deo?

VERS. 1. *Dies*. Natalis Domitiani, qui incidebat in 9 Kal. Novembres.

2. Quâ luce Ida mons Cretæ natum excepit Jovem.

Conſcia Tegebatur Jupiter in Ida monte, & celabatur, ne Saturnus eum, ut reliquos liberos ſuos voraret; adeo ut ſola Ida hujus arcani eſſe conſcia videretur.

Dictæum. Cretenſem, in Creta editum. Dicta eſt mõs Cretæ, inſulæ in mari mediterraneo, contra Ægæum mare, *Candia*.

3. *Longa*. Numeroſa. Utinam ſæpe redeas, & ſæpius quàm ſuus Neſtori natalis dies.

4. Semper æquè fauſta, aut etiam felicior præſente, redi. *Pylio*. Neſtoreo. Neſtor Pyli in Græcia, rex tres hominum

ætates vixiſſe fertur.

5. Pergat Domitianus, ut hactenus fecit, colere Minervam in Albano, aureâ coronâ redimitus Albanum aurum vocat coronam, veſtes, aurea inſignia quibus Domitianus indutus præſidebat ludis qui edebantur in Albano. Erat autem Albanum, *Albano*, villa, ſive arx quædam, in Latio, ubi ſæpe Domitianus verſabatur.

Tritonida. Minervam, quã ſuperſtitiosè Domitianus coluit. Tritonia, vel Tritonis dicitur à Tritone fluviolo Boętiæ, apud urbem Alalcomenas, ubi Minervam natam, eductamque ferunt. Hinc Homerus eam Alalcomenidem appellat. Feſta Minervæ vocabantur Quinquatria: ea Domitianus celebrabat variis ludis ſcenicis, & certaminibus oratorum & poëtarum.

Multus. Frequens, crebrò: vel, occupatus & aſſiduus in illa re. Legitur in quibuſdam codicibus *cultus*, id eſt, ornatus.

6. Et per manus tanti Imperatoris quernę coronæ plurimæ victoribus diſtribuantur. Domitianus inſtituit Jovi Capitolino quinquennale certamen triplex, muſicum, equeſtre, gymnicum. Victores donabãtur coronâ è quercu; hęc enim arbor Jovi ſacra.

7. *Hic.* Idem Domitianus ludos ſæculares iterum edat, & iis annos novo ſæculo redeuntes ornet. Poſt evolutum ſęculum Romę ſolemnes fiebant ludi, qui ſæculares vocabantur. Illi centeſimo decimo quolibet anno celebrari ſolebant. Eos Auguſtus celebraverat anno ab U.C. 737. Claudius Imp. ab illo tertius, eoſdem annis poſt 64. ediderat præter conſuetudinem: quocirca illos irritos, ac nullos cenſeri Domitianus juſſit, & ipſe alios, numeratis poſt Auguſti ſæculares ludos annis ferè 110. celebravit.

Luſtro. Erat luſtrum ſpatium annorum quinque: quo ſpatio ad putãdos annos Romani utebantur, ut Græci Olympiade. Porro luſtrum illud in quod incidebant ludi ſæculares, magnum luſtrum vocabatur. Vide Horatium in carmine ſæculari, Cenſorinum, cap. 5.

8. Et colat Ditis ac Proſerpinæ ſacra celebrari ſolita in Terento, & à Romulo pridem inſtituta. *Terentus.* Erat locus in Campo Martio, de quo facta mentio Libr. I. Ep. 60. in eo ara ſubterranea Ditis & Proſerpinæ, olim à Romanis in bello Albano conſtituta fuerat, & altâ humo ſic occultata, ut paucis nota eſſet. Terentus autem eſt appellatus, quia terebat, ſeu occultabat iſtam aram, vel quia Tiberinis aquis, ad cujus ripam erat, terebatur & alluebatur.

10. *Improba.* Iniqua, nimia. *Deo.* Domitiano, qui ſe Deum appellari jubebat.

II.

Spectator candidus.

1. Spectabat modò solus inter omnes
2. Nigris munus Horatius lacernis,
3. Cùm plebs, & minor ordo, maximusque
4. Sancto cum Duce candidus sederet.
5. Toto nix cecidit repentè cœlo:
6. Albis spectat Horatius lacernis.

VERS. 1. *Spectabat.* Edebat ludos Domitianus, spectabant omnes, pro more induti candidis lacernis; solus nescio quis Horatius, pullatus aderat: nix crebra decidit, adeo ut alba quoque Horatii lacerna appareret: ita coactus & ipse est, quasi divinitus, adesse albatus.

3. Cùm plebs, equites, & Senatores cum Imperatore essent candidati. *Minor ordo.* In tres ordines populus Romanus dividebatur, senatum, equestrem ordinem, & populum.

4. *Sancto.* Vel quia regum & Imperatorum nomen, majestasque sancta est; vel quia, ut modò dixi, jubebat se Domitianus Deum vocari.

6. *Lacernis.* Lacernæ vestes erant crassiores, contra frigus aut pluviam comparatæ, & imponi togis solitæ, primùm quidem in castris; post, etiam in urbe.

III.

De nivibus inter spectacula demissis.

1. Aspice quàm densum tacitarum vellus aquarũ
2. Defluat in vultus Cæsaris, inque sinus:
3. Indulget tamen ille Jovi, nec vertice moto
4. Concretas pigro frigore ridet aquas,
5. Sidus Hyperborei solitus lassare Bootæ,
6. Et madidis Helicen dissimulare comis.
7. Quis siccis lascivit aquis, & ab æthere ludit?
8. Suspicor has pueri Cæsaris esse nives.

VERS. 1. Aspice quanta sit nivis copia, quæ sine strepitu delabitur, lanæ simillima. Cùm ludos Domitianus ederet, repente plurima nix demissa est, coortâ ingenti tempestate: neminem permisit è spectaculo abire, aut operire caput, aut quidquam in veste mutare, qua ex re magna pars

ſpectatorum in graves morbos incidit, imo extincta eſt.

3. Sub dio tamen perſtat, & non diſcedit. Jovem ningentem placidè fert; ſic libro I. Ep. 86. dixit: *Indulgent patientiam flagello*. Vel: indulget ſpectaculo in Jovis honorem edito.

4. Nives ridet. Nix eſt aqua frigore concreta, multo aëre admixto: unde calidior eſt, ac minùs denſa.

5. Nec mirum: ſiquidem à teneris annis aſſuevit omnem cœli inclementiam perferre, & ſuâ patientiâ etiam fatigare frigidum Bootæ ſidus, ac vincere.

Bootæ. Bootes, ſidus eſt ſeptentrionale, proximè poſitum poſt illud, quod Plauſtrũ vocant, quaſi ſi plauſtrum & boves agitaret, unde illi nomen - Βοώτης; *Bubulcus*. Hyperboreus porro dicitur tractus ille, qui Boreæ ſubjectus eſt, à voce græca ὑπὲρ ſub, ſuper & Βορέας, Boreas.

6. Et frigora, nivéſque plagæ ſeptentrionalis, quæ Helicæ, ſive Urſæ, eſt ſubjecta, nudo capite ac madido excipere ſolitus, perinde ac ſi ſenſus expers foret.

Helicen. Fabulantur fuiſſe Helicen Jovis nutricem, quæ idcirco fuerit ab illo in cęlum aſcita, & ſideribus aſcripta. Urſa major Helice vulgò appellatur, & nomen habet à verbo græco ἑλίσσω volvo, quia circa polum arcticũ volvitur. Urſa minor vocatur Cynoſura. De utraque jam diximus in Lib. Spect Ep. 14.

7. Quis ille eſt, qui nives iſtas in Imperatorem, ſatis utique familiariter & jocosè, demittit? Omnino filius tuus eſt, &c. *Siccis aquis*. Ita nix appellari poteſt. *Laſcivit*. Petulanter & protervè ludit.

8. *Pueri*. Filius Domitiani paulò ante mortuus erat ac in Divos relatus. Extat hujus filii teſtis nummus, in cujus adverſa parte, puer globo cęleſti, ſtellis cinctus, inſidet, cũ hac inſcriptione. D. Cæſar Imp. Domitiani F. hoc eſt. *Divus Cæſar Imperatoris Domitiani filius*: in averſa parte, ejus mater Domitia Auguſta, uxor Domitiani, conſpicitur.

IV.

In hominem fœtidum & cimicem.

1. Quod ſiccæ redolet palus lacunæ,
2. Crudarum nebulæ quod Albularum,
3. Piſcinæ vetus aura quod marinæ,
4. Laſſi Bardiacus quod evocati,
5. Quod bis murice vellus inquinatum,
6. Quod jejunia Sabbatariorum,
7. Mœſtorum quod anhelitus reorum,

8. Quod ſpurcæ moriens lucerna Ledæ,
9. Quod ceromata fæce de Sabina,
10. Quod vulpis fuga, viperæ cubile,
11. Mallem, quàm quod oles, olere Baſſa.

VERS. 1. Ordo eſt: mallem olêre quod paludes ſiccę, & ſętentes lacunę olent, quòd olent Albulæ, &c. quàm olêre quod oles, ô Baſſa ſędiſſime.

Lacunæ. Lacuna eſt foſſa, ſive cavus, aquâ ſtagnante plenus: palus verò eſt ferè plena luto & cœno, unde gravis odor.

2. Quod olent vapores ex albulis crudis & frigidis, eductı. *Albularum.* Vide Ep. 12. Libri I. Eſt Albula, ſive Albulæ, fons calidus & ſalutaris non procul Tibure, ſulphureis aquis graveolens. Crudæ vocantur, eò quòd aquæ ejuſmodi referant gravitatem ac veluti duritiem, metallorum & foſſilium, æris, ferri, ſulphuris, à quibus vim ſuam habent, & per quæ, veluti per colum, tranſmittuntur.

3. Quod redolet vetus piſcina, non fontana vel fluvialis, ſed marina. Aqua marina gravioris eſt odoris.

4. Quod Bardocucullus veterani & ſeniculi militis.

Bardiacus. Hanc vocem explicui Libro I Ep. 47.

Evocati. Sic dicebantur milites emeriti, qui difficillimis temporibus rogabantur iterùm militare, & per litteras vel nuncios evocabantur. Illi vulgò incompti & hirſuti, olidique erant, malo nempe & labori aſſueti. Hinc laſſi vocantur in hoc verſiculo, nempe diuturna militia defatigati. Legit Turnebus *Laſſi Bardaici* (ſive Bardiaci) *os quod evocati*, tam olidus es quàm fœtet os & anhelitus Bardiaci militis evocati. Erant Bardi (de quibus incidit mentio in memorato Ep. 47. Lib. I.) ſeu Bardæi aut Bardiaci, Galli quidam; Galli autem ut plurimùm militabant.

5. Sæpiùs imbutæ purpurâ veſtes olent graviter Et purpura lotio etiam admixto inficiebatur.

6. Quod jejunantes Judæi. Eos *Sabbatarios* appellat quia illorum feſta, ſabbata dicebantur. Jejunantium autem halitus eſt gravior. Huc accedit, quod Judæi ſæpe à ſcriptoribus fœtentes appellantur, quaſi proprio gentis vitio.

7. *Reorum.* Cura & angore animi, avocatur alio ſtomachi calor, unde minus coquuntur cibi; ex ea autem cruditate anima putris oritur: nihil autem homine reo triſtius.

8. *Ledæ.* Anicula quędam indicatur putida & retorrida. *Moriens*, recèns extincta.

9. *Ceromata.* Ceroma, genus unguinis & adipis erat, quo utebantur athletæ, ex oleo & cera confectum: craſſum & graveolens, præſertim

si oleum esset deterius, ac fæculentum, quale Sabinum. Sabini Italiæ populi κηρὸς, cera: κήρωμα, ceroma.

10. Quod vulpes fugiens canes sequentes. Tunc enim lotium pestilens dicitur emittere; cujus odore canes sæpe perculsi absistunt.

V.

Neglecta virtus.

1. Vir bonus & pauper, linguâque & pectore verus,
2. Quid tibi vis, urbem qui, Fabiane, petis?
3. Qui nec leno potes, nec comissator haberi,
4. Nec pavidos tristi voce citare reos:
5. Vendere nec vanos circum pallatia fumos;
6. Plaudere nec Cano, plaudere nec Glaphyro.
7. Unde miser vives, homo fidus, certus amicus?
8. Hoc nihil est. Nunquam sic Philomelus eris.

VERS. 3. *Comissator.* Popino, helluo. *Haberi.* Esse, adhiberi.

4. Nec fungi præconis officio, ad reos citandos, vocandósque in jus.

5. Nec tuam apud Principem gratiam vendere: vel; elegantes, versiculos, fictásque fabulas narrando pecuniam ab aulicis colligere. Vel; quæstum ex adulatione facere. *Fumos.* Alexãder Severus Romanus Imperator, cùm audisset aulicum adulatorem magnas opes collegisse, homines Principi, ut aulici factitant, commendando: eum lignis humidis & fumo necari jussit; pereat, inquit, fumo, qui fumos vendidit.

6. *Cano.* Canus erat insignis tunc tibicen; Glaphyrus verò, citharœdus: uti Philomelus, sive Philomusus. Illæ autem artes hac tempestate magno erant in pretio.

8. Fides, amicitia, probitas, viliores alga sunt, nihil ad rem faciendam juvant: iis artibus nunquam evades ad eas opes quas. Philomelus sua sibi citharа peperit.

VI.

In dissimulatorem nequitiæ.

1. Credi virgine castior pudicâ,
2. Et frontis teneræ cupis videri,
3. Cùm sis improbior, Malisiane,
4. Quàm qui compositos metro Tibulli
5. In Stellæ recitat domo libellos.

VERS. 2. *Teneræ*. Impudentes, improbi, duræ frontis vulgò esse dicuntur. Modesti verò & casti, teneræ; quia facilè erubescunt.

4. *Metro*. Carmine, stilo. *Tibulli*. Tibullus molli & sæpe obsceno carmine usus est: eodem, quo Ovidius, anno, nempe 711. ab urbe condita, est natus.

5. *Stellæ*. Erat ille poëta bonus ac dives, qui recitantibus domum suam pro more divitum, commodabat. Quis autem foret ille recitator, tacet; fortasse quia satis notus erat.

VII.

Quo tempore suos Cæsari libros offerri velit.

1. Prima salutantes atque altera continet hora;
2. Exercet raucos tertia causidicos:
3. In quintam varios extendit Roma labores;
4. Sexta quies lassis, septima finis erit:
5. Sufficit in nonam nitidis octava palæstris;
6. Imperat excelsos frangere nona toros.
7. Hora libellorum decima est, Eupheme, meorũ,
8. Temperat ambrosias cùm tua cura dapes;
9. Et bonus ætherio laxatur nectare Cæsar,
10. Ingentique tenet pocula parca manu.
11. Tunc admitte jocos: gressu timet ire licenti
12. Ad matutinum nostra Thalia Jovem.

VERS. 1. Hora diei prima (post solis nempe ortum) & secunda, destinatæ sunt salutatoribus.

2. Hora tertia (id est, nona matutina, ut numeramus Galli) causę agũtur in Foro.

3. Usque in sextam, hoc est, duodecimam, laborant opifices, ita ut hora meridiana intermittant laborem minus robusti, & opere jam fatigati; hora verò post meridiem prima, omnes ab eo quiescant.

5. Ab octava ad nonam, nempe à secunda serotina ad tertiam, spatii temporisque satis est ad varias exercitationes, & palæstram. Dictum de palæstra Libro III. Ep. 5. & alibi passim.

6 Hora nona mensæ accumbitur, & lecti, sive tori disturbantur. Hæc apud nos est tertia serotina.

7. 8. Cùm Cæsar, quasi Deus, nectare, & ambrosia vescitur, tunc opportunum est tempus illi meos libros offerendi. *Temperat*. Erat ille Euphemus pincerna Domitiani, aut mensæ structor, aut ciborum sector. *Ambrosias*. Ambrosia Deorum cibus est, ut nectar illorum

potio ἀμβρόσιος, immortalis, divinus: quia mortalibus nefas eo cibo vesci.

9. *Laxatur*. Recreatur, curis negotiorum solvitur.

10. *Parca*. Nempe sobrius ac temperans.

11. Tunc intromitte meos libellos; nam mihi religio esset eos, ut sunt liberiores & jocosiores, matutino tempore offerre Domitiano legendos, quippe tunc seriis rebus occupato. Jovem illum hîc, ut aliàs sæpius, appellat. *Thalia*. Una è Musis, jocosa & ludicra. Θάλλω, *floreo*, *lætor*.

VIII.

Suos amico libros mittit.

1. Dum novus est neque adhuc rasâ mihi fronte libellus,
2. Pagina dum tangi non bene sicca timet;
3. I puer, & caro perfer leve munus amico,
4. Qui meruit nugas primus habere meas.
5. Curre, sed instructus; comitetur Punica librum
6. Spongia: muneribus convenit illa meis.
7. Non possunt nostros multæ, Faustine, lituræ
8. Emendare jocos: una litura potest.

V. 1. *Rasa*. Vide lib. 1. Ep. 38. ibi de fronte libri, pumice, &c. fusè disseruimus.

2. *Sicca*. Ob recens minii & pigmenta, quibus ornabant libros.

5. *Instructus*. Noli omittere egregium instrumentum, rem valde necessariam, nempe spongiam. Punicam vocat, quia spongiæ præstantes asferebantur ex Africa.

7. Opus esset lituris nimii multis ut emendarentur mea epigrammata: deleri penitùs cuncta præstat.

8. *Una*. Si uno ductu totus liber deleatur. Aliquando in membranis ita scribebant aliquo pigmento & liquido colore, ut deletiles essent characteres, quos udâ spongiâ delebant. Vulgò tabulis cera obductis utebantur ad scribendum, in quibus, graphio, seu stilo stereo, cujus pars ima erat acuta, summa verò, plana & lata, quasi incidebãt literulas, & imprimebant molli ceræ: easdem verò delebant, ceram complanando supremâ graphii parte.

IX.

In Antonium Saturninum.

1. Dum nimiũ vano tumefactus nomine gaudes,
2. Et Saturninum te miser esse pudet:

3. Impia Pharrhaſiâ moviſti bella ſub ursâ,
4. Qualia qui Phariæ conjugis arma tulit.
5. Excidérátne adeo fatum tibi nominis hujus,
6. Obruit Actiaci quod gravis ira freti.
7. An tibi permiſit Rhenus, quod non dedit illi
8. Nilus, & Arctois plus licuiſſet aquis?
9. Ille etiam noſtris Antonius occidit armis,
10. Qui tibi collatus perfide, Cæſar erat.

VERS 1. Dum Antonii nomine, quod geris, elatus, ſperas te M Antonio Triumviro ſimilem fore, teque pudet nihil niſi Saturninum eſſe. Saturninus quidam, de quo agit in 2. verſu, & cujus nomen gerebat cum Antonii nomine is quem hoc epigrámate inſectatur vates, fuerat obſcurus homo & perduellis: nolebat igitur illi ſimilis eſſe iſte L. Antonius Saturninus ſed magis Antonii nomen & fortunam ambiebat.

2. *Saturninum*. L. Apulejus Saturninus, tribunus plebis, rerum novarum cupidis, ſeditione concitatâ, interfectus eſt circa annum ab U.C. 645.

3. *Impiæ, &c.* L. Antonius Saturninus, cùm eſſet ſuperioris Germaniæ præſes; bellum civile movit in Domitianum, pertractis in ſuas partes barbaris: qui cùm per conſtrictum glacie Rhenum in ejus caſtra tranſire jam pararent, ſeque illius copiis adjungere, ſolutis repentè nivibus & glacie Rhenus tranſitum illis intercluſit: ipſe Saturninus captus, & interfectus eſt. *Sub urſa*. In Germania quæ eſt plaga Septentrionalis. Urſa ſignum Septentrionale, de quo ſupra Epig. 3. Parrhaſia dicitur, quia poëtæ fabulantur Calliſtonem Lycaonis Arcadis filiam in urſam minorem fuiſſe mutatam: Arcadia autem, Græciæ pars in media Peloponneſo, dicta quoque eſt Parrhaſia, à Parrhaſo Lycaonis filio.

4. Quomodo Antonius in gratiam Cleopatræ Ægyptiæ, bellum civile movit. De voce Pharius dictum Libro I. Epig. 73.

5.6. An oblitus eras, quam triſti fato is, qui gerebat hoc nomen, nempe Antonius Triumvir, perierit? Quem Auguſtus hoſtis Actiaco bello victum fugere compulit in Ægyptum, & ſibi necem conſciſcere. *Actiaci* Actium. Epiri urbs & promontorium, *Capo Figalo*, ad os ſinus Ambracii. Ibi Cæſar Auguſtus Antonium & Cleopatram vicit. Hinc Actius, Actiacus, nomina gentilia.

7. Si Ægyptus ditiſſima provincia non potuit Antoniũ tutari, quo pacto Germania tibi contra Domitianum pugnanti auxilio eſſe potuit?

8. *Arctois*. Septentrionalibus, incultis, barbaris; quæ Ἄρκτος græcè dicitur, subjectis. *Aquis*. Nilo, qui cum freto Actiaco comparandus non est.

10. Qui tecum comparatus Cæsar dici poterat: qui tantùm te superavit, quantum Augustus ipse Antonium.

X.

Epithalamium.

1. Claudia, Rufe, meo nubit Peregrina Pudenti,
2. Macte esto tædis, ô Hymenæe, tuis.
3. Tam bene rara suo miscentur cinnama nardo;
4. Massica Theseis tam bene vina favis.
5. Nec meliùs teneris junguntur vitibus ulmi;
6. Nec plus lotos aquas, littora myrtus amat.
7. Candida perpetuo reside Concordia lecto,
8. Tánique pari semper sit Venus æqua jugo.
9. Diligat illa senem quondàm: sed & ipsa marito,
10. Tunc quoque cùm fuerit, non videatur anus.

VRRS. 1. *Peregrina*. Est hîc nomen proprium. Claudia Peregrina vocabatur.

2. Felix & bonus adsis, ô Hymenæe, cum tuis tædis: gratulor tibi, ob istas nuptias, à te conciliatas.

Macte. Ea vox nihil aliud quàm felicem apprecationem & hortationem sonat. Olim dicebatur mactus, macta, mactum, per syncopen, pro magis auctus, id est, nova cujusdam rei accessione, præsertim honoris, cumulatus: unde quando superis donis quidpiã offerebant, conceptis utebantur his voculis: *Macte esto, his* v. g. *floribus, ô Apollo*: id est, colo te & veneror his floribus qua in locutione vocativus *macte* pro nominativo usurpatur, ut sæpe facitant Latini. Interdum adverbii more ponitur Liv. lib. II, *Juberẽ macte virtute esse*.

Tædis. Cum illis pingitur Hymenæus.

3. *Tam bene*. Quàm Rufus & Claudia. *Cinnama*. Cinnamum est odoratus frutex, sive unguentum ex ejus succo factum. Arbuscula est eadem atque cinnamomum: nascitur in Æthyopia: quidam id esse putant quod vocamus Galli, *de la canelle*. Nardus quoque frutex odoratus.

4. *Theseis*. Atticis: Theseus rex Athenienssium fuit. Mel in Attica excellens erat: de Massico vino dictum Lib. 1. Epig. 25. *Vina*. Vinum admixtum melli, mulsum appellatur, οἰνόμελι. *Favis*. Lege Lib I. Ep 38.

6. *Lotos*. Lotus arbor est, aquis gaudens: ejus fructus dulcissimus, adeo ut Homerus

dicat ſocios Ulyſſis, eo guſtato noluiſſe in patriam redire; hinc proverbiũ, *lotũ guſtavit*.

8. Et ſaveat Venus, propitia ſit, illi jugo, id eſt, connubio, quod tam æquales ſociat Ubi par pari jungitur, felix & ſtabile conjugium eſt.

10. *Non videatur anus.* Formâ per ſenium amiſsâ, non amittat viri amorem: viro, vel anus, placeat; non ſpernatur ut deformis, & vetula.

XI.

Silio Italico ſuos libros mittit.

1. Sili Caſtalidum decus ſororum,
2. Qui perjuria barbari furoris
3. Ingenti premis ore, perfidoſque
4. Aſtus Hannibalis, levéſque Pœnos
5. Magnis cedere cogis Africanis:
6. Paullùm ſepoſitâ ſeveritate,
7. Dum blanda vagus alea December
8. Incertis ſonat hinc & hinc fritillis,
9. Et ludit popa nequiore talo;
10. Noſtris otia commoda Camœnis:
11. Nec torvâ lege fronte, ſed remiſſa
12. Laſcivis madidos jocis libellos.
13. Sic forſan tener auſus eſt Catullus
14. Magno mittere paſſerem Maroni.

VERS. 1. *Sili.* Silius Italicus poëta, ſtilum Virgilii adamavit, & quantum fas eſt, expreſſit: ſcripſit metro bellum Punicum ſecundum: fuit idem Conſul poſtremo Neronis anno, ac ſubinde Aſiæ proconſul. Ejus patria fuit Corfinium, Pelignorum in Italia, civitas, quæ etiam Italica dicta eſt: vel, ut malunt alii, Italica, urbs Bęticę. Hinc illi cognomen Italici. Lege Plinii epiſt. 7. lib. 3. in qua Silius bellè deſcribitur. *Caſtalidum.* Muſarum. Caſtaliusfons eſt ad radices Parnaſſi mõtis.

2. Qui Hannibalem & Pœnos perjuros ac barbaros ingenti ore, id eſt, heroïco carmine, canis & exagitas.

Perjuria. Pœni perfidi vulgò habiti ſunt, ac fœdifragi.

5. *Africanis.* Scipionibus, quorum alter, major Africanus dictus, Annibalem ex Italia pulſum in Africam redire compulit, & Pœnos victos tributo mulctavit: alter, minor Africanus dictus, ſive Æmilianus, quia Pauli Æmilii filius cũ eſſet, adoptatus fuerat à filio majoris Africani, Carthaginẽ delevit. Vide l. 2. ep. 2.

7. Dum cives Saturnalibus licentiores & vagi diſcur-

runt, aleaque ludunt. *December*. Quo menſe Saturnalia celebrabantur.

Fritillis. Sunt turriculæ corneæ aut eburneæ, in quas teſſeræ conjiciuntur, ne quis eas componat ac fraudem faciat: incertos appellat, quia jactum incertum reddunt. Nefas autem erat aleâ ludere præterquàm Saturnalibus. Eſt alea propriè ludus omnis, in quo plus eſt loci fortunæ, quàm prudẽtiæ: uſurpatur ſæpe pro talorum ludo, ſeu teſſerarum.

9. *Et ludit popa &c.* Popæ erant ſacrificuli, ſeu ſacrorum in cædendis victimis adminiſtri, vulgò vafri homines & nequam. Illi igitur per eos dies talis ludunt, ſed compoſitis per dolum. Ea lectio eſt Scriverii, Gruteri, &c. ex Palatino Codice. Miror placere Radero & multis aliis alteram lectionem: *Et ludit rota nequiore talo*. Eam tamen explicabo: Per rotam intelligit Ramireſius circulum & coronam aleatorum in orbem aſſidentium & ludentium: Raderus verò ipſum fritillum in quo rotatim & circulatim tali convolvuntur. Brodæus legendum eſſe, *tropa* non *rota*, conjectat è loco Pollucis Lib. IX. Ludi genus, inquit Pollux, quæ Tropa dicitur, vulgò fit, talis immiſſis in ſcrobem ad eos commodè excipiendos comparatam.

Nequiore. Doloſo, compoſito.

10. Aliquid otii tui tribue legendis meis verſiculis.

12. *Madidos*. Tinctos jocis liberioribus & ſalibus.

13. Sic carmen ſuum de paſſere (vide Lib. I. Ep. 8.) Catullus fortaſſe miſit Virgilio, ut ego meos tibi, (qui alter Virgilius es) libellos.

XII.

In ſtolidum petitorem.

1. Mille tibi nummos heſternâ nocte roganti
2. In ſex aut ſeptem, Cæciliane, dies;
3. Non habeo, dixi: ſed tu cauſatus amici
4. Adventum, lancem, paucáque vaſa rogas.
5. Stultus es? an ſtultum me credis, amice? negavi
6. Mille tibi nummos, millia quinque dabo?

V. 1. *Mille nummos*. Mille nummi ſeſtertii reſpondent libris Turonenſibus centum.

3. *Cauſatus*. Cauſam petendi vaſa & lances afferens eam quod amicus ad te veniſſet.

5. An deſipis, an me deſipere putas?

6. *Millia* 5. Subaudi, ſeſtertiorum minorum: libræ ſunt Francicæ 500. Sententia eſt, num tibi commodabo vaſa quæ valent 5000. ſeſtertios, cùm tibi mille ſeſtertios dare mutuos noluerim?

XIII.

Puer ſtillicidio peremptus.

1. Quà vicina pluit Vipſanis porta columnis,
2. Et madet aſſiduo lubricus imbre lapis:
3. In jugulum pueri, qui roſcida tecta ſubibat.
4. Decidit hiberno prægravis unda gelu.
5. Cùmque peregiſſet miſeri crudelia fata,
6. Tabuit in calido vulnere mucro tener,
7. Quid non ſæva ſibi voluit Fortuna licere?
8. Aut ubi mors non eſt, ſi jugulatis aquæ?

VERS. 1. *Vipſanis.* Conſule Lib. 1. Ep. 89. Item pag. 1 [illegible].

3. *Tecta.* Portam & fornicem. Legunt quidam *templa*, quo etiam nomine majora quælibet ædificia vocantur.

5. Cùm glacies acuta puerum occidiſſet.

6. Stillicidium acutum inſtar mucronis, & glacies, in pueri vulnere & calido ſanguine intepuit, ac ſoluta eſt.

7. An mortis ullum genus eſt, quod Fortuna hominibus inferre pro arbitrio non poſſit?

8. *Si jugulantis aquæ.* Nam aquæ vulgò mergunt ac ſuffocant; non, inſtar ferri, fodiunt ac jugulant.

XIV.

Laus endromidis.

1. Hanc tibi Sequanicę pinguẽ textricis alumnã,
2. Quæ Lacedemonium barbara nomen habet,
3. Sordida, ſed gelido non aſpernanda Decembri
4. Dona, peregrinam mittimus endromida.
5. Seu lentum ceroma teris, tepidúmve trigona,
6. Sive harpaſta manu pulverulenta rapis;
7. Plumea ſeu laxi partiris pondera follis;
8. Sive levem curſu vincere quæris Atham:
9. Ne madidos intret penetrabile frigus in artus,
10. Néve gravis ſubitâ te premat Iris aquâ:
11. Ridebis ventos hoc munere tectus & imbres;
12. Nec ſic in Tyria ſindone tutus eris.

VERS. 1. 2. 3. Mittimus tibi muneri hãc endromidem, quæ eſt alumna, id eſt, opus contextum à muliere Sequanica, & quæ græcum habet nomen ac barbara veſtis

ſtis eſt ac peregrina, nempe à Græcis inventa: ſordidum quidem & parum lautum munus, ſed hyeme non contemnendum. *Sequanicæ.* Sequani populi ſunt Galliæ ad Sequanæ fluvii fontes, nunc Burgundiæ Comitatus, *la Franche Comtè.*

2. *Lacedæmonium.* Lacedęmon, ſeu Sparta, urbs olim Pelopõneſi celeberrima, nunc oppidulum eſt, *Miſitra* nuncupatum *Barbara.* Vide Lib. Spectac. Ep. 1.

4. *Endromida.* Pro, endromidem, græcâ inflexione. Endromis autem dicitur à voce δρόμος, curſus, curriculum, quia utebantur Græci eâ veſte ἐν δρόμῳ, in curſu & ſtadio. Sordida dicitur, quia erat hirſuta, & longioris, craſſioriſque villi.

5. Seu te lucta & palæſtra exercet, teriſque & conficis ex oleo, cerâ, & pulvere ceroma, quo te ungas; ſeu pilâ trigonali ludis, aut harpaſtis. *Ceroma.* Vide Ep. 4 hujus Libri. Lentum vocatur, id eſt, pingue, viſcoſum. *Teris:* corpori affricas terẽdo, & linẽdo.

Trigona. Pila trigon, vel trigonalis, à trigono, id eſt, triangulo, nomen invenit, non quòd eſſet figurâ triangulari, ſed quòd hanc haberet figuram quidã locus in thermis, ad hujuſmodi pilæ luſum ædificatus, qui Trigon etiam dicebatur, & ut per hyemem calore modico tepidus eſſet, curabatur: ne exuti ad ludendum homines facilè poſt ludum perfrigeſcerent: hinc tepidum trigonem vates appellat. Erat hæc pila omnium minima & duriſſima, ſtipato & denſo pilo, (unde pilæ nomen) farta; utráque manu impellebatur & excipiebatur; prima & ſumma cautio erat, ne terram contingeret, ſed ut adhuc volans geminaretur.

6. *Harpaſta.* Erat harpaſtum, pila major paulò quàm trigon: panno conciſo, lanâ vel tomento implebatur, nec repercutiebatur, ſed eam alii aliis conabantur eripere, & ad ſuas trãsferre partes: tum, ſicubi decideret, accurrentes catervatim humi ſe invicem proſternebant, pulvere & ſudore infecti: nomen habet ab ἁρπάζω, rapio. Tertii generis pila, vocabatur paganica quòd ea ferè in pagis uterentur. Erat major trigone, mollior harpaſto, nam pluma farciebatur. Quartum genus erat ſollis: pila videlicet corio tecta, & vento diſtenta: ſollis enim apud veteres idem erat ac pellis. Hæc porro pila ceteris erat levior, eámque ob cauſam plumea vocatur ſeptimo in verſu; eadem lentiùs fertur, magis reſilit, ac tardiùs deſcẽdit, unde ſenibus & pueris commodior: pugno redditur, non palmâ, unde pugillatoria interdum appellatur.

7. Seu ſollem non ponderoſum dividis inter te & colluſores, eum impellendo per vices.

38. *Atham*. Cursor erat egregius. *Iris*. Cæleſtis arcus; pluviæ omen ac nuncius.

12. *Sindone*. Linteo, veſte lineâ: primùm facta ejuſmodi veſtis fuit Sidone, in urbe Phœnicię, prope Tyrum, unde nomen invenit. Quamvis ſindon ſit endromide pretioſior & elegantior; utilior tamen non erit.

XV.

Anus & puella.

1. Dicit ſe vetulam cùm ſit Cærelia pupa:
2. Pupam ſe dicit Gellia, cùm ſit anus.
3. Ferre nec hanc poſſis; poſſis, Coline, nec illam;
4. Altera ridicula eſt, altera putidula.

V. 1. *Pupa*. Puella, adoleſcentula: Cærelia igitur anilẽ gravitatem affectabat, præter mores & ætatem: Gellia contra, puella videri volebat ac tenera. Ridicula eſt Cærelia cum ſua illa gravitate; Gellia ineptè delicata, cum iſta ſua concinnitate.

XVI.

Improbi cur felices.

1. Nullos eſſe Deos, inane cælum,
2. Affirmat Selius, probátque; quod ſe
3. Factum, dum negat hæc, videt beatum.

V. 3. *Hæc*. Dum Deos eſſe, & providentiam negat: dum ſe, licèt impium, felicẽ videt eſſe factum. Atqui hæc improborum beatitas, aut exigua eſt, ac mercedis loco nõnullis ipſorum bene factis à juſto Deo, ut exponit Auguſtinus, rependitur: aut falſa eſt, quia ipſorum exitii ſempiterni occaſio eſt certiſſima; atque adeo miſeria potiùs & pœna dicenda, quàm felicitas.

XVII.

Laus Brutiani poëtæ.

1. Dum tu lenta nimis, diúque quæris,
2. Quis primus tibi, quíſve ſit ſecundus;
3. Graïum quíſve epigramma comparabit,
4. Palmam Callimachus, Thalia, de ſe
5. Facundo dedit ipſe Brutiano.
6. Qui ſi Cecropio ſatur lepore,
7. Romanæ ſale luſerit Minervæ,

8. Illi me facias, precor, ſecundum.

VERS. 1. Ordo verſuum eſt. O Thalia (Muſarum una, de qua Ep. 7.) Dum tu deliberas, & quæris poëtam aliquem, cui primas tribuere, vel ſaltem ſecundas poſſis in epigrammate condendo; interim Callimachus poëta græcus Brutiano primas ipſe ultro conceſſit, eumque ſibi ipſi prætulit. Qui Brutianus ſi ab epigrammatis græcis, ad latina condenda ſe contulerit, etiam in illis primus erit, nec ego invidebo; rogabo tantùm hoc, ut ab illo ſecundus ſim.

3. Quiſve optimè componet Græca epigrammata. Vel; quis ſua epigrammata comparare poterit cum Epigrammatis Græcorum vatũ: quis par erit Callimacho Græci epigrammatis principi. Fuit ille patria Cyrenæus in Ægypto: floruit Olympiade CXXV.

Brutiano. Luſtricus Brutianus, ingenio, probitate, & rerum geſtarum gloriâ clarus fuit *Cecropio*. Attico, græco. Cecrops fuit rex Athenienſium primus.

XVIII.

Mortem uxori imprecatur.

1. Omnes, quas habuit, Fabiane, Lycoris amicas
2. Extulit: uxori fiat amica meæ.

VERS. 2. *Extulit*. Nempe ad rogum: veneno ſuſtulit; aut fato mortuas habuit.

XIX.

Laus Altini ſoli.

1. Æmula Bajanis Altini littora villis,
2. Et Phaëthontei conſcia ſilva rogi,
3. Quęq; Antenoreo Dryadũ pulcherrima Fauno
4. Nupſit ad Euganeos ſola puella lacus;
5. Et tu Ledæo felix Aquileja Timavo,
6. Hic ubi ſeptenas Cyllarus hauſit aquas;
7. Vos eritis noſtræ portus, requiéſque ſenectæ,
8. Si juris fuerint otia noſtra ſui.

V. 1. O vos Altini littora, quæ nihil ceditis Bajanis littoribus villarum amœnarum pleris *Altini*. Eſt Altinum, *Altino*, Italiæ oppidum, ab Hunnis & Attila everſum atque incenſum, nunc in ditione Veneta, inter Patavium & Concordiam.

2. Et silva, quę Phaëthontem è cælo ruentem & fulmine combustum excepit.

3. Et Dryas pulcherrima, (id est, silva; nam Deæ silvarum præsides, Dryades dicuntur à voce græca δρῦς, quercus,) quæ prope lacus Euganeos una nupsit Fauno Antenoreo, id est, Patavino. Sententia est: & silva juncta agro Patavino. Faunus Deus agrorum, pro ipsis agris ponitur. *Antenoreo*. Antenor Trojanus Patavium condidit Virg. 1. Æneid.

4. *Euganeos*. Euganei, populi fuere Gallię Transpadanæ, in Italia, in Veneta nunc ditione, quorum regio dicitur *Marcha Trevisana*, vel, *Trevigiana*. Quidam eos collocant inter lacus Larium & Benacum: alii versus Athesim & Vicentiam.

5. Et tu, ô Aquileja, (urbs olim clarissima, nunc viculus, *Aquileja*, ab Hunnis vastata anno 452.) felix & dives, ob viciniam Timavi fluvii, qui septeniis ostiis in mare devolvitur, & cujus aquas hausit Cyllarus equus Castoris, cùm eo Castor venisset unà cum ceteris Argonautis.

Timavo. Timavus, *Timavo*, fluvius est Carnorum, in Italia novem fontibus erumpens è monte, quibus prope mare confluentibus, ipse in sinum Hadriaticum devolvitur: ejus ostia scindunt aliquot exiguæ insulæ; hinc per ora septem aut novem in mare fluere dicitur. Ledęus in hoc loco appellatur propter Castorem Ledæ filiū, qui ea loca nobilitavit: de quo lege plura Epig. 24. lib. Spect. & Ep. lib. 1.

8. Si meo arbitrio curas, & vitam potero componere: si pones me erit optio loci, in quo senectutē otiosā degam.

XX.

In avarum patronum.

1. Quòd te manè domi toto non vidimus anno,
2. Vis dicam, quantum, Posthume, perdiderim?
3. Tricenos, puto, bis: vicenos ter, puto, nummos.
4. Ignoscas; togulam, Posthume, pluris emo.

V. 1. Quod te per annum totum non salutavi manè, ut alii clientes.

3. *Tricenos nummos*. Triginta sestertios. Tres libræ sunt Francicæ, ut loquimur.

4. *Pluris emo*. Atque adeo plus damni facio, tuam domum ventitando, & deterendo consumendóque meam togulam; quàm lucri, te conveniendo.

XXI.

Invidi supplicium.

1. Sæpe meos laudare soles, Auguste, libellos:

2. Invidus, ecce, negat; num minùs ergo soles?
3. Quid quod honorato non solâ voce dedisti
4. Non alius poterat quæ dare dona mihi.
5. Ecce iterùm nigros corrodit lividus ungues:
6. Da, Cæsar, tantò tu magis, ut doleat.

V. 1. *Auguste.* Domitiane. 2. *Negat.* Meos videlicet libellos tantopere laudandos esse. *Num minùs, &c.* An ideo quod meos libellos deprimit invidus, tu eos parciùs laudas?

3. 4. Adde quod mihi tua augusta voce laudato & honorato, præter laudes & verba, munera etiam dedisti qualia præter Cæsarem dare nemo poterat. *Dona.* Tribunatum, equestrem locum, jus trium liberorum, &c. Lege Lib. II. Epig. 66. 67. & Lib. III. Epig. 56.

6. Auge tua, Cæsar, in me beneficia, ut dolorem quo dignus est, augeas.

XXII.

Multitudinem epigrammatum excusat.

1. Obstat, care Pudens, nostris sua turba libellis;
2. Lectorémque frequens lassat & implet opus.
3. Rara juvant, primis sic major gratia pomis;
4. Hibernæ pretium sic meruêre rosæ.
5. Sæpius in libro memoratur Persius uno,
6. Quàm levis in tota Marsus Amazonide.
7. Tu quoque de nostris releges quẽcũque libellis,
8. Esse puta solum: sic tibi pluris erit.

V. 1. 2. Multitudo & turba meorum librorum ipsis nocet, quia fastidium affert: nimis crebra carmina lassant, ac satiant lectorem.

3. In pretio & amore sunt res raræ.

5. *Persius.* Sex tantùm satyras at elegantissimè scripsit: adeo ut inter Satyricos poëtas primus à nonnullis, nec immeritò fortasse censeatur. Hunc interpretatione perpetua, notisque brevissimis illustravimus. *Marsus.* Hunc alibi laudat: Poëma heroïcum de Amazonibus scripserat non optimum.

8. Sic eum majori habebis in pretio: pluris à te fiet.

XXIII.

Piscina Cæsaris.

1. Bajano procul à lacu monemus

2. Piſcator fuge, ne nocens recedas.
3. Sacris piſcibus hæ natantur undæ,
4. Qui norunt dominum, manúmque lambunt
5. Illam, quâ nihil eſt in orbe majus.
6. Quid quod nomen habent, & ad Magiſtri
7. Vocem quiſque ſui venit citatus.
8. Hoc quondam Libys improbus profundo,
9. Dum prædam calamo tremente ducit,
10. Raptis luminibus repentè cœcus
11. Captum non potuit videre piſcem:
12. Et nunc ſacrilegos peroſus hamos,
13. Bajanos ſedet ad lacus rogator.
14. At tu, dum potes, innocens recede
15. Jactis ſimplicibus cibis in undas,
16. Et piſces venerare dedicatos.

VERS. 1. *Bajano* De Baiis dictum Epig 51. Lib. I.

2. *Nocens*. Impius, ſacrilegus, violatis nempe ſacris piſcibus.

5. *Illam quâ, &c.* Imperatoris Domitiano.

6. *Magiſtri*. Sic eum appellat, qui piſcinæ curã habebat, vel ipſum Domitianum.

8. *Libys*. Afer: piſcator ex Africa. *Hoc profundo*. Hoc mari, Bajano lacu.

9. *Calamo*. Linea piſcatoria. *Peroſus*. Deteſtans.

13. *Rogator*. Mendicus.

15. *Simplicibus*. Non dolo-ſis, qualibus hami inſtruũtur.

16. *Dedicatos*. Dicatos Imperatori & ſacros.

XXIV.

In Hippodami nomen.

1. Quòd cupis in noſtris dicíque, legíque libellis,
2. Et nonnullus honos creditur eſſe tibi:
3. Ne valeam, ſi non res eſt gratiſſima nobis,
4. Et volo te chartis inſeruiſſe meis:
5. Sed tu nomen habes averſo fonte ſororum
6. Impoſitum, mater quod tibi dura dedit:
7. Quod nec Melpomene, quod nec Polyhymnia poſſit,
8. Nec pia cum Phœbo dicere Calliope.
9. Ergo aliquod gratum Muſis tibi nomen adopta,
10. Non ſemper bellè dicitur Hippodamus.

V. 5. Habes nomen iratis, aversisque Musis tibi datum Fons Musis sacer (aut Helicō de quo vide p. 77. aut Permessus, de quo ibid. dictum:) pro ipsius Musis & arte poëtica ponitur.

7. *Melpomene*. Una è Musis: elegiaco præest carmini: Polyhymnia, lyrico; Calliope, heroïco,

9. *Adopta* Assume, adsciſſe.

10. *Hyppodamus*. Auriga sonat, & agitatorem equorum: quod munus mancipiorum est; atque adeo nomen hoc parum bellum & honestum est.

XXV.

Apis electro inclusa.

1. Et latet & lucet Phaëthontide condita guttâ,
2. Ut videatur apis nectare clausa suo:
3. Dignum tantorum pretium tulit illa laborum.
4. Credibile est ipsam sic voluisse mori.

V. 1. *Phaëthontide guttâ*. Electro. Phaëthontides, id est, sorores Phaëthontis, cùm eū lugerent extinctum, mutatæ sunt in arbores, è quibus defluit electrum, quod earum lacrima vocatur à poëtis, Ovid. 2. Met. est autem electrum visci genus, pretiosum, pellucidum, flavū, & spissum.

2. Adeo ut suo melle inclusa videatur: est enim electri flavus color.

3 *Laborum*. Quos ponit in melle condendo. Pretiū autē illud, est sepulcrum tā nobile.

4. *Voluisse*. Ut nempe in electro sepeliretur.

XXVI.

Ad poëtam ut libros suos edat.

1. Plena laboratis habeas cùm scrinia libris,
2. Emittis quare, Sosibiane, nihil?
3. Edent heredes, inquis, mea carmina: quando?
4. Tempus erat jam te, Sosibiane, legi.

Vers. 1. *Scrinia*. Sunt armaria & plutei, ubi libri asservantur.

4. Non possunt tam bona carmina sat citò in lucem edi. Noli rogum expectare. Videtur ipsius mortem optare. Legi non vis nisi mortuus, tempus est te legi; ergo, te mori.

XXVII.

Toga nivea.

1. Sordida cùm tibi sit, verum tamen, Attale, dicit
2. Quisquis te niveam dicit habere togam.

V. 2. *Niveam.* Detritam, cujus nuda fila albicant: vel; tenuitate ſua frigidam, inſtar nivis. Jocus eſt in voce ambigua: nivea enim toga, ut hic ſumitur, detritam ſignificat: aliàs puram, nitidam & recentem à fullone.

XXVIII.

Damæ pugnantes in arena.

1. Frontibus adverſis molles concurrere damas
2. Vidimus, & fati ſorte jacere pari.
3. Spectavêre canes prædam: ſtupuítque ſuperbus
4. Venator cultro nil ſupereſſe ſuo.
5. Unde leves animi tanto calvêre furore?
6. Sic pugnant tauri, ſic cecidêre viri.

VERS. 2. Et mutuâ perire morte.

3. 4. Canes conſtitere velut otioſi ſpectatores oblatæ ultro prædæ: & venatores cultris ac venabulis ſuis nihil agendum ſupereſſe mirati ſunt. *Superbus.* Quia gloriãtur venatores feris à ſe interfectis. *Cultro.* Dejectas venabulo feras venator cultro ſolet interimere & conficere.

5. *Leves animi.* Feræ imbelles; damæ. *Furore.* Pugnandi & moriendi.

6. *Cecidere.* Non aliter viri fortiſſimi mutuis ſæpe vulneribus perierunt.

XXIX.

Senis fucati barba.

1. Cana eſt barba tibi, nigra eſt coma: tingere barbã
2. Nõ potes, hæc cauſa eſt; ſed potes, Öle, comã.

VERS. 1. *Tingere.* Pigmentis quibuſdam capillos fucabant; iſte, ne ſenex videretur, nigros ſibi appingebat Barbam ita commodè inficere non poterat. Cùm enim barbam vix promitterent Romani, fucus non poterat hærere in cute nuda aut brevioribus barbæ pilis. Vide Ep. 33. Lib. III.

XXX.

Avarus oſtentator.

1. Centum Coracinus, & ducenta Mancinns,
2. Trecenta debet Titius, hoc bis Albinus,
3. Decies Sabinus, alterúmque Serranus:
4. Ex inſulis, fundíſque tricies ſoldum,

5. Ex pecore redeunt ter ducena Parmensi,
6. Totis diebus, Afer, hoc mihi narras;
7. Et teneo meliùs ista, quàm meum nomen.
8. Numeres oportet aliquid, ut pati possim:
9. Quotidianam refice nauseam nummis.
10. Audire gratis, Afer, ista non possum.

VERS. 1. *Centum.* Subaudi sestertia. Summam efficiunt librarum Turonicarum, ut Galli loquuntur, 10000.

2. *Hoc bis.* Eadem hęc trecenta bis mihi debet Albinus: id est, sexcenta sestertia.

3. *Decies.* Libras 100000. Vide Ep. 81. lib. I. *Alterũ.* Id est, bis decies, alterum decies, nempe vicies, libras 200000.

4. *Ex insulis.* Insulæ in urbe dicuntur eæ domus, quæ ita sunt, ab aliis sejunctæ, ut aliquo vico undecunque ambiantur: quemadmodum veræ insulæ cinguntur mari.

Tricies soldum. Tricies solidum, id est, plenum, integrum: tricies centena millia sestert. hoc est, nummos Francicos 300000.

5. Ex vectigali pecuario Parmensi quotannis colligo sexcenta millia sestertiũ, hoc est, libras Gallicas 60000. *Parmensi*, Epig. 36. lib. II.

8. *Gratis.* Nisi videlicet numeres mihi pecuniam, pretium patientiæ, quâ ostentationis tuæ molestiam & fastidium quotidie perfero.

XXXI.

Argentum purum.

1. Argenti genus omne comparasti,
2. Et solus veteres Myronis artes,
3. Solus Praxitelis manus, Scopæque
4. Solus Phidiaci toreuma cæli,
5. Solus Mentoreos habes labores.
6. Nec desunt tibi vera Glaniana,
7. Nec quæ Callaïco linuntur auro,
8. Nec mensis anaglypta de paternis.
9. Argentum tamen inter omne, miror
10. Quare non habeas, Charine, purum.

VERS. 1. *Argenti.* Hac voce intelligitur ibi omne argentum factum: omne vasorum argenteorum genus.

2. Vetera signa & opera, Myronis, statuarii insignis, arte ac manu elaborata.

3. *Praxitelis.* Praxiteles, Scopas, Phidias, Statuariorum principes extitere. De

Mentore, de toreumate, vide Ep 26. & 31. l. 3. cælum, hoc in loco idem est ac scalprum.

6. *Vera Glaniana.* Vasa & signa facta verè ab Glanio sculptore vel cęlatore peritissimo, non ementita & adulterina. Legunt aliqui *Gentiana*, aut, *Grantiana*, ab artifice Gentio, vel Grantio, tunc celebri, elaborata.

7. Nec vasa ornata auro Callaïco, addito, seu allito ipsis vasis, putà ęreis, argenteis.

Callaïco. Hispano. Callaïci, sive Gallaïci, aut Gallæci, populi sunt etiamnum Hispaniæ Tarraconensis ad occasum & Boream: attingunt à meridie Lusitaniam; ab oriente, Asturias: nũc *laGa lice.* Apud eos aurum ervebatur, quod phialis adlini solebat, elegãti artificio, fortasse ab illis invento.

8. Nec cælata pocula, sive vasa signis aspera: ἀναγλυπτα, à verbo γλύφω, sculpo, quibus tuus pater & majores in mensa usi sunt.

10. *Purum.* Jocus est in hac voce. Nam aliquando purum dicitur argẽtum, quod elaboratum, cęlatum, sculptum, nõ est: hic alio sensu sumitur pro mundo, & non sordido: tua ista omnia impura sũt & immũda: tu ipse homo impurus, quidquid tangis, inquinas.

XXXII.

Amicus deceptus.

1. Atria Pisonum stabant cum stemmate toto,
2. Et docti Senecæ ter numeranda domus.
3. Prætulimus tantis solum te, Posthume, regnis;
4. Pauper eras, & eques, sed mihi consul eras.
5. Tecum ter denas numeravi, Posthume, brumas;
6. Communis nobis lectus & unus erat.
7. Jam donare potes, jam perdere, plenus honorũ,
8. Largus opũ: exspecto, Posthume, quid facias.
9. Nil facis: & serum est alium mihi quærere regẽ.
10. Hoc, Fortuna, placet? Posthumus imposuit.

V. 1. Pisonum domus florebat longa virorum nobilissimorum serie: ex ea mihi patronos & amicos facilè poteram deligere; patebat mihi etiam Senecarum domus; hos tibi nuper pauperi, postposui Stẽma, est ordo genealogiæ, in picta arbore ejusque ramis descriptus. στέμμα propriè coronam significat; nempè ex arboris illius genealogicæ ramis fiebant circuli in modum coronę, in quibus, vel imago, vel nomen alicujus è majoribus poneretur.

2. *Ter numeranda domus*

Divisa in tres familias. Tres fuere illo ævo Senecæ viri clarissimi. Primus philosophus, idemque poëta tragicus, & Neronis præceptor. Secundus Seneca Gallio, seu Novatus. Tertius Seneca Mela, seu Mella, Lucani pater. Omnes filii Senecæ rhetoris, qui Cordubâ Rõmam venit. Quidam explicant hunc versum de Seneca parte, qui rhetor dictus est; de Seneca filio, qui appellatus est philosophus, & de Lucano, nepote rhetoris.

3. *Regnis* Familiis nobilissimis. Patronos reges appellitabant.

4. *Mihi consul eras*. Non aliter te colebam, atque si fuisses consul.

6. *Communis lectus*. In quo ad mensam accumbebamus.

7. 8. Iam largiri amicis munera facilè potes, imò multa impunè perdere, ac sine magno detrimento: ita honoribus & opibus largè abundas.

9. *Nil facis*. Nihil mihi largiris, cùm tamen maximè nunc indigeam tuâ liberalitate, quippe qui ægrè inventurus sim jam senex, novos reges, sive patronos.

10. Cur, ô Fortuna, Posthumum beasti, quem ingratum & avarum fore noras? An hoc tibi placet? nempe istis perfidis benefacere. Neutiquam (respondet Fortuna,) sed Posthumum liberaliorem fore putabam: ille mihi imposuit; id est, me fefellit.

XXXIII.

In molestum recitatorem.

1. Quid recitaturus circumdas vellera collo?
2. Conveniunt nostris auribus illa magis.

V. 1. *Vellera*. Ad arcendam gravim scilicet. Focalia dicebantur, à faucibus quas muniebant, quasi faucalia.

2. *Auribus nostris*. Obturandis videlicet, ne te recitantem audiamus.

XXXIV.

Vesuvius incendio deformatus.

1. Hic est pãpineis viridis modò Vesvius umbris,
2. Presserat hîc madidos nobilis uva lacus.
3. Hęc juga quã Nysę colles plus Bacchus amavit;
4. Hoc nuper Satyri monte dedere choros:
5. Hæc Veneris sedes, Lacedæmone gratior illi;
6. Hic locus Herculeo nomine clarus erat.
7. Cuncta jacent flammis, & tristi mersa favillâ:
8. Nec Superi vellent hoc licuisse sibi.

VERS. 1. *Vesvius*. Pro, Vesuvius; mons est Campaniæ Italæ, ignes, ut Ætna, vomens. Nunc dicitur *Summa*, & abundat vino, quod Græcum vocant.

2. Hic uva nobilis oppleverat, oneraverat, torcularia.

3. *Nysæ*. Nysa urbs est Indiæ ad fluvium Indum, vel Bacchi patria, vel ab eo condita. Est etiam mons illi urbi vicinus & cognominis. Hinc Bacchus appellatur Dionysos: à patre Jove, Ζεὺς, (Διὸς) & Νύσα.

Satyri. Dii silvarum & montium.

5. 6. Erant in Vesuvio monte duo fana, Veneris alterum, alterum Herculis. Lacedæmon urbs Peloponnesi, olim Sparta, nunc *Misitra*: ibi Venus colebatur.

7. *Jacent*, &c. Contigit hoc incendium sub Tito Imperatore, oppressus eo fuit ille naturæ interpres Plinius, urbes totæ cineribus obrutæ. Vide Epistolas Plinii secundi 16. & 20. Lib. VI.

8. Ipsi superi dolent istâ clade, vellentque sibi ablatam facultatem nocendi hominibus, & eos puniēdi. Deus invitus punit, amat parcere.

XXXV.

Votum pro pueri incolumitate.

1. Hæc tibi pro nato plenâ dat lœtus acerrâ,
2. Phœbe, Palatinus munera Parthenius;
3. Ut qui prima novo signat quinquennia lustro,
4. Impleat innumeras Burrus Olympiadas.
5. Fac rata vota patris: sic te tua diligat uxor,
6. Gaudeat & certâ virginitate soror.
7. Perpetuo sic flore mices; sic denique non sint
8. Tam lõgæ Bromio, quàm tibi, Phœbe, comę.

V. 1. 2. *Hæc munera*. Thus. *Acerra*. Thuris est vasculum. *Palatinus*. Qui Domitiano erat à cubiculo: qui ei in palatio navabat operam.

3. 4. Ut Burrus Parthenii filius qui quinquennium explevit, & primum lustrum incipit notare ac numerare, diu vivat. De lustro adi Epig. 73. Lib. I.

Olympiadas Olympias erat numerus quatuor annorum: Græcis ad putanda tempora usitatus. Facta vox à ludis olympiis, sive olympicis, primo hujus quadriennii anno celebrari solitis in honorem Jovis Olympici, ad urbes Græciæ Pisam & Elidem.

5. *Fac*, &c. Da ut pater sit votorum compos, ut exoret quod orat.

Uxor. Daphne, quam cùm uxorem expeteret Phœbus, neque ut ab illa diligeretur impetrare posset, eam in laurum arborem mutavit: unde

quidam libri habent *arbor*, pro *uxor*.

6. *Soror*. Diana. Ita Diana perpetuò suâ virginitate glorietur.

7. *Flore*. Juventæ.

8. *Bromio*. Baccho: à βρέμω fremo. Is crines, item ut Phœbus, intonsos & juveniliter fluentes gestabat, quâ laude certare videbatur cũ Phœbo, quem ne Bacchus vinçat, precatur Martialis, optatque ne sint unquam prolixiores Baccho quàm Phœbo, comæ.

XXXVI.

In causidicum muneribus divitem.

1. Saturnalia divitem Sabellum
2. Fecerunt: meritò tumet Sabellus.
3. Nec quemquam putat esse, prædicátque
4. Inter causidicos beatiorem.
5. Hos fastus, animósque dat Sabello
6. Farris semodius, fabæque fressæ,
7. Et thuris, piperísque tres selibræ,
8. Et Lucanica ventre cum Falisco,
9. Et nigri Syra defruti lagena,
10. Et ficus Libycâ gelata testâ,
11. Cum bulbis, cochleísque, caseóque:
12. Piceno quoque venit à cliente
13. Parcæ cistula non capax olivæ;
14. Et crasso figuli polita cælo
15. Septenaria syntheſis Sagunti,
16. Hispanæ luteum rotæ toreuma;
17. Et lato variata mappa clavo.
18. Saturnalia fructuosiora
19. Annis non habuit decem Sabellus.

V. 1. *Saturnalia*. De Saturnalibus & missis eo tempore muneribus sæpe antea diximus. Pag. 116. &c.

6. *Semodius*. Pars dimidia modii. Modius libras 26. & uncias 8. capiebat. Est autem far quodlibet frumẽti genus, vulgò tamẽ optimũ significat.

6. *Fressæ*. Fractæ & nudatæ extima pellicula duriori qua tegitur. Frẽdeo, frendui, fressũ, propriè significat frango, quasso. Unde porcus nefrens, qui nondum fabas frendet, seu frangit; porcus lactens.

7. *Selibræ*. Semilibrę.

8. *Lucanica*. Intestinũ suillũ carne porcina fartum; à Lucanis Italię populis; ejus invẽ-

toribus, dictum *Salsiccia*.

Ventre, &c. Cum ventre porcino certis modis condîto & farciminibus turgente: ita vocatum est hoc opsonii genus à Falisciis, Italiæ populis ejus credo inventoribus. Eorum urbs primaria Falisicum, sive Falisca, nunc *Galese*.

9. Et vitrea lagena, (quam Syram vocat, quia vitrum in Syria inventum,) musti ad dimidias partes usque decocti: hoc enim significat ea vox, defrutum.

10. Et ficus Africana, inclusa in testa. Gelatã dixit, quia per hyemem erat missa: vel, quia stipata erat ac densata ficus, in testa ipsa, & adstricta quodã roscido humore, quem ficus emittunt.

11. Bulbi, cepæ sunt, *cipolle bulbe*, maximè florum, quorum radices rotundæ & tunicatæ, ut liliorum, tuliparum, &c. Sunt etiam cepæ quædam ascalonię dictæ, *scalogne*. Cochleæ, propriè sunt limaces testa inclusæ.

12. 13. Et arcula brevis, paucarum olivarum vix capax, data est tibi à Picente aliquo, tuo cliente. Ager Picenus est in Umbria, olivarum dives: hodie vocatur, *la Marcha d'Ancona*.

14. Et synthesis septem vasa complectens, rudi & crassa rota figuli Saguntini, (quam ironicè vocat cælum, *bulino*) polita & tornata: hoc est, septem vascula simul juncta, ficta ex argilla Saguntina. Est autem synthesis vox græca, significans compositionem & collectionem multarum rerum, maximè vestiũ, unde ista vox sæpe pro quodam genere vestis sumitur, ut diximus; in hoc loco est vasorum multitudo: septenariam vocat quod septem vasa Saguntina contineret. Sic Papinius lib. 4. silvar. dixit synthesin calicum & cacaborum.

Saguntí. Saguntus, sive Saguntum, nunc *Morvedre*, oppidum olim clarissimum Tarraconensis Hispaniæ, unde fictilia Romam advehebãtur.

16. *Toreuma* Propriè est opus torno factum, aut sculptum, à τορεύω, torno, sculpo. Vocat ita vile poculum ex argilla confectum, ironicè.

17. Et mappa variata latis è purpura clavis: id est, orbiculis, flosculis, aut stellulis è panno purpureo assutis in mappæ limbo. Porro vestis laticlavia erat senatorum propria, & mappa laticlavia huic amplissimo senatori missa est. De latoclavo consule Epig. 17. Lib. V.

18. 19. Irridet inopem causidicum.

XXXVII.

Phaëthon encausto pictus.

1. Encaustus Phaëthon tabulâ depictus in hac est:
2. Quid tibi vis, dipyron qui Phaëthonta facis?

VERS. 1. 2. Encausto pictus & inustus hic Phaëthon exhibetur: ô pictor, quid tibi vis, quare bis ustum (δίπυρον) facis Phaëthonta? Nonne satis illi est quod semel fulmine ustus fuerit?

Encaustus. Encausto pictus. Encaustum est picturæ genus, quod candente stilo ferreo, ex ignita & liquida materia sit, vulgò *smalto*. ἔγκαυστὸν, à καίω uro.

XXXVIII.

Laus epigrammatum.

1. Nescis, crede mihi, quid sint epigrãmata, Flacce,
2. Qui tantùm lusus illa, jocósque putas.
3. Ille magis ludit, qui scribit prandia sævi
4. Tereos, aut cœnam; crude Thyesta, tuam:
5. Aut puero liquidas aptantem Dædalon alas,
6. Pascentem Siculas aut Polyphemon oves.
7. A nostris procul est omnis vesica libellis,
8. Musa nec insano syrmate nostra tumet.
9. Illa tamen laudant omnes, mirantur, adorant:
10. Confiteor; laudant illa, sed ista legunt.

V. 3. Illi magis nugantur, qui scribunt tragœdias & fabulas, v.g. historiam Terei, Thyestæ.

4. *Tereos*. Genitivus græcus à Τηρεὺς, *Tereus*, Τηρέος. Fuit Tereus Thraciæ, rex Prognes maritus, in upupam mutatus, ut fabulis proditum est, quòd uxoris suæ sororem Philomelam temerasset.

Thyesta. Fuit Thyestes filius Pelopis, Atrei frater, qui Thyestæ filios ipsi epulandos apposuit. Ep. 35. lib. III.

5. *Puero*. Icaro filio suo. Dædalus in carcerem insulæ Cretæ, qui labyrinthus appellabatur, conjectus, ex eo evolavit, aptatis sibi & filio alis, cerâ compactis.

7. *Poliphemon*. Accusativus græcus, ut Dædalon. Polyphemus fuit Cyclops, de quo Homerus Lib. IX. Odyss. & Virgilius, III. Æneïd.

7. *Vesica*. Tumor, ampullatum dicendi genus & ventosum.

8. *Syrmate*. Syrma, vestis est tragica, à σύρω traho, ampla & verrens humum.

Insano. Magno, vel furiosum in morem agitato, & jactato.

6. *Illa, &c.* Fabulosa & tragica carmina. Facit loquentem Flaccum, & huic respondet sequenti versiculo. Laudantur tragœdiæ, leguntur epigrammata.

XXXIX.

Dives avarus ac miser.

1. Cùm tibi non essent sex millia, Cæciliane,
2. Ingenti latè vectus es hexaphoro:
3. Postquam bis decies tribuit Dea cæca, sinũque
4. Ruperunt nummi, factus es, ecce, pedes.
5. Quid tibi pro meritis, & tantis laudibus optem?
6. Dî reddant sellam, Cæciliane, tibi.

VERS. 1. *Sex millia.* Subaudi, sestertiûm; sive sex sestertia in neutro genere; libras Gallicas valent 600.

Hexaphoro. Vide Lib. II. Epig. 59. Erat lectica quam sex homines gestabant.

3. *Dea cæca.* Fortuna.

Ruperunt. Ita repleverunt, ut eos non caperet sinus. *Bis decies.* Subaudi, centena millia sestertiûm Quę sit summa si ad Francicam pecuniam redigatur, disces ex Epig. 30. hujus Libri.

6. Dii reddant tibi tuam priorem lecticam hexaphoron, id est, pristinam fortunarum mediocritatem.

XL.

Caprificus.

1. Gestari junctis nisi desinis, Hedyle, capris;
2. Qui modò ficus eras, jam caprificus eris.

V. 1. *Junctis.* Hedylus quidam gestabatur parvo curru, quem trahebant junctæ cicures capræ; erat ille idem, ficus, seu ficosus, (quid sit ea vox vide Lib. I. Ep 57. Jocatur in eum Martialis, aitque brevî fore caprificum, quæ est arbor sterilis, in parietinis nascens, & ad summos muros assurgens, assilienſque instar caprarum: folio ficum referens. Brodęus explicat *junctis capris*: hircosis) nempe impuris & olentibus) servis.

XLI.

Philosophus Cynicus.

1. Hunc, quem sæpe vides inter penetralia nostrę.
2. Pallados, & templi limina, Cosme, novi,
3. Cum baculo, perâque senem; cui cana, putrísque
4. Stat coma, & in pectus sordida barba cadit:
5. Cerea quem nudi tegit uxor abolla grabati;
6. Cui dat latratos obvia turba cibos:

7. Esse putas Cynicum deceptus imagine falsâ;
8. Nõ est hic Cynicus, Cosme; quid ergo? canis.

VERS. 1. 2. *Inter penetralia, &c.* In templo Minervæ Flavianæ, quod à Domitiano conditum recèns fuerat.

5. *Cerea.* Decolor, flavescens, ut vestes detritæ solent esse.

Abolla. Est militaris vestis & imperatoria: sumitur aliquando ironicè pro pallio philosophico. Vocat eam uxorem philosophi, quia ille cum eâ cubabat in grabato, id est, vili lectulo.

6. *Latrator.* Latrando & mendicanda quæsitos.

7. *Cynicum.* Erat Cynicorum philosophorum secta celebris. Ita sunt appellati à voce græca κύων, κύονος, κυνὸς, canis, quia omnes maledictis & conviciis allatrabant: & erant, instar canum, impudentes. Istum Martialis ait solo corporis cultu & maledicentia esse Cynicum, omni verò doctrinâ & sapientiâ Cynicorum destitutum. Ideo negat Cynicum esse, canem tantùm esse concedit: hoc est, habere duntaxat quod in Cynico est pessimum, nempe impudentiam & obscenitatem.

XLII.

Mortis necessitas.

1. O cui Tarpejas licuit contingere quercus,
2. Et meritas primâ cingere fronde comas:
3. Si sapis, utaris totis, Coline, diebus,
4. Extremúmque tibi semper adesse putes.
5. Lanificas nulli tres exorare puellas
6. Contigit: observant quem statuêre diem.
7. Divitior Crispo, Thraseâ constantior ipso,
8. Lautior & nitido sit Melibœ licet;
9. Nil adicit penso Lachesis; fusósque sororum
20. Explicat, & semper de tribus una secat.

V. 1. O Coline, qui in capitolino quinquennali certamine, coronas quernas à Domitiano accepisti.

Tarpejas. Capitolii locus, ante conditum ibi Jovis templum & inventum in ejus fundamentis humanum caput (unde factum illa capitolii nomen) vocabatur mons Tarpeius à Tarpeia virgine Vestali ibi sepulta. Domitianus autem instituerat Jovi Capitolino quinquennale ludicrum triplici certamine, musico, equestri, & gymnico. Vide primum Epigramma hujus Libri.

2. Qui primam coronam meruisti.

3. *Utaris, &c.* Nullam de solido die partem demas, quã nõ genio tribuas, & voluptati.

5 6. Nemini licet Parcas flectere. Quem nostræ morti diem constituêre, observant, neque illum aut obliviscũtur, aut prætereunt. Fingebant poëtæ tres Parcas ita è colu trahere lanam, quæ cujusque vitam metiretur, ut una teneret colum, altera fusum deduceret, tertia filum & cũ eo vitã secaret. Earum nomina sũt Atropos, Clotho, Lachesis.

7. *Crispo.* Fuit ille vitricus Neronis: dicitur habuisse in censu bis millies sestertiûm, hoc est, milliones, ut loquatur, viginti. De Thrasea vide Epigram. 9. Lib. I.

Meliore. Melior nomen est proprium civis Romani ob lautitias & elegantiam celeberrimi. *Nitido.* Mundo, compto, elegante.

9. Lachesis nunquam quidquam addit ad lanam quâ colum instruxit, sed eâ demum tota tractâ, quãtulacũque sit, exhaustáque, pereundum est.

Penso. Est pensum, lana vel cannabis in oblongum glomũ convoluta, & circa colum summam illigata, unde fusus trahitur.

Fusos explicat. Parca de tribus, quæ filum secat, ea fusos explicat, id est, jubet quiescere, absoluto penso; vel evolvit ac recognoscit quantum fili tractum fuerit.

XLIII.

Laus quarumdam Hispaniæ urbium.

1. Luci, gloria temporum tuorum,
2. Qui Grajum veterem, Tagúmque nostrum
3. Arpis cedere non finis disertis:
4. Argivas generatus inter urbes
5. Thebas carmine cantet, aut Mycenas,
6. Aut claram Rhodon, aut libidinosæ
7. Ledæas Lacedæmonis palestras:
8. Nos Celtis genitos & ex Iberis
9. Nostræ nomina duriora terræ
10. Grato non pudeat referre versu;
11. Sævo Bilbilin optimam metallo,
12. Quæ vincit Chalybásque, Noricósque;
13. Et ferro Plateam suo sonantem,
14. Quam fluctu tenui, sed inquieto,
15. Armorum Salo temperator ambit;
16. Tutelámque, chorósque Rixamarum,

17. Et convivia festa Carduarum,
18. Et textis Peteron rosis rubentem,
19. Atque antiqua patrum theatra Rigas;
20. Et certos jaculo levi Silaos:
21. Turgentísque lacus, Petusiæque,
22. Et parvæ vada pura Vetonissæ:
23. Et sanctum Baradonis ilicetum,
24. Per quod vel piger ambulat viator:
25. Et quæ fortibus excolit juvencis
26. Curvæ Manlius arva Matinessæ.
27. Hæc tam rustica, delicate lector,
28. Rides nomina? rideas licebit.
29. Hæc tam rustica malo, quàm Bitontum.

VERS. 1. 2. 3. O Luci, qui non pateris Hispaniam Apuliæ quidquam concedere, qui Horatio nihil decedis. Pro voce *Tuorum* habent codices aliquot vetusti *Duorum*, nempe præteriti & præsentis.

Luci. Fuit iste Lucius, Hispanus poëta Lyricus, qui Horatium est imitatus: floruit sub Domitiano.

Grajum. Est Grajus fluvius Hispaniæ: veterem vocat, quia à veteribus dictus erat Grajus, à recentioribus Gravius est nuncupatus.

Tagum. Fluvius est Hispaniæ clarissimus, *Tago*.

Nostrum. Martialis fuit Hispanus, nempe Bilbilitanus.

Arpi. Urbs Apuliæ Dauniæ, nunc diruta: Horatius autem Apulus fuit, natus. Venusii. Hinc Arpos disertos vocat.

4. Vates Græcus, vates aliquis, inter Græcas urbes natus, celebret sanè urbes Græcas, ut Thebas, Mycenas, &c. nos, qui Celtiberi sumus, decet urbes Hispanas laudare.

5. *Thebæ*. Urbs Bœotiæ, patria Pindari: hodie *Stives*. Mycenæ, sunt in Peloponneso; nunc, *Agios Adrianos*.

6. *Rhodon*. Rhodus, *Rhodo*, insula maris mediterranei è regione Ciliciæ, olim soli sacra.

7. *Ledæas, &c.* Palæstras & certamina instituta ab Castore & Polluce Ledæ filiis, in urbe Lacedæmone, Veneri consecrata, & deliciis dedita. Ep. 49. Lib. 1.

Bilbilin. Vide Epigr. 43. Lib. I. ubi etiam agitur de Celtiberis, & variis Hispaniæ locis.

11. *Metallo*. Ferro.

12. *Chalybas* Populi sunt ad Pontum Euxinum, apud quos ferri cognominis genus eruitur. *Norici*, sunt populi Germaniæ Grisonibus, seu Rhętis finitimi. *La Baviera, la Suaba*.

13. 14. 15. Et Plateam (urbem *Hisp.*) cujus in officinis sonantibus, ferrum elaboratur: quam ambit fluvius Salo, qui ad laminas ensium tingendas & temperandas plurimùm valet.

16. Et Rixamas gaudentes choreis; Carduanos, sive Carduas, conviviis.

18. *Textis*. In coronas.

19. Et Rigas, ubi majores nostri sua solebant edere spectacula, propter nobile illius urbis theatrum.

20. *Certos jaculo* Qui à signo non aberrant, cum jaculantur.

23. *Ilicetum*. Locum ilicibus consitum; sanctum vocat, fortasse, quia numini alicui consecratum, aut quia incæduum & inviolatum ferro.

24. Cujus amœnitate captus viator etsi fessus & languidus, cum voluptate tamen ambulat. An quia locus hic declivis & pronus erat, ut vult Brodæus?

25. *Manlius*. Nomen populi, ad urbem Matinessam: aut unius ex amicis Martialis.

29. *Bitontum*. Oppidulum Apuliæ, quod asperitate nominis, & suâ tenuitate videtur meritò istis Hispaniæ locis concedere, nunc *Bitonto*. Malo meam Hispaniam, quàm Italiam.

XLIV.

Munera insidiosa.

1. Munera quòd senibus, viduísque ingentia mittis,
2. Vis te munificum, Gargiliane, vocem?
3. Sordidius nihil est, nihil est te spurcius uno,
4. Qui potes insidias dona vocare tuas.
5. Sic avidis fallax indulget piscibus hamus;
6. Callida sic stultas decipit esca feras.
7. Quid sit largiri, quid sit donare docebo:
8. Si nescis; dona, Gargiliane, mihi.

V. 4. *Insidias*. Quia istis muneribus captas hereditates senum & viduarum.

5. *Indulget*. Se offert blandè, ac permittit fruendum: eos lactat, fallitque incautos.

8. *Mihi*. Qui tibi nihil remetiri possum & rependere, à quo nihil speras.

XLV.

Tibur Baiis, per æstatem, præstat.

1. Dum nos blanda tenent lascivi stagna Lucrini,
2. Et quæ pumiceis fontibus antra calent:

3. Tu colis Argivi regnum, Fauſtine, coloni,
4. Quò te bis decimus ducit ab urbe lapis.
5. Horrida ſed fervent Nemeæi pectora monſtri,
6. Nec ſatis eſt Bajas igne calere ſuo.
7. Ergo ſacri fontes, & littora grata valete,
8. Nympharum pariter, Nereidumque domus:
9. Herculeos colles gelidâ vos vincite brumâ,
10. Nunc Tiburtinis cedite frigoribus.

VERS. 1. *Laſcivi*. Ob locî nimirum delicias & amęnitatem.

Lucrini. Vide Libro I. Ep. 54.

2. Et Bajanæ aquæ, ſcaturientes è pumicibus ſive tophis, hoc eſt, exeſis & ſpongioſis lapidibus ac ſpeluncis. Sunt Bajanæ aquæ calidę De illis actum Lib. I. Ep. 51.

3. Tu degis Tibure quod condidit, & ubi regnavit Argivus colonus, nimirum Catillus è Græcia veniens. Fuit ille Amphiarai filius, treſque filios in Italia ſuſcepit, Tiburtum, à quo nomen Tiburtinæ urbi fecit, Coram, & Catillum. Tibur, nunc *Tivoli*, urbs Latii.

Coloni. Colonus interdum ſignificat agricolam, nempe qui agrum colit: interdum hominem qui ex aliena & remota regione venit ad locum aliquem incolendum & frequentandum: inde Coloniæ loca ejuſmodi appellantur.

4. Quæ tua villa Tiburtina diſtat ab urbe 18. millibus paſſuum. Vide Ep. 16. lib 3. Hoc ſpatium eſt leucarum Gallicarum admodum ſex.

5. 6. Sed ingens fervet æſtus, Auguſto menſe, quo ſol ingredietur ſignum leonis: & calor aquarum Bajanarum calore aëris geminatur.

Nemeęi. Vid. ep. 5. lib. ſpect. & 48. hujus. Porro in leonis pectore inſignis eſt ſtella quã vocant cor leonis, & quam hîc appellat pectus leonis.

8. *Nereidum*. Sunt filiæ Nerei, & Doridis: Bajæ autẽ in littore Campano. Nymphę, ſunt Deę pręſides fontiũ.

10. Sanè patiar vos vincere Tibur ſacrum Herculi, quando ſęviet bruma; at nunc per æſtatem, Tibur vobis prę-ferendum eſt, propter frigus, & ventos quibus utpote ſitum in colle, eſt expoſitum.

XLVI.

Lacrimæ ſuſpectæ.

1. In tenebris luges amiſſum, Galla, maritum:
2. Nam plorare pudet te, puto, Galla, virum.

VERS. 2. Nam putas esse imbellis animi palam & luce plorare: vel; plorare muliebriter virum tam fortem & generosum. Euge! laudo fortitudinem. Latet hîc ironia: videtur enim eam laudare & excusare, quòd non fugeat palam mariti mortem: cùm tamen innuat eam ideo non plorare, quia virum v. g. gaudet esse mortuum.

XLVII.

Viperæ sepulcrum.

1. Flentibus Heliadum ramis dum vipera repit,
2. Fluxit in obstantem succina gutta feram:
3. Quæ dum miratur pingui se rore teneri;
4. Concreto riguit vincta repentè gelu.
5. Ne tibi regali placeas, Cleopatra, sepulcro,
6. Vipera si tumulo nobiliore jacet.

VERS. 1. Dum è populi ramis viscosus humor defluit, serpebat vipera per ramos madentes.

Heliadum. Sorores Phaëthontis Heliades vocabantur, quia erant filiæ solis, qui à Græcis Ἥλιος dicitur. Earum lacrimas electrum poëtæ vocant. Vide supra Ep. 25.

2. *Obstantem*. Ex adversa parte in ramo prorepentem.

Succina. Succinea. Succinum, idem est atque electrum: *ambra*.

4. *Gelu*. Electri viscoso humore, qui dum ex arbore defluit, est liquidus, mox verò induratur, tanquam gelu, & concrescit.

5. *Cleopatra*. Ægypti regina, uxor M. Antonii, ab Augusto victa ad Actium, quæ sibi admotis colubris necem conscivit, & magnifico sepulchro est condita.

XLVIII.

Mors loco nullo excluſa.

1. Ardea solstitio, Pæstanaque rura petantur,
2. Quique Cleonæo sidere fervet ager:
3. Cùm Tiburtinas damnet Curiatius auras,
4. Inter laudatas ad Styga missus aquas.
5. Nullo fata loco possis excludere; cùm mors
6. Venerit, in medio Tibure Sardinia est.

VERS 1. 2. Possumus impunè jam petere Ardeam, æstate cal diffimâ, & Pæstum, & alia loca nimis in festa caloribus.

Ardea. Est urbs antiqua Latii; Pæstum, *Pesto*, Lucaniæ: ambæ in Italia. Pro Pæstana, legitur etiam Castrana, Castrum, *Castro* urbs

ejuſdem Italiæ non una fuit eodem appellata nomine. Sũt qui putent hic agi de Caſtro Inui, quod erat oppidulum Latii, non procul Ardea.

Solſtitio. Tempore ſolſtitii. Sic appellatur tempus illud quo ſol videtur quaſi ſtare, nempe menſe Junio cùm attigit tropicum Cancri; & menſe Decembri, cùm eſt in tropico Capricorni: tunc enim dies ita lentè creſcunt, aut decreſcunt, ut vix ſentias. Solſtitium, ſi vox ea ſola ſit, pro æſtivo ferè ſumitur, quando calor graviſſimus eſt, ſole verticibus propemodum noſtris imminente.

2. *Cleonæo*. Cleonæ, urbs eſt prope Nemeam ſilvam, ubi Hercules famoſum leonem interemit, qui eam ob rem vocatur etiam Cleoneus. Ille in ſidera relatus eſt, interque 12. Zodiaci ſigna numeratur quintum: illi ſubeſt ſol menſe Auguſto.

3. 4. Siquidem Curiatius Tiburtinum cælum, quod per æſtatem ob frigidas auras videbatur ſaluberrimum, expertus eſt peſtiferum & exitiale, mortuus nimirum cùm uteretur frigidis ejus loci aquis & balneis, aliàs laudatiſſimis.

7 *Sardinia*. Inſula maris mediterranei, ad latus Siciliæ, *Sardegna*. Ibi cælum eſt graviſſimum. Senſus igitur eſt: locus ſaluberrimus, quale eſt Tibur, evadet tibi peſtilens, qualis eſt Sardinia; cùm hora fatalis advenerit.

XLIX.

In garrulum oſtentatorem.

1. Donaſſe amicum tibi ducenta, Mancine,
2. Nuper ſuperbo lætus ore jactaſti.
3. Quartus dies eſt, in ſchola poëtarum
4. Dum fabulamur, millibus decem dixti
5. Emptas lacernas munus eſſe Pompillæ:
6. Sardonycha verum, lineíſque ter cinctum,
7. Duáſque ſimiles fluctibus maris gemmas
8. Dediſſe Baſſam, Cæliámque juraſti:
9. Herè de theatro, Pollione cantante,
10. Cúm ſubitò abires, dum fugis, loquebaris
11. Hereditatis tibi trecenta veniſſe,
12. Et manè centum, & poſt meridiem centum.
13. Quid tibi ſodales fecimus mali tantùm?
14. Miſerere jam crudelis, & ſile tandem:
15. Aut, ſi tacere lingua non poteſt iſta,
16. Aliquando narra, quod velimus audire.

VERS. 1. *Ducenta* Sestertia nimirum; libras Francicas 20000.

3. *Schola poëtarum.* Locus erat, in quem ad recitandum poëtæ conveniebant, aut ad legenda & emendanda carmina, &c. Ibi, dum homines convenirent, commodè, prolixéque garriebatur. Quarto igitur ab hinc die, cum in eo loco essemus, dixisti: &c.

4. Dixisti lacernas tuas quæ emptę essent decem millibus sestertiûm, tibi esse datas muneri à Pompilla quadam. Mancini fortasse erat clienta, aut vidua dives.

Millibus decem. Sestertiis decem majoribus, sive decem millibus minorum sestertiorum, hoc est, libris Francicis 1000.

Lacernas De his actum Epig. 2. hujus Libri.

6. *Verùm.* Ægrè Sardonyx verus à falso & fucato distinguitur. Est gemma, duarum aliarum colorem referens, nempe sardi, subrubrum; & onychis, album.

Lineis. In hac gemma sunt lineolę quædam nigræ, candidæ, & miniatæ.

6. Et duos smaragdos, qui sunt vitrei & marini coloris.

9. 10. *Heri cùm abires,* imò *fugeres*, è *theatro*, in quo canebat *Poilio ille* insignis citharœdus, dicebas tibi obvenisse hereditatis nomine trecenta millia (sunt nummi Francici 30000. & eâdem die matutinis horis centum millia sestertiûm, (libræ sunt Francicæ 10000.) ac post meridiem altera centena millia, tibi felici casu obtigisse.

16. *Quod velimus.* Dicte muneris aliquid nobis è tot bonis largiri, hoc alacres accipiemus totis auribus & animis: vel, narra tibi aliquid infortunii accidisse: id nobis erit auditu jucundius.

L.

Formæ studium.

1. Tibur in Herculeum migravit nigra Lycoris,
2. Omnia dum fieri candida credit ibi.

V. 1. 2. *Tibur.* Vide Ep. 45. 48. Ebur candidius fieri, frigidissimâ Tiburis aurâ vulgò dicebatur: hoc audiens Lycoris, mulier deformis ac fusca, Tibur petivit. Sed frustra. Tibur nigra petiit, nigra Tibure discessit.

Herculeum. Ita vocatur ob insigne fanum Herculis ib extructum. Est simillimum Epigramma 13. Lib. VII.

LI.

Naufragium.

1. Dum petit à Baulis mater Cærelia Bajas,
2. Occidi

2. Occidit insani crimine mersa freti.
3. Gloria quanta perit vobis! hæc mõstra Neroni
4. Nec quondam jussæ præstiteratis aquæ.

VERS. 1. *Baulis*. Bauli, villa erat inter Baïas & Misenum promontorium: nunc *Bauli*, vel *Bagola*.

Mater. Vel, matrona; vel, ut à filia ejusdem nominis distinguatur.

3 4. O mare, quantam consequi gloriam potuisses, si fœminam probitatis adeo spectatæ servasses! Peperceras olim Agrippinæ Neronis matri, mulieri sceleratæ, cùm eam Nero mergi jussisset: cur Cæreliam immerentem nunc mersisti?

Hæc monstra, Hæc naufragis, hæc scelera.

Neroni. Olim ad Baulos Nero matrem suam Agrippinã jusserat mergi, excogitato solutili & machinoso navigio, quod repentè laxatum in mediis fluctibus eam destitueret: ut narrat Svetonius in Nerone cap 34. Agrippina tamen nando evasit. Sic illã jussæ aquæ non oppresserunt, quæ nunc Cæreliam injustè & injustæ mergunt.

Præstiteratis. Præstare alicui quid, interdum est aliquid in ejus gratiam facere, eũ aliquo beneficio devincire.

LII.

Villa & hortus amœnissimus.

1. Julî jugera pauca Martialis,
2. Hortis Hesperidum beatiora,
3. Longo Janiculi jugo recumbunt.
4. Lati collibus eminent recessus;
5. Et planus modico tumore vertex
6. Cælo perfruitur sereniore;
7. Et curvas nebulâ tegente valles
8. Solus luce nitet peculiari:
9. Puris leniter admoventur astris
10. Celsæ culmina delicata villæ,
11. Hinc septem dominos videre montes,
12. Et totam licet æstimare Romam:
13. Albanos quoque Tusculósque colles,
14. Et quodcunque jacet sub urbe frigus;
15. Fidenas veteres, brevésque Rubras;
16. Et quod virgineo cruore gaudet
17. Annæ pomiferum nemus Perannæ.

18. Illic Flaminiæ, Salariæque
19. Geſtator patet, eſſedo tacente,
20. Ne blando rota ſit moleſta ſomno;
21. Quem ne rumpere nauticum celeuſma,
22. Nec clamor valet helciariorum:
23. Cùm ſit tam prope Milvius, ſacrúmque
24. Lapſæ per Tiberim volent carinæ.
25. Hoc rus, ſeu potiùs domus vocanda eſt,
26. Commendat dominus; tuam putabis,
27. Tam non invida, támque liberalis,
28. Tam comi patet hoſpitalitate.
29. Credas Alcinoi pios Penates,
30. Aut facti modò divitis Molorchi.
31. Vos nunc omnia parva qui putatis,
32. Centeno gelidum ligone Tibur,
33. Vel Prænestе domate, pendulámque
34. Uni dedite Setiam colono:
35. Dum, me judice, præferantur iſtis
36. Julî jugera pauca Martialis.

VERS 1. *Juli*. Julius iſte Martialis, erat amicus M. Val Mart. poëtæ noſtri.

2. *Heſperidum*. Vide Librum Spectac. Ep. 20.

3. *Janiculi*. Mons Janiculus, nunc *Montorio*, ad pontem uſque Milvium extra Romam porrigitur: in eo arx Romæ naſcentis poſita. Nomen à Jano habuit.

4. In collibus ſummis, ſpatia campi lata & ſolitaria eminent, ubi eſt villa Julii Martialis cælo vicinior.

11. *Septem*. Aventinum, Capitolinum, Cælium, Eſquilinum, Palatinum, Quirinalem, Viminalem, quibus Roma, rerum Domina, impoſita: *Dominos colles*.

12. *Æſtimare*. Nempe, quanta ſit, quàm latè pateat, judicare.

13. Ex eodem loco licet oculis luſtrare Albanos colles, Tuſculanos, & quæcunque loca editiora & frigidiora ſunt prope urbem: imo ipſas Fidenas, Româ antiquiores. Fidenę, urbs in Latio fuit, nunc vicus, *Caſtel Giubileo* dictus. Rubræ, vel Saxa Rubra, locus Etruriæ, in agro Vejentino, nunc *Grotta Roſſa*.

16. Et nemus Aricinum, Annæ Perannæ ſacrum, ubi victimarum loco immolantur virgines. Teſtatur enim Strabo, in luco Aricinæ Dianæ, in quo etiam Anna hæc Peranna colebatur, facta fuiſſe ſacrificia, ſimilia illis, quæ

fiebant Tauricæ Dianæ, in quibus immolabantur homines.

17. *Annæ Perennæ.* Hæc ab Ovidio dicitur fuisse soror Didonis, quæ Æneam secuta sit in Italiam; postea autem Laviniæ odio & insidiis vexata, sibi sponte necem consciverit, ac subinde pro Deâ culta fuerit.

18. *&c.* Ex hac villa prospiciuntur qui lecticas gestãt, esseda quæ trahuntur per viã Flaminiam & Salariam: non tamen auditur strepitus rotarum, nec somnum interpellant: uti nec nautæ, se suis clamoribus cohortantes ad remigandum, aut qui navim adverso flumine trahunt in ripa, licèt villa non procul distet à Ponte Milvio, & Tiberi.

Flaminiæ. Ab urbe per Tusciam, Umbriam, Ariminum usque hæc via pertinebat. Strata fuerat à C. Flaminio consule, qui ad lacum Trasymenum ab Annibale cæsus fuit.

Salariæ. Via Salaria sic dicta est, quia per eam Sabini salem à mari deferebant Romam.

Gestator. Servi lecticas deferentes: *Patet.* Aspicitur totus. *Essedo.* Ep. 83. lib. 1.

21. *Celeusma*, sive celeuma. Lege Ep 53. Libri III.

22. *Helciariorum.* Helciarii dicuntur, qui onus aliquod junctis viribus moliuntur, ac trahunt helciis, id est, funibus, aut vectibus, à verbo ἕλκω, aut ἑλκύω, traho; qui naves subducunt, &c.

23. *Milvius.* De Ponte illo dictum Ep. 12. Lib. III.

Sacrum. Quia pro Deo colebatur Tiberis, uti alia flumina.

25. 26. *&c.* Hoc rus, hanc villam, sive potiùs domum ornatissimam, & urbanæ simillimam, facit ornatiorem ipse dominus, qui in eam hospites omnes admittit sic, ut suam quisque esse putet.

29. *Alcinoi.* Fuit ille rex Phæacum in insula Corcyra. *Corfù*, ubi hortos habebat præstantes. Penates, Dii erãt domestici, pro ipsa domo ponuntur, quam piam appellat hoc in loco vates, quia Ulyssem naufragio ejectum excepit Alcinous, ut Homerus narrat.

30. *Molorchi.* Fuit pauper pastor in silva Nemea, qui Herculem, leonis debellandi causâ illuc venientem, hospitio excepit. Domitianus juxta Herculis templum à se magnifico luxu extructum in Latia via, sacellum addidit huic Molorcho sacrum, donariisque ornavit; hinc *dives modò factus* dicitur.

31. *&c.* Ite nunc vos, ô lauti homines, quibus omnes villæ sordent, tanquam exiguæ, præ vestris ingentibus latifundiis, arate & colite, per me licet, centum aratris, & centum ligonibus, Tiburtina vestra prædia, & Prænestina; imo totum agrum Setinum obtinete, & uni è vestris villicis tradite: ego istis omnibus parvam Jul. Martialis

villam antepono. De Tibure diximus ſupra Epig. 45. 50. Prænesſte, urbs Latii, nunc *Palæſtrina*. nuncupatur.

34. *Setiam*. Urbem in extrema Latii parte, poſitam in colle, & quaſi pendulam, nunc *Sezza*; hujus ager optimo vino abundabat.

LIII.

In luſcam.

1. Oculo Philænis ſemper altero plorat:
2. Quo fiat iſtud quæritis modo? luſca eſt.

VERS. 2. *Luſca eſt*. Ita non poteſt, quia unum tanque oculis duobus plorare tùm habet.

LIV.

Decoctor.

1. Egiſti vitam ſemper, Line, municipalem,
2. Quâ nihil omnino vilius eſſe poteſt:
3. Idibus, & raris togula eſt excuſſa Kalendis,
4. Duxit & æſtates ſynthesis una decem:
5. Saltus aprũ, campus leporẽ tibi miſit inẽptum;
6. Silva graves turdos exagitata dedit:
7. Raptus flumineo venit de gurgite piſcis,
8. Vina rubens fudit non peregrina cadus:
9. Nec tener Argolicâ miſſus de gente miniſter,
10. Sed ſtetit inculti ruſtica turba foci:
11. Nec nocuit tectis ignis, nec Sirius agris;
12. Nec merſa eſt pelago, nec fluit ulla ratis:
13. Suppoſita eſt blãdo nunquam tibi teſſera talo,
14. Alea ſed parcæ ſola fuerê nuces.
15. Dic ubi ſit decies, mater quod avara reliquit?
16. Nuſquam eſt: feciſti rem, Line, difficilem.

VERS. 1. *Municipalem*. Sobrium, agreſtem, qualis degitur in municipiis. Erant oppida donata jure civitatis, quorum proinde incolis eadem licebat capere munia, & magiſtratus gerere, qui Romæ gerebantur.

2. *Vilius*. Parcius, anguſtius: minus ſumptuoſum. Sic Lib. VII. Ep. 24. ſcribit: *Vilius eſurio*, id eſt, minore ſumptu.

3. Togulâ tantùm uſus es

festis Kalendarum & Iduum diebus, idque rarò. Kalendæ, prima dies mensis, ita dictæ à verbo καλῶ, *voco*, quòd Pontifex ubi nascentem primùm lunam observasset, (utebantur enim prisci Romani lunari mense, licet imperfecto) vocaret plebem in Capitolium, eique denunciaret quot dies ad Nonas usque superessent, quinque an septem. Idus in medium ferè mensem incidebant, eumque in duas partes quia dividebant, dictæ sunt Idus ab Etrusca voce *iduare*, hoc est, dividere.

Togula. Brevis & arcta toga, qualis pauperes decet.

Excussa. Explicata, educta ex arca; cùm educuntur vestes, in arculis diu servatæ, solent excuti ad purgandum pulverem. Porro, prima cujusque mensis die solebant certa fieri sacrificia; populus ad ea togatus conveniebat: rarò tamen toga sumebatur in municipiis.

4. Et una synthesis per annos decem te vestivit: duravit.

Synthesis. Vestis genus, de quo sæpe dictum. Vide supra, Ep. 36.

5. *Saltus*. Silva, in qua feræ & venatio.

6. *Graves*. Pingues. *Exagitata*: venatorum, canum, cursu, clamoribus.

8. *Rubens*. Et à vini colore, & à colore testæ igne coctæ, ex argilla enim fiebant vulgò dolia.

9. 10. Non stetit ad mensam tibi minister & pincerna elegans, è Græcia petitus, sed agrestes pueri & vernæ, assidere ad focum soliti.

11. *Sirius* Signum cæleste, aliter dictum Canicula. Sensus est: non exustæ sunt domus tuæ incendio fortuito, non agri caloribus æstivis tosti. Agris enim & ædibus caruisti.

12. *Nec fluit*. Ne ulla ratis, quæ tua sit, in pelago est, & in periculo naufragii.

13. Nunquam lucri causâ mutasti talum tesserâ: lusisti duntaxat nucibus, qui puerorum tali ac tesseræ dici possunt.

Tessera. Est cubus seu ebur ab omni parte quadratum & certis notatum punctis, *un dè un dado*. Talus, *osselet*, quatuor tantùm facies habet, sic dictus, quia speciem habet ac formam osticuli quod in talo est. Talis potissimùm ludebant animi causâ: interdum snpponebant illis tesseras, id est, relictis talis ludebant tesseris, lucri causâ: quia talorum ludus minoris aleæ, id est, lucri, damníve, quàm tesserarum.

15. *Decies*. Libræ Francicæ 100000. Scutati Rom circiter 22500.

16. Amisisti tã lautũ patrimonium: certè videbatur difficilius illud amittere, quàm servare. Quo pacto cum ista parsimonia, in hac municipali & frugali vita, tantas opes amittere potuisti, & è ditissimo fieri pauperrimus? Multum in eo sanè laborandum

tibi fuit. Aut etiam paupertas vocatur res difficilis, quemadmodum opes, facultates dicimus.

LV.

Amicus illiberalis.

1. Prætorem pauper centum seſtertia Gaurus
2. Orabat canâ notus amicitiâ.
3. Dicebatque ſuis hæc tantùm deeſſe trecentis,
4. Ut poſſet domino plaudere juſtus eques.
5. Prætor ait: ſcis me Scorpo, Thallóque daturum;
6. Atque utinam centum millia ſola darem!
7. Ah pudet ingratę, pudet ah malè divitis arcæ:
8. Quod non vis equiti, vis dare, Prætor, equo.

V. 1. *Prætorem*. Prætor, magiſtratus apud Romanos fuit, à conſule ſecundus. Illius munus erat jus dicere. Cùm enim conſules, quibus id principio muneris datum, ſæpe ab urbe abeſſe cogerentur, Prætor unus creatus eſt anno urbis 387. Anno verò 510. alter additus, qui peregrinis jus diceret. Crevit ille poſtea numerus uſque ad 14.

Centum ſeſter. Libras 10000.

2. *Cana*. Veteri.

3. Dicebat hanc tantùm ſumma deeſſe trecentis, quæ jam habebat, ſeſtertiis, ut eques eſſet juſtus, hoc eſt, ut juſtum ac legitimum cenſum haberet, ac ſedens inter Equites in theatro, poſſet Imperatori venienti plaudere. Moris erat plauſu læto excipere viros nobiles in theatrum prodeuntes.

Juſtus. De variis equitum generibus dixi Ep. 57 Lib. 3. Cautum erat ne juſti equites, id eſt, qui tales eſſent cēſu, non tantùm honoris ergo, & nomine tenus, minus 400. ſeſtertiis haberent in cenſu; id eſt, nummos Francicos 40000.

5. *Scorpo*. Scorpus auriga erat celeberrimus; Thallus etiam: ſuas illi factiones habebant in circo, &c. Vide Lib. X. Ep. 46. in quo multa de illo Scorpo.

6. Atque utinam darem illis tantùm centum millia ſeſtertios, ſive centum ſeſtertia! at multò plura mihi danda eſſe video.

7. Pudet me tui, ô Prætor, qui tam ſis ingratus erga veterem amicum; qui tam malè tuas opes expendas; qui equum equiti anteponas.

8. *Equo*. Equis Scorpi, Scorpo ipſi, ut equos alat, ut nitentes ac celeres habeat; ut in equo ęreo ſedens ponatur: id enim honoris illi aurigæ datum fuit.

LVI.

Cœna invidenda.

1. Invitas centum quadrantibus, & bene cœnas:
2. Ut cœnem invitor, Sexte, an ut invideam?

VERS. 1. Invitas me ad cœnam, promissis mihi centum quadrantibus, (ea vulgò summa sportulæ erat, ut diximus) tu lautè cœnas, ego in eadem tecum mensa spectator otiosus accumbo: an invitas me ut cœnem, an ut te videam, & tibi felici miser invideam? Clientes pauperes quibus dabatur sportula, eam non ante accipiebant quàm interfuissent cœnæ divitis, à quo sportulâ donabantur, erantque convivæ quasi honorarii, & invitabantur certo interdum pretio præter sportulam dato, ut patet ex Ep 24. & 47. Lib. III. Quia in ejusmodi cœna nihil, aut perparum è ferculis attingebant, sed præsentiâ tantùm suâ mensam divitis cohonestabant. De sportula egimus Epig. 51. Libro I. & Ep. 6. Lib. III.

LVII.

Lagena pestifera.

1. Tu Setina quidem semper, vel Massica ponis,
2. Pamphile: sed rumor tam bona vina negat:
3. Diceris hâc factus cælebs quater esse lagenâ;
4. Nec puto, nec credo, Pamphile, nec sitio.

VERS. 1. *Setina*. De Setia vide Ep. 52. hujus Libri.

2. Sed rumor est nõ esse, ut aïs, Massica aut Setina, sed toxica & vina veneno infecta. De vino Massico leges Ep 25. Lib. I.

3. Ajunt te isto vino tres jam tuas uxores necavisse.

Cælebs. Qui caret uxore.

4. Id verum esse non puto, non tamen te mihi & meam vitam credo; malo famæ quàm experientiæ meę credere: valeas cum vino tuo.

LVIII.

Filius pius.

1. Nihil Ammiano præter aridam restem
2. Moriens reliquit ultimis pater ceris.
3. Fieri putaret posse quis, Maronille,
4. Ut Ammianus mortuum patrem nollet?

V. 1. *Restem*. Quâ se suspenderet. Eum exhereda-vit pater illi malè precatus. Solebant iis verbis impre-

cando uti. *Restem & clavum, quibus collum alliget.* Subaudi, *relinquo*.

2. *Ceris ultimis*. In testamento suo. Scribebant enim in tabulis cerâ obductis.

3. Sanè dubium nemini est, quin doleat vehementer Ammianus de morte patris. Videtur poëta ejus laudare pietatem; cujus improbitatem notat, quippe quæ fuerit in causa cur ipsum pater exheredaverit. Vel, simplicius: dolet, non mortuũ patrẽ, sed sibi ademptam hereditatẽ fuisse.

LIX.

Suos Quincto libros negat.

1. Exigis, ut donem nostros tibi, Quincte, libellos:
2. Non habeo; sed habet bibliopola Tryphon.
3. Æs dabo pro nugis, & emã tua carmina sanus?
4. Non, inquis, faciam tam fatuè; nec ego.

VERS. 3. Fingitur ipse Quinctus loqui. Egone ut istas nugas pretio emptas velim? certè insanirem.

4. *Nec ego*. Respondet Martialis; neque ego tam fatuè faciam, ut gratis illos tibi donem.

LX.

Amicus moriens.

1. Cùm gravis extremas Vestinus duceret horas,
2. Et jam per Stygias esset iturus aquas:
3. Ultima volventes oravit pensa sorores,
4. Ut traherent parvâ stamina pulla morâ,
5. Jam sibi defunctus, caris dum vivit amicis:
6. Moverunt tetricas tam pia vota Deas.
7. Tum largas partitus opes, à luce recessit;
8. Sèque mori post hoc credidit ille senem.

VERS. 1. *Gravis*. Æger: gravi morbo affectus.

4. Ut adhuc exiguo temporis spatio lanam è ferali colu trahere pergerent: ut nondum stamen & filum præciderent. Vide supra Ep. 42. ubi de Parcis plura.

Pulla. Nigra. Parcas fingebant albam lanam è colu ducere, si homo victurus erat: nigram, si moriturus.

5. Mortem nihil suâ causâ timens, nec vivere sibi optans, sed amicis, ut iis bona sua largiretur.

8. *Senem*. Satis se vixisse, hoc facto, credidit: nihil supereresse melius quod faceret, etiamsi ad summam usque senectutem perveniret.

LXI.

Damarum pugna.

1. Aſpicis, imbelles tentent quàm fortia damæ
2. Prælia? tam timidis quanta ſit ira feris?
3. In mortem parvis concurrere frontibus audent:
4. Vis, Cæſar, damis parcere? mitte canes.

VERS. 4. *Mitte canes.* Damas enim diriment canes, & cogent pugnam omittere, atque ita ſervabunt eas, quibus exitio eſſe vulgò ſolent. Damæ, ſunt capræ quædam ſilveſtres, imprimis meticuloſæ.

LXII.

Uxor non ſibi tantùm, ſed viro dives.

1. O felix animo, felix, Nigrina, marito,
2. Atque inter Latias gloria prima nurus!
3. Te patrios miſcere juvat cum conjuge cenſus,
4. Gaudentem ſocio participíque viro.
5. Arſerit Evadne flammis injecta mariti,
6. Nec minor Alceſtin fama ſub aſtra ferat:
7. Tu meliùs certo meruiſti pignore vitæ,
8. Ut tibi non eſſet morte probandus amor.

V. 1. O Nigrina felix, quòd hunc maritum habeas, quod eo erga illum animo ſis.

2. *Nurus.* Propriè eſt uxor filii: hic pro uxoribus quibuslibet accipitur.

3. Tu communicas cum marito tuo patrimoniũ tuum, & gaudes habere illum ſocium & participem tuarum opum. Marito non licebat per leges participem eſſe patrimonii uxoris, ex qua liberos non ſuſcepiſſet.

5. Celebretur, per me licet, amor Evadnes, quæ ſe in rogum viri vivam injecit, ejus deſiderium non ferens.

Evadne. Conjux Capanei, Græcorum ducis, in oppugnatione Thebarum cæſi.

6. *Alceſtim.* Admeti conjux fuit, quæ cùm audiviſſet denunciatam atque indictam ab oraculo fuiſſe mortem Admeto, niſi locum illius & vices aliquis ſubiret, ipſa ſe morti libens obtulit & mariti vitam redemit ſuâ.

7. Dediſti certum amoris tui pignus, ac documentum, nempe iſtam tuam liberalitatem, licèt vita tibi ſuperſtes maneret: neque opus tibi, ut illis mulieribus, fuit miſera mortis conditione quâ amorem tuum erga maritum probares.

LXIII.

Quomodo sit petendum.

1. Millia misisti mihi sex, bis sena petenti:
2. Ut bis sena feram, bis duodena petam.

VERS. 1. 2. Petebam à te duodecim sestertia (sunt nūmi Francici 1200.) tu sex tantùm dedisti: aliàs ut impetrem & auferam à te duodecim, petam viginti quatuor; alterum tantùm postulabo.

LXIV.

Cur dives esse velit.

1. Nunquam divitias Deos rogavi,
2. Contentus modicis, meòque lætus.
3. Paupertas, veniam dabis, recede:
4. Causa est quæ subiti, novíque voti?
5. Pendentem volo Zoïlum videre.

VERS. 4. Cur ergo mutata nunc voluntate dives esse volo? Nempe ut Zoïlus præ dolore & invidia se suspendat, cùm me divitem aspiciet.

LXV.

Cæna dives at jejuna.

1. Ad cœnam nuper Varus me fortè vocavit:
2. Ornatus dives, parvula cœna fuit.
3. Auro, non dapibus oneratur mensa; ministri
4. Apponunt oculis plurima, pauca gulæ.
5. Tunc ego; nō oculos, sed ventrem pascere veni,
6. Aut appone dapes, Vare, vel auser opes.

V. 2. *Ornatus* Apparatus.
5. *Tunc ego*. Subaudi, cępi dicere.
6. *Opes*. Ornatum divitem vasa aurea, &c. Ludit in gemina voce simili, dapes, opes. Lege epigramma 42. Libri VII.

LXVI.

In Ardelionem.

1. Condita cùm tibi sit jam sexagesima messis,
2. Et facies multo splendeat alba pilo:
3. Discurris totâ vagus urbe, nec ulla cathedra est,

4. Cui non manè ſeras irrequietus ave:
5. Et ſine te nulli fas eſt prodire tribuno,
6. Nec caret officio conſul uterque tuo:
7. Et ſacro decies repetis pallatia clivo,
8. Sigerióſque meros, Parthenióſque ſonas.
9. Hæc faciant ſanè juvenes: deformius, Afer,
10. Omnino nihil eſt ardelione ſene.

VERS. 1. Cùm annos jam ſexaginta ſis natus. Meſſem condere, eſt, eam in horrea devehere.

3. Per totam urbem circumcurſas patronos potentiores ſalutaturus, nec ullus eſt paulò ſpectatior, aut ditior, nulla orba, aut vidua in cathedra domi ſedens, ut ſalutantes excipiat, quam non inviſas.

5. *Tribuno*. Nullum Tribunum pateris prodire domo, quem non aſſectêris, deducas, &c. Tribunus plebis erat magiſtratus in gratiam populi creatus, ut ejus utilitatibus, rationibuſque conſuleret. Erant alii Tribuni militares, in exercitu, de quibus vide Lib III. Ep. 56.

6. *Officio*. Officioſis ſalutationibus, urbanitate multa.

7. Decies per viam ſacram redis ad palatium Imperatoris. Clivus, eſt locus, aut via declivis & prona. Via ſacra dicebatur ea quæ ad Jovis templum in Capitolio poſitum ducebat.

8. Neque aliud ſonas, id eſt, loqueris opportunè & importunè, quàm te notum eſſe & familiarẽ Sigerio & Parthenio, cubiculariis Imperatoris.

10. *Ardelione*. Ardelio quid ſit, vide l. 1. ep. 65. & l. 2. ep. 6.

LXVII.

Et emptorem villæ.

1. Hoſpes eras noſtri ſemper, Matho, Tiburtini:
2. Hoc emis: impoſui; rus tibi vendo tuum.

V. 1, Tam ſæpe ventitabas in meam villam Tiburtinam, ut tua dici poſſet; itaque decepi te, dum eam tibi vendidi, quæ tua jam erat, nempe uſu ipſo, cùm utereris illâ gratis. De Tibure antea dictum Ep. 45. 48. 50.

LXVIII.

Res eſt magna, tacere.

1. Declamas in febre Mathon: hanc eſſe phrenesin
2. Si neſcis, non es ſanus, amice Mathon.

3. Declamas æger, declamas hemitritæus:
4. Si ſudare aliter non potes, eſt ratio.
5. Magna tamen res eſt, erras; cùm viſcera febris
6. Exurit, res eſt magna tacere, Mathon.

VERS. 1. *Mathon*. Cauſidicus celebris, qui tanto ardore dicendi tenebatur, ut etiam tum declamaret, ageretque cauſas, cùm febri laborabat.

Phreneſim. Furorem, inſaniam.

3. *Hemitritæus*. Febri ſemitertiana laborans. ἡμιτριταῖος πυρετὸς, febris ſemi tertiana.

4. *Eſt ratio*. Videtur eſſe juſta ratio, ſi declamas ut ſudorem valetudini utilem provoces.

5. *Magna tamen, &c.* Excuſat ſe Matho: Magnum eſt, inquit, id eſt, arduum, laudabile, poſſe in medio morbo declamare; eſt hoc ingenii & eloquentię magnum argumentum: vehementer falleris, reſpondet Martialis; longè eſt difficilius & ſanius in media febri tacere poſſe: pars furoris & morbi eſt, tunc vociferari.

LXIX.

Suos amico libros mittit.

1. Hos quoque cõmenda Venuleio, Rufe, libellos,
2. Imputet & nobis otia parva, roga:
3. Immemor & paulùm curarum, operúmq; ſuorũ,
4. Non tetricâ nugas exigat aure meas:
5. Sed nec poſt primũ legat hæc, ſũmũve trientẽ;
6. Sed ſua cùm medius prælia Bacchus amat.
7. Si nimis eſt legiſſe duos; tibi charta plicetur
8. Altera: diviſum ſic breve fiet opus.

V. 1. Da Venuleio, & illi landa.

Hos. Tertium & quartum.

2. Roga, ut aliquid otii tribuat iis legendis, id beneficiũ ab eo me putabo accepiſſe: hoc in beneficii loco ponã; & mihi ab illo imputari patiar.

4. *Tetrica*. Non ſevera aure & cenſoria perpendat & examinet: æquus judex & candidus legat.

5. 6. Non tamen hæc legat, poſt primum ſcyphum, initio menſæ, cùm nondum erit hilaris ſatis, aut poſt ultimum poculum, cùm erit vino madidior; ſed in medio convivio, cùm ſe poculis invitant mutuis ac impetunt certantes vino & jocis convivæ.

Triens. Poculum quatuor

cyathos continens . Supra, pag. 46.
7. Si duo libri videbuntur longiores, alterum sepone, & ab altero divide, ut alio tempore ipsi offeras.

LXX.

In felicem arrogantem .

1. Securo nihil est te, Nævole, pejus; eodem
2 Sollicito nihil est, Nævole, te melius.
3. Securus; nullum resalutas, despicis omnes,
4. Nec quisquam liber, nec tibi natus homo est:
5. Sollicitus, donas; dominum, regèmque salutas;
6. Invitas: esto, Nævole, sollicitus.

V. 1. 2. Nihil est te molestius & arrogantius, cùm curis & negotiis vacuus es: nihil demissius & honestius, cùm te aliquid urit ac vexat.
4. Omnes ut servos tractas, & ut indignos qui nascerentur, qui vivant.
6. Invitas ad cœnam. Faxint superi ut semper ærumnosus sis, & negotiosus: siquidem tunc eris modestus & humanus.

LXXI.

Diversi calices .

1. Nos bibimus vitro, tu myrrhâ, Pontice: quare?
2. Prodat perspicuus ne duo vina calix.

V. 1. *Myrrha.* Poculis myrrhinis. Myrrha lapidis quoddam genus erat nitidum & odoratum, non tamen pellucens, ut vitrum.
2. *Duo vina.* Vile, quod bibimus; generosum, quod potas.

LXXII.

Libri patronus .

1. Si vis auribus Atticis probari.
2. Exhortor, moneóque te, libelle,
3. Ut docto placeas Apollinari.
4. Nil exactius, eruditiúsque est;
5. Sed nec candidius, benigniúsque.
6. Si te pectore, si tenebit ore;
7. Nec ronchos metues maligniorum,
8. Nec scombris tunicas dabis molestas:
9. Si damnaverit; ad salariorum

10. Curras ſcrinia protinus licebit,
11. Inversâ pueris arande chartâ.

VERS. 1. *Atticis auribus.* Id eſt, hominibus eruditis, elegantibus & politis. Priſcorum Athenienſium lepos & elegantia imprimis laudatur.

6. *Si te complectetur ac deponet in ſinum.* Si oculis & ore toto leget Vide lib. 2. ep. 5.

7. *Ronchos.* Faſtidia, tædia. Lib I. Ep. 4.

8. *Scombris.* Lib III. Ep. 2. *Tunicas moleſtas.* Involucra, quibus non ſolùm involvuntur iſti piſciculi, ſed ſæpe friguntur. Tunica moleſta propriè dicebatur veſtis ſebo, pice, ſulphure oblita, quâ induebantur majorum criminum rei, & in qua cremabantur: ad eam videtur hic reſpicere poëta. Lege Juvenalem Sat. 8. ſub finem, & noſtras eo loci notas.

9. Si te non probaverit Apollinaris poteris continuò abire ad tabernas & officinas ſalariorum, qui ejuſmodi vilibus & inutilibus abundant chartis, quas pueri, pauperum præſertim, ſumunt ut in inverſa charta, in tergo, ſcribant magiſtrorum dictata, cùm ob egeſtatem, non poſſint uti chartâ purâ.

Salariorum. Lege Ep 36. Libri I. pag 53.

10. *Scrinia.* Scrinium eſt, loculus, pluteus, armarium, capſa ubi aliquid ſervatur.

LXXIII.

Mulier infantem ſemper portans.

1. Infantem ſecum ſemper tua Baſſa, Fabulle,
2. Collocat, & luſus, deliciáſque vocat.
3. Et, quod mireris magis, infantaria non eſt:
4. Ergo quid in cauſa eſt? pedere Baſſa ſolet.

VERS. 2. Et id ſe facere dicit ad delicias, ut colludat puero.

3. *Infantaria non eſt.* Non delectatur infantum ludis, non ea eſt quæ infantibus delectetur: ſed pedere interdum ſolet, & infantem geſtat, ut ſi fortè ipſa pedat, in eum culpam rejiciat.

LXXIV.

In amicum diſſimulatorem.

1. Nulla remiſiſti parvo pro munere dona,
2. Et jam Saturni quinque fuêre dies.
3. Ergo nec argenti ſex ſcriptula Septitiani,

4. Missa nec à querulo mappa cliente fuit;
5. Antipolitano nec quæ de sanguine thynni
6. Testa rubet; nec quæ coctana parva gerit:
7. Nec rugosarum vimen breve Picenarum,
8. Dicere te posses ut meminisse mei.
9. Decipies alios verbis, vultúque benigno;
10. Nam mihi jam notus dissimulator eris.

VERS. 1. *Promunere.* Libello epigrammatum.

2. Et jam tamen elapsi sunt dies quinque, per quos durant Saturnalia.

3. *Scriptula.* Uncia, est pars duodecima libræ: scrupulum verò, seu scripilum, & scriptulum, est vigesima quarta pars unciæ. Argenti libra denariis 84. respondebat: libris nempe Turonensibus 33. cum solidis, ut vocamus, duodecim.

Septitiani. Septitius iste aurifex fortasse fuit, cujus argentum deterioris erat notæ Legunt aliqui *Septitiane*, & eum esse volunt, de quo Vates queratur.

4. Nec mihi missa est à te mappa quam accepisses, quæ tibi data fuisset à cliente aliquo tuo.

Querulo. Qui semper de sua inopia queritur apud patronum: vel, molesto & importuno.

5. 6. Nec testa plena muriæ, quæ confecta foret è sanguine thynni ex urbe Antipoli allati: nec alia testa coctanis plena. Antipolis urbs maritima Galliæ Narbonensis, *Antibe*.

Thinni. Viles pisciculi sunt marini: capiuntur frequentes in freto Gaditano.

Coctana. Sunt ficus minores, in Syria natæ.

7. Nec olivæ Picenæ in brevi cista viminea. Picenus ager est in Umbria, quæ pars Italiæ. Nunc Marchia Anconitana nuncupatur, *la Marcha d'Ancona*. Olivę contrahunt rugas vetustate.

10. *Dissimulator.* Qui videaris non accepisse meum libellum; aut non intelligere quare illum tibi miserim.

LXXV.

Rusticantis occupationes.

1. Rure morãs quid agã, respondeo pauca, rogatus:
2. Luce Deos oro, famulos post arva reviso,
3. Partibus atque meis justos indico labores:
4. Inde lego, Phœbúmque cio, musamque lacesso,
5. Hinc oleo, corpúsque frico, mollíque Palæstra:
6. Prandeo, poto, cano, ludo, lavo, cœno, quiesco:

7. Dum parvus lychnus modicum cõſumat olivi:
8. Hæc dat nocturnis nox lucubrata Camœnis.

VERS. 2. *Luce*. Mane: famulos reviſo, poſtea agros.

3. *Partibus*. Juſtus, quas ipſe deſcribo, partibus divido meis famulis ſuum opus, labores ſuos.

4. *Phœbum cio*. Invoco: id eſt, verſus edo.

5. *Palæſtra*. Eſt luctatio, ſeu quælibet exercitatio corporis. Ep. 45. Lib. III.

7. Donec lucernula mea extincta fuerit.

8. Pango ea carmina quæ vides, quæ nocturnarum Muſarum & vigiliarum præmia ſunt. Lucubrare, eſt noctu aliquid ad lucernam elaborare. Videtur hoc epigr. oppidò elutum, & Martiale indignum: ab eſt ab optimis codicibus.

LXXVI.

Libelli clauſula.

1. Ohe, jam ſatis eſt, ohe, libelle;
2. Jam pervenimus uſque ad umbilicos.
3. Tu procedere adhuc, & ire quæris;
4. Nec ſummâ potes in ſchedâ teneri:
5. Sic tanquam tibi res peracta non ſit,
6. Quæ primâ quoque paginâ peracta eſt.
7. Jam lector queritúrque, deficítque;
8. Jam librarius hoc & ipſe dicit:
9. Ohe, jam ſatis eſt, ohe, libelle.

VERS. 1. *Ohe*. Vox ſatietatem ſignificans & tædium.

2. *Umbilicos*. Finem. Vide Lib. I. Ep. 58. Lib. II. Ep. 5.

4. *Scheda*. Extrema libri pagina, aut oră & margine paginæ.

5. *Sic &c.* Tanquam rem non perfeceris, quàm tamen vel in prima paginæ parte perfeciſti, nempe ut lectorem ſatiares ac tædio afficeres.

Librarius. Qui librum ſcribit, teſſus ſcribendo, queritur de libri prolixitate.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER V.

EPIGRAMMA I.

Suum Domitiano librum mittit.

1. HOc tibi, Palladię ſeu collibus uteris Albę,
2. Cæſar & hinc Triviam proſpicis, inde Thetin:
3. Seu tua veridicæ diſcunt reſponſa ſorores,
4. Plana ſuburbani quà cubat unda freti:
5. Seu placet Æneæ nutrix, ſeu filia Solis,
6. Sive ſalutiferis candidus Anxur aquis;
7. Mittimus, ô rerum felix tutela, ſalúſque,
8. Soſpite quo gratum credimus eſſe Jovem.
9. Tu tantùm accipias; ego te legiſſe putabo,
10. Et tumidus Gallâ credulitate fruar.

VERS. 1. Hoc tibi munuſculum mittimus, ô Cæſar, qui es tutela reipub. & ſalus; ſive degis in collibus poſitis prope Albam urbem, ubi Palladem colis: (vide Librum IV. Ep. 1.) & unde proſpicis ex una parte Aricinę Dianæ templum ac nemus; ex altera autem, mare.

2. *Triviam*. Pag. 3.

3. Seu verſaris Antii, ubi geminæ Fortunæ à te reſponſa & oracula, tanquam à majore Deo accipiunt, quæ deinde conſulenti populo edant ac renuncient.

Sorores. Antium, *Antio*, erat urbs in Tyrrheno littore, non procul Oſtia: Volſcorum olim caput. In ea præcipuo colebatur honore Fortuna ſub imagine duarum ſororum, fortaſſe quia duplex

Fortuna, una prospera; altera adversa: & gemina illa simulacra ferebantur edere oracula certissima.

4. Cujus Antii suburbia alluuntur à mari quieto, & quasi molliter cubante.

5. Sive degis Cajetæ; sive in ea urbe, quam Circe solis filia condidit. Hanc Circeios vocabāt, erat in ditione Volscorum, in ora Tyrrheni maris, & ad radices montis Circæi, *Monte Circello*, in Latio; nunc est diruta, & in ejus ruderibus est pagus, *Santa Felicita* dictus.

Æneæ nutrix. Urbs condita à Cajeta nutrice Æneæ, vei appellata, quod ibi demortua sit ac sepulta. Vide initium Libri VII. Æneid. Nunc Italis *Gaeta*, Gallis *Gajete*: est in ora maris Tyrrheni, in provincia Terrę Laboris, ut vocant.

6. *Anxur*. Oppidum Latii, nunc *Terracina*. Candidus dicitur, ob montes quibus impositus est, adverso sole refulgentes: vel quia ex iisdem montibus eruitur calx candidissima & optima. Porro Anxur est etiam neutrius generis: ita vocatur quasi ἄνευ ξυρῦ *sine novacula*, quia ibi Jupiter imberbis colebatur.

8 *Gratum*. Propitium, benevolum mortalibus; *vel*, memorem accepti beneficii, quia Domitianus Jovi templum extruxerat, capitolium incensum restituerat pro quibus beneficiis viciſſim Jupiter sospitem illum & salvum præstabat.

9. Rogo tantùm ut accipias librum hunc meum, hoc mihi sufficiet, seu legas, seu non legas: credam te legisse, idque præ me feram, gloriabor, & prædicabo.

10. *Galla*. Gallica, quia Galli ferè sunt candidi, aperti, & ingenui, atque adeo ad credendum proni.

II.

Hunc librum commendat.

1. Matronæ, pueríque, virginĕsque,
2. Vobis pagina nostra dedicatur.
3. Tu, quem nequitiæ procaciores
4. Delectant nimiùm, saléſque nudi,
5. Lascivos lege quatuor libellos,
6. Quinctus cum domino liber jocetur;
7. Quem Germanicus ore non rubenti
8. Coram Cecropiâ legat puellâ.

VERS. 1. 2. Hic Liber vobis dedicatus est, atque consecratus, ô matronæ castæ, pueri & virgines: at tu, ô

qui ſquis es quem improbula epigrammata delectant, alios ſuperiores quatuor libros lege.

7. Iſte Liber quintus debet eſſe talis ut ſalibus ſuis Domitianum Imperatorem, recreare poſſit, & cum eo quaſi jocari: itaque non debet eſſe obſcenus.

7. *Germanicus*. Domitianus: qui ſe ita juſſit appellari, quaſi Germanos debellaſſet, cùm fœdas tamen ab iis clades accepiſſet: Vide 3. Ep. Sententia eſt: liber iſte adeo pudicus eſſe debet ut illum ſine rubore Domitianus legere poſſit etiam coram Cecropia puella: ſic vocat Minervam, cujus, utpote virginis, filius dici Domitianus amabat, ut eâ re Meſſias credi poſſet. Cecrops fuit rex primus Athenienſium, qui eam ob rem Cecropii, & Cecropidæ vocati ſunt.

III.

Dacorum legatus ad Domitianum miſſus.

1. Acc ola jam noſtræ Diegis, Germanice, ripę,
2. A famulis Iſtri qui tibi vênit aquis;
3. Lætus, & attonitus viſo modò præſide mundi,
4. Affatus comites dicitur eſſe ſuos;
5. Sors mea quã fratris melior: cui tã prope fas eſt
6. Cernere, tam longè quem colit ille, Deum.

VERS 1. Ordo eſt, ô Germanice, id eſt, Domitiane, (vide ſuperius Epigramma) Diegis qui jam habitat prope ripam citeriorem Danubii, quæ noſtræ, ſeu Romanę, ditionis eſt, quique tibi venit à regione circa Danubium poſita quæ tibi famulatur, & paret; ille, inquam, Diegis, ubi te mundi rectorem, præſidemque aſpexit, lætus & admirans exclamavit, ac ſuos ita comites allocutus eſt: quantò ego ſum fratre felicior qui coram cerno Deum præſentem, (nempe Domitianum) quem ille procul poſitum, abſentemq; veneratur!

Diegis. Domitianus à Marcomannis Germaniæ populis victus, ut cladem ſuam tegeret, Decebalum regem Dacorum invitavit ad pacem. Decebalus miſit ad illum Diegem, ſeu Degem, ſuum fratrem (ut hic Martialis innuit) aut certè fratrem unius è Dacorum proceribus: is progreſſus in citeriorem ripam, Domitianum adiit, qui munera, & diadema Decebalo ferendum illi dedit: quo facto exultans Domitianus, quaſi pacem & regna Germanis pro arbitrio dediſſet, Romam triumphantis in morem ſe recepit. Daci quinam eſſent diximus Ep. 23. Lib. 1. & 2. Lib. II.

Ripæ. Danubius imperii Romani limes erat in Germania: ita ut pars & ripa citerior, seu Romam versùs posita, esset Romanorum; pars & ripa ulterior, seu versùs Germaniam & Septentrionem, esset Germanorum.

Accolæ. Qui antea regiones ultra Danubium procul positas incolebat, & erat hostis: jam pace factâ partem alteram seu ripam citeriorẽ Danubii pacatam & Romanam accolit vicinus & amicus.

2. *Istri*. Danubius maximus Germaniæ fluvius, *il Danubio*, ut primum Illyricum attingit, Ister incipit appellari. Oritur in Suevia, & in Pontum Euxinum per sex, septemve ostia prorumpit.

IV.

In mulierem ebriosam.

1. Fœtere multo Myrtale solet vino;
2. Sed fallat ut nos, folia devorat lauri,
3. Merúmque cauta fronde non aquâ miscet.
4. Hanc tu rubentem prominentibus venis
5. Quoties venire, Paulle, videris contra;
6. Dicas, licebit: Myrtale bibit laurum.

VERS. 1. *Myrtale*. Nomen fictum, primæ declinationis.

2. *Ut nos fallat*. Ut odore lauri, qui gravior est, impediat olentem vino halitum & superet; puteturque laurum edere, non vinum bibisse. Adde quod laurus ebrietatem arcere dicitur. Eadem à poëtis, quasi spiritum poëticum afflaret, edebatur. Phœbo quippe sacra laurus.

3. Et cauta, seu provida mulier, infundit in cyathum non aquam, ut ceteri, sed lauri folia, quibus odor vini obruatur, & dissimuletur.

4. *Prominentibus venis*. Ebrii enim venas inflatas habent ac tumentes.

5. *Venire contra*. Tibi occurrentem videris, obviam habueris.

6. Vel; non bibit vinum, sed laurum meram edit: Vel; non est ebriosa, sed vult fieri vates & laurum edit. Ita jocatur, & eam carpit.

V.

Sua epigrammata in Imperatoris bibliotheca poni rogat.

1. Sexte, Palatinæ cultor facunde Minervæ,
2. Ingenio fueris qui propiore Dei.
3. Nam tibi nascentes Domini cognoscere curas,

4. Et ſecreta ducis pectora noſſe licet:
5. Sit locus & noſtris aliquâ tibi parte libellis,
6. Quà Pedo, quà Marſus, quáque Catullus erit.
7. Ad Capitolini cæleſtia carmina belli
8. Grande cothurnati pone Maronis opus.

VERS. 1. O Sexte, qui colis Minervam Imperatoriam, id eſt, qui cuſtodis libros & bibliothecam Domitiani. Libris præeſt Minerva & litteris.

Palatinæ. Palatinum vocatur quodcumque ad Palatium, ſeu Imperatorem pertinet.

3. *Naſcentes curas*. Erat idem ille Sextus Domitiano ab epiſtolis, & à ſecretis, ac proinde omnium negotiorum & arcanorum conſcius.

6. *Pedo, Marſus &c.* Poëtæ celebres ob ſcripta epigrammata.

7. 8. Ad carmina verò de bello Capitolino confecta appone opus Maronis: illa, in eodem cum Æneide loculo, pone; digna ſunt quæ prope Æneïdem collocentur, quippe illi ſimilima: ego ſatis habebo ſi Pedoni, Marſo, &c. jungar.

Carmina Capitolini belli, Scripta de bello Vitelliano; Cum Vitellius capeſſivit imperium, Domitianus graviter periclitatus eſt, latuitque in domo æditui Jovis Capitolini Svet. c. 1. Fortaſſe hic Sextus, carmina illa ſcripſerat, quæ Martialis vocat divina & cæleſtia; itaque illi adulatur in hoc epig. Quid ſi ab ipſo Domitiano fuerant condita? nam eum quoque vatem fuiſſe prodit um eſt.

Cothurnati. Sublimis, divini poëtæ. Cothurnus quid ſit explicu l bro III. Ep. 16. Cothurnatus ſtilus pro elato & ſplendido ſumitur, qualis eſt tragicorum & heroïcorum poëtarum.

VI.

Ad Parthenium, de ſuis libellis Domitiano offerendis.

1. Si non eſt grave, nec nimis moleſtum,
2. Muſæ, Parthenium rogate veſtrum:
3. Sic te ſerior & beata quondam
4. Salvo Cæſare finiat ſenectus,
5. Et ſis invidiâ favente felix;
6. Sic Burrus cito ſentiat parentem;
7. Admittas timidam, brevémque chartam
8. Intra limina ſanctioris aulæ:

9. Noſti tempora tu Jovis ſereni,
10. Cùm fulget placidus, ſuóque vultu,
11. Quo nil ſupplicibus ſolet negare.
12. Non eſt quod metuas preces iniquas:
13. Nunquam grandia, nec moleſta poſcit,
14. Quæ cedro decorata, purpuráque
15. Nigris pagina crevit umbilicis.
16. Nec porrexeris iſta, ſed teneto
17. Sic tanquam nihil offeras, agáſque.
18. Si novi dominum novem ſororum;
19. Ultrò purpureum petet libellum.

VERS. 2. *Parthenium*. Fuit ille admodum eruditus, Domitiano à cubiculis, ac ipſi percarus.

3. *Sic, &c.* Id à Muſis Parthenio dici rogat. O Muſæ, oro vos, ſi moleſtum non eſt, ut Parthenium rogetis meo nomine, & alloquamini hunc in modum. Sic diu vivas, & beatam ſenectutem, ſoſpite ac vivo Cæſare, pervenias, &c. *Sic* iſtud eſt optantis; ita fixint ſuperi ut diu vivas &c.

6. *Invidiâ favente*. Ita ut ipſa Invidia cogatur tibi favere, & tuæ famæ ac felicitati parcere; ſis major invidia.

Sic Burrus &c. Sic filius tuus citò rationis compos fiat, & ſentiat, intelligat, licèt puerulus, fortunam ac laudes parentis.

8. *Sanctioris aulæ* Imperatorii cubiculi: intra conclave Cæſaris. Sanctior, in hoc loco, eſt idem, ac reconditior, quò veluti profanis aſpirare non licet. Huc adde quòd Deum ſe dici Domitianus volebat.

9. *Jovis ſereni*. Cęſaris lęti.

10. *Suo*. Solito, ſibi proprio. Principes decet clementia.

22. Non eſt quod metuas, ô Partheni, & recuſes hunc libellum offerre Cæſari, (inquiunt Muſæ) neque enim aliquid majoris muneris petit Martialis, precibus moleſtis, & improbis, dum libellum cedro decoratum offert.

Cedro umbilicis. Vide Lib. I. Ep. 58. Lib. II. Ep. 5.

16. 17. Noli ultrò librum offerre, ſed hunc inter manus ſic teneto, quaſi aliud ageres: quaſi minimè offerre velles.

18. *Dominum novem ſororum*. Domitianum; qui poëtas ac muſas tueri ac fovere gloriabatur. Videtur hoc dicere ipſe Martialis, ſi enim loqui Muſæ pergerent, ſcribendum eſſet, *ſi novimus*. Niſi quis dicat unam è Muſis verba pro omnibus facere.

VII.

Roma poſt incendium inſtaurata.

1. Qualiter Aſſyrios renovant incendia nidos,
2. Una decem quoties ſæcula vixit avis:
3. Taliter exuta eſt veterem nova Roma ſenectã,
4. Et ſumpſit vultus præſidis ipſa ſui.
5. Jam, precor, oblitus noſtræ Vulcane, querelæ,
6. Parce; ſumus Martis turba, ſed & Veneris.

VERS. 1. 2. Ut Phœnix, poſtquam annos mille vixit, ſe, incenſo ſuo nido, renovat: ita Roma incenſa, renovata eſt ope Domitiani.

Aſſyrios. Eſt Aſſyria regio Aſiæ prope Euphratem, ubi naſci dicitur phœnix, de quo vide Ovid. 15. Met.

4. *Præſidis.* Domitiani, qui placebat ſibi inprimis ob formam juveniliter florentem.

Jam precor. Parce nobis Vulcane, & obliviſcere noſtras de te querelas, cùm queſti ſumus te urbem incendio deformaſſe. Si nobis idcirco es iratus quòd ſimus proles Martis, nempe nepotes Romuli, qui Martis filius: placatus nobis eſſe debes, quia ſumus ſoboles Veneris tuæ uxoris: quia ab Ænea Veneris filio propagati. Marti autem infenſior Vulcanus erat quòd à Marte Venus malè amata olim fuiſſet.

VIII.

Eques ementitus.

1. Edictum Domini, Deíque noſtri,
2. Quo ſubſellia certiora fiunt,
3. Et puros eques ordines recepit,
4. Dum laudat modò Phaſis in theatro,
5. Phaſis purpureis ruber lacernis,
6. Et jactat tumido ſuperbus ore;
7. Tandem commodiùs licet ſedere,
8. Nunc eſt reddita dignitas equeſtris;
9. Turbâ non premimur, nec inquinamur.
10. Hæc & talia dum refert ſupinus,
11. Illas purpureas & arrogantes
12. Juſſit ſurgere Lectius lacernas.

VERS. 1. *Edictum, &c.* Edixerat Domitianus, ne cui liceret ſedere in 14. primis theatri gradibus, niſi

qui reverâ eques esset, ac censum equestrem haberet. Hanc legem antea tulerat anno U. C. 685. L. Roscius Otho, tribunus pl. Eandem consuetudo fermè abrogaverat: nuper à Domitiano revocatam laudabat Phasis quidam, qui se gerebat pro equite, quamvis merus libertus esset; cùm subitò Lectius designator, is videlicet qui sua singulis loca designabat, hominem agnoscens, ejecit, & inter equites sedere vetuit. Vide Ep. 14 hujus Libri.

2. *Certiora*. Non à quolibet promiscuè occupanda, sed equitibus certis ac veris destinata.

3. *Puros*. Vacuos ab iis qui equites non essent.

5. *Purpureis*. Quibus equites utebantur. De lacernis dict. Ep 78. Lib. I. 26. Lib. II.

7. *Tandem*, &c. Verba sunt Phasidis.

9. *Inquinamur*. Quasi plebis sordidæ commercio & vicinâ contaminaretur ejus vestis & dignitas.

10. *Supinus*. In cathedra vel subsellio molliter ac otiosè in tegum porrectus, & quasi cubans.

11. *Illas*. Phasidem illis purpureis lacernis superbum.

IX.

In medicum.

1. Languebam; sed tu comitatus protinus ad nos
2. Venisti centum, Symmache, discipulis:
3. Centum me tetigêre manus Aquilone gelatæ;
4. Non habui febrem, Symmache, nunc habeo.

VERS. 1. *Languebam*. Non ægrotabam omnino, sed minùs commodè valebam.

2. *Discipulis*. Celebres medici cùm aliquem ægrotantẽ inviserent, eò secum suos discipulos, quasi in rem præsentem, deducebant, ut proficerent ex ægroti conspectu, & magistri præceptionibus.

3. *Tetigere*. Ut venæ pulsum explorarent.

4. *Nunc*. Ex quo me tuorum discipulorum frigidæ manus & imperitæ tetigerunt.

X.

Fama morte venalis.

1. Esse quid hoc dicam, vivis quod fama negatur,
2. Et sua quod rarus tempora lector amat?
3. Hi sunt invidiæ nimirùm, Regule, mores
4. Præferat antiquos semper ut illa novis.
5. Sic veterem ingrati Pompeji quærimus umbrã;

6. Sic

6. Sic laudant Catuli vilia templa ſenes.
7. Ennius eſt lectus ſalvo tibi Roma Marone;
8. Et ſua riſerunt ſæcula Mæoniden;
9. Rara coronato plausêre theatra Menandro;
10. Norat Naſonem ſola Corinna ſuum.
11. Vos tamen ô noſtri ne feſtinate libelli,
12. Si poſt fata venit gloria, non propero.

VERS. 2 Et rarò lector amat, laudátque ſcriptores, qui eodem, atque ille, vivũt tẽpore.

5. Sic requirimus & deſideramus veterem Pompeii porticũ, ingrati, quia faſtidimus tot egregias ãbulationes à viris clariſſimis extructas.

Umbram. Ita vocat Pompeii porticum, variis arboribus conſitam.

6. Et ſenes, nempe laudatores temporis præteriti, prædicant, extolluntque capitolium, quod olim à Catulo perfectum ac dedicatum fuit, licèt fuerit à Domitiano magnificẽtiùs refectum & ornatum: atque adeo vile ſit capitoliũ Catuli, prę capitolio Domitiani De capit. vide Ep. 42. lib. 4.

Catuli. Capitolium à Servio Tullio ædificari cœptum, à Tarquinio Superbo abſolutum, poſt quadringentos admodum annos deflagravit: inſtaurare illud cœpit Sylla, perfecit Lutatius Catulus, cujus nomen veſtibulo præfixum manſit uſque ad ævum Vitellii, ſub quo iterùm conflagravit; à Domitiano poſteà refectum fuit Codices nonnulli recentiores præferunt *Julia Templa*, quaſi capitolium vocaretur hoc in loco templum Julium, quia legitur apud Dionẽ Lib. XLIII. decretum fuiſſe ut eraſo Catuli nomine ſubſtitueretur Cęſaris nomen. Sed id factum non fuiſſe, licèt decretum fuerit, conſtat ex Tacito, qui affirmat Catuli nomen manſiſſe uſque ad ævum Vitellii. Tum, quæ iſta latinitas eſt, *Julia templa Catuli*

7. Sic Romani laudaſtis ac legiſtis, dum Virgilius adhuc ſalvus & vivus eſſet, Ennium, quamvis inferiorem Virgilio: Ennius poëta Latinus antiquiſſimus, Rudiis, oppidũ eſt Calabriæ, natus, Scipionis Africani majoris (de quo fit mentio Epig. 2. lib. 2.) æqualis fuit, ejuſque res geſtas ſcripſit, ingenioſo verſu, at rudi & impolito.

8. *Mæoniden*. Homerum, à Mæone patre, vel à patria Mæonia, minoris Aſiæ regione, ſic dictum.

9. Rarò coronatus eſt in theatro Menander, & plauſu ſpectatorum cohoneſtatus.

Menandro. Fuit Menander poëta Comicus inſignis, cujus comœdias pleraſque latinas è Græcis fecit Terentius. Obiit Olimpiadis 121. anno 4. qui eſt 461. ab U. C.

10. *Naſonem* Ovidium: fuit

autem Corinna poëtria, Ovidii amica. Ea igitur, inquit, sola Ovidium magni faciebat, ceteri hunc velut ignorabant. Hyperbole.

11. *Ne festinate*. Gloriam scilicet vobis debitam quærere: si morte tantùm emitur, nihil me urget, nondum vitæ me pœnitet.

XI.

Poëtæ manum eruditam laudat.

1. Sardonychas, smaragdos, adamãtas, *jaspidas* uno
2. Versat in articulo Stella, Severe, meus:
3. Multas in digitis, plures in carmine gemmas
4. Invenies; inde est hæc, puto, culta manus.

VERS. 1. *Smaragdos*. Penultima syllaba corripitur in hac voce, Græcorum more, qui syllabam ante duas mutas positam aliquando corripiunt; ut primam in voce δάκτυλος: secundam in voce, Αἴγυπτιος.

2. *Articulo*. Digiti internodio, digito.

4. Sententia est. Ejus manus non tam culta & elegans est propter tot gemmas, quas gestat in annulo, quàm propter versuum, quos eadem scribit, elegantiam, in quibus plures sunt gemmę quam in ipsis digitis, & annulo.

Inde. Ab elegantia & gemmis carminum.

XII.

Annuli gemma.

1. Quod nutantia fronte pertinaci
2. Gestat pondera Masthlion superbus,
3. Aut grandis Linus omnibus lacertis
4. Septem quòd pueros levat, vel octo;
5. Res non difficilis mihi videtur:
6. Uno cum digito, vel hoc, vel illo,
7. Portet Stella meus decem puellas.

VERS. 1. Ordo vocum est. Non videtur mihi res difficilis factu aut creditu, quod Masthlion gestet stabili, erecto, & ad ferendum quasi obstinato capite, pondera alta & nutantia: aut quod Linus ambobus brachiis sæpe attollat octo pueros, &c. Legendum putat ex optimo codice Scriverius, *fronte perticata*, quia solebant isti præstigiatores in media frontis resupinatę area, perticam vel

contum, quasi arborem radicibus humi defixam, gerere: ut disertis verbis docet Chrysostomus Libro de jurejurando.

2. *Masthlion, Linus*. Homines hoc tempore valentissimi: aut circulatores, & agyrtæ circumforanei.

7. *Puellas*. Gemmam, in qua erant expressæ effigies Musarum novem, & Ianthidis, quæ uxor Stellæ erat. Sic dicitur Pyrrhus habuisse gemmam, in qua novem Musæ cum Apolline sculptæ seu impressæ à natura, non ab arte, visebantur.

XIII.

Poëta dives.

1. Sum, fateor, sempérque fui, Callistrate, pauper;
2. Sed non obscurus, nec malè notus eques:
3. Sed toto legor orbe frequens, & dicitur, hic est:
4. Quòdque cinis paucis, hoc mihi vita dedit.
5. At tua centenis incumbunt tecta columnis,
6. Et libertinas arca flagellat opes:
7. Magnáque Niliacæ servit tibi gleba Syenes;
8. Tõdet & innumeros Gallica Parma greges.
9. Hoc ego, tuq; sumus: sed quod sũ, nõ potes esse;
10. Tu quod es, è populo quilibet esse potest.

Vers. 2. *Malè notus*. Ob vitia infamis, quales multi equites tunc erant.

Eques. Nomen & jura equitum habebat Martialis, at equestri censu carebat, ac verâ dignitate. pag. 222.

4. Famam quam pauci post mortem sunt adepti, vivus ego sum consecutus.

6. *Libertinas*. Ingentes: Liberti enim plurimi, Cæsarum ævo, ad immodicas & invidendas opes pervenerant, tales illi Pallas, Crispinus, Narcissus.

6. *Flagellat*. Vide Lib II. Ep. 27.

7. Plurima in Ægypto prędia possides. Ad *Syenen* urbem Ægypti, de qua meminit Lib. I. Ep. 71.

Parma. Civitas Galliæ Cisalpinæ, suis tunc lanis inclyta.

9. *Ego*. Pauper, at clarus ob eruditionem & ingenium: *tu*, dives tantùm.

Quod sum. Doctus, illustris, &c. *Quod es*. Locuples.

XIV.

Eques stans & sedens.

1. Sedere primo solitus in gradu semper,
2. Tunc cùm liceret occupare, Nanneius;

3. Bis excitatus térque tranſtulit caſtra,
4. Et inter ipſas penè tertius ſellas
5. Poſt Caïúmque Luciúmque conſedit.
6. Illinc cucullo proſpicit caput tectus,
7. Oculóque ludos ſpectat indecens uno:
8. Et hinc miſer dejectus in viam tranſit,
9. Subſellióque ſemifultus extremo,
10. Et malè receptus altero genu, jactat
11. Equiti ſedere, Lectióque ſe ſtare.

VERS. 1. *Solitus*. Ante Domitiani edictum, (de quo vide 8. Ep. hujus Libri.) Inter ſedes aſſignatas ſpectatoribus in amphitheatro primæ Senatoribus erant deſtinatæ, & hic locus totus Orcheſtra vocabatur. Proximæ ſequentes, equitibus; & in gradus 14. diviſæ erant. Reliqua ſedilia populus occupabat.

3. *Excitatus*. Surgere juſſus à Lectio deſignatore. Vide idem Ep. 8.

3. *Caſtra*. In alium locum ſellam ſuam tranſtulit, ut Imperator aliquis caſtra mutaturus aliò ſarcinas & impedimenta deportat.

4. Et inter duorum equitum, Caii, Luciíque, ſellas, pone illos tamen, ſuam interpoſuit ſellam, adeo ut medium & tertium quemdam obtinere locum videretur.

6. *Cucullo*. Ep. 47. lib. 1.

7. *Uno*. Vel quia ita ſedebat, ut non niſi obliquè ſpectare poſſet, vel quia ita caput habebat obvolutum, (ne agnoſceretur (ut uno tantùm commodè oculo cerneret.

8. *In viam*. Quæ intercedebat inter cuneos. Intervalla quædam inter ordines erant, quibus à ſummo theatro ad imum deſcendebatur: illæ ſemitæ à populo plerumque occupabantur.

10. Vix admiſſus ac dimidiâ parte ſedens extrema ſcamni parte, equitibus jactat ſe inter equites ſedere: cùm autem à Lectio excitatur, contendit ſe non ſedere, ſed in via ſtare, quod plebeis concedebatur.

XV.

Innoxia carmina.

1. Quinctus noſtrorum liber eſt, Auguſte, jocorũ,
2. Et queritur læſus carmine nemo meo:
3. Gaudet honorato ſed multus nomine lector,
4. Cui victura meo munere fama datur.
5. Quid tamẽ hęc proſũt quãvis venerãtia multos?
6. Non proſint ſanè, me tamen iſta juvant.

VERS. 6. Nihil sanè utilitatis accipio à meis carminibus; non fio ditior: at plurimùm ab iis capio voluptatis: otium suaviter fallo, rem multis gratam facio, quos veneror, & celebro in meis epigrammatis.

XVI.

Carmina sterilia.

1. Seria cùm possim, quòd delectantia malim
2. Scribere; tu causa es, lector amice, mihi,
3. Qui legis, & totâ cantas mea carmina Româ;
4. Sed nescis quanti stet mihi talis amor.
5. Nam si falciferi defendere templa Tonantis,
6. Sollicitísque velim vendere verba reis;
7. Plurimus Hispanas mittet mihi nauta metretas,
8. Et fiet vario sordidus ære sinus.
9. At nunc conviva est, comissatórque libellus,
10. Et tantùm gratis pagina nostra placet.
11. Sed non hâc veteres contenti laude fuerunt,
12. Cùm minimum vati munus Alexis erat.
13. Bellè, inquis, dixti: satis est; laudabimus usque.
14. Dissimulas? facies me puto causidicum.

VERS. 4. *Quanti.* Quanto labore, tempore, inutili opera, inopia. *Amor.* Studium tibi gratificandi.

5. Si velim agere causas in foro. Ibi templum erat Saturni, qui vulgò cum falce pingitur. *Defendere templa*, pro, defendere causas in templo.

8. 9. Multi clientes navium Hispanarum magistri, à me defensi mittent mihi vinum Hispanum: & mihi sinus ære sordido, pecuniâ, implebitur. Metreta vas quoddam est, seu mensura, continens decem congios, sive sextarios 60. hîc cadũ vini aut olei significat. Lege Budæum Lib. 5. de asse.

10. At nunc mei libelli tantùm in conviviis leguntur; & ita placent, ut nihil ob illos mercedis poëtę auctori detur.

12. *Alexis.* Mancipium, servulus Virgilio à Mæcenate datus. Vide Satyr. 7. Juvenalis, in qua fusè agitur de sterili poëtarum arte. Sententia est: veteres poëtas nõ exiguis fuisse contentos muneribus, ipsúmque Virgilium pro minimo munere accepisse servulos, cùm prętera opes amplas ex arte poëtica consequeretur.

13. *Bellè, &c.* Fingitur hæc aliquis Roman. & ingratus lector dicere. O Martialis, cãdidè loqueris, belle scribis: perge scribere, pergemus te laudare.

14. Atqui, reponit Martialis, aliud ac laudes tuas, ô lector, quæro. An dissimulas te intelligere quid velim? Si hoc est, coges me poëticam deserere, fiam causidicus, plus faciam lucri.

XVII.

In feminam superbam.

1. Dũ proavos, atavósq; refers, & nomina magna;
2. Dum tibi noster eques sordida conditio est:
3. Dum te posse negas nisi lato, Gellia, clavo
4. Nubere; nupsisti, Gellia, cistifero.

VERS. 1. *Refers.* Narras, venditas.

2. *Conditio* Gallicè, *un parti, una dote, un matrimonio.* Dum putas virum equestri loco natum, prę te ignobilem esse, & indignum cui nubas. *Noster.* Romanus: vel, quia Martialis eques erat.

3. *Lato Clavo.* Senatori: nam senatorum propria vestis dicebatur Latus Clavus, seu tunica purpureis quibusdam globulis, qui capita clavorum imitabãtur, ornata; eáque amplior, cùm esset angustior tunica equitum. Erant autem illi clavi purpureis plagulis ante pectus demissis insuti. Lib. IV. Ep. 36.

4. *Cistifero.* Sacrificulo Cybeles, homini vilissimo. Cistiferi dicebantur qui ferebant cistas in quibus erat sacrorũ suppellex. Decepta igitur Gellia, cũ se nubere senatori putaret, nupserat isti cistifero: vel ob inopiam id facere coacta erat. Dicebantur etiã senatores quidã Cistiferi, qui cistas suffragiorum in comitiis custodirent: de quibus explicat argutè hoc epig. interpres Plinianus Tom. V. p. 80.

XVIII.

Pauper liberalis.

1. Quòd tibi Decembri mẽse, quo volant mappę,
2. Gracilésque ligulæ, cereíque, chartæque,
3. Et acuta senibus testa cum Damascenis,
4. Præter libellos vernulas nihil misi:
5. Fortasse avarus videor, aut inhumanus.
6. Odi dolosas munerum & malas artes:
7. Imitantur hamos dona; námque quis nescit
8. Avidum voratâ decipi scarum muscâ?
9. Quoties amico diviti nihil donat,
10. O Quinctiane, liberalis est pauper.

VERS. 1. *Mappæ.* Mense Decembri celebrabantur Satur-

nalia : Romani ſibi invicem munera tunc miſſitabant, mappas, ligulas, &c. *Volant*. Ultro, citroque mittuntur.

2. *Ligulæ*. Ligula, quaſi lingula, res varias ſignificat : gladiolum argenteum in linguæ tenuis & gracilis morem factum ; ſpathulam chirurgicam, vaſculũ quoddam, tæniã quâ ligantur calcei, &c.

3. *Acuta teſta*. Vas fictile in acumen deſinens metæ ritu, quapropter etiam turbo vocabatur.

Damaſcenis. Prunis è Damaſco, *Damas*, Syriæ civitate, advectis, ut hodieque fit. *Senibus*, rugoſis, exſiccatis furno, ſole, fumo.

4. *Vernulas*. Domi natos & ſcriptos. Verna eſt ſervus natus domi.

8. *Scarum*. Piſcis eſt quidã. *Muſca*. Quæ illi pro eſca in extremo hamo porrigitur. Legitur ab aliis aliter verſiculus. *Avidum vorato decipi ſcarum muſco*: ac *muſcum* interpretantur algam, & alia id genus. Profert Brodæus locũ Ariſtotelis ab Athenæo citatum, quo teſtatur ſcarum libenter alga veſci, & illa capi à piſcatoribus.

10. *Liberalis eſt*. Quia divitis rationibus conſulit. Si quid enim diviti daret, afferret illi neceſſitatem aliquã doni majoris reddendi.

XIX.

Liberalitas principum.

1. Si qua fides veri, præferri, maxime Cæſar,
2. Temporibus poſſunt ſæcula nulla tuis.
3. Quando magis dignos licuit ſpectare triũphos,
4. Quando Palatini plus meruêre Dei?
5. Pulcrior & major quo ſub duce Martia Roma?
6. Sub quo libertas principe tanta fuit?
7. Eſt tamen hoc vitiũ, ſed non leve, ſit licet unũ,
8. Quod colit ingratas pauper amicitias.
9. Quis largitur opes veteri, fidóque ſodali?
10. Aut quem proſequitur non alienus eques?
11. Saturnaliciæ ligulam miſiſſe ſelibræ,
12. Flammatæve togæ ſcriptula tota decem,
13. Luxuria eſt, tumidíq; vocãt hęc munera reges;
14. Qui crepet aureolos, forſitan unus erit.
15. Quatenus hi non ſunt, eſto tu, Cæſar, amicus,
16. Nulla ducis virtus dulcior eſſe poteſt.
17. Jamdudum tacito rides, Germanice, naſo;
18. Utile, quod non vis, do tibi conſilium.

VERS 1. Si res, uti est, creditur: si veritas fidem obtinet.

3. *Magis dignos.* Apparatu majori factos, urbe Roma digniores.

4. Quandonam Dii, quos Imperatores præcipuè colere solent, plus *honoris* meriti & consecuti sunt? quando plures illis ædes sacræ, v. g. vel statuæ, &c. erectæ? Jovis Capitolium ornavit Domitianus, Minervam coluit impensè, &c. Vel, quandonam illi ipsi meruêre, ut à nobis impensius colerentur, quàm nunc cùm Domitianum nobis dedere, cùm eundem nobis servant, & florentem sub illo rempub. præstant. Exponere sic malim.

8. Quod pauperes & obscuri cives colunt & observant patronos & amicos divites, at ingratos, à quibus nihil pro suis obsequiis accipiunt.

10. Quis eques non alienus prosequitur beneficiis veterem & fidum sodalem? Nemo unus.

Non alienus. Verus eques verè dives ac nobilis. Equitum triplex genus erat: alii stirpe & censu, qui oriundi ex equitibus, & censum equestrem habebant: alii, qui in acie stipendia faciebant equo: tertii, quibus honoris causâ nomen equitis dabatur, & jus sedendi in 14 primis ordinibus; qui alieni dicuntur hoc in loco, id est, quasi insititii & nothi: erantque interdum pauperes & ignobiles. Talis erat Martialis.

11. Ordo est, Reges, id est hoc in loco, divites Romani, putant luxuriosa, hoc est, ampla esse munera, si per Saturnalia miserint amicis ligulam quæ pendat selibrã, id est, semilibram, argenti; aut togam purpuream (quam *flammatam* vocat à *flammæ* ardentis similitudine) cujus pretium sint decem scriptula. De ligula vide supra Ep. 18. De scrupulo, seu scriptulo, Ep. 74. Lib IV.

Selibræ. Libra, seu pondo dividebatur in uncias 12. Sextans sunt unciæ duæ; Quadrans, tres; Triens, quatuor; Quincunx, quinque; Semis, seu selibra, sex unciæ; Septunx, septem; Bes, octo; Dodrans, novem; Dextans, decem; Deunx, undecim. De libra aurea & argentea dixi Lib. II. Epig. 54.

14. Reperietur fortasse aliquis unus qui det aliquot nummulos aureos, qui eos cum strepitu sonantes numeret, ad ostentandam liberalitatem.

Aureolos. Volunt plerique aureum Romanum æstimatum fuisse denariis 25. hoc est, libris Turonensibus 10.

15. Siquidem isti divites patroni, non sunt liberales, atque adeo verè amici non sunt, tu esto liberalis, & amicus, ô Cæsar.

16. *Dulcior.* Quàm munificentia.

17. *Rides.* Quia non vis amicus esse hac mercede,

& ea lege, ut munera tribuas.

Germanice. Dixi jam sæpius Domitianum ita vocatum fuisse, quod videri vellet Germanos debellasse.

18. *Utile*. Do tibi consilium, quod mihi utile est, ac tibi etiam, utpote honorificum; sed quia sumptus aliquis faciendus esset, ideo illud consilium non vis, non probas. Carpit eos principes, quibus placent amici, sed qui gratis constent, quibus nihil dandum sit. Sunt qui legant: *Utile quod nobis, do tibi consilium*.

Hoc epigramma, licet in duo divulsum vulgò legatur, tamen viri doctissimi unum atque idem esse existimant.

XX.

Beata vita.

1. Si tecum mihi, care Martialis,
2. Securius liceat frui diebus;
3. Si disponere tempus otiosum,
4. Et veræ pariter vacare vitæ:
5. Nec nos atria, nec domos potentûm,
6. Nec lites tetricas, forúmque triste
7. Nossemus, nec imagines superbas:
8. Sed gestatio, sabulæ, libelli,
9. Campus, porticus, umbra, virgo, thermæ;
10. Hæc essent loca semper, hi labores.
11. Nunc vivit sibi neuter, heu! bonósque
12. Soles effugere atque abire sentit;
13. Qui nobis pereunt, & imputantur.
14. Quisquam vivere cùm sciat, moratur?

VERS. 1. *Martialis*. Julius Martialis, ut antea dictum, Marci Val. Martialis amicus, & vir doctus.

3. *Disponere*. Partiri in certas occupationes.

Otiosum. Sic vocat tempus, quod non gravibus curis ac negotiis datur, sed levioribus quibusdam & optivis.

4. *Veræ*. Quæ in quiete ac tranquillitate animi cõsistit.

5. *Potentum*. Qui à salutatoribus, assectatoribus, & ceteris clientibus, operosè atque ambitiosè coluntur.

7. *Nec imagines*... Non gloriaremur multitudine imaginum, in atrio domus positarum. De illis actum Lib. II. Ep. 65. Vel, non coleremus divites qui ejusmodi imaginibus gloriantur.

8. *Gestatio*. Vectio, deportatio. In rhedis, aut lecticis deportari se jubebant,

per hortos, in porticibus; interdum gestatio locum ipsum, ubi gestabantur, significat.

9. *Campus*. Martius, in quo exercebantur, luctando, currendo, &c.

Virgo. Aqua virgo. Hanc Agrippa deduxit Romam, via Prænestina. Virginis habuit nomen, Plinio teste, quia Herculaneum, rivum propinquum, refugere videtur. Alias ejusdem cognomenti causas affert eruditus Plinii interpres Libr. XXXI. cap. 3. n. 25. pag. 792 tom. 4.

11. *Neuter*. Neque ego, nec tu.

13. *Et imputantur*. Putantur & quasi scribuntur in summa & rationibus vitæ nostræ, *licèt vitam veram & suavem non vivamus*.

14. Adeòne quemquam *insanire*, ut cùm sciat quibus rebus vitam vivere beatam possit, id facere cunctetur?

XXI.

Rhetor felicis memoriæ.

1. Quintũ pro Decimo, pro Crasso, Regule, Macrũ
2. Ante salutabat rhetor Appollonius:
3. Nunc utrumq; suo resalutat nomine. Quantum
4. Cura, labórque potest? scripsit, & *edidicit.*

VERS. 1. *Macrum*. Malim, quàm Marcum, ut codices quidam legunt: Macer enim opponitur magis Crasso; ut Quintus, Decimo. Atque ita indicatur magis Apollonii tarditas, qui tam disjuncta nomina non posset distinguere, nisi ea scriberet, ediscerետque.

XXII.

Patronus vigil.

1. Manè domi nisi te volui, meruíque videre,
2. Sunt mihi, Paulle, tuæ longiùs Exquiliæ.
3. Sed Tiburtinæ sum proximus accola pilæ,
4. Quà videt antiquum rustica Flora Jovem:
5. Alta Suburrani vincenda est semita clivi,
6. Et nunquam sicco sordida saxa gradu:
7. Vixque datur lõgas mulorũ rumpere mandras,
8. Quæque trahi multo marmora fune vides.
9. Illud adhuc gravius, quòd te post mille labores,
10. Paulle, negat lasso janitor esse domi.
11. Exitus hic operis vani, togulæque madentis;

12. Vix tanti Paullum manè videre fuit.
13. Semper inhumanos habet officioſus amicos;
14. Rex, niſi dormieris, non potes eſſe meus.

VERS. 1.2 *Manè, &c.* Sententia eſt. Profectò volui & merui te videre manè, ac ſalutare: ô Paulle. Volui, quia adii domum tuam ut te ſalutarem; merui, quia longam idcirco viam confeci, diu domi tuæ te expectavi: ac, ſi non ita eſt ut dico, precor ut domus tua, quæ à mea eſt remotiſſima, utpote in Exquiliis poſita, ſit adhuc remotior.

3. 4. *Tiburtinæ pilæ.* Maneo prope pilam Tiburtinam, eo loco ubi templum eſt Floræ, contra Capitolium. Hæc pila, columna quædam lapidea erat, prope viam & portam quæ ducebat Tibur, (de quo lege Ep. 51. Lib. IV.) non procul à capitolio, è regione autem capitolii viſebatur templum Floræ, hortorum Deæ.

Jovem. Templum Jovis, in capitolio. Supra, Ep. 10.

5. *Suburrani.* Suburra, vicus Romæ celebris, qui à foro Romano per forum Nervæ protendebatur uſque in Eſquilinum montem. Ep. 15. lib. II. Hæc via ferè ſemper cœnoſa erat ob vicinum macellum. *Vincenda.* Magno labore erependa, & ſuperanda.

6. *Saxa.* Gradus quidam è ſaxo, per quos aſcendebatur, in ſuburrano clivo.

7. *Mandra.* Eſt mandra, multitudo mulorum, qui ſæpe viam impediunt.

8. *Trahi.* Plauſtris, machinis.

10. *Laſſo.* Mihi.

11. *Exitus, &c.* Hoc lucri facio videlicet, poſt iter longum, ut redeam te non viſo. *Madentis.* Imbre, ſudore.

12. Quamvis certum foret te domi tuæ repertum iri, vix tamen idcirco tantus labor, tantum iter fuiſſet ſuſcipiendum. Quantò minùs ſi te viſurus non ſum?

13. 14. Qui eſt officioſus, id eſt, hoc in loco, forenſibus officiis, negotiiſque deditus, quique adeo domi ſuæ rarò eſt, qui ſummo mane forum adit. Sic Horatius vocat operam forenſem & laborem *officioſam ſedulitatem*: Epiſtola 7. Libri I. Et ibidem *redire ab officiis* ponit pro, reverti à foro, & dicendis cauſis. Paullus autem iſte cauſidicus inſignis erat. Homo igitur officioſus ferè ſemper amicos habet inhumanos, inurbanos, & in eo colendo, ſalutandoque, parum felices: itaque non eris, ô Paulle, patronus & rex meus, niſi te contineas manè domi, & dormias; ibique tuos clientes & ſalutatores expectes. Sic acutè Paullũ laudat. Poteſt etiam id explicari ſimpliciùs: homo urbanus & officioſus rarò invenit amicos qui humani ſint, qui ejus urbanitati, reſpondeant, qui ſint domi, cùm eos convenit.

XXIII.

In fictum equitem.

1. Herbarum fueras indutus, Basse, colores,
2. Jura theatralis dum siluêre loci;
3. Quæ postquam placidi censoris cura renasci
4. Jussit, & Oceanum certior audit eques:
5. Non nisi vel cocco madidâ, vel murice tinctâ
6. Veste nites; & te sic dare verba putas.
7. Quandringentorum nullæ sunt, Basse, lacernæ:
8. Aut meus ante omnes Codrus haberet equũ.

VERS. 1. &c. Dum lex theatralis, quæ vetat, ne quis præter equites sedeat in 14. primis post orchestram ordinibus, non viguit; licèt vili veste, ac viridis coloris, indutus, tamen inter equites sedebas: at postquam Censor hanc legem revocavit, veluti sepultam oblivione; postquam sedilium assignatorem Oceanum eques certior, & ab non equite distinctior quàm antea, audit sua sibi loca designantem; tu vestem purpuream sumpsisti, quasi decepturus homines & pro equite habendus, ob vestis nitorem & pretium: fallenitoris; nullæ enim lacernæ, quamvis purpureæ, sunt, id est, æstimantur; valent quadringenta sestertia; non facit vestis, ut aliquis habeat censum 400. sestert. alioquin, amicus meus Codrus, licèt egentissimus, eques esset, cocineis enim interdum vestibus utitur.

Herbarum. Feminæ, & pueri, gerebant sæpe vestem viridis coloris.

Censoris. Quidam hic significari Domitianum volunt, qui cùm censuram gereret, quam octavo consulatu perpetuam sibi decerni jussit, leges de theatri ordinibus, & alias, revocavit. De loco equitibus & senatoribus assignato dixi supra, Epig. 8. & 14.

Cocco. Ep. 33. lib. II.

XXIV.

Hermetis gladiatoris encomium.

1. Hermes Martia sæculi voluptas;
2. Hermes omnibus eruditus armis;
3. Hermes & gladiator, & magister;
4. Hermes turba sui tremórque ludi;
5. Hermes quem timet Ælius, sed unum,

6. Hermes cui cadit Advolans, ſed uni;
7. Hermes vincere, nec ferire, doctus;
8. Hermes ſuppoſititius ſibi ipſi;
9. Hermes divitiæ locariorum;
10. Hermes cura labórque ludiarum;
11. Hermes belligerâ ſuperbus haſtâ;
12. Hermes æquoreo minax tridente;
13. Hermes caſſide languidâ timendus;
14. Hermes gloria Martis univerſi;
15. Hermes omnia ſolus, & ter unus.

VERS. 1. Qui Romanos hoc ſæculo viventes, ſua in pugnis gladiatoriis fortitudine ac induſtriâ præcipuè oblectat.

2. *Armis*. Quænam fuerint gladiatorum arma, vide infra, in poſtremis notis hujus epig.

3 *Magiſter*. Qui gladiatoriam artem docet: laniſta nuncupatur.

4. *Turba*. Perturbatio, terror: qui ludum gladiatorium, hoc eſt, ceteros gladiatores ejuſdem ſecum familiæ & ordinis, exanimat ac perturbat, metuentes ne ab eo vincantur. Porro erant variæ gladiatorum familiæ, certis quibuſdam diſtinctæ coloribus & inſignibus: vide Juvenalem, Sat. XI. ſub finem.

5. *Ælius*. Nobilis Gladiator, tunc notus. Unum Hermetem Ælius timet, alium præterea neminem.

6. *Cui cadit*. A quo cadit, à quo vincitur. Cujus pedibus victus advolvitur. *Advolans*. Nomen gladiatoris.

7. Doctus vincere, quamvis non feriat adverſarium: v. g. quia illum antevertit, exarmat; & ſic incruentam aufert victoriam: vel, quia victo & jacēti ſponte parcit.

8. *Suppoſititius*. Suppoſititii appellabantur gladiatores cùm ſufficiebantur in locum aliorum qui feſſi, aut ab alio gladiatore victi forent. Hermes non indiget ſuppoſititio gladiatore, nunquam defatigatur, ſed ipſe ſemper integer ac recens ſe ſibi quaſi ſupponit.

9. *Locariorum*. Locarii vocabantur qui loca, unde ſpectari commodè poſſet, ac ſubſellia pretio accepto, aliis dabant. Interdum pauperes divitibus tardiùs advenientibus ſua ſedilia magno vendebant.

10 Pro quo uno, ludiæ ſunt ſollicitæ; quem unum maximè ſalvum cupiunt. Ludiæ, ſunt mulieres quę artem hiſtrionicam exercent, quæ mimos & alias id genus fabulas ac ſpectacula exhibent, in iiſque faciunt quæſtum, cum frequens eſt ſpectator.

11. *Haſtâ*. Gladiatores ante quam ſetiò pugnam ini-

rent, præludere ſolebant vibrandis haſtis, iique maximè, qui Samnites vocabantur. Id magno cum plauſu faciebat Hermes.

12. *Tridente*. Erant inſignia duo genera gladiatorum, nempe Rhetiarius & Mirmillo Retiarius geſtabat rete ac tridentem; Mirmillo galeam, cujus in apice piſcis ex ære viſebatur; & enſem recurvum. Conabatur Retiarius implicare caput Mirmillonis, eúmque ſuo tridente confodere. Lege Præfat. Libri II.

13. Quid ſit caſſis languida, rectè Lipſius explicat lib. II. Saturn. cap. 12. ea nempe, quâ utebantur gladiatores Andabatæ, qui pugnabant ex equis, unde dicti ἀναβάται, id eſt, aſcenſores, & littera *d*, in latina voce interjecta, Andabatæ. Idem oculos galea obtegebant, quam idcirco appellare languidam videtur vates, quia cum incerto paſſu & languenti, huc illuc temerè titubanterque, inſtarent cacorum, irent, ipſorum galea nutare pariter, & quaſi languere videbatur. Sic omnia gladiatorum genera percurrit. Samnitium, qui utebantur maximè haſta; Retiariorum, qui *tridente*; Andabatarum qui galea. Hæc tamen galea non impediebat, quominus Hermes certos ictus vibraret ac timendus eſſet. Quocirca verſ. 14. & 15. rectè colligit in univerſis generibus Martis gladiatorii Hermetem excelluiſſe, & ſolum omnia præſtitiſſe, ac unum tribus parem fuiſſe nimirum Samnitibus, Retiariis, Andabatis; atque adeo ter unum *fuiſſe*, id eſt, tergeminum; tribus parem; qui nempe tantùm poſſet, quantùm tres alii, quantùm omnes triplicis generis & ordinis gladiatores.

XXV.

Rara libera litatis gloria.

1. Quadringenta tibi non ſunt, Chęreſtrate, ſurge,
2. Lectius ecce venit: ſta, fuge, curre, late.
3. Ecquis, io, revocat, diſcendetémque reducit?
4. Ecquis, io, largas pandit amicus opes?
5. Quem chartis famæque damus, populiſque loquendum:
6. Quis Stygios non vult totus adire lacus?
7. Hoc, rogo, non meliùs, quã rubro pulpita nimbo
8. Spargere, & effuſo permaduiſſe croco?
9. Quàm non ſenſuro dare quadringenta caballo
10. Aureus ut Scorpi naſus ubique micet?

11. O fruſtra locuples, ô diſſimulator amici,
12. Hæc legis & laudas? quæ tibi fama perit?

VERS. 1. Fingit equitem pauperem, ex exquitum ſedilibus deturbari; ac dolet eſſe neminem, qui egenti largiatur aliquid unde ſuum ille gradum tueri ac dignitatem poſſit - *Quadringenta*. Vide ſuperiora epigrammata octav. & decimum tertium.

Lectius. Qui ſuas ſingulis ſedes aſſignabat.

3. 4. 5. Quis Chæreſtratum ob inopiam ex exquitum ſedilibus fugientem revocat, datque illi ſeſtertia 400. ut iis fretus jam locum inter equites habere poſſit? Certè ſi quis id faceret, eum chartis & Muſis omnibus loquẽdum ac celebrandum mandaremus, nec ille totus periret, ſed majore ſui parte, & immortali famâ ſuperſtes foret.

7. 8. 9. 10. At, ambo, nonne ſatius eſſet uti hac in Chæreſtratum liberalitate, hanc famam ſibi comparare, quàm roſis theatrum ſpargere, & croco? quàm impendere ſeſtertia 400. ad ponendam equeſtrem ex ære inaurato ſtatuam Scorpo equorum agitatori?

Scorpi. Epig. 55. Lib. IV.

Croco. Erant in amphitheatris tubi occulti & ſiphones, è quibus liquores odoratos ſupernè, inſtar tenuiſſimi roris, in ſpectatores emittebantur: ad eos autem liquores conficiendos vulgò adhibebatur crocus aquâ vel vino dilutus. Vide Lib. Spectac. Ep. 3.

11. O tu, quicumque es, fruſtra dives, quippe qui tam pravè tuas opes impendis, qui nihil efficis quo amici leves inopiam, quam ſcire te diſſimulas; qui hæc legis, quæ dico, & fateris eſſe vera, eheu! quàm inſignem perdis gloriam, quæ tuæ ſcilicet liberalitatis fructus eſſet!

XXVI.

Beta togatorum.

1. Quod alpha dixi, Codre; pænulatorum
2. Te nuper, aliquâ cùm jocarer in charta:
3. Si fortè bilem movit hic tibi verſus,
4. Dicas licebit beta me togatorum.

VERS. 1. Jocatus erat in Codrum mendicum Libro II. Epig. 42. ubi eum vocarat alpha, ſeu primum pænulatorum, id eſt mendicorum; pauperes enim utebantur vulgò pænula. Si te, inquit, ô Codre, offendit hic meus jocus, potes me ulciſci, ac me viciſſim vocare beta togatorum, hoc eſt, ſecundum

inter togatos. Populus vulgò toga utebatur. Ego te primum tui ordinis appellavi: tu me appella secundum mei. Videtur se Martialis infra Codrum deprimere: tamen se illi præfert, quia multò est honorificentius esse secundum inter togatos, quàm inter pænulatos primum. Germanus hic videtur esse hujus epigram. sensus.

XXVII.

Eques verus.

1. Ingenium, studiúmque tibi, morésque, genúsque
2. Sunt equitis, fateor: cætera plebis habes.
3. Bis septena tibi non sunt subsellia tanti,
4. Ut sedeas viso pallidus Oceano.

VERS. 1. *Studium.* Indoles, occupationes.

2. 3. At plebejum censum habes, non equestrem: ideóque non sedes in 14. ordinibus; crede mihi, facilis jactura hujus honoris est: tanti enim pretii non est, non tanti faciendum est, in 14. illis primis theatri subselliis sedere, ut metuas, ne ab Oceano, qui suas sedes equitibus attribuit, tanquam equestri censu carentes, ejiciaris, sedere cum plebe jubearis. Epig. 8.

XXVIII.

In obtrectatorem.

1. Ut bene loquatur, sentiatque Mamercus,
2. Efficere nullis, Aule, moribus possis.
3. Pietate fratres Curtios licet vincas,
4. Quiete Nervas, comitate Rusones.
5. Probitate Macros, æquitate Mauricos.
6. Oratione Regulos, jocis Paullos:
7. Rubiginosis cuncta dentibus rodit.
8. Hominem malignum forsan esse tu credas;
9. Ego esse miserum credo, cui placet nemo.

VERS. 2. *Nullis*. Ne integerrimis quidem & optimis. Licet moribus sis castissimis, de te tamen detrahet Mamercus.

3. *Curtios*. Ex iis unus M. Curtius nomine, devovit se pro patria, & in hiatum terræ, qui medio in foro repentè exciterat, armatus & equo insidens sese demisit, anno U. C. 392. Responsum enim fuerat, ita claudendam hanc voraginem, si in eam projiceretur id quo populus Rom. plurimùm valeret. De Regulo, celebri causidico, sæpe antea diximus. Nerva Imperator, qui Domitiano successit, otii & quietis fuit a-

mantior. Paullus, de quo hic sermo, nobilis patronus extitit: Ruso, Macer, sive Marcus, Mauricus, cives primarii, tunc noti.

7. *Rubiginosis.* Maledicis: Livor ferè pallidus, & infectis rubigine dētibus, describitur.

XXIX.

In mulierem invenustam.

1. Si quando leporem mittis mihi Gellia, dicis
2. Formosus septem, Marce, diebus eris.
3. Si non derides, si verum, lux mea, narras:
4. Edisti nunquam, Gellia, tu leporem.

VERS. 4. *Edisti nunquam, &c.* Quia valde deformis es.

Leporē. Sumpto in cibis lepore, inquit Plinius libro 28. c. 19. *vulgus gratiam corpori in* VII. *dies fieri arbitratur, frivolo quidem joco, cui tamē aliqua debeat subesse causa, in tanta persuasione.* Causam ipse non affert. Non desunt, inquit Erasmus, qui hanc vulgi opinionem inde ortam suspicentur, quòd homines lepidos & sermonis lepôrem, latinè dicamus: atque adeo lépori cum lepôre, & venustate aliquo pacto conveniat.

XXX.

Suum amico librum mittit.

1. Varro, Sophocleo non inficiande cothurno,
2. Nec minùs in Calabra suspiciende lyra,
3. Differ opus: nec te facundi scena Catulli
4. Detineat, cultis aut Elegia comis:
5. Sed lege fumoso non aspernanda Decembri
6. Carmina, mittuntur quæ tibi mense suo.
7. Commodius nisi fortè tibi, potiùsque videtur
8. Saturnalicias perdere, Varro, nuces.

VERS. 1. *Inficiande.* Negande, id est, quem non neget, non spernat, Sophocleus cothurnus: qui Sophocli, tragico inter Græcos poëtæ nobilissimo, ita similis es, ut te ille suum ultro agnoscat æmulum & imitatorem, ut illum tui non pudeat. Cothurni habita mentio supra, Epig 5.

2. *Calabra.* Heroïca poësi latina, cujus laude floruit imprimis Ennius, natus Rudiis, in Calabria: vel, poësi lyrica, cujus princeps Horatius, natus in Apulia, Calabriæ vicina. De Ennio dictum anteà, Epig. 10.

3. *Differ opus.* Operosa carmina per istas Saturnalitias ferias paulisper intermitte: leviora & jocosa lege.

Scena. Poëma tragicum à Catullo scriptum. Meminit Juvenalis Sat. 8. tragœdiæ, quæ inscriberetur *Phasma*, compositæ à Catullo. Et verò nomen *Scenæ*, Dramati, non Epopœjæ, convenit. Est scena propriè umbraculum, seu ornamentum theatri: pro ipsa tragœdja sumitur. Noli igitur legere Tragœdias Catulli, aut elegias Est Elegia carmen vulgò lugubre, constans alternis versibus hexametris & pentametris, qui debent esse cultiores & nitidiores, ut placeant. De Catullo facta mentio est ep 8. l. 1.

5. *Fumoso*. Ob hibernum focum.

6 *Suo*. Geniali & hilari, ideóque iocosis epigrammatis legendis & mittendis idoneo. Saturni festa celebrabantur mense Decembri: tunc genio solebant indulgere.

8. *Nuces*. Ludere solebant per Saturnalia, nucibus, idque jactis talis: ita ut qui talis vicisset, nuces auferret. Lege itaque meos versiculos, nisi mavis ludere nucibus. Ita sua carmina deprimit, sed ingeniosè.

XXXI.

Puerorum in tauris hærentium pugna.

1. Aspice quàm placidis insultet turba juvencis,
2. Et sua quàm facilis pondera taurus amet.
3. Cornibus hîc pēdet sūmis, vagus ille per armos
4. Currit, & in toto ventilat arma bove.
5. At feritas immota riget, non esset arena
6. Tutior, & poterant fallere plana magis:
7. Nec trepidant gressus: & de discrimine palmæ
8. Securus puer est, sollicitúmque pecus.

VERS. 2. *Sua pondera*. Pueros tauris insidentes, & inter se certantes.

4. *In toto, &c.* Pueri per armos & cornua taurorū cursitantes ventilant, id est, agitant, & quassant arma sua, v.g. tela, venabula, sudes Vētilare dicebantur gladiatores, cùm ante pugnam suos quassabant gladios, & vanis ictibus aërem ferientes præludebant certamini.

5. 6. Tauri, natura feri & torvi, stant immoti, quasi rigerent, ac sensus essent expertes; neque pueros lædunt, aut excutiunt: non essent pueri in arena, in pavimento, tutiores, quàm in tergo bovis: labi facilius fallente vestigio possent, in æquo & plano solo.

Fallere. Magis esse lubrica, & apta prolapsioni.

7. 8. Pueri metus expertes insultāt, insistúntque tauris, & certi sunt se palmam

relaturos oblectando ſpectatores, hærendo firmè in taurorum tergo, nihilque trepidando, &c. Ipſi tauri timent ac ſolliciti ſunt, ne victoriam impediãt, ne pueros obturbẽt.

XXXII.

Helluonis teſtamentum.

1. Quadrantem Criſpus tabulis, Fauſtine, ſupremis
2. Non dedit uxori: cui dedit ergo? ſibi.

VERS. 1. *Quadrantem*. Quartam aſſis partem: De libræ, ſeu aſſis partibus vide Lib. II. Ep. 54. & ſupra Epigram. 19. *Tabulis ſupremis*: Teſtamento. Ep. 58. lib. 4.

2. *Sibi*. Opes omnes ſuas ventri ſuo, dum adhuc viveret, donaverat. Itaque moriens, quod uxori daret, nihil reliquum habuit: omnia dum viveret ligurivit.

XXXIII.

Maledico minatur ultionem.

1. Carpere cauſidicus fertur mea carmina: qui ſit
2. Neſcio: ſi ſciero, væ tibi cauſidice.

XXXIV.

Erotii epitaphium.

1. Hãc tibi, Frõto pater, genitrix Flaccilla, puellã
2. Oſcula commendo deliciáſque meas:
3. Pallida ne nigras horreſcat Erotion umbras,
4. Oráque Tartareii prodigioſa canis.
5. Impletura fuit ſextæ modo frigora brumæ,
6. Vixiſſet totidem ni minùs illa dies.
7. Inter tam veteres laudat laſciva patronos,
8. Et nomen blæſo garriat ore meum.
9. Mollia nec rigidus ceſpes tegat oſſa, nec illi
10. Terra gravis fueris, non fuit illa tibi.

VERS. 1. Martialis Frontoni & Flaccillæ ſuis parentibus jam demortuis, Erotion puellam, vernulam ſuam, immaturo fato raptam commendat, ut eam apud inferos excipiant, à Cerbero defendant &c.

2. *Oſcula mea*. Puellam mihi cariſſimam. His vocibus blandiebantur.

3. *Erotion*. Eſt græca vox Ἐρώτιον, & generis femini-

ni: latinè diceres Erotium; ut Glycerium, Euſtochium, feminarum nomina.

5. Sex illi dies defuere, quominus ſexenniũ impleret. Deceſſit ſexennis, minus ſex diebus.

7. *Patronos.* Nempe patrẽ, matrem, & avos ipſius Martialis, quos puellæ vernula jure in ſuorum patronorum habere loco poteſt, eorúmque clientelâ & patrocinio gaudere contra umbras ac Cerberum. Inter illos ludat & laſciviat, id eſt, huc illuc temerè diſcurrat ac luſitet, more puerorum.

9. Solemnis erat formula bene precandi mortuis: illis ut eſſet terra levis, orabant.

10. *Non fuit.* Puellæ enim non magna moles, leve corpus eſt.

XXXV.

Clavis improba.

1. Dum ſibi redire de Patrenſibus fundis
2. Ducena clamat coccinatus Euclides,
3. Corinthióque plura de ſuburbano,
4. Longúmque pulchrâ ſtemma repetit à Leda,
5. Et ſuſcitanti Lectio reluctatur;
6. Equiti ſuperbo, nobili, locupleti,
7. Cecidit repentè magna de ſinu clavis.
8. Nunquam, Fabulle, nequior fuit clavis.

VERS. 1. Cùm Euclides coccinea ſeu purpureâ veſte indutus, quem deſignator Lectius ex equitum ſubſelliis dejecturus erat, clamaret ſe locupletem eſſe, ac nobilem equitem.

Patrenſibus. Patræ, *Patras*, Achajæ urbs vetus: eò colonia deducta ab Auguſto. Legitur etiam *patruelibus*; nimirum ex agris ſibi relictis à fratre & ſorore patruelibus: filii duorum fratrum patrueles appellantur, quia fratrum alter, ipſis patruus eſt.

2. *Ducena.* Subaudi, ſeſtertia, quæ libras conficiunt, ſeu Francicos, ut dictitamus, nummos 20000.

Coccinatus. Vide ep. 14. l. 2.

3. Et plura ſeſtertia de agro quodam, qui eſſet in ſuburbio Corinthi, urbis celeberrimæ in Peloponneſo, ſitæ in medio Iſthmi, nunc *Corinto*.

4. *Stemma.* Jactat ſe oriundum à Leda. De hac voce, ſtemma, vide lib. 4. Ep. 32.

Leda. Fuit uxor Tyndari, mater Caſtoris & Pollucis.

6. *Equiti.* Euclidi.

7. *Clavis.* Quæ ſervorum erat quaſi inſigne: ſervi enim domorum claves geſtabant ſecum, ac ſervabant.

8. *Nequior.* Quia illum eſſe ſervum oſtendit: aut ita egentem, ut careret ſervo, cui ſuæ domus claves traderet.

XXXVI.

Poëta deceptus.

1. Laudatus noſtro quidam, Fauſtine, libello;
2. Diſſimulat, quaſi nil debeat: impoſuit.

VERS. 1. Laudaveram aliquem aliquo epigrammate meo; nimirum arbitratus me aliquid præmii & mercedis ab eo laturum: ille finxit ſe ignorare quid vellem, excidi mea ſpe; deceptus ſum.

XXXVII.

Mortem conjugis fortiter ferens.

1. Puella ſenibus dulcior mihi cycnis,
2. Agnâ Galæſi mollior Phalantini,
3. Conchâ Lucrini delicatior ſtagni;
4. Cui nec lapillos præferas Erythræos,
5. Nec modò politum pecudis Indicæ dentem,
6. Nivéſque primas, liliúmque non tactum:
7. Quæ crine vicit Bætici gregis vellus,
8. Rheníque nodos, aureámque nitellam:
9. Fragravit ore, quod roſarium Pæſti;
10. Quod Atticarum prima mella cerarum;
11. Quod ſuccinorum rapta de manu gleba:
12. Cui comparatus indecens erat pavo,
13. Inamabilis ſciurus, & frequens phœnix:
14. Adhuc recenti tepet Erotion buſto,
15. Quam peſſimorum lex avara fatorum,
16. Sextâ peregit hyeme, nec tamen totâ,
17. Noſtros amores, gaudiúmque, luſúſque.
18. Et eſſe triſtem me meus vetat Pætus;
19. Pectúſque pulſans, pariter & comam vellens,
20. Deflere non te vernulæ pudet mortem?
21. Ego conjugem, inquit, extuli, & tamen vivo,
22. Notam, ſuperbam, nobilem, locupletem.
23. Quid eſſe noſtro fortius poteſt Pæto?
24. Ducenties accepit, & tamen vivit.

V. 1, *Puella, &c.* Ex Erotii quam ſuſè laudat, morte, arripit occaſionem Pætica rpendi. Porrò ducendum eſt

initium ſententię à verſu 14. Erotion puella dulcior cygnis &c. adhuc recēti buſto tepet.

Senibus. Tunc enim dicuntur canere ſuaviſſimè.

2. *Galæſi.* Galæſus eſt fluvius agri Tarentini, de quo dictum ſuperius. Phalantinus vocatur, quia Lacedæmonius quidam, Phalantus nomine Tarentum condidit.

3. *Lucrini.* Lucrinus lacus eſt in Campania Itala. Lege Ep. 54. lib. 1. in eo erant conchæ, ſive oſtrea delicata; lapilli politi, & nitidi.

4. *Erythræos.* Natos in mari Erythræo, id eſt rubro, inter Arabiam, & Ægyptum, *Mar Roſſo, la Mer rouge*, vel *la Mecha, della Mecque*.

5. Ebur, elephantis dentem. *Modò politum.* Recèns politum.

7. *Bætici.* Bætis fluvius eſt Hiſpaniæ meridionalis, nunc *Guadalquivir*, Andaluſiam & vicinas regiones alluens: ejus aqua, imo totius regionis aër, ita gregibus erat amicus, ut oves Bæticæ celebrarentur, ac rutila & aurei coloris vellera gererent.

8. Quę vicit Germanorum crines in nodum tortos, & cirratos. Nitella pulvis aureus fuit, ſive aurea ramenta, quæ crinibus inſpergebant, ut nos hodie candidum pulverem odoratum.

9. Roſas ſpiravit Erotium, animam ducebat roſeo fragrantem odore. Pæſtum, *Pæſto*, urbs Italiæ, cujus ager roſis eximiis abundabat.

10. *Atticarum.* Celebrabatur mel Atticum, maximè in monte Hymetto, floribus lectiſſimis & apibus refero.

11. *Gleba ſuccinorum.* Quod ceſpes imbutus ſuccino, & raptus è manu in qua tritus eſt, naribuſque admotus. Odoratum viſcum è populi arboribus decidit, ac terra admixtum duratur & coalescit in ſuccinum ſeu electrum; quod ſi atteratur manu & confricetur, odorem ſpirat ſuaviſſimum. Ep. 47. lib. 4.

15. *Siurus.* Animal exiguum eſt, at venuſtiſſimum inſtar parvæ felis, in ſilvis frequens, ubi in arbores alias ex aliis inſilit; lata cauda & villoſa, unde nomen habet: σκιὰ enim Græcis eſt umbra, & οὐρὰ, cauda: σκίουρος igitur, quaſi qui ſe totum cauda inumbret ac tegat.

Frequens. Præ Erotio frequens erat phœnix, qui tamen eſſe unus tantùm in orbe terrarum, & ſingulis naſci ſæculis perhibetur: illo rarior Erotium erat.

14. Modocremata eſt. Rogus propriè eſt lignorū ſtrues ad cremandum cadaver parata: pyra, eadem ſtrues accenſa: buſtum, eadem flammis uſta & conſumpta.

15 *Avara.* Quæ illi tam parcè, tam malignè, annos ad vivendum adnumeravit.

16. *Peregit.* Ejus vitę curſum abſolvit: eam peremit. *Nec tota.* Nempe minùs diebus ſex. Vide Ep 345

20. *Vernulæ.* Ancillę, mancipii.

21. *Et tamen vivo.* Vide, inquit Pætus, quam forti animo sim, qui tanto dolore non conficiar: disce meo exemplo fortiter ferre mortem mancipii. Certè, inquit Martialis, miror te adhuc vivere, ô Pætæ, qui uxorem amiseris adeo locupletem ut reliquerit tibi ducenties centena millia sestertiorũ, hoc est, libras Francicas 2000000. Roman. Scutatos circiter 450000. Ironia: significat eum plus gaudere acceptâ pecuniâ, quàm dolere ademptâ conjuge.

XXXVIII.

Eques unus & geminus.

1. Calliodorus habet censũ (quis nescit?) equestrẽ,
2. Sexte; sed & fratrem Calliodorus habet:
3. Quadringenta secat, qui dicit σῦκα μέρισε:
4. Uno credis equo posse sedere duos?
5. Quid cũ fratre tibi, quid cum Polluce molesto?
6. Non esset Pollux si tibi, Castor eras.
7. Unus cùm sitis; duo, Calliodore, sedetis:
8. Surge, solœciſmum, Calliodore, facis.
9. Aut imitare genus Ledæ: cum fratre sedere
10. Non potes; alternis, Calliodore, sede.

VERS. 1. *Censum equestrem.* Sestertia 400.

3. Sed frater tuus secat, jubet dividi 400. sestert. & dimidiam sibi partem hereditatis ac bonorum petit, videturque dicere tibi græcum illud proverbiũ σῦκα μέρισε, hoc est, *ficus divide.* Hoc proverbium in eos cadit qui hereditatem partiuntur & patrimonium. Ficus enim in Attica erant maximi pretii, in iisque ut plurimum consistebant prædiorum proventus: quare ficus partiri, erat bona, seu fortunas dividere.

4. At, inquit Calliodorus, 400. sestertia mihi & fratri sufficient ad censum equestrem ambobus tribuendum: id vero fieri non potest, respondet Martialis, quemadmodum duo in eodem equo satis honestè & commodè sedere nequeunt: sic duo homines unum equitem efficere, unum equestrem censum possidere simul nequeunt.

5. 6. Sanè dolendum tibi est, quod fratrem habeas, qui, ut olim Pollux immortalitatem cum fratre Castore partitus est, ita tecum 400. sestert. dividat: si tibi non esset ille frater, si hunc veluti Pollucem non haberes, tu Castori similis fores, haberes enim solus tota 400. sestertia, quemadmodum Castor, si ca-

ruisset fratre Polluce, totam immortalitatem, non bipartitam, & altero tantùm utendam die, habuisset. Castor & Pollux, fuerunt ambo Ledæ filii, sed Castor cùm Jovis beneficio esset immortalis; suam immortalitatẽ ita fratri communicavit, ut alternis viverent ambo, ac morerentur Consule Ep. 32. Lib. I. Alii sic explicant: *Castor eras*, id est, esses eques. Pollux enim erat pugil, pugilatum amabat: Castor erat eques; equis gaudebat.

8. *Solæcismum. Unus* enim est singularis numeri; *sedetis* verò, est pluralis.

Surge. Locum equestrem relinque.

9. *Genus*. Filios.

10. *Sede*. In theatro, inter equites, in 14. ordinibus. Vide supra Ep. 23. 25. 27.

XXXIX.

Captator captus.

1. Supremas tibi tricies in anno
2. Signanti tabulas, Charine, misi
3. Hyblæis madidas thymis placentas.
4. Defeci; miserere jam, Charine:
5. Signa rariùs, aut semel fac illud,
6. Mentitur tua quod subinde tussis.
7. Excussi loculósque, sacculúmque:
8. Crœso divitior licet fuissem.
9. Iro pauperior forem, Charine,
10. Si conchem toties meam comesses.

VERS. 1. Charini divitis & carentis prole, hereditatem captans Martialis mittebat illi munera, idque sæpius, quia ille morbo aut vero, aut ficto, laborans, trigint singulis annis testamenta obsignabat: cùm verò Charinus nunquam moreretur, hoc illi vates scribit, ac se deceptum dolet.

3. *Placentas*. Liba melle cõdita & thymo. Hybla mons Siciliæ apibus & melle dives.

4. *Defeci*. Exhaustus sum; deficiunt me munera.

Signa. Testamentum conde. Testamentum à certis testibus obsignandum erat, ut valeret.

5. *Facillud, &c.* Morere, quod te facturum fingis, dum ægrè tussiens animam videris exhalaturus, & aliud ex alio testamentum facis.

8. *Crœso*. Rege Lydiæ ditissimo: Irus verò fuit pauperrimus. Hunc suis versibus Homerus celebravit in Odyssea.

10. *Si conchem*. Si tricies mecum edisses legumina & cibos vilissimos, tamen me ad extremam paupertatem redegisses: quantò magis cùm

cùm ego ad te liba & placentas delicatas tricies jam mi- | ſerim? Cõchis, eſt genus quoddam fabæ cum cortice elixæ.

XL.

Homo eruditus & imperitus pictor.

1. Pinxiſti Venerem; colis, Artemidore, Minervã:
2. Et miraris opus diſplicuiſſe tuum?

VERS. 1. O Artemidore, Minervam colis, homo litterarum amans & eruditus: at pictor non optimus pinxiſti Venerem, cui ſunt inimicitię cum Minerva: hæc fecit ut malè Venerem pingeres: itaque non mirum ſi tua tabella ſine Venere eſt, ſi eſt inelegánter & inſcitè picta.

XLI.

Opes ſecuræ.

1. Callidus effractâ nummos fur auferet arcâ,
2. Proſternet patrios impia flamma Lares.
3. Debitor uſuram pariter ſortémque negabit;
4. Non reddet ſterilis ſemina jacta ſeges:
5. Diſpenſatorem fallax ſpoliabit amica;
6. Mercibus extructas obruet unda rates.
7. Extra fortunam eſt quidquid donatur amicis:
8. Quas dederis, ſolas ſemper habebis opes.

VERS. 3. *Sortem*. Summam integram, pro qua uſuræ penduntur à debitore: *le capital, il capitale.*

5. Diſpenſator, ſive œconomus qui ſervare pecuniam tuam, & in legitimos uſus deberet expendere, illam donabit amicæ & meretrici, ab eaque ſpoliabitur: & ſic opes tuas diſpenſatoris vitio perdes. *Extructas*. Plenas.

XLII.

Empta pulchritudo.

1. Thaïas habet nigros, niveos Lecania dentes:
2. Quæ ratio eſt? emptos hæc habet, illa ſuos.

XLIII.

In paraſitum.

1. Quid factum eſt, rogo, quid repentè factum eſt?
2. Ad cœnam mihi, Dento, quòd vocanti

3. (Quis credat?) quater ausus es negare.
4. Sed nec respicis, & fugis sequentem;
5. Quem thermis modò quærere, & theatris,
6. Et conclavibus omnibus solebas.
7. Sic est: captus es unctiore cœnâ,
8. Et major rapuit canem culina.
9. Jam te, sed citò, cognitum & relictum
10. Cùm fastidierit popina dives,
11. Antiquæ venies ad ossa cœnæ.

VERS. 3. *Negare*. Recusare. Noluisti domum meam cœnatũ venire, licèt vocatus.

4. *Respicis*. Respicere, est oculis retrò conversis aspicere illud, quod à tergo est. *Sequentem*. Ut te invitem.

5. *Thermis* Lege Lib. Spectac. Ep. 2. *Quærere*. Ut à me vocareris ad cœnam.

8. *Canem*. Te, instar canis famelici, quærentem escas.

9. 10. Sed cùm à divitibus rejectus fueris, ad meam egentem & algentem cœnam redibis, ad eam invitari cupies, & à me vicissim contemnêris.

XLIV.

In malè frugalem.

1. Nunquã se cœnasse domi Philo jurat: & hoc est;
2. Non cœnat, quoties nemo vocavit eum.

VERS. 1. Jurat se Philo nunquam domi cœnasse, sed se ab aliquo nempe viro nobili semper invitatum fuisse. Et ita se res habet, nunquam enim domi cœnat; manet domi suę jejunus & incœnatus, cùm non invitatur.

XLV.

In Calvum.

1. Vidissem modò fortè cùm sedentem
2. Solum te, Labiene; tres putavi:
3. Calvæ me numerus tuæ fefellit.
4. Sunt illinc tibi, sunt & hinc capilli,
5. Quales nec puerum decere possint;
6. Nudum est in medio caput, nec ullus
7. In longa pilus area notatur.
8. Hic error tibi profuit Decembri,

9. Tunc cùm prandia misit Imperator,
10. Cùm panariolis tribus redîsti.
11. Talem Geryonem fuisse credo.
12. Vites censeo porticum Philippi,
13. Si te viderit Hercules, perîsti.

VERS. 2. *Tres &c.* Quia tria capita videre mihi visus sum, tua enim calva, tuum calvum caput, tribus æquivalet: in utrisque temporibus circum auriculas aliquãtulum est capillorum, sed illi tamen ita sunt rari ac breves, ut vix rariores sint in infantibus: En primum & secundum caput, nempe duo tẽpora raris crinibus sparsa.

7. *Area*. In ea parte capitis, quæ à fronte ad occiput protenditur. En tertium quasi caput, pars nuda inter duo tempora.

8. *Hic error*. Quo triplex, pro uno, esse existimaris.

Decembri. Quo, per festa nimirum Saturnalia civibus munera & opsonia dabantur ab Imperatore.

10. *Panariolis*. Spoltulis, canistris, vasis panariis.

11. *Talem*. Tricipitem, tergeminum.

22. *Philippi*. Erat hæc porticus adjuncta Herculis & Musarum templo, quod collapsum denuo excitaverat Marcius Philippus, Augusti Cæsaris vitricus, à quo nomẽ hæc porticus habebat. Si te igitur Hercules, (cujus erat in hoc tẽplo insignis statua,) viderit, ratus alterum esse Geryonem, te interficiet.

XLVI.

In cænipetam.

1. Cœno domi quoties, nisi te, Charopine, vocavi,
2. Protinus ingentes sunt inimicitiæ:
3. Méque petis stricto medium transfigere ferro,
4. Si nostrum sine te scis caluisse focum.
5. Nec semel ergo mihi furtum feciſſe licebit?
6. Improbius nihil est hâc, Charopine, gulâ;
7. Desine jam nostram, precor, observare culinam.
8. Atque aliquando meus det tibi verba coquus.

VERS. 1. 2. 3. Ordo est. Quoties domi meæ cœno, nisi te vocavi, si te non invitavi ad cœnam, tunc mihi denuncias ingentes inimicitias, & quasi gladium in me stringis.

5. Quid ergo? Non licebit mihi cœnare vel semel, clam te, ac me tibi suffurari? Furtum dicitur quodcumque clã & aliis non conscius fit.

6. Nihil eſt te importunius, nimiùm guloſus homo es.
8. *Det tibi verba*. Te decipiat. Dare verba eſt aliquem fallere, quaſi nihil ſit præter verba dare. Dicat tibi me ab alio invitatum cœnare foris, licet domi cœnem.

XLVII.

In imperitum cauſidicum.

1. Hic qui libellis prægravem gerit *lævam*,
2. Notariorum quem premit chorus *levis*,
3. Qui codicillis hinc & inde prolatis
4. Epiſtolíſque commodat gravem vultum,
5. Similis Catoni, Tullióque, Brutóque,
6. Exprimere, Rufe, fidiculæ licet cogant,
7. Ave latinum, χαῖρε non poteſt Græcum.
8. Si fingere iſtud me putas, ſalutemus.

VERS. 1. *Libellis*. Chartis in quibus lites ſcriptæ &c.

2. Notarii, erant amanuenſes, vel ſcribæ, aut librarii qui varia litium inſtrumenta ſcribebant. Per *Notas*, fæpe ſignificantur literarum quædam compendia, quibus illi ſcribæ plurimum utuntur.

Levis. Imberbis.

2. Qui gravi & ſevero, attento & ſerio vultu, aures commodat prolatis ſibi codicillis; audit homines legentes ſibi de via, nunc codicillum, nunc epiſtolam: quaſi omnium unus eſſet patronus civium. Codicilli ſunt vel teſtamenti tabulæ, vel diplomata principum, vel epiſtol longiores.

5. *Catoni*. Cujus laudatu ſeveritas & æquitas. Leg Lib. I. Ep. I.

Tullio, cujus eloquentia *Bruto*, cujus inſigne litera rum ſtudium celebratur.

6. Is tamen, vir tam gra vis, tam eruditus, tam elo quens; non poteſt quemquam vel latinè, vel græcè, commodè ſalutare, tametſi cogatur tormentis adhibitis. Fidiculæ ſunt funiculi & nervi, quibus reorum corpora in equuleo poſita, extenduntur.

8. *Salutemus*. Hominem adeamus, periculũ faciamus.

XLVIII.

Quis obliviſci beneficium debeat.

1. Quæ mihi præſtiteris memini, ſempérq; tenebo,
2. Cur igitur taceo, Poſtume? tu loqueris.
3. Incipio quoties alicui tua dona referre,
4. Protinus exclamat, dixerat ipſe mihi.

5. Non bellè quædam faciunt duo: ſufficit unus
6. Huic operi: ſi vis ut loquar; ipſe tace.
7. Crede mihi, quamvis ingentiæ, Poſtume, dona
8. Auctoris pereunt garrulitate ſui.

VERS. 2. *Tu loqueris*. Ideo ſileo, quia non ſiles: quia prę dicas beneficia mihi à te data. Meum erat hoc facere.

4. *Exclamat*. Is cui tua dona commemoro. *Dixerat*. Poſtumus.

5. Sunt res quædam, quæ minùs benè à duobus fiant.

6. *Huic operi*. Beneficio prædicando.

8. *Auctoris*. Ejus qui beneficium contulit. Qui dedit igitur, obliviſci beneficium debet: meminiſſe & prædicare, qui accepit.

XLIX.

In poëtam indoctum.

1. Colchida quid ſcribis, quid ſcribis, amice, Thyeſten?
2. Qui tibi vel Niobẽ, Baſſe, vel Andromachẽ? lò
3. Materia eſt, mihi crede, tuis aptiſſima chartis
4. Deucalion; vel, ſi non placet hic, Phaëthon.

VERS. 1. *Colchida*. Medeam. cur ita vocetur dixi lib. Spectac. Epigr. 25. Thyeſtes fuit Phelopis filius, Tantali nepos, frater Atrei, cujus uxorem cùm temeraſſet, Atreus ejus filium ipſi epulandum appoſuit: hinc multæ tragœdiæ natæ.

2. Quò pertinet, quî convenit tibi, ſcribere Nioben? Sic Horatius ſcribit Epiſtola 5. Libri I. *Quò mihi fortunas, ſi nõ conceditur uti?* pro Quorſum, qua de cauſa, fortunas & opes habeo, ſi iis uti non licet? Andromache, fuit uxor Hectoris: Niobes nota eſt fabula, lege Ovid. 6 Metaph.

3. *Materia &c.* Innuit ejus poëmata digna eſſe flammis, vel aquis. Quippe regnante in Græcia Deucalione contigit celebre, & decantatum poëtis diluvium: Phaëthon fulmine uſtus periit.

4. *Hic*. Deucalion.

L.

Rhetor extemporalis.

1. Extemporalis factus eſt meus rhetor:
2. Calpurnium non ſcripſit, & ſalutavit.

VERS. 1. Extemporalis appellatur hoc loco qui dicit ex tempore, non meditatus, non paratus. *Meus*. Quem Epigrammate 22. laudaverat, quod ſalutaret homines, quo-

rum nomina ſcripſeratſac dicerat. Ille nunc tantùm profecit, inquit, ut Calpurnium ſalutaverit, quamvis ejus nomen omnino non ſcripſerit.

LI.

Artes adoleſcentibus diſcendæ.

1. Cui credas, Lupe, filium magiſtro
2. Quæris ſollicitus diu, rogáſque.
3. Omnes grammaticóſque, rhetoráſque
4. Devites, moneo: nihil ſit illi
5. Cum libris Ciceronis, aut Maronis,
6. Famæ Rutilium ſuæ relinquat.
7. Si verſus facit, abdices poëtam.
8. Artes diſcere vult pecunioſas?
9. Fac, diſcat citharœdus, aut choraules.
10. Si duri puer ingenî videtur,
11. Præconem facias, vel architectum.

VERS. 6. Patiatur Rutilium, inſignem oratorem, quem Cicero laudat in Bruto, florere eloquentiæ famâ.

7. Si amat verſus facere, prohibe; ac, ni deſinat, abdica illum, exhereda. Mirror hujus verbi ſignificationem interpretes latuiſſe.

9. *Diſcat citharœdus*. Subaudi, eſſe: vel, dictum hoc more Græcorum, qui cum verbo *diſco* rectum ſæpe caſum jungunt. Legit Janus Gulielmius, *fac hiſcat citharœdus*. Verba enim *hiſcere*, *hiare* uſurpantur eleganter in re muſica. Laudat verſum Propertianum, *Tantum operis nervis hiſcere poſſe meis*: alterumque ejuſdem de Apolline ad vivum depicto: *Viſus marmorea carmen hiare lyra.* Opinor quia qui lyram pulſant, os diducunt, quaſi vocem numeris, lyræque vellent ſociare.

Choraules. Is eſt qui tibiam in choro, ſeu cœtu canentium, inflat; αὐλὸς tibia; χορὸς, chorus: χοραύλης.

10. Si puer caret ingenio, præconem eſſe jube, vel architectum; ſunt enim artes illæ magni quæſtûs, ingenii exigui. Dolet igitur bonas artes præ illis vilioribus, ſæculo ſuo contemni.

LII.

Honeſtum nomen.

1. Cùm voco te dominũ, noli tibi, Cinna, placere:
2. Sæpe etiam ſervum ſic reſaluto tuum

LIII.

Vive hodie.

1. Cras te victurum, cras dicis, Postume, semper:
2. Dic mihi cras istud, Postume, quando venit?
3. Quàm longè est cras istud? ubi est? aut unde petendum?
4. Numquid apud Parthos Armenióque latet?
5. Jã cras istud habet Priami vel Nestoris annos,
6. Cras istud quanti dic mihi possit emi?
7. Cras vives: hodie jam vivere, Postume, serũ est,
8. Ille sapit, quisquis, Postume, vixit heri.

VERS. 1. *Victurum.* Vivere accipit vulgò Martialis pro, genio indulgere.

4. *Parthos.* Parthi propriè dicti habitarunt inter Persidem ad meridiem, & Hyrcaniam ad septentrionem: Persi primùm subditi, postea, Romanorum tempore, totâ Persíde potiti sunt. Armenia, est regio in minoris Asiæ, finibus ad Orientem, intra montes Taurum & Caucasum, *l'Armenia Ararath* olim.

5. *Priami.* Ad summam usque senectutem vixit Priamus: Nestor ętates hominum tres confecit: hic Græcorum dux: ille rex Trojanorum.

8. *Heri.* Hoc enim solum nostrum est ac certum, quod est præteritum.

LIV.

Magna munera.

1. Quòd nõ argentũ, quòd non tibi mittimus aurũ;
2. Hoc facimus causâ, Stella diserte, tuâ.
3. Quisquis magna dedit, voluit sibi magna remitti:
4. Fictilibus nostris exoneratus eris.

V. 2. Hoc in tuam gratiam facio; tibi consulo non mihi.

4. *Exoneratus.* Liber & solutus ab onere magna munera remittendi. Fictilia, sunt vasa ex argilla & luto facta.

LV.

Obtrectator quomodo ulciscendus.

1. Allatres licet usque nos & usque,
2. Et gannitibus improbis lacessas:
3. Certum est hanc tibi pernegare famam,

4. Olim quam petis in meis libellis
5. Qualiſcunque legaris ut per orbem.
6. Nam te cur aliquis ſciat fuiſſe?
7. Ignotus pereas, miſer, neceſſe eſt.
8. Non deerunt tamen hac in urbe forſan
9. Unus, vel duo, tréſve, quatuórve,
10. Pellem rodere qui velint caninam.
11. Nos hâc à ſcabie tenemus ungues.

VERS. 2. *Gannitibus* Probris, maledictis. Propriè vulpes gannire dicuntur.

3. 4. 5. Statuo de te penitus ſilere, ne tuum nomen olim in meis libellis legatur, & qualemcumque famam inde conſequaris.

10. 11. *Pellem rodere &c.* Erunt fortaſſe qui te viciſſim remordere, & tuam pellem caninam lacerare velint: ego à tam fœtido & ſcabioſo animali tangendo abſtinere conſtitui. Scabies hoc in loco malè accipitur à Radero & aliis, pro maledicendi libidine.

LVI.

De ſuis hortis.

1. Jure tuo noſtris maneas licet hoſpes in hortis,
2. Si potes in nudo ponere membra ſolo.
3. Aut ſi portatur tecum tibi magna ſupellex,
4. Nam mea jam digitum ſuſtulit hoſpitibus.
5. Nulla tegit fractos nec inanis culcita lectos,
6. Putris & abruptâ faſcia reſte jacet.
7. Sit tamen hoſpitium nobis commune duobus:
8. Emi hortos; plus eſt: inſtrue tu; minus eſt.

V. 1. 2. 3. Per me licebit utaris meâ villâ; ſi nuda humo contentus, ac domo vacuâ eſſe potes, aut ſi tecum tuam affers ſupellectilem, eámque copioſam.

4 Mea ſupellex jam victa eſt, & attrita ab aliis hoſpitibus. Gladiatores victi digitum attollebãt ut ſe victos faterentur. Vide Lib Spectac. Ep. 27. Digitum tollere eſt interdum, mancipem fieri, redimere aliquid & licitari, ut patet ex Tullio, Lib. I. in Verrem, n. 141.

5. Nulla culcita inſternitur lectis, ne inanis quidem, & plumâ, tomentóque vacua.

6. *Faſcia*. Intellige funes reticulatos, quas vulgò cingulas vocant, quibus tranſverſis pars ima lecti ſternitur, qui funes culcitam ſtramineam aut plumeam ferũt:

pro quibus interdum afferes adhibentur.

7. Sed conveniamus; communes ſint ambobus nobis horti, tu eos adorna ſupelle&tile, ſiquidem ego illos emi, quod majus eſt.

LVII.

In poëtam ſe amantem.

1. Quid ſentis, inquis, de noſtris, Marce libellis?
2. Si me ſollicitus, Pontice, ſæpe rogas.
3. Admiror; ſtupeo; nihil eſt perfectius illis;
4. Ipſe tuo cedit Regulus ingenio.
5. Hoc ſentis? inquis: faciat tibi ſic bene Cæſar,
6. Sic Capitolinus Jupiter. imò tibi.

V. 4. *Regulus*. Cauſidicus fuit eloquens & clarus, de quo antea.

5. 6. An hoc ita ſentis, ô Martialis? inquit Ponticus: opto, præcorque, ut ob eam rem bene tibi Cæſar faciat, bene Jupiter, qui in Capitolio colitur. Ita te ament, ut tu de meis verſibus bene atque amicè ſentis.

Imò tibi Imò, inquit Martialis, tibi ſic faciant bene Cæſar & Superi, ut ego bene ſentio de tuis verſibus. Atqui de illis peſſimè Martialis ſentiebat, nec Ponticum, niſi ore tenus, laudaverat: itaque ſic malè illi precatur. Simplicius ſed minus argutè ſic explicabis: *Imò tibi*. Tibi potiùs dent Superi, Sapere ac modeſtè de tuis carminibus ſentire, tenuitatem tuam & inſcitiam agnoſcere

LVIII.

Mors vitæ magiſtra.

1. Sextantes, Calliſte, duos infunde Falerni:
2. Tu ſuper æſtivas, Alcime, ſolve nives.
3. Pingueſcat nimio madidus mihi crinis amomo,
4. Laſſentúrque roſis tempora ſutilibus.
5. Jam vicina jubent nos vivere Mauſolea,
6. Cùm doceant ipſos poſſe perire Deos.

V. 1. *Sextantes*. Adi Epig. 26. Libri I.

Calliſtus Nomen eſt ſervi, ut Alcimus.

Super. Super vina, ſolve, infunde ſolutas nives ſuper vina, ut refrigerentur? aut aquam frigidam, è nivibus expreſſam vino affunde.

Amomo. Eſt amomum arbuſcula quædam odorem ſuaviſſimum ſpirans; in Arme-

menia naſcitur; inde fiebant unguenta, quibus crines perfundebantur.

4. *Sutilibus.* Textilibus, nexis philyra. *Laſſentur.* Onerentur coronis roſeis.

5. 6. Videmus ſepulcra Deorum: ſic Auguſtum & Cæſares vocat, qui à Romanis inter *Divos relati*, pro more. Siquidem ergo ipſi Dii moriuntur, moriendum aliquando nobis homuncionibus erit: vivamus igitur dum licet. De Mauſoleis vide Lib. Spectac. Ep. 1. Potabat in eo loco Martialis, unde hæc ſepulcra ſpectabantur. Conſule pariter Ep. 44. *Libri II.*

LIX.

Adulatur Domitiano.

1. Aſtra polúmq; dedit, quãvis obſtante novercâ,
2. Alcidæ Nemeæ terror, & Arcas aper;
3. Et caſtigatum Libyæ ceroma palæſtræ;
4. Et gravis in Siculo pulvere fuſus Eryx:
5. Silvarúmque tremor, tacitâ qui fraude ſolebat
6. Ducere nec rectas Cacus in antra boves.
7. Iſta tuæ, Cæſar, quota pars ſpectatur arenæ?
8. Dat majora novus prælia manè dies.
9. Quot graviora cadũt Nemeæo põdera mõſtro?
10. Quot tua Mænalios collocat haſta ſues?
11. Reddatur ſi pugna triplex paſtoris Iberi;
12. Eſt tibi qui poſſit vincere Geryonem.
13. Sæpe licet Grajæ numeretur bellua Lernæ,
14. Improba Niliacis quid facit Hydra feris:
15. Pro meritis cælum tantis, Auguſte, dederunt
16. Alcidæ citò Dî: ſed tibi ſerò dabunt.

VERS. 1. Ordo eſt. Aper Arcas, hoc eſt, Arcadius; & leo Nemeæus, evexerunt Herculem ad aſtra, quam vis obſtaret Juno. De illis monſtris & Hercule plura vide in Libro Spectac. & Lib. IV. Ep. 45. 48.

3. Et Anteus Afer, unctus ceromate, qui fuit caſtigatus id eſt, victus ab eodem Hercule in palæſtra. Ceroma eſſe diximus, oleum pulveri & ceræ admixtum, quo athletæ inungebantur: hic ponitur pro Antæo ita inuncto Ep. 4. Lib 4.

Palæſtræ. Sumitur pro luctatione & qualibet corporis exercitatione, vel pro ipſo loco luctationis.

4. *Eryx.* Veneris filius, immani mole & fortitudine, degebat in Sicilia; Herculem

illuc ab Hiſpania venientem, provocavit ad cæſtuum certamen, ab eo victus demum & cæſus eſt. Virgil. V. Æneïd.

6. *Cacus*. Hiſtoriam vide in Virgil. lib. VIII. Ille vaccas Herculis *non rectas*, id eſt, cauda in ſpeluncam tractas, & inverſis, ne deprehenderetur furtum, veſtigiis, abduxit in ſuum antrum.

7. Iſta Herculis facinora quantula pars ſunt eorum, quæ in tua arena quotidie ſpectantur?

8. *Novus*. Alius ex alio: vel, renaſcens.

9. *Pondera*. Immanes beluæ, majores leone Nemeæo.

10. Quot apros illi Mænalio ſimiles aut majores, hasta unius è tuis venatoribus & gladiatoribus collocat, id eſt, abjicit humi, ac ſternit? De Mænalo Arcadiæ urbe & monte mentio incidit in Libro Spectac. Epigr. 25.

11. 12. Si renovetur Herculis pugna cum Geryone, qui paſtor, ſive rex Hiſpaniæ fuit; habes qui illum poſſint vincere. Triplex pugna dicitur, quia ter vincendus Geryon erat, quippe tricorpor.

13. Quamvis rediret Hydra, eáque non una, tamen illa non eſſet comparanda cum crocodilis, qui ſunt in amphitheatro cæſi. De Lerna dictum in eodem Epig. 25. Libri Spectac. Crocodili frequentes ſunt in Nili ripa.

16. *Sero*. Quia te diu ſoſpitem nobis ſervabunt.

LX.

Parcus ſalutator.

1. Sæpe ſalutatus, nunquam prior ipſe ſalutas:
2. Sic erit æternum, Pontiliane, vale.

VERS. 2. Salutatus à me ſæpius, non reſpondes præ arrogantia, mortuus videris: itaque non dicam tibi deinceps ſalve, aut ave, ſed vale, id quod mortuis dici ſolet, teque indignum arbitrabor qui in hominum numero cenſearis, multò minùs amicorum. Vale igitur æternum, & morere.

LXI.

Hirundo lacerata.

1. Hibernos peterent ſolito cùm more receſſus
2. Atthides, in nidis una remanſit avis.
3. Deprendêre nefas ad tempora verna reverſæ,
4. Et profugam volucres diripuêre ſuæ.
5. Serò dedit pœnas, diſcerpi noxia mater

6. Debuerat: ſed tunc cùm laceravit Itym.

VERS. 1. *Receſſus*. Loca remotiora & calidiora.

2 *Atthides*. Volucres Atticæ; hirundines: Progne quippe Pandionis Atticæ regis filia in hirundinem verſa eſt.

3. Illam hirundinem, quę ceteras non erat ſecuta, aliæ redeuntes vere novo, invenerunt, & quaſi piaculum feciſſet, ſpreviſſetque ſocias, lacerarunt.

6. *Itym*. Progne Itym filium cæſum marito ſuo Tereo, à quo ſuam ſororem Philomelam temeratam fuiſſe cognoverat, epulandum appoſuit. Ovid. 6. Met.

LXII.

In rufos Lesbiæ crines.

1. Arctoa de gente comam tibi, Lesbia, miſi,
2. Ut ſcires, quantò ſit tua flava magis.

V. 1. *Arctoâ gente*. Germaniâ, quæ tota vergit ad ſeptentrionem. De voce *Arctos* diximus Ep. 14. lib. Spec. Solebant Germani rufos alere & laudare crines; Romanę matronæ amabant nigros; meretrices, flavos: ridet igitur iſtam, cujus coma eſſet magis rufa, quàm omnes Germanorum nativæ comæ.

LXIII.

Antonius Ciceronis percuſſor.

1. Antoni, Pharios nil objecture Pothino,
2. Et leviùs tabulâ, quam Cicerone, nocens:
3. Quid gladium demens Romana ſtringis in ora?
4. Hoc admiſiſſet nec Catilina nefas.
5. Impius infando miles corrumpitur auro:
6. Et tantis opibus vox tacet una tibi.
7. Quid proſunt ſacræ pretioſa ſilentia linguæ?
8. Incipient omnes pro Cicerone loqui.

VERS. 1. O Antoni, qui nihil habes quod objicere Pothino poſſis; qui Pothinum accuſare jure non potes, ſiquidem longè graviùs illo peccaviſti. Pothinus Ptolemæi regis Ægyptii famulus Pompeium Magnum, occidit juſſu domini. Vide Lib. III. Epig. 52.

2. *Tabula*. Proſcriptionis. Antonius inſtituto triumviratu multos cives proſcripſit, id eſt, neci deſtinavit, eorum nominibus in tabula publicè propoſita ſcriptis, & addito

pretio quod percuſſori numeraretur. Sententia verſiculi eſt. Qui levius crimen admiſiſti tot cives proſcribendo & interficiendo, quàm unum Ciceronem necando.

3. *Romana*. Ciceronis, qui Romæ quaſi caput & lingua fuit. Porro ultima ſyllaba hujus vocis *Romana* producitur ob duas conſonantes quæ ſequũtur in voce *ſtringis*.

4. *Catilina*. Ille, Cicerone conſulatum gerente, in rempublicam conjuravit: ejus conjurationem extinxit idem Cicero, ſtrangulatis in carcere principibus conjurationis: ipſe Catilina, commiſſo contra ſenatus copias prælio, cæſus eſt.

5. *Corrumpitur*. Ut Ciceronem interficiat. Popilius Tulii percuſſor fuiſſe perhibetur, licet ab eodem Tullio in capitis cauſa defenſus.

6. Tanto pretio emiſti, ut Ciceronis vox ſileret tibi: hoc eſt, ne illæ vox increparet tua ſcelera. Ea, inquam, vox, cujus ſilentium tibi uni utile, ceteris quos defendebat, civibus damnoſum fuit.

7. Quid prodeſt quod magno pretio emeris, ut ſileret de te Cicero, ut periret? Omnes, tacente Cicerone, tua ſcelera, quæ tegere non potes, palám acuſabunt: ſic pro uno accuſatore, jam ſexcentos habebis: Vel omnes Ciceronem defendent, atque adeo multò plures defenſores mortuus reperiet, qui partes ipſius & cauſam contra te agant, quàm vivus: unus pro ſe loquebatur, nunc omnes pro eo loquentur.

LXIV.

In decoctorem.

1. Infuſum ſibi nuper à patrono
2. Plenum, Maxime, centies Syriſcus
3. In ſellariolis vagus popinis
4. Circa balnea quatuor peregit.
5. O quanta eſt gula, centies comeſſe!
6. Quantò major adhuc, nec accubare!

VERS. 1. *Infuſum*. In crumenam fuſum, datum ab hero, à quo donatus fuerat libertate. Servi ad heris manumiſſi eos habebant in patronorum loco. Ordo eſt Syriſcus peregit, id eſt, dilapidavit, abſumpſit in popinis, plenum, id eſt, totum centies, ſibi à patrono infuſum.

2. *Plenum centies*. Integram ſummam ſeſtertiorum centies centenorum millium. Francicas videlicet libras 1000000. Roman. Scutator. millia circiter ducenta viginti quinque.

3. *Sellariolis*. Sellariolæ popinæ dicebantur illæ, in quibus ad menſam non accum-

bebant, ut fiebat ab honeſtis civibus, & in juſto convivio; ſed in ſellulis ſedentes gulæ raptim indulgebant.

4. *Balnea quatuor*. Nempe Neronis, Grylli, Titi, Agrippę: quę in urbe tùm erant celeberrima: & circa quæ viſebantur iſtæ viles popinæ.

6. *Accubare*. Ad menſam in lectulo accumbere.

LXV.

Æſtiva villa.

1. Humida quà gelidas sũmittit Trebula valles,
2. Et viridis Cancri menſibus alget ager;
3. Rura Cleonæo nunquam temerata leone,
4. Et domus Æolio ſemper amica Noto
5. Te, Fauſtine, vocant: longas his exige meſſes
6. Collibus, hibernum jam tibi Tibur erit.

VERS. 1. 2. Quà valles ſunt humidæ prope Trebulam, ubi aër eſt frigidus, ipſo menſe Junio, ſole Cancrum tenente. Cancer ſignum eſt Zodiaci, numero quartum, cui cùm ſol ſupponitur maximi ſunt calores in plaga ſeptentrionali. Trebula, eſt oppidulum in Sabinis, nunc *Monte Leone*.

3. *Temerata*. Numquam uſta caloribus, quos Leonis ſidus affert. Cleonæ urbs Peloponneſi erat, prope quam Hercules leonem interfecit, in ſidera poſt relatum. Lib. Spectac. Epig. 5. & 25.

4. *Æolio*. Æolus rex ventorum. Virgil. I. Æneïd. Notus eſt ventorum principum unus, in Italiam imbres frigidos advehens.

5. *Exige &c.* Tranſige dies æſtivos longiores, quibus frumenta demetuntur.

6. Hyemem exiges poſthac Tiburi, quæ urbs præ villa & agro Trebulano videtur eſſe calida, atque adeo hyemi traducendę opportuna: licèt Tibur ob frigidiorem auram laudetur. Tiburis facta mentio lib. IV. Ep. 45. 48.

LXVI.

Cur Theodoro non mittat ſua carmina.

1. Non donem tibi cur meos libellos
2. Oranti toties, & exigenti,
3. Miraris, Theodore? magna cauſa eſt,
4. Dones tu mihi ne tuos libellos.

VERS. 4. *Tuos* Qui ſunt inſulsè & ineptè ſcripti.

LXVII.

Pompejorum ſepulcra.

1. Pompejos juvenes Aſia atque Europa, ſed ipsũ
2. Terra tegit Libyes; ſi tamen ulla tegit.
3. Quid mirum toto ſi ſpargitur orbe? jacere
4. Uno non poterat tanta ruina loco.

VERS. 1. Duos habuit Pompejus Magnus filios: Cn. Pompejum natu majorem, qui victus à Cæſare, obiit Mundæ in Hiſpania, quę pars eſt Europæ: & Sext. Pompejum natu minorem, qui Mileti (eſt urbs Aſiæ,) Ab Antonii militibus periit. *Ipſum*. Pompejum Magnum.

2. *Libyes*. Ægypti, in qua diu inſepultus jacuit. Ideo addidit, *ſi tamen ulla tegit*.

3. Quid mirum ſi virorum tantorum ruina & funus Europam, Aſiam & Africam occupat? Magnum Pompejorum nomen, magna gloria, magna quoque ruina, & orbe ſparſa toto eſſe debuit.

LXVIII.

Jocus in adulteram.

1. Quæ legis cauſa nupſit tibi Lælia, Quincte,
2. Uxorem potes hanc dicere legitimam.

VERS. 1. Legitimę uxores voçantur vulgò, caſtę & pudicæ, quæ ducuntur à viro poſt matrimonium ſanctè & legitimè contractum. Domitianus revocaverat legem à Julio Cæſare olim latã in adulteros, qua jubebantur adulteras ducere, ac eas habere pro uxoribus, & graves luere pœnas ni facerent. Iſte Quinctus lege Juliâ cogẽte, ſic Lęliam duxerat: quam joco Martialis vocat legitimam uxorẽ.

LXIX.

Remedium adversùs famem.

1. Profecit poto Mithridates ſæpe veneno,
2. Toxica ne poſſent ſæva nocere ſibi.
3. Tu quoque caviſti cœnando tam malè ſemper,
4. Ne poſſes unquam, Cinna, perire fame.

VERS. 1. Mithridates rex Pontii in Aſia, quem Pompejus debellavit, cùm timeret ne veneno clam dato periret, quotidie venenum bibere aſſueverat, adeo ut illi, conſuetudine ipsâ, innoxium evaſerit. Tu quoque eſuriendi cõ-

ſuetudine facies ut fame perire non poſſis.

2. *Toxica*. Venena: quaſi taxica: taxus, arbor nocens; cujus umbra exitialis eſſe dicitur ac mortifera.

LXX.

In aſſentatorem.

1. Narratur bellè quidam dixiſſe, Marulle,
2. Qui te ferre oleum dixit in auricula.

VERS. 2. Oleum ſymbolum eſt aſſentationis. Oleum igitur in auricula ferre meritò dicitur qui & adulator eſt, & adulatoribus gaudet: qui aſsẽtationes in promptu ſemper habet, quibus alienas aures permulceat.

LXXI.

Libera & frugalis cœna.

1. Si triſti domicœnio laboras.
2. Turani, potes eſurire mecum:
3. Non deêrunt tibi, ſi ſoles ὀψοφαγεῖν,
4. Viles cappadocæ, gravéſque porri.
5. Diviſis cybium latebit ovis:
6. Ponetur digitis tenendus unctis
7. Nigrâ coliculus virens patellâ,
8. Algentum modò qui reliquit hortum:
9. Et pultem niveam premens botellus:
10. Et pallens faba cum rubente lardo.
11. Menſæ munera ſi voles ſecundæ,
12. Marcentes tibi porrigentur uvæ,
13. Et nomen pyra quæ ferunt Syrorum,
14. Et quas docta Neapolis creavit
15. Lento caſtaneæ vapore toſtæ:
16. Vinum tu facies bonum bibendo.
17. Poſt hæc omnia fortè ſi movebit
18. Bacchus, quam ſolet, eſuritionem,
19. Succurrent tibi nobiles olivæ
20. Piceni modò quas tulêre rami,
21. Et fervens cicer, & tepens lupinus.
22. Parva eſt cœnula (quis poteſt negare?)
23. Sed finges nihil, audiéſve fictum,

24. Et vultu placidus tuo recumbes;
25. Nec craſſum dominus leget volumen.
26. Sed, quod non grave ſit nec inficetum,
27. Parvi tibia condyli ſonabit.
28. Hæc eſt cœnula, Claudiam ſequêris:
29. Quam nobis cupis eſſe tu priorem.

VERS. 1. 2. Si piget te domi tuæ ſolum & triſtem cænare, poteris cœnare mecum, ità parcè tamen ac frugaliter, ut meritò adhuc poſt cœnam eſurias.

3. *Si ſoles προπίνειν*. Si amas aliquid præguſtare ante cœnam, reperies legumina ad eam rem idonea, v.g cappadocas, (eſt genus lactucarum) cum porris, quorum odor eſt gravior &c. Nihil mirum, ſi dicatur *προπίνειν* de cibo, cùm vox *πρόπομα* dicatur de guſtu, quâ voce eſca etiam ſignificatur: & verbum propinare, quod è græco factum eſt, de cibis etiam uſurpetur. Sic ſerent. *Hunc ego vobis comedendum propino*. Poteſt tamẽ exponi cum Radero in Analectis, *προπινειν præbibere*. Si ante cœnam amas bibere, ſeu præbibere, dabo legumina quædam, quæ tibi ſitim acuant.

5. *Cybium* Eſt piſcis genus, cujus caro admiſcebatur ovis diviſis, ſive conciſis in fruſta: unde intritum quoddam fiebat, cybium etiam dictum.

6. *Unctis*. Propter oleum quod infundebatur caulibus. Coliculus eſt braſſicæ pars tenerior: *nigra patella* eſt fumoſa, vel parum nitida. Legunt nonnulli, *Uſtis*, quia coliculus ab foco & igne recens.

9. *Botellus*. Genus eſt farciminis: apponebatur; ut fit hodiéque, cum pulte facta è piſis: aut ex alica, quæ eſt farinæ purioris genus: unde niveam vates vocat. Vide Ep 31. Lib. 2.

11. *Secundæ*. In ſecundis menſis bellaria & fructus apponebantur.

12. *Marcentes*. Maturæ, & rugoſæ; lividæ: vel, ſiccatæ fumo, ſole, furno.

13. *Syrorum*. Pyra è Syria advecta.

15. *Vapore*. Igne calido, vel aquâ. Toſtæ enim, aut elixæ apponuntur.

16. *Bibendo*. Quod vinum per ſe parum eſt bonum, ipſa ſiti bonum facies: ciborum quippe condimentũ eſt fames; & ſitienti placet omne vinum.

17. Si poſt ejuſmodi dapes, adhuc appetentiam cibi faciet vinum, ut fit.

20. *Piceni*. Ager Picenus eſt in Umbria, Italiæ parte, olivis frequens. *La Marca d'Ancona*.

21. *Cicer*. Eſt genus piſi, quod frigebatur: Lupinus eſt genus leguminis.

23. *Finges*... Non fictis narrationibus & moleſtis cõdientur epulæ, ut in divitum accidit menſis, ubi convivæ omnia faciunt ac loquuntur ad gratiam, ad veritatem ferè nihil.

24. *Tuo*. Non coacto, non alienam in gratiam & voluntatem compoſito.

25. *Dominus*. Ego, cœnæ pater.

27. Tibia parvi condyli, eſt tibia exigui foraminis: tibia exiguo digito tangenda molliter, non toto vel fortiori. Condylus enim eſt illa pars averſi digiti quæ extat, quæ cõtrahitur & explicatur, cũ digitus aperitur & clauditur: itaque pro toto digito ſumitur. Suſpicatur Gruterus Condylum eſſe nomen hominis.

28. *Claudiam*. Invitabo etiam Claudiam, eam ſequêris; imò cupis illam adeſſe priorem, quippe quam plus nobis diligas.

LXXII.

Veſtium oſtentator.

1. Undecies unâ ſurrêxti, Zoïle, cœnâ,
2. Et mutata tibi eſt, ſyntheſis undecies:
3. Sudor inhærerct madidâ ne veſte retentus,
4. Et laxam tenuis læderet aura cutem.
5. Quare ego non ſudo, qui tecum, Zoile, cœno?
6. Frigus enim magnum ſyntheſis una facit.

VERS. 2. Syntheſis, quænam veſtis eſſet, explicui Ep. 38. lib. 2. Zoïlus, ut oſtenderet plures ſibi eſſe veſtes ejuſmodi, fingebat ſe ſudare, & quaſi depoſiturus madidam ſudore ſyntheſin, aliam ſumebat. Vis non ſudare, inquit Martialis, ne muta ſyntheſes, unâ contentus eſto, quali ego utor, non ſudabis, aut ſudare te ſimulabis, imò algebis.

4. 6. *Laxam*. Calor enim poros laxat, quos aura frigida contrahit ac lædit.

5. 6. Cur ego non ſudo? rogas? quia veſtem unam tantùm habeo, eamque detritam.

LXXIII.

Liber immortalis.

1. Non totam mihi, ſi vacabis, horam
2. Dones, & licet imputes, Severe,
3. Dum noſtras legis exigíſque nugas.
4. Durum eſt perdere ferias: rogamus
5. Jacturam patiaris hanc, feráſque.

6. Quòd si legeris ipse cum diserto
7. (Sed numquid sumus improbi ?) Secundo;
8. Plus multò tibi debiturus hic est,
9. Quàm debet domino suo, libellus.
10. Nam securus erit, nec inquieta
11. Lassi marmora Sisyphi videbit,
12. Quem censoria cum meo Severo
13. Docti lima momorderit Secundi.

VERS. 1. 2. 3. Rogo te, ô Severe, si tibi est otium, si vacat, da mihi horam, eámque ne integram quidem, ut mea epigrammata expendas: hoc beneficium tantum arbitrabor ut facilè passurus sim, illud mihi à te imputari, & in meis rationibus numerari, quasi rem magnã tibi debere.

4. Satis intelligo durum tibi esse perdere otium his nugis lectitandis, tamen rogamus hoc animo æquo feras. *Ferias*. Fortasse Saturnalio-rum: aut alias id genus.

7. *Improbi*. Importuni, odiosè petaces.

10. Non adibit inferos, ubi Sisyphus marmor, seu lapidem, urget ad fastigium montis, unde semper lapis ultro relabitur. Æternum apud superos florebit.

13. *Lima*. Pro examine & judicio virorum doctorum usurpatur ea vox. Censoria dicitur, quia censores id habebant muneris, ut mores civium emendarẽt, ac notarent.

LXXIV.

Quinam ditescant.

1. Semper eris pauper, si pauper es, Æmiliane,
2. Dantur opes nullis nunc, nisi divitibus.

LXXV.

In avarum.

1. Quid promittebas mihi millia, Gaure, ducenta,
2. Si dare non poteras, millia, Gaure, decem?
3. An potes, & non vis: rogo, non est turpiùs istud?
4. I, tibi dispereas, Gaure, pusillus homo es.

VERS. 1. Nuper mihi promittebas ultro, te mihi daturum ducenta millia sestert. Francicas (libras 20000. scutatos Rom admodum quatermille quingentos. Nunc petenti mihi decem millia, negas te dare posse. Libræ sunt Gallicæ 1000. Romani verò nummi scutati ducenti viginti quinque.

3. An potes quidem mihi dare ista decem millia, sed non vis dare, quia metuis ne

non reddam, vel aliam ob cauſam? Eſto ſanè, at cur pollicebaris? Nonne eſt turpius negare cùm promiſeris, quàm nihil promittere?

4. *I, tibi &c.* Malè pereas. *Tibi* abundat hoc in loco: ut ſæpe aliàs, v'g. in adverbio, ecce tibi. Abi in malam rem cum tuis opibus, homo es illiberalis, anguſti & puſilli animi. Libenter legerim cum Scriverio: *I, tibi diſperdas.* Hoc ſenſu: ſerva tibi tuos nummos, & eos diſperde, malè perde & conſume.

LXXVI.

Αντιπάθεια.

1. Inſequeris, fugio; fugis, inſequor: hęc mihi mēs eſt:
2. Velle tuum nolo, Dindyme, nolle volo.

V. 2. *Velle tuū.* Helleniſmus eſt: pro, id quod vis. Quod arridet tibi, mihi diſplicet; quod tibi diſplicet, arridet mihi.

LXXVII.

Par pari.

1. Jam triſtis nucibus puer relictis
2. Clamoſo revocatur à magiſtro:
3. Et blando malè proditus fritillo,
4. Arcanâ modo raptus è popinâ,
5. Ædilem rogat udus aleator.
6. Saturnalia tranſiêre tota;
7. Nec munuſcula parva, nec minora
8. Miſiſti mihi, Galla, quæ ſolebas.
9. Sanè ſic abeat meus December.
10. Scis certè, puto, veſtra jam venire
11. Saturnalia Martias Kalendas:
12. Tunc reddam tibi, Galla, quod dediſti.

V. 1. 2. Abierūt Saturnalia, magiſtri revocāt pueros ad ludum literariū, jubentque illos luces quibus luſitāt, omittere.

3. Et aleator madidus, ſeu bene potus, qui in popina ludit aleâ clā, nempe jam tranſactis Saturnalibus, ſono talorum in fritillo concuſſorū proditus ac deprehēſus, rogat veniam ab Ædile. Alea Saturnalibus permiſſa, reliquis temporibus vetabatur. De Fritillo vide Lib. IV. Epigr. 11.

9. *Meus* Virorū feſta erant Saturnalia: Martialia verò, feſta mulierū; quę tamen feminarum Saturnalia tertio poſt verſu vocat. Vide Horat. noſtrum l. 3. Ode 7. Saturnalibus mittebant munera viris feminæ: Martialibus, viri feminis.

12. *Quod dediſti.* Nēpe, nihil. Nihil dediſti: nihil dabo.

M. VAL. MARTIALIS
EPIGRAMMATUM
LIBER V.

EPIGRAMMA I.

Librum amico mittit.

1. SExtus mittitur hic tibi libellus,
2. S Imprimis mihi care Martialis:
3. Quem ſi terſeris aure diligenti,
4. Audebit minús anxius treméntſque
5. Magnas Cæſaris in manus venire.

VERS. 2. *Martialis*. Erat hic vatis noſtri amicus, de quo ſæpe antea.

3. *Terſeris*. Purgaveris, emendaveris, eum audiendo diligenter, libri enim quaſi nobiſcum loquuntur, & auris eſt ſymbolum judicii, cenſuræque.

5. *Cæſaris*. Domitiani.

II.

Domitiani filio Genethliacum.

1. Naſcere Dardanio promiſſum nomen Julo,
2. Vera Deûm ſoboles, naſcere magne puer:
3. Cui pater æternas poſt ſæcula tradat habenas;
4. Quíque regas orbem cum ſeniore ſenex.
5. Ipſa tibi niveo trahet aurea pollice fila,
6. Et totam Phryxi Julia nebit ovem.

VERS. 1. *Naſcere*. Fauſtis omnibus in lucem editus ſis. *Promiſſum &c.* O puer promiſſe à fatis Julo Æneæ filio, & à fatis deſtinate ut illius gereres nomen.

Dardanio. A Dardano Æneas ortus. III. Æn. v. 168.

2. *Vera &c.* Quia Domitiani filius, qui se Deum volebat appellari; tum, Romani Imperatores ab Venere per Æneam oriundi, se Deorum genus vocitabant.

3. *Habenas.* Clavum Imperii, orbis regimen. *Æternas.* Id est, diu tractandas: sive, æterni & immortalis imperii habenas.

6. *Phryxi.* Fuit Phryxus Athamantis filius, qui cùm novercam Nephelen, feminam impotentissimam, ferre non posset, è paterna domo una cum Helle sorore profugit: abduxere secum arietem eximium, aureo vellere, cujus in tergo (ut Hellespontum, angustum fretum, quod Europam ab Asia separat, trajicerent) cùm navis nulla suppeteret, federunt. Helle in mare decidit, & Hellesponto nomen dedit, Phryxus in Colchidem pervenit ad Æeten Medeæ patrem: ibi arietem Marti immolavit, ejusque aureum vellus Æetę tradidit: artes in sidera relatus est.

Julia. Erat illa Tito genita, Domitiani fratre, paulò ante demortuo, & ipsi Domitiano patruo suo, càrissima. Non igitur Parcæ stamina, ut solent ceteris hominibus nascentibus, è fatali colu ducent huic puero, sed ipsa Julia Parcis omnibus nobilior, nebit: aurea stamina & felicia fata trahet, ac totum vellus aureum famosi arietis, quo Phryxus olim mare trajecerat, impendet in eam rem.

III.

Roma emendata.

1. Censor maxime, principúmque princeps,
2. Cùm tot jam tibi debeat triumphos,
3. Tot nascentia templa, tot renata,
4. Tot spectacula, tot deos, tot urbes;
5. Plus debet tibi Roma, quòd pudica est.

VERS. 1. *Censor.* Domitianus octavo suo consulatu censoris perpetui munus sibi sumpsit anno U.C. 834 Christi, 83. ac leges de pudicitia novas condidit, antiquas instauravit, &c.

3. *Renata.* Restituta, reparata.

4. *Tot Deos.* Novis quibusdam Diis templa condiderat, seu nova quadam appellatione insignitis, ut Fortunæ reduci, Jovi custodi &c.

IV.

Nummos rogat.

1. Rustica mercatus multis sum prædia nummis;

2. Mutua des centum, Cæciliane, rogo.
3. Nil mihi respondes? tacitum te dicere credo,
4. Non reddes: ideò, Cæciliane, rogo.

VERS 2. *Centum*. Subaudi, sestertia; id est, libras Frãcicas 10000. Quænam sint prædia rustica, quænam urbana; dixi Ep. 25. lib. 3.

4. *Non reddes*. Verba sunt Cæciliani, secum id dicentis: ô Martialis, non reddes si tibi dedero.

Ideo rogo. Respondet Martialis. Quia nolo reddere, ideo peto, nempe ut des gratis. Rogant proprie, qui stipem aut donum petunt; unde mendici, rogatores vocantur: poscunt seu petunt, qui reddere aut possunt, aut volunt.

V.

Lex Julia de adulteris.

1. Julia lex populis ex quo Faustine renata est,
2. Atque intrare domos jussa pudicitia:
3. At minùs, aut certè non plus, tricesima lux est,
4. Et nubit decimo jam Thelesina viro.
5. Quæ nubit toties, non nubit: adultera lege est,
6. Offendor mœchâ simpliciore minùs.

VERS. 1. *Julia lex*. Sic est appellata à C. Julio Cæsare Octaviano Augusto, & hujus legis capita refert eruditus Brissonius. Vocabatur autem de adulteriis, aut de pudicitia Vide Svet. c. 34. vitæ Augusti. Porro in ea lege sanciebatur, ut si mulier post adulterium commissum, alteri nuberet, non posset accusari de adulterio, nisi ejus adulter accusaretur ante ac reus fieret. Itaque adulteræ relictis viris suis, statim alteri, interlum ipsi adultero, nubebant, ut effugerent pœnas sibi imminentes à maritis, qui operam sæpe ludebant in accusando adultero: ita ut nonnullæ intra mensam decies nuberent, ut hæc Thelesina.

Renata. Revocata, renovata. Quidam codices nõ habent hoc primum distichum.

5. 6. *Non nubit*. Pro legitima uxore haberi nequit: vera & legitima est adultera. Præstaret ut simpliciter & candidè se adulteram fateretur, nec abuteretur legis privilegio ad scelus tegendum, ejusque pœnam declinandam.

VI.

Conditio felix.

1. Prætores duo, quatuor tribuni,

2. Septem causidici, decem poëtæ,
3. Cujusdam modò nuptias petebant
4. A quodam sene, non moratus ille
5. Præconi dedit Eulogo puellam.
6. Dignum quid fatuo, Severe, fecit?

VERS. 1. *Prætores*. Prætor dicebatur ille magistratus qui jus dicebat Ep. 55. lib. 4. Tribuni alii erant urbani seu plebis; qui jura populi tuebantur: alii milites, qui certæ parti exercitus præerant. Ep. 55. lib. 3.

3. *Cujusdam*. Puellæ. *Sene*: puellæ patre aut tutore.

6 Quid ille fecit dignum fatuo? Nonne sapienter fecit? nonne jam præconis condito est potior quàm omnium prætorum, tribunorum? &c. Legit Scriverius: *Dic, numquid fatuè, Severe, fecit?*

VII.

Eques è somno excitatus.

1. In Pompejano dormis, Lævine, theatro:
2. Et quereris si te suscitat Oceanus?

VERS. 1. *Dormis*. Ille fictûs eques ne ab Oceano designatore juberetur è 14. ordinibus exire, somnum simulabat. De ordine sedendi in theatro dictum Ep. 23. lib. 5. *Pompejano*. Erat illud theatrum in regione urbis nona, capiebatque octoginta hominum millia.

2. *Suscitat*. Lusus in hoc verbo est: sensus enim esse potest; è somno te excitat vel, ejicit te de sedili, jubet ut surgas, abeasque. Vide lib. 5. Ep. 8. 14.

VIII.

Argutè nummos à Domitiano petit.

1. Pauca Jovem nuper cùm millia fortè rogarem;
2. Ille dabit, dixit, qui mihi templa dedit.
3. Templa quidem dedit ille Jovi; sed millia nobis
4. Nulla dedit: pudet, heu, pauca rogasse Jovem.
5. At quàm non tetricus, quàm nullâ nubilus irâ,
6. Quàm placido nostras legerat ore preces!
7. Talis supplicibus tribuit diademata Dacis;
8. Et Capitolinas itque redítque vias.
9. Dic precor, ô nostri dic conscia Virgo tonantis,
10. Si negat hoc vultu, quo solet ergo dare?

11. Si

11. Sic ego : sic breviter positâ mihi Gorgone Pallas ;
12. Quæ nondum data sunt, stulte, negata putas?

VERS. 1. *Pauca millia* . Sestertiorum videlicet .

2. *Ille*. Domitianus (inquit Jupiter) tibi hos nummos dabit, qui templum mihi extruxit . Capitolium instauraverat , uti memoravimus . Ep. 10. lib. 5.

4. *Pudet heu* . Pudore afficior quòd qui rem tantillã rogarem , à Jove repulsam tamen tulerim .

6. *Preces* . Libellum supplicem .

7. *Talis*. Ore tam placido, tam læto . De Dacis triumphavit Domitianus. Vid. Ep. 52. hujus libri, & lib. 5. Ep. 3.

8. Talis est , cùm per viam sacram progreditur in capitolium , Jovi scilicet gratias acturus post relatum de hostibus triumphum .

9. *Virgo*. Pallas, quam Domitianus præcipuè colebat , & quam , velut ejus arcanorum omnium conscíam , interrogat Martialis .

Nostri Tonantis. Domitiani, qui Jupiter quasi terrestris & præsens est .

10. Si tam hilari vultu negat, quanto hilariore annuit ?

11. *Gorgone*. Scuto , in quo erat pictum Medusæ , unius è Gorgonibus, caput . Deposuerat autem scutum Dea ne terrorem vati injiceret . De hoc scuto lege lib. VII. Ep. 1.

12. Si nondum dedit , non ideo negavit: tantùm distulit, brevi dabit , confide .

IX.

Qui vult amari , amet .

1. Quòd nõ sit Pylades hoc tẽpore, nõ sit Orestes,
2. Miraris? Pylades, Marce , bibebat idem .
3. Nec melior panis, turdúsve dabatur Oresti ;
4. Sed par , atque eadem cœna duobus erat .
5. Tu Lucrina voras , me pascit aquosa Peloris ;
6. Non minùs ingenua est & mihi, Marce, gula.
7. Te Cadmea Tyros , me pinguis Gallia vestit:
8. Vis te purpureum , Marce , sagatus amem?
9. Ut præstẽ Pyladen, aliquis mihi præstet Orestẽ:
10. Hoc non fit verbis, Marce: ut ameris, amia.

V. 1. *Pylades* . Filius fuit Strophii regis Phocensium , Orestes verò filius Agamemnonis & Clytemnestræ , qui cùm patrem ab Ægysto matris adultero cæsum ultus esset , interfectâ matre , variis exinde periculis vexatus , in illis socium Pyladen semper habuit, qui tanto eum amore

complectebatur, ut pro illo emori non dubitaret; ac utriusque amicitia proponatur in ſpecimen & exemplum.

2. *Idem.* Vinum: eodem utebatur vino, atque Oreſtes amicus

5. *Lucrina.* Subaudi oſtrea, quæ optima naſcebantur in Lucrino lacu, de quo egimus Ep. 64. lib. 1.

Peloris. Eſt oſtrei deterioris genus. Aquoſam Peloridem vocat, quia ſuccum & ſaporem habet elutum, & inſulſum.

6. *Ingenua.* Delicata, erudita, ut ingenui eſſe ſolent: apta dignoſcendis dapibus exquiſitis, quibus homines lauti & ingenui ferè veſcuntur.

7. Te veſtiunt lanæ purpureæ, tinctæ in urbe Tyro, quã Cadmus condidit: (Epig 36. lib. 1.) ego veſtior pingui & rudi ſago, quod in Gallia cõficitur. Sagum eſt militaris quædam pænula: ſagatus, qui ſagum gerit

9 Ut ſimilis ſim Pyladi, ſimilis ſit amicus meus Oreſti.

10. Amicitia non continetur verbis, ſalutationibus, & aliis id genus deliciis urbanitatis, ſed opum ac rerum ceterarum communicatione.

X.

Empta cæſaries.

1. Jurat capillos eſſe, quos emit, ſuos
2. Fabulla: numquid illa, Paulle, pejerat?

VERS. 2. An illa mentitur & pejerat? neutiquam: illos enim emit, & poteſt quiſque, quod emit, ſuum dicere. Sic excuſando accuſat. Vide Ep. 18. Lib. II.

XI.

De ſtatua Juliæ.

1. Quis te Phidiaco formatam, Julia, cælo;
2. Vel quis Palladiæ non putet artis opus?
3. Candida nõ tacitâ reſpondet imagine Lygdos,
4. Et placido fulget vivus in ore decor.
5. Ludit Acidalio, ſed non manus aſpera, nodo,
6. Quem rapuit collo, parve Cupido, tuo.
7. Ut Martis revocetur amor, sũmíque Tonantis,
8. A te Juno petat Ceſton, & ipſa Venus.

V. 1. *Phidiaco cælo.* Arte & manu Phidiæ, inſignis ſtatuarii. Cælum autem eſt ſcalprum ſeu ſtilus, quo lapides inciduntur.

Julia. De illa dictum ſu-

pra, Epig. 2. Huic ſtatuam Domitianus poni juſſerat è marmore, habitu ac ritu Veneris ceſtum tenentis. Eſt porro ceſtus, Veneris cingulum, ſeu faſcia quædam, quæ hanc habere vim credebatur, ut is amore inſaniret, quem eâ Venus percuſſiſſet.

2. Quis ab ipſa potiùs Pallade poſitam eſſe neget?

3. Tam affabrè facta eſt ſtatua è marmore, ut loqui videatur. *Candida Lygdos*, eſt, marmor candidum, ex quo ſtatua conſtat, advectum è Lygdo, quæ pars eſt montis Tauri in Aſia; *reſpondet*, id eſt, videtur loqui & reſpondere in *imagine*, in ſtatua, *non tacita*, ſed quaſi ſpirante & vocali.

4. *Decor*. In vetuſtis aliquot libris legitur *liquor*: quæ vox notat ſplendorem quemdam lubricum, qui inſtar aquæ defluat & ſpargatur. Ita Claudianus dixit, in IV. Conſulatu Honorii: *Clamys effluit auro*: id eſt, emittit aureum ſplẽdorem. Statius ſilv. 1. *Splendor ab alto defluus*. Turnebus mavult indicari hoc vocabulo, *liquor*, mollitudinem quandam & teneritatem: ſic vocem ſæpe appellant poëtæ liquidam, id eſt, mollem, teneram.

5. Manus Juliæ, in hac ſtatua, gerit, ludẽtis in ſpeciem, nodum ſeu ceſtum Veneris Acidaliæ. Venus ita vocatur ab Acidalio fonte Bœotiæ, illi ſacro.

8. Si Venus amari à Marte iterum velit, (lib. V. Ep. 7.) & Juno à Jove, cum quo ſæpe illam inimicitias exercere poëtæ perhibent, petant deinceps ceſtum à te, ô Julia, cujus in manu erit efficacior, quàm ſi à Venere daretur.

XII.

Scriptor eximius.

1. Verſus ſcribere poſſe te diſertos
2. Affirmas, Laberi: quid ergo non vis?
3. Verſus ſcribere qui poteſt diſertos,
4. Non ſcribat, Laberi: virum putabo.

VERS. 4. Si illæ non ſcribat, putabo eſſe magni & præſtantis animi virum, qui gloriam poſſit, & boni poëtæ famam contemnere. Talem eſſe te non arbitror: imperitum potiùs credo, quem infamiæ metus deterreat.

XIII.

Sepulcrum formicæ.

1. Dum Phaëthonteâ formica vagatur in umbrâ,
2. Implicuit tenuem ſuccina gutta feram.
3. Sic modò quæ fuerat vitâ contempta manente,

4. Funeribus facta eſt nunc pretioſa ſuis.

V. 1. Dum formica vagatur ſuch umbra populi, (ſorores Phaëtontis in arbores populos mutatas fuiſſe fabulis proditum eſt) incidit in guttam electri, quod ex iſtis arboribus manat, & in hoc viſco implicata manſit. Lege ſimilia duo Epig. 25. & 45. in Lib. IV.

XIV.

Cinnamus, Cinna.

1. Cinnam, Cinname, te jubes vocari:
2. Non eſt hic, rogo, Cinna, barbariſmus?
3. Tu ſi Furius ante dictus eſſes,
4. Fur iſtâ ratione dicereris.

V. 1. Cinnarum olim apud Romanos illuſtris familia fuit. Ab ea ut oriundus videretur Cinnamus quidam tonſor, homo ignobilis, volebat ſe pro Cinnamo Cinnam, detracta una ſyllaba, vocitari.

2. *Barbariſmus*. Eſt locutio barbara. De illo Cinnamo eſt epigramma in Lib. VII. ordine 53.

XV.

Conſolatio de patris obitu.

1. Sancta Salonini terris requieſcit Iberis,
2. Quà melior Stygias non videt umbra domos.
3. Sed lugere nefas: nam qui te, Priſce, reliquit,
4. Vivit quâ voluit vivere parte magis.

V. 1. *Iberis*. Hiſpanis, ab Ibero fluvio, *Ebro*. Salonino in Hiſpania tumulatus eſt.

3. *Priſce*. Filium Salonini fuiſſe apparet, vel amicum.

4. *Quâ parte*. Nempe in te ſuperſtite. Adhuc in te vivit: non totus eſt mortuus.

XVI.

Ineptus cauſidicus.

1. Non de vi, neque cæde, nec veneno,
2. Sed lis eſt mihi de tribus capellis:
3. Vicini queror has abeſſe furto.
4. Hoc judex ſibi poſtulat probari:
5. Tu Cannas, Mithridaticúmque bellum;
6. Et perjuria Punici furoris,

7. Et Sullas, Mariósque, Mucióſque
8. Magna voce ſonas, manúque totâ.
9. Jam dic, Poſtume, de tribus capellis.

VERS. 3. Queror illas mihi à vicino ſubreptas.

5. *Cannas*. Cannæ, oppidulum eſt Apuliæ, ubi Romani magnâ clade affecti ab Annibale fuerunt circa annum ab U. C. 540.

Mithridaticum. Mithridates rex Ponti (eſt Aſiæ regio) gravia cum Romanis bella geſſit. Vide orationem Ciceronis pro lege Manilia. Illum penitus debellavit Pompejus anno U. C. 691.

5. *Punici furoris*. Pœni ſive Carthaginienſes erant perfidi ac fœdifragi: tria bella cum Romanis maximè geſſerunt, de quibus diximus Libro II. Epig. 2.

6. *Syllas*. L. Corn Sylla bellum civile contra Marium geſſit circa annum U C. 660. Marium in Africam fugere compulit, qui Romam paulò poſt rediens urbem cædibus complevit, & Syllam ex Aſia Mithridatico bello revertentem pertimeſcens, voluntaria crapula perit: Sylla rerum potiùs dictatorem ſe creari curavit, ac ſubinde ſponte abdicata dictatura, pediculari morbo confectus eſt Puteolis prope Neapolim.

Mucios. Mucius Scævola, inter ceteros Mucios illuſtris fuit. Laudatur Ep. 22. Lib. I.

XVII.

Qui cito dat, bis dat.

1. Mutua te centum ſeſtertia, Phœbe, rogavi:
2. Cùm mihi dixiſſes; exigis ergo nihil?
3. Inquiris, dubitas, cunctaris, méque diebus
4. Téque decẽ crucias: jam, rogo, Phœbe, nega.

VERS. 1. 2. Cùm aliquando mihi ultro dixiſſes, Phœbe, (nomen eſt aliquod fictum) ô Martialis, nihilne tandem à nobis petis? ſenties me amicum & liberalem ſi quid exigas: ego rogavi te mutua centum ſeſtertia: tu continuò cœpiſti, inquirere, nempe quando vellem illa dari, & alia id genus à me petere, dubitare, tergiverſari, &c.

Centum ſeſtert. Nummi ſunt Francici 10000.

4. *Nega*. Apertè nega, noli te ampliùs méque macerare ac vexare, quærendo varias negandi cauſas.

XVIII.

Male togatus.

1. Nil laſcivius eſt Chariſiano,
2. Saturnalibus ambulat togatus.

VERS. 1. 2. Senatores & equites Saturnalibus togam deponebãt ac ſumebant ſyntheſes, de quibus antea dictum: Cariſianus pauperem ſyntheſim non haberet, retinebat togam: poëta ridens hoc aſcribit laſciviæ, id eſt, arrogantiæ & putidę elegantię, quaſi ille cives ſuos, & morem publicum contemneret.

XIX.

Cauta fortitudo.

1. Marcelline, boni ſoboles ſincera parentis,
2. Horrida Parrhaſio quem tegit Urſa jugo:
3. Ille vetus pro te patriúſque quod optat amicus
4. Accipe, & hæc memori pectore vota tene:
5. Cauta ſit ut virtus, nec te temerarius ardor
6. In medios enſes ſævâque tela ferat.
7. Bella velint, Martémque ferũ rationis egentes:
8. Tu potes & patriæ miles, & eſſe decus.

VERS. 1. *Sincera*. Vera, genuina. *Parentis*. Marcellinum hunc ſæpe celebrat, virum bello bonum, qui tunc in oris ſeptentrionalibus militabat. Eſt enim urſa ſignum ſeptentrionale, prope Plauſtrum, ſeu currum Bootæ, quod jugum hic appellat (lib. Spectac. 14.) Mulierem Arcadiam, Calliſto dictam, in urſam cęleſtem mutatã fuiſſe Poëtæ finxerunt. Arcadia autem, Græciæ regio, Parrhaſia olim eſt appellata.

3. *Ille*. De ſe loquitur ipſe Martialis, ac ſe vocat patrium, id eſt, patris Marcellini amicum. Accipe igitur quid optem, quid te monitum velim.

7. Senſus eſt; Homines imprudentes, ſapientiâ & bonis artibus deſtituti, temerè in mortem ac ferrum ruant: tu potes patriæ eſſe propugnator in bello, ac *miles*, pro illa moriendo: & idem ipſe potes patriæ eſſe *decus*, pro illa vivendo, & eam pacis ac bonarum artium ornamentis illuſtrando: itaque vitæ & ſaluti conſule, quæ non minorem patriæ gloriam & utilitatem aſſeret, quàm mors tua.

XX.

In avaros parentes.

1. Bis vicine Nepos (nam tu quoq; proxima Florę
2. Incolis, & veteres tu quoque Ficelias)
3. Eſt tibi, quæ patriâ ſignatur imagine vultus,
4. Teſtis maternæ nata pudicitiæ.

5. Tu tamen annoſo nimiùm ne parce Falerno:
6. Et potiùs plenos ære relinque cados.
7. Sit pia, ſit locuples, ſed potet filia muſtum.
8. Amphora cum dominâ, nunc nova, fiat anus,
9. Cæcuba non ſolos vindemia nutriat orbos:
10. Poſſunt & patres vivere, crede mihi.

VERS. 1. *Bis vicine*. Qui ædes meis vicinas & in urbe, & ruri habes: in urbe, prope templum Floræ, cui proxima loca, ut ego, tenes; ruri, in pago Ficeliis: fuit ille in via Nomentana, ſic dictus à copia ficorum arborum.

3. 4. Habes filiam tibi ſimillimam: quæ ſimilitudo ſignificat eſſe illam ex te genitam: atque adeo eſſe tibi uxorem pudicam: *Laudantur ſimili prole puerperæ*: Horat. l. 4.

6. *Ære*. Pecunia. Nummos tuos filiæ relinque, non vina: hæc bibe & genio indulge, illos natæ ſerva.

7. *Muſtum*. Vinum recens, & hornum.

8. Tua filia condat ipſa ſibi vinum, & ſervet illud in amphoris, quæ nunc novæ ſunt & recentes, ſed cum ipſa, illarum domina fiant vetulæ, & ſeneſcant.

9. 10. Vinum generoſum & nobile, quale in Cæcubo Campaniæ monte colligitur, (Lib. 2. Ep. 34.) non tantùm ab iis bibendum eſt qui liberis carent, ſed ab iis etiam qui habent. Non debent parentes parcè ac duriter vivere in gratiam liberorum. *Vivere*. Genio indulgere.

XXI.

Epitaphium.

1. Libertus Melioris ille notus,
2. Totâ qui cecidit dolente Româ,
3. Cari deliciæ breves patroni,
4. Hoc ſub marmore Glaucias humatus
5. Juncto Flaminiæ jacet ſepulcro:
6. Caſtus moribus, innocens pudore,
7. Velox ingenio, decore felix;
8. Bis ſenis modò meſſibus peractis
9. Vix unum puer applicabat annum.
10. Qui fles talia, nil fleas viator.

VERS. 1. *Melioris*. Nomen eſt divitis Romani ac nobilis Libertus, eſt ſervus donatus libertate.

3. *Patroni*. Servi heros à quibus donati fuiſſent liber-

tate, in patronorum loco habebant.

5. *Functo*. Vicino. Propter vias ponebantur sepulcra. De via Flaminia dictũ ep. 51. l. 4.

9. *Applicabat*, addebat. Decimum tertium annum nondum expleverat.

10. *Talia*. Glaucię mortem. *Nil fleas*. Esto semper felix.

XXII.

Quæ cara, non diuturna.

1. Non de plebe domus, nec avaræ verna cataſtæ,
2. Sed domini ſancto dignus amore puer:
3. Munera cùm poſſet nondum ſentire patroni,
4. Glaucia libertus jam Melioris erat.
5. Moribus hoc formæque datũ: quis blandior illo?
6. Aut quis Apollineo pulcrior ore fuit?
7. Immodicis brevis eſt ætas, & rara ſenectus:
8. Quidquid ames, cupias non placuiſſe nimis.

VERS. 1. *&c.* Glaucia nó erat de grege ac turba domeſticorum ſervorum, qui vulgò malè nati & corpore & animo ſunt; non erat verna, (Lib. I. Ep. 36.) qualis proponitur ab avaris venditoribus venalium ſervorum, in cataſta: quæ machina erat lignea, inſtar caveæ, in qua mancipia vendenda proſtabant.

2. Vide ſuperius Epigr.

3. 4. Eâ ætate, quâ nondum poterat manumiſſionis ſuæ beneficium intelligere, ſcilicet annum duodecim vix egreſſus, jam libertate donatus erat.

5. *Hoc*. Libertas.

6. *Apollineo*. Apollinis intonſa cæſaries & forma laudatur.

7. *Immodicis*. Inſigni aliqua dote præſtantibus.

XXIII.

Gratia tarda, ingrata.

1. Sex ſeſtertia ſi ſtatim dediſſes,
2. Cùm dixti mihi; ſume, tolle, dono:
3. Deberem tibi, Pæte, pro ducentis.
4. At nunc cùm dederis diú moratus,
5. Poſt ſeptem puto, vel novem Kalendas,
6. Vis dicam tibi veriora veris?
7. Sex ſeſtertia, Pæte, perdidiſti.

VERS. 1. Si mihi ſtatim dediſſes ſex ſeſtertia, quando illa mihi promiſiſti, cùm dixiſti, ſume, do illa tibi: de-

be.. tibi tantas gratias, ..ntas si dediſſes ducenta. ..ex ſeſtertia valēt libras Gallicas 600. Rom. ſcutatos circiter 135.

5. *Kalendas*. Menſes. Kalendæ ſunt prima dies cujuſque menſis. Lib. 4. Ep 54.

7. *Perdidiſti*. Quia beneficium iſta mora corrupiſti: neque tibi quidquam debere me puto pro munere tam tardo, tantâ morâ redempto.

XXIV.

Otho Catone major.

1. Cùm dubitaret adhuc belli civilis Enyo,
2. Forſitan & poſſet vincere mollis Otho;
3. Damnavit multo ſtaturum ſanguine Martem,
4. Et fodit certâ pectora nuda manu.
5. Sit Cato, dum vivit, ſanè vel Cæſare major:
6. Dum moritur, numquid major Othone fuit?

V. 1. *&c.* Cùm Enyo, ſive belli civilis exitus eſſet adhuc in dubio poſitus, cùm adhuc Otho poſſet vincere, cùm nondum ejus res & fortuna eſſet deſperata, ipſe condemnavit bellum quod tam cruentum patriæ futurum videret, ac ſe ferro confodit. *Enyo*. Vide lib. 4. Ep. 54.

2. *Otho*. Romanus fuit Imperator octavus. Adi Suetonium in ejus vita.

3. *Staturum*. Conſtaturum. Res magno ſtare dicitur, quæ grandi pretio emitur.

5. 6. Eſto ſanè fuerit major & laudabilior ipſo Cæſare Cato dum vitam duxit, & impendit in ſalutem reipublicæ: at in ipſa morte, dum ſe ipſe interfecit, an non ipſo inferior Othone fuit? Certè fuit: Otho enim rebus adhuc integris ſibi manus attulit; Cato, perditis ac deſperatis. Ille odio belli civilis; hic vitæ tædio, ac victoris metu. Cornel. Tacitus de Othone: *Alii diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquit.*

XXV.

In moleſtum cauſidicum.

1. Septem clepſydras magnâ tibi voce petenti
2. Arbitrer invitus, Cæciliane, dedit.
3. At tu multa diu dicis, vitreíſque tepentem
4. Ampullis potas ſemiſupinus aquam.
5. Ut tandem ſatiēs vocémque, ſitímque, roganus
6. Jam de clepſydra, Cæciliane, bibas.

VERS. 1... Arbiter cujuſdam litis, invitus, quia tuam in dicendo prolixitatem norat, tibi totas ſeptem horas ad perorandam cauſam, ut petebas, conceſſit: tu ad ſatietatem dicis, & identidem ad reficiendam vocem potas aquam tepidam: deſine tandē aliquando loqui, & de ipſa clepſydra, quæ ſpatium temporis tibi conceſſi metitur bibe, ut ea citiùs exhauſta, demum finias.

Clepſydras. Clepſydra vaſculum erat perſimile horologiis noſtris pulvereis, ſeu arenariis: in eo aqua includebatur, quæ guttatim per anguſtum foramen exſtillans, tempus metiebatur: unaquæque vulgò horam integram continebat. Itaque ſeptem clepſydræ ſunt horæ ſeptem. Nomen græcum eſt à verbo κλέπτειν, abſcōdere, furari, & ὕδωρ, aqua, in eo quippe vaſculo latebat aqua, & furtim exſudabat. Porro ſex horæ ex lege concedebantur accuſatori, novem reo. Iſte cauſidicus addi ſibi horam unam petierat. Vide Plinii Ep. 9. Lib. 4., & Raderum in ſuis Analectis.

Arbiter. Vulgò eſt judex ab utraque parte contendentium electus, qui litem amicè componat.

4. *Ampullis*. Phialis. Cùm oratores diu dicebant, ſolebant, rejecto in tergum capite, aquam tepentem potare ad ſovendam vocem.

XXVI.

Vota pro pueri incolumitate.

1. Aſpicis ut parvus, nec adhuc trieteride plenâ,
2. Regulus auditum laudet & ipſe patrem;
3. Maternóſque ſinus viſo genitore relinquat,
4. Et patrias laudes ſentiat eſſe ſuas.
5. Jam clamor, centúmque viri, deſúmque coronæ
6. Vulgus, & infanti Julia tecta placent.
7. Acris equi ſoboles magno ſic pulvere gaudet,
8. Sic vitulus molli prælia fronte cupit.
9. Dî, ſervate, precor, matri ſua vota, patríque;
10. Audiat ut natum Regulus, illa duos.

V. 1. *Nec adhuc &c.* Nondum triennis. Trieteris eſt annorum trium ſpatium. Τρεῖς, tres, τρία, tria, ἔτος annus.

2. *Auditum*. Erat quippe inſignis cauſidicus: *Et ipſe*. Cum ceteris applaudentibus.

5. *Clamor*. Forenſis. *Centumviri*. Subſellia Centumviralia & judicia. Erant Romæ tribus quinque ac triginta: terni judices è ſingulis

tribubus eligebantur, ad certas causas dijudicandas, v.g. usucapionum, tutelarum, nexorum, &c. de quibus Cicero agit l. 1 de Oratore Judices illi, Centumviri dicebantur, quamvis essent centũ & quinque. *Coronæ*. Populi, judicum subsellia circumstantis.

6. *Julia tecta*. Intelligitur domus, seu basilica, Julii Cæsaris, in quam Centumviri conveniebant, ad exercenda judicia.

9. *Sua vota*. Filium incolumem, id quod unicè cupiunt ac precantur.

10. *Audiat*. Aliquando causas agentem. *Duos*. Filium & maritum.

XXVII.

Poeta raucus & declamans.

1. Qui recitat lanâ fauces & colla revinctus,
2. Hic se posse loqui, posse tacere negat.

VERS. 1. *Lana*. Focali, & pannis ad fovendum guttur adhibitis. Ep. 33. Lib. 4.

2. *Hic*. Significat se loqui non posse, quia raucus: non posse tacere, quia gloriæ cupidus, & ostentator est. Si enim tacere vellet, facile esset raucedinem excusare.

XXVIII.

Laus Thermarum.

1. Etrusci nisi thermulis lavaris,
2. Illotus morieris, Oppiane.
3. Nullæ sic tibi blandientur undæ:
4. Nec fontes Aponi rudes puellis,
5. Non mollis Sinuessa, fervidíque
6. Fluctus Passeris, aut superbus Anxur,
7. Non Phœbi vada, principésque Bajæ.
8. Nusquam tam nitidum micat serenum:
9. Lux ipsa est tibi longior, diésque
10. Nullo tardius à loco recedit.
11. Illic Taygeti virent metalla,
12. Et certant vario decore saxa,
13. Quæ Phryx, & Lybis altiùs cecîdit.
14. Siccos pinguis onyx anhelat æstus,
15. Et flammâ tenui calent Ophitæ.
16. Ritus si placeant tibi Laconum,
17. Contentus potes arido vapore
18. Crudâ Virgine, Marciáve mergi:

19. Quæ tam candida, tam ſerena lucet,
20. Ut nullas tibi ſuſpiceris undas,
21. Et credas vacuam nitere Lygdon.
22. Non attendis, & aure me ſupinâ
23. Jam dudum quaſi negligenter audis.
24. Illotus morieris, Oppiane.

VERS. 1. 2. Niſi utaris thermis Etruſci, nullis lavari aliis aquis, ita ut morbum ſanes, poteris. Accipi hoc poteſt quaſi dictum jocosè & hyperbolicè: nunquam bene lotus eris, licèt utaris aliis balneis, niſi laveris balneis Etruſci: in his tantùm verè lavantur homines, non in aliis. Exponi etiam poteſt ita, ut reprehendatur illuvies & agreſtis inſulſitas iſtius Oppiani, qui lautus & politus fieri non poſſet ullis balneis niſi Etruſci, quaſi illæ balneæ hominem illotum & omni rure inficetiorem, lautum & nitidum poſsēt facere. *Etruſci.* Quis ille fuerit dicetur commodiùs Epig. 58.

Blandientur. Erunt utiles.

4. *Aponi*. Fons Aponus, *Abano*, eſt Patavio vicinus: in eo non lavabant feminæ, ſed ſoliviri, & aquæ mulieribus noxiæ eſſe dicebantur: hinc rudes puellis, id eſt incognitæ, intactæ, dicuntur.

5. *Sinueſſa*. Urbs Campaniæ Italæ maritima, ad radices montis Maſſici, thermis ſuis celebrata. Mollis vocatur ob amœnitatem cæli, & ſalubritatem aquarum. In ejus deſtructæ loco eſt oppidum incolis dictum *Rocca di Mondragone*, inter oſtia Liris & Vulturni.

6. *Paſſeris*. Eſt locus ejuſdem Campaniæ, ubi aquę itidem ſalubres, ut Anxure, de quo dictum Ep. 1. lib. 5.

7. *Phœbi vada*. Littus & oppidum Cumanum, in quo templum Apollinis nobile, de quo Virgilius Lib. VI.

Principes. Id eſt, quarum aquæ principatum obtinent inter ſalubres aquas. l. 1 ep. 51.

9. *Diéſque*. Et nullus eſt Italiæ locus ubi dies tardiùs deſinat, quia ſemper eſt purum & innubæ cælum.

11. *Illic*. Viſuntur in balneis Etruſci marmora eruta è Taygeto. Taygetus eſt mons Laconiæ in Peloponneſo, nunc dictus *Portes*: prope Spartam & Amyclas. Marmora pretioſa in eo effodiuntur, quæ vates metalla vocat per catachreſim. De thermis dixi lib. ſpect. Ep. 2.

12. 13. *Vario decore*. Pulcra colorum varietate.

Saxa. Marmora exciſa in Phrygia, quæ purpurei coloris erant; & in Libya, Africæ parte, quæ flavi.

Altiùs cecîdit. Ex intimis & altiſſimis montium viſceribus ſecuit, effodit.

14. *Onyx*. Lapis pretioſus, aut marmoris genus, quo fortaſſe parietes erant incru-

ſtati, aut ex quo facta vaſcula unguentaria, quorum uſus in thermis: ſenſus eſt, ipſum Onychem calore thermarum ſudare, & quaſi anhelare ęſtū, id eſt, æſtum indicare velut anhelando & ſudando. *Siccos*. Non humidos & graves.

15. *Ophitæ*. Ophites genus eſt marmoris: à maculis quibus ſerpentium pellem variam imitatur, nomen habet: ὄφις, ſerpens.

16. *Ritus &c.* Si tibi Lacedæmoniorum conſuetudo placet, qui ſudabant in cellulis quibuſdam clauſis (qualia ſunt Germanorum hypocauſta) aquâ calidâ ad ſudorem provocandum non adhibitâ, tum corpus frigidâ lavabant: poteris iſtud facere in iiſdem Etruſci thermis, & contentus eſſe arido vapore, qualis eſt aër calidus ejuſmodi cellularum: tum lavari aquâ virgine crudâ, id eſt, valde gelidâ. Erat in urbe fons, ſive aqua, Virgo dicta proprio nomine, de qua mentio facta l. 5. ep. 20.

8. *Marcia*. Ancus Marcius, rex quartus Rom. & poſtea Q. Marcius prætor aquâ in urbem invexere, Marciam ideò nuncupatam. Eſt ille Aquæductus ad ſeptentrionem Urbis. Vide l. 9. Ep. 15.

19. *Quæ*. Quæ aqua Virgo, aut Marcia, tam pura eſt in iſtis thermis, ut vix aquam in vaſis putes ullam eſſe, ac vaſa ingentia è Lygdino facta marmore (de quo ſupra Ep 11.) vacua credas.

22. *Supina*. Geſtus eſt contemnentium.

XXIX.

Otium valetudini amicum.

1. Dum tibi felices indulgent, Caſtrice, Bajæ,
2. Canáque ſulfureis Nympha natatur aquis:
3. Me Nomentani confirmant otia ruris,
4. Et caſa jugeribus non oneroſa ſuis:
5. Hîc mihi Bajani ſoles, mollíſque Lucrinus;
6. Hîc veſtræ mihi ſunt, Caſtrice, divitiæ.
7. Quondam laudatas quocunque libebat ad undas
8. Currere, nec longas pertimuiſſe vias:
9. Nunc Urbi vicina juvant, faciléſque receſſus;
10. Et ſatis eſt, pigro ſi licet eſſe mihi.

VERS. 1. 2. Dum aquæ Bajanæ omnes ſuas tibi delicias largiuntur liberaliter; dum natare amas in aquis, ob admixtum ſulphur albicantibus: ego valetudinem recupero & confirmo in mea villa Nomentana, ubi Bajas & Lucrinum lacum lib. 1. Ep. 54. reperio.

2. *Nympha*. Aqua. Præerant enim aquis Nymphæ.

Adde quod aquam ipſam veteres nympham vocabant, quam poſtea dixere una littera mutata lympham.

4. Domuncula non major quàm quæ alli poſſit è fructibus vicinorum jugerum & prædiorum. Vel: mihi non oneroſa, non moleſta propter ampla latifundia, quæ coli & nitida eſſe, niſi magnis ſumptibus, & onere magno, nequeunt.

6. *Divitiæ*. Lautitiæ Bajarum & luxus.

7. 8. &c. Olim ſatis habebam virium, ut aquas ob ſalubritatem laudatas, ubicumque forent, quantumcumque eſſent disjunctæ, adirem, & amœna iſta loca frequentarē: nunc facilè careo illis deliciis, nihilque aliud præter honeſtam quietem ac otium deſidero. Pro omnibus deliciis eſt, nihil agere. Vel: ſatis habeo, ſi nullo alio quam inertiæ morbo laborem.

XXX.

In ſcurram malè olentem.

1. Feſtivè credis te, Calliodore, jocari;
2. Et ſolum multo permaduiſſe ſale.
3. Omnibus adrides; dicteria dicis in omnes:
4. Sic te convivam poſſe placere putas.
5. At ſi ego non bellè, ſed verè dixero quiddam;
6. Nemo propinabit, Calliodore, tibi.

VERS. 2. Et putas te ſolum eſſe madidum, imbutum, ſalibus ac leporibus.

5. At ego, ſi verè dicam, etſi non admodum tibi jucundè, *quiddam*, nempe te os habere ſpurcum & grave olens, nemo tibi propinabit, nemo convivam volet. Qui propinabant alii aliis, ex eodem vulgò bibebant ſcypho.

XXXI.

Auriga malè ſtrenuus.

1. Vapulat aſſiduo Veneti quadriga flagello,
2. Nec currit; magnam rem, Catiane, facit.

VERS. 1. Aurigæ cujuſdam Veneti, hoc eſt, è factione Veneta, currus & equi continuis verberibus ab eo percutiuntur, nec tamen celerius currunt. Aurigam enim verò ſtrenuum & peritum. Ironia. Vel: non temerè id auriga facit: Vult Domitiano placere, hanc metam conſequetur.

Veneti &c. Romani maximè delectabantur certaminibus curulibus: genera verò quædam ſeu factiones aurigarum numerabantur præci-

puè quatuor, ſuis quæque coloribus diſtinctæ. Factio Venetorum, qui cæruleum ferebant, erat cælo & mari ſacra: Praſinorum, qui viridem; terræ, ſeu veri & floribus dicata: Ruſſatorum, qui igneum, Marti & Igni conſecrata, denique Alborum, qui album viridi mixtum colorem gerebant. Veneta factio erat inviſa Domitiano: cui fortè vates hîc, ut alibi ſæpe, adulatur.

XXXII.

Ad fontem, ut ſit ſalubris.

1. Nympha, meo Stellę quæ fonte domeſtica puro
2. Laberis, & domini gemmea tecta ſubis:
3. Sive Numæ conjux Triviæ te miſit ab antro;
4. Sive Camœnarum de grege nona venis:
5. Exſolvit votis hâc ſe tibi virgine porcâ
6. Marcus, furtivam quòd bibit æger aquam.
7. Tu contenta meo jam crimine, gaudia fontis
8. Da ſecura tui; ſit mihi ſana ſitis.

VERS. 1. 2. O Nympha, quæ præſides fonti domeſtico amici mei Stellæ, quæque in ejus ornatiſſimam domum ſubis. *Gemmea.* Nitida, elegantia.

3. Sive Ægeria, coniux Numæ, te miſit ab antro Dianę Aricinæ. In valle prope Ariciam, *la Riccia*, urbem olim Latii, ubi Diana colebatur, rivus erat ſeu fons, unde iſta Stellæ aqua manare dicitur à Martiale.

4. Prope portam Capenam erant aquæductus ingentes, nec procul ædes Camœnarum ſeu Muſarum, è quibus una forſan eſſe Nympha iſtius fontis dicitur.

5. E fonte Stellæ Martialis ægrotans aquam ſuffuratus erat, clam biberat; mox timens ne illa noceret ſibi, promiſit fontis numini, ſacrificaturum ſe porcam nondum fœtam, idque facit & voto ſe ſolvit.

7. *Meo crimine.* Furto, ſive aqua furtim ex alieno fonte hauſta. Placata ſacrificio, quod pro meo crimine obtuli, pœnam debitam indulge, ac remitte.

Gaudia. Uſum aquæ tuæ: vel; fac ut impunè lęter meo furto.

8. *Sit mihi ſana ſitis.* Aqua illa quam ſitiens bibi, non officiat ſanitati. Vel; quando ſitiã, poſſim bibere ita, ut aqua valetudini non incommodet. Vel: poſſim ſine nullo periculo ſitire. Sive bibam, ſive non bibam, utrumque impunè faciam. In vulgatis inſcrip-

tionibus hujus epigrammatis, vocatur hæc Nympha, hinc fons, Janthis, quam vocem ex duabus Græcis ἴον, viola, & ἄνθος flos, videtur finxisse Martialis in gratiam uxoris Stellæ: quæ Violantilla vocabatur, cujus nomen accommodare fonti voluit.

XXXIII.

Diserta cœna.

1. Quod tã grãde sophos clamat tibi turba togata;
2. Non tu, Pomponi; cœna diserta tua est.

VERS. 1. *Sophos*. Græca vox est, σοφῶς, sapienter, bellè. Ea Latini, cùm applaudebant, cùm acclamabant, ütebantur. Iste Pomponius cùm à se factos versus amicis recitare vellet, eos invitaret ad cœnam: illi bonum hospitem & poëtam pessimum fictis laudibus prosecuti erant: Ridet hominem Martialis.

Togata. Civium Rom. vestis toga vulgò erat.

XXXIV.

Conviva non vocatus.

1. Quòd convivaris sine me tam sæpe, Luperce,
2. Inveni, noceam quâ ratione tibi.
3. Iraſcar, licet usque voces, mittasque, rogésque.
4. Quid facies? inquis: quid faciam? veniam.

VERS. 3. 4. *Iraſcar*. Ulciſcar te quòd me non invites, & quamvis voces me deinceps semel, iterùm, tertio... expectabat Lupercus dum Martialis diceret se non venturum, quod homini avaro gratissimum accidisset; contrarium facetè respondet.

XXXV.

Tonsoris Epitaphium.

1. Hoc jacet in tumulo raptus puerilibus annis
2. Pantagathus, domini cura dolórque sui,
3. Vix tangente vagos ferro resecare capillos
4. Doctus, & hirsutas excoluisse genas.
5. Sis licet, ut debes, tellus placata, levísque;
6. Artificis levior non potes esse manu.

VERS. 3. 4. *Doctus*. Peritus capillos vagos & nimios tondere, genas pilosas radere ita molliter, ut vix tangi ferro viderentur.

5. *Sis licet &c.* O tellus,

licet, fas eſt, ut ſis illi levis, ac minimè oneroſa. Legitur vulgò, & ſi mendosè, *ſis licet inde ſibi lenis*. Ubi vocem *ſibi* poſitam volunt pro *illi*: ita enim loquuntur aliquando Latini more Græcorum, ut pronomen poſſeſſivum pro demonſtrativo ponant. De hac formula bene mortuis precandi, *ſit illi in terra levis*, Vide Librum V. Ep. 35.

6. Quantumlibet levis fueris, non eris levior, quàm erat ipſius tonſoris manus, dum tondêret.

XXXVI.

In medicum imperitum.

1. Lotus nobiſcum eſt, hilaris cœnavit, & idem
2. Inventus manè eſt mortuus Andragoras.
3. Tam ſubitæ mortis cauſam, Fauſtine, requiris?
4. In ſomnis medicum viderat Hermocratem.

VERS. 4. Adeo infeliciter ſuos ægrotos tractat Hermocrates, ut eum vel in ſomnis vidiſſe ſatis ſuerit Andragoræ ad mortem obeundam.

XXXVII.

Bene olere, nihil olere.

1. Quòd ſemper caſiâque, cinnamóque,
2. Et nido niger alitis ſuperbæ,
3. Fragras plumbea Nicerotiana;
4. Rides nos, Coracine, nil olentes:
5. Malo, quàm bene olere, nil olere.

VERS. 1. *Caſia*. Caſia & cinnamum, ſive cinnamomũ, ſunt odoratiſrutices, unde unguẽta & odores cõficiebãtur.

2. Et delibutus unguentis quæ conficiuntur ex odoratis fruticibus & floribus, quibus phœnix moriturus nidum ſuum extruit.

3. Redoles unguenta Nicerotis (Erat ille Niceros myropola celebris) quæ aſſervantur in vaſculis plumbeis. In plumbo, ut docet Plinius l. 13. cap. 2. commodiùs coquuntur unguenta, & ſervantur.

5. Homo enim impurus & olidus, unguentis emendare & compeſcere gravitatem odoris nativi debet: iſtis non eget homo purus, & nullo fœtore inquinatus.

XXXVIII.

In Calvum.

1. Mentiris fictos unguento, Phœbe, capillos,

2. Et tegitur pictis ſordida calva comis.
3. Tonſorem capiti non eſt adhibere neceſſum:
4. Radere te meliùs ſpongia, Phœbe, poteſt.

VERS. 1. *Unguento*. Calvi ſolebant aream nudi capitis oleo odorato ac pigmento inungere, & capillos in calva ſic delibuta pingere; qui capilli non egebant novacula, qua tonderentur; ſed ſpongia, qua delerentur.

XXXIX.

Vota pro amici reditu.

1. Cernere Parrhaſios dum te juvat, Aule, Triones
2. Cominus, & Getici ſidera pigra poli:
3. O quàm pænè tibi Stygias ego raptus ad undas,
4. Elyſiæ vidi nubila fuſca plagæ!
5. Quamvis laſſa tuos quærebant lumina vultus,
6. Atque erat in gelido plurimus ore Pudens.
7. Si mihi lanificæ ducunt non pulla ſorores
8. Stamina, nec ſurdos vox habet iſta Deos;
9. Soſpite me ſoſpes Latias revêheris ad urbes,
10. Et referes pili præmia clarus eques.

VERS. 1. Dum tu, ô Aule Pudens, (erat ille, vir bello clarus, amicus Martialis) in Sarmatia & plagis ſeptētrionalibus bello diſtineris, ego pænè confectus morbo perii. De voce *Parrhaſius* vide ſupra Ep. 19.

Triones Ita vocatur ſignum cæleſte, quod alio nomine appellant Plauſtrum, ſive urſam minorem, de qua dixi l. Spect. Ep. 14. & lib. 4. Ep. 3. compoſitum è ſtellis ſeptem, quarum anteriores ſpeciem boum plauſtrum trahentium exhibent: boves autem à ruſticis apud Latinos veteres, vocabantur triones, quaſi terriones, id eſt, agrum terentes & ſcindentes aratro. Hinc toti ſigno inditum nomen, ut Septentrio, ſeu ſeptem triones diceretur. Eodem nomine appellatur etiam Urſa major, quia ſeptem clariores ſtellas habet, inter 27. è quibus conſtat. Hinc Virgilius *geminos triones* vocat.

2. *Getici*. Getæ populi Daciæ erant, Scythis vicini, ubi nunc ferè ſunt Moldavi.

Elyſiæ. Elyſii campi erant apud poëtas, inferorum regio quædam amœnior, piis & probis hominibus deſtinata. *Fuſca*. Omnia enim ſunt in inferis nigra.

5. Oculi mei, licet morbo gravati, te nihilominus requirebant.

7. Si parcæ nondum tra-

hunt mihi nigra ſtamina. Morituris nigra, victuris alba fila nere dicebantur Parcæ ſupra, lib. 4. Ep. 42. 60.

8. Si cælites vocem hanc meam, & concepta pro te vota audiunt.

9. Vivam ad illud uſque tempus, quo in patriam redibis.

10. Creaberis primus Centurio, & ornamentis equeſtribus donaberis. Statim atque primipilatu aliquis donabatur, fiebat eques non titulo tantùm, ſed equeſtri etiam cenſu. De Primipilo vide Lib. I. Ep. 76.

XL.

In oſtentatorem.

1. Et dolet, & queritur, ſibi non contingere frigus
2. Propter ſexcentas Baccara gauſapinas:
3. Optat & obſcura luces, ventóſque, nivéſque:
4. Odit & hibernos, ſi tepuére, dies.
5. Quid fecére mali noſtræ tibi, ſæve, lacernæ,
6. Tollere de ſcapulis quas levis aura poteſt?
7. Quantò ſimpliciùs, quantò eſt humaniùs illud
8. Menſe vel Auguſto ſumere gauſapinas?

VERS. 1. 2. Baccara, propterea quod vult oſtentare ſexcentas, quas domi ſervat, gauſapinas, dolet hyemem non adeſſe, odit calidos dies. Erat Gauſapina veſtis villoſa, & craſſa penula, quæ geſtabatur hyeme, & ab illis oſtentatoribus ſæpe mutabatur.

5. 6. Quid noſtræ lacernæ, ſive, quid nos lacernis induti, fecimus tibi mali, ô homo crudelis, quid in te peccavimus, ut nobis optes hyemem? quæ profectò nobis non poteſt non eſſe incommoda, qui lacernis adeo levibus utimur, ut eas ventus excutere ab humeris noſtris queat. *Lacernæ* Lib 2. Ep. 26.

7. Quantò ſimpliciùs ad teſtandam omnibus oſtentationem tuam faceres, ſi menſe Auguſto ſumeres tuas gauſapinas? omnes enim ſtatim intelligerent quo id conſilio faceres. Sed eſſet hoc ipſum humaniùs, quia non optares, & votis tuis velut accerſeres hyemem nobis leviter veſtitis valde incommodam.

XLI.

Victurus liber.

1. Rem factam Pompillus habet, Fauſtine; legetur
2. Et nomen toto ſparget in orbe ſuum:
3. Sic leve flavorum valeat genus Uſipiorum,

4. Quſquis & Auſonium non amat imperium,
5. Ingenioſa tamen Pompilli ſcripta feruntur:
6. Sed famæ non eſt hoc, mihi crede, ſatis.
7. Quàm multi tineas paſcunt, blattáſque diſerti!
8. Et redimunt ſoli carmina docta coci!
9. Neſcio quid plus eſt, quod donet ſęcula chartis,
10. Victurus genium debet habere liber.

V. 1. *&c.* Pompillus voti eſt compos, legetur illius liber, auctoriſque fama orbe toto ſpargetur: ac ni eſt ita, valeat ac floreat Uſipiorum natio, & quicumque Romani nominis hoſtis eſt. Hoc totũ ironicè eſt accipiendum. Uſipii ſunt populi Germaniæ ad Rhenum prope Lupiam fluv. in Weſtphalia; vel, ut alii malunt, in Belgio, ubi nunc eſt comitatus Zutphanię. *Leves* appellantur, quia defecerant à Romanis: *Flavi*, quia erant Germanorum flavæ ut plurimum comæ. De locutione iſta, *rem factam habere*, conſule Epig. 26. Lib. 1.

5. *Ingenioſa.* At enim, inquiet aliquis, nonne confiteris eſſe ingenioſum librum Pompilli? Fateor, inquit Martialis, ſed hoc ſatis non eſt.

8. *Redimunt.* Emunt, ad involvẽdos v. g. piſciculos &c.

9 *Ęcula.* immortalitatẽ.

10. *Genium.* Numinis boni favorem. Debet propitio Genio natus eſſe: habere neſcio quid quod placeat &c. Genius erat Deus, quaſi lætitiæ dator; ac fortunæ ſingulorum, felicitatiſque velut arbiter. Eo irato nihil ſuccedebat.

XLII.

Magna laus, invidis diſplicere.

1. Laudat, amat, cãtat noſtros mea Roma libellos:
2. Méque ſinus omnes, me manus omnis habet.
3. Ecce rubet quidam, pallet, ſtupet, oſcitat, odit.
4. Hoc volo: nunc nobis carmina noſtra placẽt.

V. 2. *Sinus.* In ſinu aliquid ferre; eſt, amare: magni pendere.

3. *Quidam.* Invidus. *Pallet.* Livor pallidos facit.

Oſcitat. Quaſi faſtidiret.

Hoc volo. Bene habet: iſtud perplacet, nũc ſentio bona eſſe mea carmina, quippe quæ invidis & malis diſpliceant.

XLIII.

In heredipetam.

1. Amiſit pater unicum Silanus;

2. Ceſſas mittere munera, Oppiane;
3. Heu crudele nefas, malæque Parcæ!
4. Cujus vulturis hoc erit cadaver.

VERS. 1. *Unicum.* Filium. Itaque jam orbus eſt, & dives: ô Oppiane, quid moraris eum muneribus devincire, ut te ſuum heredem ſcribat; ô Parcæ, factum crudeliter à vobis eſt! unicum enim patri miſero filium abſtuliſtis, & ipſum patrem tanquam mortuum cadaver, heredipetis & vulturibus vorandum objeciſtis!

XLIV.

Veræ lachrymæ.

1. Scis te captari; ſcis hunc, qui captat, avarum;
2. Et ſcis qui captat, quid, Mariane, velit:
3. Tu tamẽ hunc tabulis heredem, ſtulte, ſupremis
4. Scribis, & eſſe tuo vis, furioſe, loco.
5. Munera magna tamen miſit, ſed miſit in hamo:
6. Et piſcatorem piſcis amare poteſt!
7. Hiccine deflebit vero tua fata dolore?
8. Si cupis, ut ploret; des, Mariane, nihil.

VERS. 1. *Captari.* Muneribus doloſis tuam hereditatem & mortem peti.

7. Sunt qui ſic legant & interpungant. *Hiccine? deflebit verò mea fata dolore.* An hunc ita culpas, ô Martialis? hiccine eſt quem ſic accuſas? Ille verò dignus eſt hereditate meâ, novi hominis memorem animum & pium, me mortuum flebit ex animo.

8. *Des nihil.* Tunc enim deceptus verè flebit.

XLV.

In obtrectatorem & invidum.

1. Cùm ſis nec rigidâ Fabiorum gente creatus,
2. Nec qualem Curio, dum prandia portat arãti,
3. Hirſutâ peperit rubicunda ſub ilice conjux;
4. Sed patris ad ſpeculũ tonſi, matríſque togatæ
5. Filius, & ſponſam poſſit te ſponſa vocare:
6. Emendare meos, quos novit fama, libellos,
7. Et tibi permittis felices carpere nugas:
8. Has, inquã, nugas, quibus aurẽ advertere totam
9. Non aſpernantur proceres urbíſque foríque:

10. Quas & perpetui dignantur ſcrinia Silî,
11. Et repetit toties facundo Regulus ore;
12. Quíque videt propiùs magni certamina circi
13. Laudat Aventinæ vicinus Sura Dianæ:
14. Ipſe etiam tanto dominus ſub pondere rerum
15. Non dedignatur bis térque revolvere *Cæſar*.
16. Sed tibi *plus* mentis, tibi cor, limãte Minervâ,
17. Acrius, & tenues finxerunt pectus Athenæ.
18. Ne valeam, ſi non multò ſapit altiùs *illud*
19. Quod cum panticibus laxis, & cũ pede grandi,
20. Et rubro pulmone vetus, nasíſque timendum,
21. Omnia crudelis lanius per compita portat.
22. Audes præterea, quos nullus noverit, in me
23. Scribere verſiculos, miſeras & perdere chartas:
24. At ſi quid noſtræ tibi bilis inuſſerit ardor,
25. Vivet; & hærebit, totóque legetur in orbe;
26. Stigmata nec vafra delebit Cinnamus arte.
27. Sed miſerere tui, rabido nec perditus ore
28. Fumantem vivi naſum tenta veris urſi:
29. Sit placidus licet, & lambat digitóſq; manúſq;
30. Si dolor, & bilis, ſi juſta coëgerit ira,
31. Urſus erit: vacuâ dentes in pelle fatiges,
32. Et tacitam queras, quam poſſis rodere, carnẽ.

VERS. 1. *Rigida.* Bellicoſa, ſevera. Fabiorum gens, id eſt, familia & domus, illuſtris Romæ fuit: ex ea cùm trecenti contra Vejentes pugnarẽt, unâ die omnes cæſi ſunt, præter unum.

2 Cùm non ſis ſimilis filio M. Curii, qui cùm de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho triumphaſſet, in ruſticana villa & vita conſumpſit extremum ætatis. Cic. de ſenect. *Rubicunda.* Peruſta ſolibus & æſtu.

4. Sed patris effeminati filius. *Togatæ.* Adulteræ. Vide Lib. II. Epig. 33.

5 *Sponſam &c.* Cùm ſis adeo pexus & comptus, ut mulieri propior quàm viro ſis.

6. *Nugas.* Ludicra epig.

10. Quas Silius Italicus, poëta nobilis, lib 4. Ep. 11. & perpetuâ famâ victurus, dignatur in ſuis ſcriniis ſervare. *Scrinia.* lib. 1. Ep. 3.

11. *Regulus.* Patronus percelebris. Supra, Ep. 26.

12. Et quas laudat clariſſimus orator Palfurius Sura, qui ædes habet in Aventino monte, unde propiùs ſpectat certamina & ludos Circen-

ſes, quia prope abeſt Circus ab ejus domo. In vertice Aventini erat Dianæ, templũ: nunc ædes Divæ Sabinæ dicata, unde monti nomen, *Di Santa Sabina*.

Circi. Lege lib. Spect. Ep. 26. Tres erant Romæ Circi: Circus maximus inter Palatium & Aventinum: Circus Flaminius, qui etiam dictus eſt Apollinaris; & Circus Neronis, in Vaticano.

16. Sed tibi videlicet judicium eſt acrius, Palladis artium bonarum præſidis ope ac beneficio, & mens ſanior quàm Cęſari, Regulo &c.

Limante. Poliente Pallade, acuente illud tuum judicium & cor.

17. *Athenæ*. Ubi artes omnes florebant.

18. Diſpeream, ni plus ſapit cor pecudis mortuæ putridũ, quàm tuum: ni ſanius eſt jecur, ac pernæ rancidæ, & pantices, (inteſtina ſunt, cum adipe & omaſo) ac pulmo jam corruptus & fœtens, quem naſi omnes ob fœtorem fugiunt, & alia id genus quæ lanii portant per cõpita.

22. *Noverit*. Legerit.

23. *Perdere*. Quia nemo eas volvet.

24. At ſi quid ego juſtâ bile & iracundiâ incitatus in te ſcripſero, illud vivet, ac celebrabitur; & ſtigmata, ſeu notas infamiæ, quę tibi à me, ut ferro candenti, in fronte inurentur, nullus Cinnamus, (erat ille tonſor famoſus) delebit.

27. Noli irritare urſum iratum, id eſt, me laceſſere, ulturum ſcilicet ac remorſurum. Irę ſedem vulgò ponunt in naſo, quam prodit flatus vehementior & calidior ex eo erumpens. Urſus autem animal iracundum.

29. *Placidus*. Cicur.

31. *Urſus erit &c.* Redibit ad ingenium: nativum furorem reſumet.

Vacua pelle. Tomento fartâ & ſtramine: vel, mortua, & animæ vacua.

32. Quære alium quem tuis maledictis carpas; qui nec ſentire tuam obtrectationẽ, nec ulciſci queat.

XLVI.

Epigrammata longiora.

. Hexametris epigrãma facis, ſcio dicere Tuccã.
2. Tucca, ſolet fieri: denique, Tucca, licet.
. Sed tamen hoc longum eſt: ſolet hoc quoque, Tucca, licétque:
4. Si breviora probas, diſticha ſola legas.
Conveniat nobis: ut fas epigrammata longa
6. Sit tranſire tibi; ſcribere, Tucca, mihi.

VERS. 1. Ordo verborum eſt. Scio Tuccam, invidum & cri-

ticum quemdam, dicere & objicere mihi quod longa epigrãmata (quale esse superius) versibus hexametris scribam.

2. O Tucca, respondeo id fieri solere, tum etiam licere.

3. 4. Atenim sunt ista epigrammata longiora: sed longiuscula licet facere: quæ si tibi displicent, ea solùm legas quæ duobus versibus continentur.

5. Ita inter nos, quæso, conveniat, ita litem componamus, ut mihi fas sit longa scribere epigrammata; tibi illa transire, & non legere.

XLVII.

Epitaphium Eutychi pueri.

1. Flete nefas vestrum, sed toto flete Lucrino,
2. Najades, & luctus sentiat ipsa Thetis.
3. Inter Bajanas raptus puer occidit undas
4. Eutychus, ille tuum, Castrice, dulce latus,
5. Hic tibi curarum socius, blandúmque levamẽ.
6. Hic amor, hic nostri vatis Alexis erat.

VERS. 1. *Lucrino*. Vide lib. 1. Ep. 54. Najades, Deæ fontium præsides. De Baiis actum Ep. 51. ejusd. lib. 1.

4. *Latus*. Tuus comes, amicus, sodalis. Quia stipare latus solent amici & deductores.

6. *Alexis*. Domino caru puer: ut Alexis Virgilio, qu mentionem de eo facit in Ecloga. *Vatis*. Castrici,

XLVIII.

Valere vivere est.

1. Sexagesima, Martiane, messis
2. Acta est, &, puto, jam secunda Cottæ,
3. Nec se tædia lectuli calentis
4. Expertum meminit die vel uno.
5. At nostri bene computentur anni,
6. Et, quantùm tetricæ tulêre febres,
7. Aut languor gravis, aut mali dolores,
8. A vita meliore separentur;
9. Infantes sumus, & senes videmur.
10. Ætatem Priamíque, Nestoríque
11. Longam qui putat esse, Martiane,
12. Multùm decipitúrque fallitúrque:
13. Non est vivere, sed valere, vita.

VERS. 1. 2. &

VERS. 1. 2. 3. *&c.* Cotta jam ſexageſimum & ſecundum, ut puto, annum, ò Martiane, confecit, neque adhuc vel uno die ægrotavit. At ſi numerentur anni noſtri, atque ſeparentur ab aliis dies illi, quibus febre vel alia vexati fuimus ægritudine, videbimur infantes, & recens nati, quamvis jam ob canos videamur ſenes, diuque vixerimus. Errat qui longam vitam putat eam quæ Priami vel Neſtoris numeret annos; ea longa eſt quæ multùm habet valetudinis ac ſanitatis: hæc dos eſt vitæ potiſſima, & ipsâ potior vitâ.

3 *Calentis* In quo æger calet febri.

10 *Neſtoris.* Vixiſſe tres ætates dicitur: Priamus quoque ad ſummam pervenit ſenectutẽ. Hic rex Trojæ; ille dux Græcorum prudentiſſimus.

XLIX.

In furem.

1. Fur notæ nimiùm rapacitatis
2. Compilare Cilix volebat hortum:
3. Ingenti ſed erat, Fabulle, in horto
4. Præter marmoreum nihil Priapum;
5. Dum non vult vacuâ manu redire;
6. Ipſum ſurripuit Cilix Priapum.

V. 2. *Compilare.* Spoliare. *Cilix.* Nomen eſt propriũ: aliàs gentile. Cilicia pars Aſiæ minoris.

4. *Priapum.* Erat ille hortorum Deus cuſtos: qui tunc non modo hortum, ſed ne ſe ipſe quidem potuit cuſtodire. Deum hunc ligneum ridet. Hor. Sat. 8. Lib. I.

L.

Ficti dentes.

1. Medio recumbit imus qui lecto,
2. Calvam trifilem ſemitactus unguento,
3. Foditque tonſis ora laxa lentiſcis;
4. Mentitur, Eſculane: non habet dentes.

V. 1. *Medio &c.* In triclinii vulgò tres lecti erant: in ſingulis terni convivæ ut plurimum, quorũ ſummus ille dicebatur, qui ad lecti caput accubabat: medius, qui in medio lecto; eratque locus honoratiſſimus: imus, qui poſt medium jacebat.

2. Qui habet caput calvũ, diſcretum tamen pictis & fluentibus pingui unguento tribus aut quatuor pilis, inſtar filorum. Suprà, Epig. 38. *Semitactus.* ἡμίχριστος, leviter tactus ac delibutus: nã

tangere oleo, tangere unguẽto, dixerunt optimi ſcriptores Cato, Varro, Propertius Legunt nõ nulli *ſemitatus*, quaſi ſulcatum eſſet unguento & exaratum caput; ſed vereor ut iſta vox latina ſit.

3. *Fodit.* Purgat, fodicat. *Lentiſcis.* Dentiſcalpiis è ramulis acutis lentiſci, (arbuſcula quædam eſt, factis. *Non habet.* Aut nullus habet, aut emptos. Recalvaſtũ & edentulum deridet ſenem.

LI.

Veneficæ munera.

1. Cùm mittis turdúmve mihi, quadrãve placẽtæ,
2. Sive femur leporis, ſive quid his ſimile;
3. Bucellas miſiſſe tuas te, Pontia, dicis:
4. Has ego nec mittam, Pontia; ſed nec edam.

VERS. 1. *Quadram.* Partem quartam; fruſtum.

2. *Bucellas.* Propriè buccella ſeu buccea, eſt particula cibi vel panis: quantum capere bucca poteſt.

4. *Mittam.* Amicis: *ſunt* enim veneno infectæ.

LII.

Epitaphium Fuſci.

1. Ille ſacri lateris cuſtos, Martíſque togati,
2. Credita cui ſummi caſtra fuêre ducis;
3. Hic ſitus eſt Fuſcus: licet hoc Fortuna fateri;
4. Non timet hoſtiles jam lapis iſte minas.
5. Grande jugum domitâ Dacus cervice recepit,
6. Et famulum victrix poſſidet umbra nemus.

VERS. 1. *Ille &c.* Fuerat Cornelius Fuſcus præfectus prętorii, cuſtos corporis Domitiani. Vide Tacitum lib. 2. & 3. hiſt.

Martis togati. Domitiani, qui licet in urbe ſit, ac togatus, vincit tamen hoſtes per ſuos duces, ac Mars Romanorum eſt veluti domeſticus, ac urbanus. Poſſunt etiam per Martem togatum intelligi milites Prætorianæ cohortis, quæ ad Imperatoris palatium excubabat quorum Fuſcus præfectus fuit.

2. Cui Domitianus caſtra ſua & exercitum contra Dacos commiſerat. Ab iis Fuſcus poſtea cæſus eſt: victi tamen ſubinde Daci, ac de illis Domitianus triumphavit.

3. *Licet hoc &c.* Poſſumus jam impunè, ô Fortuua, cladem iſtam confiteri, quam abundè compenſavit noſtra de Dacis victoria. Fuſci tumulus eorum vim & crudeli-

atem non reformidat, & vi-
rix ejus umbra placidè con-
uiescit in hoc nemore, quod
lim Dacorum, nunc Roma-
orum est, nunc Romanis
ervit. Pars magna victoriæ,
el cladis solatium censeba-
tur, si cadavera & sepulcra
mortuorum non essent in ho-
stium potestate: id nunc va-
tes gratulatur. Daci quinam
essent dixi Ep. 23. lib. 1. &
Ep. 2. lib. 2.

LIII.

Pauper superbus.

1. Cùm sis tam pauper, quã nec miserabilis Irus;
2. Tam juvenis, quàm nec Parthenopæus erat;
3. Tã fortis, quàm nec, cũ vinceret, Artemidorus;
4. Quid te Cappadocum sex onus esse juvat?
5. Rideris, multóque magis traduceris Afer,
6. Quàm nudus medio si spatiêre foro.
7. Non aliter mõstratur Atlas cum cõpare ginno,
8. Quæque vehit similem bellua nigra Libyn.
9. Invidiosa tibi quàm sit lectica, requiris?
10. Non debes ferri mortuus hexaphoro.

VERS. 1. *Ius.* Mendicus, apud Homerum, & consequentes deinde poëtas decantatus.

2. *Tam juvenis.* Tam ætate florenti quàm Partheno-pæus, imo etiam illo junior. Is fuit Antiopæ filius, floruit in bello Thebano, & ab Æschylo laudatur in sua *Septem ad Thebas*. Et à Papinio, Lib. IV. Thebaïdos.

3. *Artemidorus.* Pugil fuit egregius, Galbæ, Vitelliíque temporibus, patria Trallianus, qui, ut narrat Pausanias in Eliacis Lib. 2. cùm in certaminibus Olympicis admodum adolescens parum feliciter pugnasset ob ætatis imbecillitatem, confirmatis postea viribus, cùm Smyrnæi publicos ederent ludos, in arenam descendit, & eodem die non solùm eos à quibus antea in Olympicis victus fuerat, verùm etiam adolescentes alios, ac viros omniũ valentissimos, pancratio superavit. Hinc vocem illam explicabis, *cùm vinceret*.

4. Quid opus est te ferri in lectica hexaphoro (Lib. II. Ep. 59.) & onerare sex servos? Frequentes servi è Cappadocia, minoris Asiæ regione, mittebantur.

5. *Traduceris.* Haberis ludibrio. Lege lib. Spectac. Ep. 4. lib. 1. 47.

6 *Spatiere.* Ambules.

7. 8 Non aliter ac tu, ridetur ille nanus, quem joco vocamus Atlantem, quando per urbem vectatur illo suo exiguo mulo, qui illi par est,

& æque pumilus: aut quando aliquis Afer portatur ab elephante, cui eſt ſimilis, nempe fuſcus, ſubniger. Cinnus eſt parvus mulus, teſte Plinio lib. 8. c. 48. & Ariſtotele de hiſt. anim. lib. 6. ca. 24 Libs, ſive Libys, idem eſt ac Africanus.

9. *Invidioſa &c.* Quæris cur tantam tibi apud omnes invidiam conciliet hæc tua lectica? nempe cùm ſis vivum cadaver, & indignus qui lucem intuearis, non debes hexaphoro geſtari, ſed feretro & vili ſandapila. Habes epigramma ſimile num. 59. Epig. 54.

LIV.

Vinum venenum.

1. Potor nobilis, Aule, lumine uno
2. Luſcus Phryx erat, alteróque lippus:
3. Huic Heras medicus, bibas caveto;
4. Vinum ſi biberis, nihil videbis.
5. Ridens Phryx, oculo, valebis, inquit.
6. Miſceri ſibi protinus deunces,
7. Sed crebros jubet: exitum requiris?
8. Vinum Phryx, oculus bibit venenum.

VERS. 1. Ordo eſt. Phryx quidam, egregius potor, erat oculo uno luſcus, & lippus altero.

3. *Heras*. Nomen medici tunc celebris: legitur etiam Eros, utraque vox græca Ἡρᾶς, Ἔρως.

4. *Nihil videbis*. Oculos perdes.

5. At Phryx ridens, oculum ſuum ſic eſt allocutus, ô mi ocule, vale, nullus eſto, pereas ſanè. lib. 2. 67.

6. *Deunces*. Explicui hanc vocem lib. 1. Ep. 26.

8. Vinum hoc Phrygi aliud nihil quam vinum fuit, & quidem ſuave: at ejus oculo fuit venenum & peſtiferum, quia oculus eo, tanquam veneno, eſt extinctus.

LV.

Malè fortunatus.

1. Triſtis es, & felix: ſciat hoc Fortuna caveto:
2. Ingratum dicet te, Lupe, ſi ſcierit.

VERS. 2. *Ingratum*. Qui ſua beneficia animo iniquo accipias: lætum te ac hilarem in rebus bonis ac lætis facito.

LVI.

Romanæ roſæ.

1. Ut nova dona tibi, Cæſar, Nilotica tellus
2. Miſerat hibernas ambitioſa roſas:
3. Navita deriſit Pharios Memphiticus hortos,
4. Urbis ut intravit limina prima tuæ.
5. Tantus veris honos, & odoræ gratia Floræ,
6. Tantáque Pæſtani gloria ruris erat.
7. Sic qnacunq; vagus greſsúmq;oculôſq;ferebat,
8. Sutilibus ſertis omne rubebat iter.
9. At tu Romanæ juſſus jam cedere brumæ,
10. Mitte tuas meſſes; accipe, Nile, roſas.

VERS. 1. 2. Ægyptus tibi, ô Cæſar, miſerat roſas hibernas, ut mira quædam & inſolita munera, eas ambitiosè, quaſi magnum aliquid, venditans. *Nilotica*. Nilus Ægypti fluv. notiſſimus.

3. 4. Sed Ægyptii nautæ, cùm Romam venerunt, cœperunt ſuam Ægyptum, ejuſque hortos & roſas contemnere. Pharus, quid eſſet expoſui Ep. 13. lib. 1. Quid Memphis, lib. Spect. Ep. 1.

5. Tot videbant Ægyptii, vel media in hyeme, flores & roſas Romæ. Flora erat hortorum & florum Dea.

6. Tanta erat roſarum copia ex agro Pæſtano (Lib IV. Ep. 48.) advectarum.

8. *Sutilibus*. Inter ſe nexis & conſutis. Legitur etiam, *textilibus*.

9. *Juſſus cedere &c.* Coactus fateri roſas, vel in ipſa bruma, eſſe Romæ plures ac præſtantiores, quàm in Ægypto, ubi æſtas aſſidua.

10. Contentus eſto nobis frumentum mittere, roſis tuis carere poſſumus, imo tibi noſtras mittere.

LVII.

Mendicat eleganter.

1. Quidam me modò, Rufe, diligenter
2. Inſpectum, velut emptor, aut laniſta,
3. Cùm vultu digitóque ſubnotaſſet,
4. Túne es, túne, ait, ille Martialis,
5. Cujus nequitias jocóſque novit
6. Aurem qui modò non habet Batavam?
7. Subriſi modice, levíque nutu
8. Me, quem dixerat eſſe, non negavi.

9. Cur ergo, inquit, habes malas lacernas;
10. Reſpondi: quia ſum malus poëta.
11. Hoc ne ſæpiùs accidat poëtæ,
12. Mittas, Rufe, mihi bonas lacernas.

VERS. 2. *Velut emptor*. Quaſi vellet emere mancipium aliquod. Qui emebant ſervos, eos diligenter inſpiciebant, ne quid lateret vitii: item laniſtæ, qui gladiatores emebant, ut eos alerent domi, exercerentque ad mutuam lanienam.

3. *Subnotaſſet*. Quum me, vultu admirantis in ſpeciem compoſito, & producto digito commonſtraſſet.

5 *Nequitias*. Epigrammata ludicra & improba.

6. Modò ille jocari paululum amet ac ſciat. Auris Batava in hoc loco eſt, rudis jocorum & imperita. Nempe rigidi & bellicoſi erant Batavi, atque adeo minimè iſtarum amâtes nugarum. Nunc inter illos multi ſunt politioribus litteris in primis exculti.

9. *Lacernas*. De hac voce dictum Ep. 26. lib. 2. & 2. lib 4.

11. Ne quis mihi pauperta tem exprobret, ac ſterilem poëſim objiciat.

LVIII.

Principis clementia.

1. Quantum ſollicito fortuna parentis Etruſco,
2. Tantum, ſumme ducum, debet uterque tibi.
3. Nam tu miſſa tuâ revocâſti fulmina dextrâ:
4. Hos cuperem mores ignibus eſſe Jovis.
5. Si tua ſit ſummo, Cæſar, natura Tonanti,
6. Utetur toto fulmine rara manus.
7. Muneris hoc utrumque tui teſtatur Etruſcus,
8. Eſſe quod & comiti contigit, & reduci.

VERS. 1. Quantum Etruſcus pater debet filio ſuo, qui parentis fortunam & calamitatem in meliorem ſtatum mutavit; tantùm uterque, pater nempe & filius, tibi debet, ô Cæſar, qui preces filii audiveris, & patrem ab exilio revocaveris.

Sollicito. De patris exilio & calamitate. *Fortuna* Sors, reſtitutio ab exilio.

Etruſco. Etruſcus pater, ſive Hetruſcus, primùm Tiberii Cæſar libertus fuit, deinde Caligulam minùs faventem expertus, ab eo pulſus aula; mox tamen revocatus eſt, & in ejus comitatu profectus ad Germanicam expeditionem; ſub aliis deinde Cæſaribus varia fortuna uſus, ad magnos honores, & majores opes eva-

sit: annos demum 80. natus, à Domitiano jussus exulare, filium habuit comitem exilii voluntarium, sed ejus operâ revocatus, non ita multò post decessit. Hunc laudat egregio carmine Statius l. 3. Silvarũ.

3. *Fulmina.* Exilii decretũ.

6. Jupiter nunquam aut rarò fulmina vibraret totâ vi, totâ manu. Esset in reos mitior.

7. 8. Etruscus filius utrumque hoc beneficium à te acceptum confitetur, & quod non ægrè tuleris ipsum patri comitem sponte in exilium ire; & quod cum patre redire ab exilio jusseris.

LIX.

Sanus non sanus.

1. Octaphoro sanus portatur, Avite, Philippus:
2. Hunc tu si sanum credis, Avite, furis.

VERS. 1. *Octaphoro* Octaphorus erat lectica quam servi octo ferebant: eâ utebantur interdum ægroti ut mollius gestarentur.

2. Jocus est in voce *sanus*: iste, sano licèt corpore, licèt valens ac robustus, tamen octaphoro vehitur: an credis eum esse sanum? Id si credis, insanis ipse: ægrotat certè, non corpore, at animo, propter arrogantiam & amorem deliciarum.

LX.

Epitaphium.

1. Editur heu! sextus sine te mihi, Rufe Camoni,
2. Nec te lectorem sperat, amice, liber.
3. Impia Cappadocum tellus, & numine lævo
4. Visa tibi, cineres reddit & ossa patri.
5. Funde tuo lachrymas orbata Bononia Rufo:
6. Et resonet tota planctus in Æmilia.
7. Heu qualis pietas! heu quàm brevis occidit ętas!
8. Viderat Alphei præmia quinque modò.
9. Pectore tu memori nostros evolvere lusus,
10. Tu solitus totos, Rufe, tenere jocos.
11. Accipe cum fletu mœsti breve carmen amici,
12. Atque hæc absentis thura fuisse puta.

VERS. 1. O Rufe Camoni, hunc sextum librum edidi, te absente.

3. 4. Rufus Camonius in Cappadocia decessit; ejusque cineres Romam ad ipsius patrem sunt reportati.

4. *Numine lævo.* Quam adii-

sti adversis, iratisque superis, nempe in ea moriturus.

5. *Bononia*. Urbs Italiæ in Æmilia seu Longobardia, cis Padum: *Bologna*.

8. Vixerat per quinque tãtùm Olympiadas, id est annos 20. ad Olympiam (quæ olim etiam Pisa dicta est) urbem Græciæ in Peloponneso, celebrabãntur clarissima certamina ad fluvium Alpheum, quarto quoque anno ineunte; quod spatiũ propterea Olympias vocatum est. Vide Ep. 35. lib 4.

12. Accipe hęc carmina loco thuris, quod in tuo funere superis adolevissem, si adfuissem.

LXI.

Vinum nivibus temperatum.

1. Setinum, dominæque nives, densique trientes,
2. Quando ego vos, medico non prohibẽte, bibã?
3. Stultus, & ingratus, nec tanto munere dignus,
4. Qui mavult hæres divitis esse Midæ.
5. Possideat Libycas messes, Hermũq; Tagũque,
6. Et potet calidam, qui mihi livet, aquam.

VERS. 1. *Setinum*. Subaudi *Vinum*. Setia Campaniæ est oppidum, *Sezza*.

Dominæ. Quæ inter ceteras mensarum delicias veluti principatum obtinetis, quia vinum refrigeratis.

Densi. Crebri. De triente vide Ep. 26. lib. 1.

3. Est ille profectò insanus & ingratus pro acceptis Fortunæ munere opibus, qui esse similis Midæ, & ejus esse heres, id est, esse æquè dives mavult, quàm vina bona bibere.

5. Quicumque mihi invidet, ille sanè Africæ messes, aureas Hermi ac Tagi fluviorum arenas possideat: sed aquam calidam ipse bibat, mihi vinũ & nives relinquat. Hermus nunc *Sarabat*, est in Asia minori, devolvitur in Pactolum, & vicinos. Smyrnæ campos alluit. Tagus in Hispania. *Tajo*. Ambo aureis arenis inclyti.

LXII.

Emax precatio.

1. Dî tibi dent, & tu Cæsar, quæcunique mereris:
2. Dî mihi dent, & tu, quæ volo, si merui.

LXIII.

Damnosa familiaritas.

1. Manè salutavi vero te nomine casu;

2. Nec dixi dominum, Cæciliane, meum.
3. Quanti libertas conſtet mihi tanta, requiris?
4. Centum quadrantes abſtulit illa mihi.

VERS. 1. Manè te tuo nomine ſalutavi, idque caſu, non dedita opera; te Cæcilianum appellavi, non dominum meũ, ut patronos appellare ſolent clientes.

3. At carò iſta mihi ſalutandi libertas & familiaritas conſtitit: nam abſtuliſti mihi ſtatim ſportulam, quam antea dare conſueveras.

4. De centum illis quadrantibus & ſportula vide Ep. 51. lib. 1. & 6. lib. 3.

LXIV.

Vinum pateræ congruens.

1. Cælatus tibi cùm ſit, Ammiane,
2. Serpens in patera Myronis arte;
3. Vaticana bibis: bibis venenum.

VERS. 1. Siquidem habes pateram in quâ cælatus eſt ſerpens, & bibis vinum Vaticanum (quod erat peſſimum) certè venenum bibis, & cum iſto ſerpente tuum vinum congruit, ita ut ſerpens cælatus extra, indicare videatur toxicum intra latens.

2. *Mironis*. Erat ſculptor egregius de quo Plinius multa.

3. *Vaticana*. Mons Vaticanus, *il Vaticano*, prope Romam erat, nunc in ipſa Roma: in eo condita eſt admirabilis Baſilica S. Petri. In agro vicino colligebatur vinum deterrimum.

LXV.

Mulier unguentis delibuta.

1. Tam malè Thaïs olet, quàm non fullonis avari
2. Teſta vetus, mediâ ſed modò fracta viâ:
3. Pullus abortivo nec cùm putreſcit in ovo;
4. Amphora corrupto nec vitiata garo.
5. Virus ut hoc alio fallax permutet odore,
6. Depoſitâ quoties balnea veſte petit;
7. Pſilothro viret, aut acidâ latet oblita cretâ:
8. Aut tegitur pingui térque quatérque fabâ.
9. Cùm bene ſe tutam per fraudes mille putavit,
10. Omnia cùm fecit, Thaïda Thaïs olet.

VERS. 1. Pejus olet Thaïs quàm teſta in qua fullones urinam

ad expurgandas veſtes utilem, excipiunt; cùm recentiſſimè eſt fracta illa teſta, & in vicum projecta.

3. Ova vetera, maximè ſi per aliquot dies illis gallina incubuerit, ſunt odoris graviſſimi.

4. *Garo*. Eſt garum liquamen quoddam, & muriæ ſalſæ genus, factum ex inteſtinis piſciculorum, putridis, & ſale maceratis.

5. Ut odorẽ ſuũ tetrũ, alieno ſuavi permutet ac obruat.

7. Pſilothro utitur, quoties petit balnea: aut apponit aſſatim ori pigmentum confectum è creta aceto diluta. Eſt pſilothrum unguenti odorati genus, quo cutis lævigatur & politur detractis pilis; à verbo græco ψιλόω: nudo, pilis ſpolio. *Viret*, quia juvenilem quandam ori viriditatem conciliat.

Acida creta. Creta aceto diluta.

8. Farina è fabis expreſſa, vultum totũ tegit, oblinitque.

9. *Tutam*. A fœtore. Bene olentem.

10. Quidquid agat, malè ſemper olet.

LXVI.

Splendidus alienis opibus.

1. Ponuntur ſemper chryſendeta Calpetano,
2. Sive foris, ſeu cùm cœnat in urbe domi.
3. Sic etiam in ſtabulo ſemper, ſic cœnat in agro.
4. Non habet ergo aliud? non habet imò ſuum.

VERS 1. *Ponuntur*. In menſa apponuntur *Chryſendeta*. Explicui Ep. 36. lib 2.

3. *Stabulo* Diverſorio, publico hoſpitio: ſic vocatur, quia ibi ſtatur de via. *Sic*. Cũ iſtis poculis. *Agro*. Villa.

4. Nonne habet alia vaſa? aliam ſupellectilem? Imò non habet aliam ſuam, alienã habet. Nihil habet quod ſuũ ſit, adeo eſt pauper; ſi quid habet, aut commodatũ ſumpſit ab aliis, aut furto ipſe ſuſtulit.

LXVII.

Vis exempli.

1. Non miror quod potat aquã tua Baſſa, Catulle;
2. Miror quod Baſſi filia potat aquam.

VERS. 1. *Tua*. Filia: quæ ſobrium patrem imitatur.

2. *Baſſi*. Ebrii parentis. Imitamur autem faciliùs exempla deteriora, quare magis mirandum eſt, ebrii hominis filiam non eſſe ebriam, quam ſobrii parentis prolem eſſe ſobriam.

M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATUM LIBER VII.

EPIGRAMMA I.

Lorica Domitiani.

1. ACCIPE belligerę crudũ thoraca Minervę,
2. Ipſa Meduſææ quem timet ira comæ:
3. Dum vacat hæc, Cæſar, poterit lorica vocari;
4. Pectore cùm ſacro ſederit, ægis erit.

VERS. 1. O Cæſar, qui ad bellum Sarmaticum es profecturus, ſume thoracem qualem Minerva gerit, è crudo & rigido conſectum ferro.

2. Quem vel ipſa ægis Minervæ, horrida & terribilis ob Meduſæ caput in ea ſculptum ac iratis ſerpentibus hirſutum, timeat. Qui terribilior eſt Ægide Minervæ. Alii ſic legunt hunc verſum: *Ipſa Meduſææ quo tumet ira coma.* Nempe; quo in thorace cernitur Meduſæ caput iratis ac tumentibus anguibus, inſtar comarum, hirſutum. Alii ſic: *Ipſa Meduſæę quem timet ira Deæ.* Eſt adeo terribilis thorax, ut ipſa Pallas irata hunc formidare poſſit.

Meduſææ. Meduſa fuit una è Gorgonibus, cujus crines aureo priùs colore inſignes, Minerva ipſi infenſa mutavit in colubros, quibus ea vis ineſſet, ut quicumque illos aſpiceret, in lapidem verteretur. Perſeus accepto Palladis ſcuto, ubi repercuſſos in ſplendido ære colubros impunè aſpiceret, Meduſæ caput abſcidit. Illud Minerva, aut illius effigiem, poſtmodum ſuo thoraci vel clypeo inſervit.

3. Quando loricam hanc non geſtabis; dum illa, te à bellis vacante, veluti ceſſabit ac feriabitur, lorica vocari poterit, & mortalis thorax: quã-

do illam indues, tunc Ægis vocabitur, & Jovis aut Palladis thorax.

4. *Ægis*. Erat Deorum, vel lorica, vel clypeus, maximè Jovis & Minervæ. Id nominis illi factũ est, ex eo quod narrẽt poëtę, hunc thoracem, sive clypeum tectũ fuisse pelle Amaltheæ capræ, à qua Jupiter nutritus est. vox enim græca *αἰγὶς* pellem caprinam significat. Innuit Martialis hoc epigrammate Domitianum esse Deum non inferiorem Jove aut Minervâ.

II.

Vota pro Domitiani reditu.

1. Invia Sarmaticis Domini lorica sagittis,
2. Et Martis Getico tergore fida magis:
3. Quam vel ad Ætolæ securam cuspidis ictus
4. Texuit innumeri lubricus unguis apri:
5. Felix sorte tuâ! sacrum cui tangere pectus
6. Fas erit, & nostri mente calere Dei.
7. I comes, & magnos illæsa merere triumphos,
8. Palmatæque ducem, sed cito, redde togæ.

Vers. 1. O lorica Domitiani, quam nullæ Sarmatarum sagittæ pervadere poterunt ac perrumpere. Sarmatæ populi Europæ ad Septentrionẽ, nũc Poloni, Moschi, &c.

2. *Tergore*. Loricâ, quæ olim è tergore & corio pecudum fiebat. Dicitur Mars loricam habere Geticam, quia Getæ, populi barbari ad septentrionalem Europæ plagã, (pag. 306.) sunt admodum bellicosi. Sensus est: quâ indutus Cæsar tutior erit quàm si gereret Martius ipsius loricam.

3. 4. Quæ est texta & conserta è squamis æneis, aprorum ungues imitantibus; vel ex ipsismet aprugnis ungulis, veris ac nativis atque adeo tuta est contra ictus lanceæ vel acutissimæ. Ætoli enim, teste Plinio, lanceas invenere: adde quod celebris ille Meleager, qui telis aprum interemit, Ætolus fuit. Vide ep. 14. Libri Spect.

8. Victis hostibus Cęsarem urbi cito restitue triumphantem, & toga palmata indutum. Vestis palmata triumphantium erat propria: sic dicta est à ramis palmarum in ea intextis, sive pictis: toga gestabatur à civibus in urbe; ut in acie sagum à militibus; paludamentum, ab Imperatoribus.

III.

Ad malum Poëtam.

1. Cur non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?
2. Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.

IV.

Vates pallidus.

1. Effet, Caſtrice, cùm mali coloris,
2. Verſus ſcribere cœpit Oppianus.

VERS. 1. Oppianus pallebat morbo: putavit oblatam ſibi eſſe commodam occaſionẽ colligendæ famæ: cœpit verſus facere, ut è ſtudio & labore pallere crederetur. Vel, putavit ſatis eſſe, ut poëta fieret, ſi eſſet pallidus. Vide Horatium in Arte Poetica, ſub finem.

V.

Ad Domitianum, ut in urbem redeat.

1. Si deſiderium, Cæſar, populíque, patrúmque
2. Reſpicis, & Latiæ gaudia vera togæ;
3. Redde Deum votis poſcentibus: invidet hoſti
4. Roma ſuo, veniat laurea multa licet:
5. Terrarum dominum propius videt ille, tuóque
6. Terretur vultu barbarus, & fruitur.

VERS. 3. *Deum*. Te: ſic enim ſe appellari edicto sãxit.

Invidet hoſti. Qui te præſente fruitur.

4. *Laurea*. Corona è laurea, ſignum victoriæ: litteræ laureatæ, de quibus vide ſequens Ep. Quamvis de tuis victoriis felices & crebrinũciæ Romam afferantur.

VI.

Ab eundem.

1. Ecquid Hyperboreis ad nos converſus ab oris
2. Auſonias Cæſar jam parat ire vias?
3. Certus abeſt auctor, ſed vox hoc nunciat omnis:
4. Credo tibi: verum dicere, Fama, ſoles.
5. Publica victrices teſtantur gaudia chartæ:
6. Martia laurigerâ cuſpide pila virent.
7. Rurſus, io, magnos clamat tibi Roma triũphos,
8. Invictuſque tuâ, Cæſar, in urbe ſonas.

9. Sed jam lætitiæ quo ſit fiducia major,
10. Sarmaticæ laurus nuncius ipſe veni.

VERS. 1. Ergòne tandem Cæſar in Italiam à ſeptẽtrione revertitur? De voce *Hyperboreus* vide Ep. 3. Lib. 4.

2. *Auſonias* Italas. Auſon, vel Auſonius, Italiæ rex priſcus fuit.

4. O fama, credo tibi, redire Domitianum: vox enim publica & fama ſolet vera eſſe.

5. *Chartæ*. Illigatæ lauro literæ, quas duces, reportatâ victoriâ, mittere ſolebant ad ſenatum.

6. *Pila*. Jacula brevia, Romanis uſitata. *Illa poſt victoriam partam, lauro implicabantur.*

8. *Sonas*. Diceris, prædicaris.

VII.

Domitiani abſentis deſiderium.

1. Hiberna quamvis Arctos, & rudis Peuce,
2. Et ungularum pulſibus calens Iſter,
3. Fractuſque cornu jam ter improbo Rhenus,
4. Teneat domantem regna perfidæ gentis
5. Te ſumme mundi rector, & parens orbis:
6. Abeſſe noſtris non tamen potes votis.
7. Illic & oculis & animis ſumus, Cæſar:
8. Adeóque mentes omnium tenes unus,
9. Ut ipſa magni turba neſciat circi
10. Utrúmne currat Paſſerinus, an Tigris.

VERS. 1. *Arctos*. Vide Librum Spectac. Ep. 14.

Peuce Inſula eſt, in Iſtri oſtio: *Rudis*, Barbara, inculta.

2. *Iſter*. Fluvius idem prope fontem. Danubius; prope oſtia, Iſter vocatur. Calêre dicitur ungularum equinarum pulſibus, quia gelu conſtrictus equos tranſeũtes impunè admittit. Sic à Virgilio fervere via dicitur, in qua multi ultro citróque commeant: calor quippe in motu maximè eſt. Pag. 236.

3. *Cornu*. Dantur fluviis taurorum cornua, ob ſtrepitum fluctuum, qui mugitum taurorum imitatur. Ob eam rem Achelous fluvius, in taurum ſe ipſe dicitur convertiſſe, ut cum Hercule dimicaret, à quo victus & uno cornu truncatus eſt. Rhenus dicitur hic ter exutus cornibus, ob triplicem Domitiani victoriam de Germanis.

7. *Illic*. Ibi, ubi es.

8. Ita te unum cogitamus, licèt abſentem, ac videmus, ut cùm Paſſerinus &

Tigris, illi egregii curſores, in circo incredibili velocitate currunt, eos nemo aſpiciat, & uter illorum currat, ignoremus, omnes in tui deſiderio, & cogitatione defixi. Quid eſſet circus dixi Pagina 24.

VIII.

Domitiani reditus.

1. Nunc hilares, ſi quando, mihi nunc ludite Muſæ:
2. Victor ab Othryſio redditur orbe Deus.
3. Certa facis populi tu primus vota December:
4. Jam licet ingenti dicere voce, venit.
5. Felix ſorte tuâ, poteras non cedere Jano,
6. Gaudia ſi nobis, quæ dabit ille, dares.
7. Feſta coronatus ludet convicia miles,
8. Inter laurigeros cùm comes ibit equos.
9. Fas audire jocos, levioráque carmina, Cæſar,
10. Et tibi; ſi luſus ipſe triumphus amat.

VERS. 2. *Othryſio.* Othryſii, ſive Odryſii, populi fuerunt Thraciæ circa Hebrum, aut inter Abderam & Iſtrum. *Deus.* Supra, Ep 5.

3. Perlatus eſt menſe Decembri certus nuncius, quo affirmatur Romam redire; id quod omnes optant.

6. Si Decembri menſe poſſet venire in urbem, ut certò venturus eſt Januario. Huic menſi Janus præeſt.

7. *Convicia.* Solebant milites in Imperatorem triumphantem dicta dicere & jacere convicia per jocum, magnâ libertate, ac ſæpe protervia.

9. Liceat tibi, ô Cæſar, hęc jocoſa carmina æquis auribus accipere, qui convicia ludentium militum non reſpuis. Sit mihi fas ludere, ſi fas eſt militi cavillari.

IX.

Malus orator.

1. Cùm ſexaginta numeret Caſſelius annos,
2. Ingenioſus homo eſt: quando diſertus erit?

VERS. 1. Caſſelius eſt ſexagenarius, non caret ingenii laude: eloquentiâ certè caret. Quandonam erit eloquens? nunquam: quia eloquentia laboris multùm operæque poſtulat, neque naſcuntur oratores, ſed fiunt.

X.

Aliena curans, ſua negligens.

1. In lucem cœnat Sertorius: Ole, quid ad te?
2. Cùm liceat tôtâ ſtertere nocte tibi.
3. Septingenta Tito debet Lupus: Ole, quid ad te?
4. Aſſem ne dederis, credideríſve Lupo.
5. Illud diſſimulas ad te quod pertinet, Ole,
6. Quódque magis curæ convenit eſſe tuæ;
7. Pro togula debes; hoc ad te pertinet, Ole;
8. Quadrantem nemo jam tibi credit: & hoc.
9. Uxor mœcha tibi eſt: hoc ad te pertinet, Ole;
10. Poſcit jam dotem filia grandis: & hoc.
11. Dicere quindecies poterã quod pertinet ad te:
12. Sed quid agas, ad me pertinet, Ole, nihil.

VERS. 1. Cœnam uſque in lucem protrahit: nocte totâ pergræcatur.

3. *Septingenta*. Subaudi ſeſtertia, id eſt, libras Turon. 70000.

4. Cave tu tãtùm, ne quidquam credas Lupo, ſcilicet malo debitori, ne quid illi des: noli eſſe ſollicitus, an alius ei det, credátve.

7. *Debes*. Nempe nummos.

8. *Quadrantem*. Quartam aſſis partem. Pag. 248

12. Quemadmodum ad te nihil pertinet quid agant alii, ſic ad me nihil ſpectat, quid agas tu; vereórque ne illud meum mihi reponas, *Quid ad te?*

XI.

Verſus archetypi.

1. Cogis me calamo; manúque noſtrâ
2. Emendare meos, Pudens, libellos:
3. O quàm me nimium probas, amáſque,
4. Qui vis archetypas habere nugas!

VERS. 1. Poſtulas à me meos libellos, ſed meâ manu emendatos, ut illos nempe in tuis ſcriniis ſerves; deamo te, ac demiror, qui rem tantillam, quales ſunt mei verſus, tanti facias, ut velis eorũ primariũ exemplar domi habere. Eſt archetypum, primum rei exemplum, primum opus ad cujus ſimilitudinẽ fiũt alia. ἀρχὴ, initiũ: τύπος, typus, forma, exemplar.

XII.

Liber innoxius.

1. Sic me fronte legat Dominus, Fauſtine, ſerenâ,
2. Excipiátque meos quâ ſolet aure jocos:
3. Ut mea, nec juſte quos odit, pagina lædit,
4. Et mihi de nullo fama rubore placet.
5. Quid prodeſt? cupiant cùm quidam noſtra videri
6. Si qua Lycambeo ſanguine tela madent:
7. Vipereúmque vomant noſtro ſub nomine virus,
8. Qui Phœbi radios ferre diémque negant.
9. Ludimus innocui; ſcis hoc bene: juro potentis
10. Per Genium famæ, Caſtaliúmque gregem,
11. Pérque tuas aures, magni mihi numinis inſtar
12. Lector, inhumanâ liber ab invidiâ.

VERS. 1. *Dominus* Cęſar.

3. Sic me libenter à Domitiano legi velim, ut lædo neminem in meis ſcriptis, ne illos quidem in quos odio juſto ſum incenſus.

4. Nec placet mihi fama quæſita ex aliquo epigrammate, quod alicui ruborem & pudorem afferat.

5. Quid hoc mihi tamen prodeſt, quod vel inimicis temperem, ſi nihilominus quidam mihi attribuunt, & pro noſtris venditant carmina nõnulla maledica, qualia edita olim fuere in Lycamben? Archilochus poëta græcus lyricus inſignis fuit: huic Lycambes Neobulen filiam cùm deſpondiſſet, eandem mutato conſilio alteri nuptum dedit. Iratus Archilochus tam amaros in Lycambẽ jambos ſcripſit, ut ille ſibi laqueo vitam eripuerit.

8. Qui non audent ſuum nomen prodere, qui lucem oderunt: atque adeo ſub meo nomine ſua maledicta pervulgant.

10. *Genium Famæ* Per illum Deum qui famæ præſidet, qui eruditorum laudi conſulit. Lege lib. 6. Ep. 41.

11. Et per tuas aures quibus benignè me audis, ô lector candide, & ab omni invidia disjuncte, qui mihi inſtar magni Apollinis, & Muſarum es; cujus favorem pluris facio, quàm omnes Muſas.

XIII.

In mulierem formæ ſtudioſam.

1. Dum Tiburtinis albeſcere ſolibus audit
2. Antiqui dentis fuſca Lycoris ebur

3. Venit in Herculeos colles: quid Tiburis alti
4. Aura valet? parvo tempore nigra redit.,

VERS. 1. 2. Ordo est. Dum Lycoris fusca, audit Tiburtino sole, & cælo fieri album ebur, etsi vetus & nigrum, eo accessit. Sed nigra rediit quæ nigra venerat. *Antiqui dentis ebur*. Ebur est dens elephantinus.

3. *Herculeos*. Pagina 39. 213. 216.

XIV.

Munera bis utilia.

1. Æra domi non sunt: supersest hoc, Regule, solũ
2. Ut tua vendamus munera: numquid emis?

VERS 1. Nulla mihi domi est pecunia: sũt multa quę à te accepi munera; cogor ea vendere, ut nempe ex iis venditis cõficiam nummos. Num vis ea emere? Expectat nempe vates dum Regulus dicat, parce hoc facere, retine mea munera: do illam tibi, quam ex iis venditis redigeres, pecuniam: hanc habe, cum numeribus.

XV.

Suos libellos amico mittit.

1. Ruris bibliotheca delicati,
2. Vicinam videt unde lector urbem;
3. Inter carmina sanctiora si quis
4. Lascivæ fuerit locus Thaliæ,
5. Hos nido licet inferas vel imo
6. Septem quos tibi mittimus libellos,
7. Auctoris calamo sui notatos:
8. Hæc illis prætium facit litura.
9. At tu munere dedicata parvo,
10. Quæ cantaberis orbe nota toto,
11. Pignus pectoris hoc mei tuere,
12. Julî bibliotheca Martialis.

VERS. 1. *Ruris*. Villulæ elegantis. Illam fusè describit Lib. 4. Epig 32.

2. *Vicinam* Erat enim ista villa in Janiculo, qui colliculus imminet Romæ.

3. *Sanctiora*. Severiora, graviora. Pag. 238.

4. *Thaliæ*. Uni è Musis, quæ jocis & ludicris versibus gaudet: θάλλω, *floreo*.

5. *Nido*. Loculo, scrinio.

7. *Notatos*. Scriptos à me & emendatos, atque adeo non carentes lituris.

9. Liturae bona carmina commendant, quia indicant esse emendata & scripta diligenter.

9. *Dedicata.* Donata, consecrata.

11. *Pectoris.* Amoris.

XVI.

Antiqua in pretio.

1. Fragmento quod vile putas, & inutile lignum,
2. Hæc fuit ignoti prima carina maris.
3. Quam nec Cyaneæ quondam potuêre ruinæ
4. Frangere, nec Scythici tristior ira freti,
5. Sæcula vicerunt: sed quamvis cesserit annis,
6. Sanctior est salvâ parva tabella rate.

VERS. 1. Quod vides navis fragmentum, ac putas vile esse lignum, est carina, seu trabs infima, navis Argûs, quæ Argo fuit prima ratis commissa mari adhuc ignoto & intentato.

3. Quam navim procellę ac tempestates gravissimæ excitatæ ad insulas Cyaneas non potuerunt frangere, hanc vicit vetustas. Cyaneæ, sunt insulæ duæ, seu potiùs scopuli, ad os Bosphori Thracii prope Pontum Euxinum, quem in sequenti versu Scythicum appellat fretum. Dictæ sunt etiam à veteribus Symplegades, Planetæ, Syndromades, quod eminus intuentibus videntur moveri loco & in se incurrere: ab incolis vocantur *Farcazes.*

5. *Sed &c.* Quamvis sæculis & vetustate fracta ratis & victa sit: hæc tamen unica quæ supersit tabula exigua & trabs, propter antiquitatem est venerabilior, quàm ipsa tota fuerit olim Argo salva, & recens: imò quam alia quælibet ratis integra. De Argo navi, & Argonautis dixi pag. 177.

XVII.

In gulosum.

1. Nihil est miserius, nec gulosius Sanctrâ:
2. Rectam vocatus cùm cucurrit ad cœnam,
3. Quam tot diebus noctibusque captavit;
4. Ter poscit apri glandulas, quater lumbum,
5. Et utrámque coxam leporis, & duos armos:
6. Nec erubescit pejerare de turdo,
7. Et ostreorum rapere lividos cirros.
8. Dulci placentâ sordidam linit mappam:
9. Illic & uvæ collocantur ollares,

10. Et Punicorum pauca grana malorum,
11. Et lippa ficus, debilíſque boletus.
12. Sed mappa cùm jam mille rumpitur furtis,
13. Roſos tepenti ſpondylos ſinu condit,
14. Et devorato capite turturem truncum.
15. Colligere longâ turpe nec putat dextrâ
16. Analecta, quidquid & canes reliquerunt.
17. Nec eſculenta ſufficit gulæ præda;
18. Miſto lagenam replet ad pedes vino.
19. Hæc per ducentas cùm domum tulit ſcalas,
20. Séque obſeratâ clauſit anxius cellâ
21. Guloſus ille, poſtero die vendit.

VERS 2. *Rectam*. Cœna recta, ſive honeſta liberaliſque vocabatur ea, in qua cliẽtes cum patronis accumbebebant. Lib. II. Ep. 50. Lib. 3. Ep. 6. 24.

4. *Glandulas*. Sunt carnes quędam calloſæ, circa collum apri, ac delicatæ.

6. *Coxam*. Coxa eſt poſteriorum pedum pars ſuperior: armus, anteriorum.

6. *Pejerare*. Negando ſe illum attigiſſe, quem tamen ſurripuit.

7. *Cirros*. Partes extremas quæ, inſtar cirrorum criſpãtur in oſtreis generoſis. Vel pedunculos caudaſque cancrorum, quæ, ut cirri, protenduntur. Cancri, ſquillæ &c. in oſtreis etiam numerantur. *Lividos*. Elixos, inde enim lividum colorem habent.

8. *Linit*. Inquinat: mappâ placentam furtivam involvendo. Legit Scriverius: *Buccis placentæ ſordidam linit mappam*. Buccę panis, placẽtæ &c. ſunt fruſtula demorſa: hęc fruſta indebat in mappã.

9. *Ollares*. In ollis ſervatæ.

10. *Punicorum &c.* Lib. I. Epig. 28.

11. *Lippa*. Matura. Tunc enim humor aquoſus ex illa, ut ex oculis lipporum, fluit.

Debilis. Non integer, truncus, ſemeſus. *Boletus*. Lib. 3. Ep. 47.

13. *Spondylos*. Spondyli ſunt vertebræ, è quibus conſtat dorſi ſpina. Has, agni v. g. aut vituli, vertebras arroſas ſuo ipſe in ſinu condit.

14. *Devorato*. Comeſo Turturem cui eſt caput ablatum.

15. *Longa*. Dicũtur eſſe longæ ſuribus manus.

16. *Analecta*. Sunt reliquiæ quæ convivis excidunt, aut ab iis projiciuntur ἀναλέγω, *colligo*.

17. *Eſculenta*. Non eſcas tantùm, & cibos furatur.

18. *Vino ad pedes*. Ex vino quod ad pedes miſcetur: nempe in menſa ſervorum aut puerorum, qui ad pedes aliorũ

convivarum positi cænant & vile potant vinum. Vel: lagenam, quam habet paratam ad pedes, optimo vino implet.

19. *Ducentas scalas* Per ducentos gradus, quia prope tegulas habitat.

XVIII.

De natali die Lucani.

1. Hæc est illa dies, quæ magni conscia partûs,
2. Lucanum populis, & tibi, Polla, dedit.
3. Heu! Nero crudelis, nullâque invisior umbrâ:
4. Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

VERS. 2. *Polla.* Uxor Lucani fuit.

3. Crudelem te, Nero, qui hunc mori jusseris! Nullâ umbrâ, nullius cæde, majorem tibi invidiam concitasti. Natus est Lucanus Cordubæ in Hispania Cum ipsi Nero invideret ob famam ingenii & eruditionis, sentiens hoc Lucanus de tollendo ipso Neronе conjuravit: re detectâ, morte multatus est. Pag. 66.

4. Alludens Mattialis indicat Neronis vocem, qui cùm plurimos egregios cives impunè de medio sustulisset. ajebat se nescisse hactenus quantùm Imperatori liceret. Utinam, inquit Martialis, tibi tantum poëtam interficere non licuisset!

XIX.

De eodem.

1. Vatis Apollinei magno memorabilis ortu
2. Lux redit: Aonidum turba favete sacris.
3. Hæc meruit, cùm te terris, Lucane, dedisset,
4. Mixtus Castaliæ Bætis ut esset aquæ.

VERS. 2. *Aonidum turba.* Musæ vocantur Aonides ab Aonia regione Bæotiæ, ubi maximè colebantur.

Sacris. Sacrificio in Lucani honorem faciendo.

4. Meruit ista dies, Lucani videlicet natalis, ut Bætis, (Hispaniæ flumen, Andalusiam, in qua est Corduba Lucani patria, perfluens, nunc *Guadalquivir*,) jungeretur cum aqua fontis Castalii, eodemque honore celebraretur. Fons Castalius est in Phocide ad radices Parnassi montis, Musis sacer.

XX.

De eodem.

1. Phœbe veni, sed quantus eras cùm bella canẽti

2. Ipſe dares Latiæ plectra ſecunda lyræ.
3. Quid tantâ pro luce precer? tu, Polla, maritum
4. Sæpe colas, & ſe ſentiat ipſe coli.

VERS. 1. *Veni*. Ad ſacra, pro colendo natali die Lucani celebranda.

2. *Bella*. Civilia inter Cæſarem & Pompejum.

Canenti. Lucano. Scripſit verſibns hiſtoriam belli civilis. Legitur in quibuſdam codicibus *tonanti*: quæ vox indicat ſtilum Lucani inflatum, ac ſæpe fragoris plus quàm dignitatis habentem.

2. *Secunda &c.* Cùm ipſi ſecundùm à Virgilio carminis Latini palmam concederes, cùm unum illi Virgilium anteferres. Plectrum eſt pecten ſeu inſtrumẽtum quo fila lyræ feriuntur: πλήττω, percutio.

4. *Colas*. Mariti memoriam ſacris anniverſariis ſæpe recolas & renoves, atque adeo vivas diu: & ipſe ſe à te coli, ubi ubi eſt, ſentiat, & hac ſuaviſſimâ voluptate poſt obitum perfruatur.

XXI.

In obtrectatorem.

1. Cum Juvenale meo quæ me committere tẽtas,
2. Quid non audebis, perfida lingua, loqui?
3. Te fingente nefas, Pyladen odiſſet Oreſtes:
4. Theſea Pirithoi deſtituiſſet amor.
5. Tu Siculos fratres, & majus nomen Atridas,
6. Et Ledæ poteras diſſociare genus.
7. Hoc tibi pro meritis, & talibus imprecor auſis;
8. Ut facias illud quod mala lingua facis.

V. 1. *Committere*. Quaſi pugnaturum componere: cõmitti enim & componi propriè dicuntur gladiatores certaturi. Quæ diſſidii cauſas inter nos & inimicitiarum ſeris, quæ noſtram conaris amicitiam diſcindere.

3. *Fingente nefas*. Criminante: odia inter amicos excitante fictis criminibus.

Pyladen. Vide Lib. 6. Ep. 9.

4. *Theſea*. Vid. lib. 10. Ep. 11.

5. *Siculos fratres*. Nominãtur illi à Strabone Lib. VI. Amphinomus & Anapias, qui ob mutuum amorem tota Sicilia fuere celeberrimi.

Atridas. Agamemnonem & Menelaum Atrei regis Mycænarum filios. *Majus nomen*. Illuſtriores Siculis iſtis fratribus.

6. *Ledæ genus* Caſtorem & Pollucem. Lib. V. Ep. 38.

8. *Ut facias &c.* Nempe ut pergas maledicere. Quid enim maledicentia odioſum hominibus magis & inviſum?

XXII.

Acuta epigrammata.

1. Dulcia cùm tantũ ſcribas epigrãmata ſemper,
2. Et ceruſſatâ candidiora cute;
3. Nulláque mica ſalis, nec amari fellis in illis
4. Gutta ſit; ô demens! vis tamen illa legi.
5. Nec cibus ipſe juvat morſu fraudatus aceti;
6. Nec grata eſt facies, cui gelaſinus abeſt.
7. Infanti melimela dato, fatuâſque mariſcas:
8. Nam mihi, quæ novit pungere, Chia ſapit.

V. 2. *Ceruſſata.* Ceruſſa pigmentũ eſt eximii candoris, quo feminæ os oblinunt.

3. *Salis.* Ad oblectandum. *Fellis.* Ad pungendum.

5. Non delectat cibus niſi addatur aliquid acidum, quo guſtus acuatur.

6. *Gelaſinus.* Ita vocantur rugæ, quibus inter ridendum frons ſulcatur: Gelaſini etiam dicuntur illi dentes anteriores, qui ridendo nudantur. Denique eſt geſtus omnis qui editur à ridente: γέλως, riſus.

7. *Melimela.* Sic vocantur poma dulcia, & quaſi mellita: μέλι, mel; μῆλον, pomum. Mariſcæ ſunt ficus inſulſæ, & languidi ſaporis, fatuæ idcirco hîc dictæ.

8. *Chia.* Ficus advecta ex inſula Chio, (eſt illa in Ægęo mari, nunc *Scio*,) quæ multũ ſalis, & acuti ſaporis habet.

XXIII.

Libro patronum quærit.

1. Apollinarem conveni meum Scazon,
2. Et ſi vacabit (ne moleſtus accedas)
3. Hoc qualecunque, cujus aliqua pars ipſe eſt,
4. Dabis: hoc facetum carmen imbuant aures.
5. Si te receptum fronte videris totâ,
6. Noto rogabis ut favore ſuſtentet.
7. Quanto mearum ſcis amore nugarum
8. Flagret: nec ipſe plus amare te poſſum.
9. Contra malignos eſſe ſi cupis tutus,
10. Apollinarem conveni meum Scazon.

V. 2. Si erit otioſus, nolo enim moleſtum te illi eſſe: eſſes autem ſi ſeria occupatione diſtrictum adires.

3. *Hoc &c.* Hunc libellum, cujus pars aliqua ipse est, siquidem ejus nomen in eo legitur, in hoc scilicet epigrammate: vel quia ipse librum emendaverat.

4. Illius aures imbuant hoc meum carmen. Videtur esse hypallage, pro *Carmen aures imbuat*, id est, impleat: auribus avidis, & attentis hauriatur. Sic animus dicitur imbui opinione, doctrinâ.

5. Si te videris ab eo accipi fronte penitus exporrecta & hilari, eum rogabis ut solito favore tueri te pergat.

XXIV.

Aper dono missus.

1. Tuscæ glandis aper populator, & ilice multa
2. Jam piger, Ætolæ fama secunda feræ,
3. Quem meus intravit splendēti cuspide Dexter,
4. Præda jaces nostris invidiosa focis.
5. Pingueſcant madido læti nidore Penates,
6. Flagret & exciso festa culina jugo.
7. Sed coquus ingentem piperis consumet acervū,
8. Addet & arcano mixta Falerna garo.
9. Ad dominum redeas, noster te non capit ignis,
10. Conturbator aper: viliùs esurio.

VERS. 1. *Tuscæ &c.* Qui glande silvarum Tusciæ pastus es. In Tuscia, *la Toscana*, Italiæ parte, apri erant præstantes.

2. *Piger.* Ob adipem & saginam.

Ætolæ &c. Proximus Ætolo illi apro, quem Meleager occidit. Vide Lib. Spectac. Ep. 14 Omnium ferociſſimus secundùm aprum Ætolum.

3. *Intravit.* Intrante & adacto per medium corpus venabulo, interfecit.

Dexter. Martialis amicus quidam.

4. *Invidiosa.* Quæ mihi aliorum accersis invidiam; invidebitur enim mihi penes quem regiæ istæ sint dapes. Nobis onerosa & gravis.

5. Age igitur, tam opimus cibus, ut par est, torreatur, & mei Penates (erant Dii domestici, quorum simulacra prostabant ad focum) rudes, inculti, nec lautis id genus opsoniis assueti, fumo istius apri madeant ac pingueſcāt. Fuligo & nidor pingue quiddam & unctum habent.

6. *Jugo.* Lignis è montis jugo excisis.

8. *De garo.* Vide Lib. VI. Ep. 65. *Arcano.* Clam infuso. De vino Falerno dictum pag. 43. 123.

9. Non capit te angusta mea culina, egentior sum quàm

quàm ut te condiam pro dignitate.

10. *Conturbator*. Quasi decoctor, qui faceres ut ego conturbare cogerer, & omnes meas fortunas unum in opsonium conferre.

Vilius esurio. Fames mea placari potest, ac solet, viliori cibo & minoris impensæ.

XXV.

Lectorem qualem velit.

1. Sic Tiburtinæ crescat tibi silva Dianæ,
2. Et properet cæsum sæpe redire nemus:
3. Nec Tartessiacis Pallas tua, Fusce, trapetis
4. Cedat, & immodici dent bona musta lacus:
5. Sic fora mirentur, sic te palatia laudent,
6. Excolat & geminas plurima palma fores:
7. Otia dum medius præstat tibi parva Decẽber,
8. Exige, sed certâ, quos legis, aure, jocos.
9. Sciret libet verum: res est hæc ardua; sed tu
10. Quod tibi vis dici, dicere, Fusce, potes.

VERS. 1. Precor, optoque ut silva cæsa, quàm prope Tibur habes, (de Tibure actum pag 39. 213 216.) citò revirescat; ut Pallas tua, id est, olivæ tuæ, Pallas enim oleę inventrix, non cedant trapetis Tartessiacis, hoc est, tantam olei copiam tibi reddant, quantam exprimunt è suis oleis trapeto, seu prẹlo & molæ subjectis Hispani prope oppidum Tartessum. Hæc, inquam, precor tibi omnia, eâ lege & conditione, ut meum libellum evolvas, expendásque.

Tartessiacis. Tartessus fuit olim oppidum Hispaniæ Bæticæ, ad oram maritimam; prope fretum Gaditanum, & vocabatur *Tariffa*, cùm illud à Mauris Hispani receperunt, nunc est dirutum. Sunt qui Tartassum velint esse urbem primariam Gadium insulæ, nunc *Calix* & *Cadix*.

4. *Lacus*. Sunt ingentia vasa & dolia, quæ liquorem à trapetis expressum excipiunt.

5. *Mirentur*. Te dicentem & causas agentem. Erat ille orator bonus. Fora Romæ plurima erant. Lege pag. 31. 75. *Palatia*. Aula, Imperator, aulici.

6. Palmæ præfigebantur januis causidicorum qui vicissent causam.

7. *Medius December*. Tunc enim agebantur Saturnália, & silebat forum.

8. *Exige*. Examina, excute. *Certâ aure*. Certo & sagaci judicio.

9. 10. Pervelim veritatem ex te rescire: aperi mihi candidè & verè quid sentias de

meis epigrammatis & jocis. Scio rem esse arduam. Potest hoc ipsum exponi quasi à Fusco diceretur. Rem magnam petis, ô Martialis: veritas odium parit. Sic est, (reponit Martialis:) tu tamen potes id mihi dicere, quod tibi velle dici, si ipse quempiam rogares quid de aliqua causa à perorata sentiret: dic mihi quod tibi dici velles; id est lauda me, ut velles laudari.

XXVI.

Villa sterilis.

1. Raucæ cortis aves, & ova matrum,
2. Et flavas medio vapore Chias,
3. Et fetum querulæ rudem capellæ,
4. Nec jam frigoribus pares olivas,
5. Et canum gelidis olus pruinis
6. De nostro tibi rure missa credis:
7. O quàm, Regule, diligenter erras!
8. Nil nostri, nisi me, ferunt agelli.
9. Quidquid villicus Umber, aut colonus,
10. Aut rus marmore tertio notatum,
11. Aut Tusci tibi, Tusculíve mittunt;
12. Id totâ mihi nascitur Suburra.

VERS. 1. *Aves.* Callinas, columbas, anates &c. quæ in rustica strepitant corte. *Matrum.* Galinarum.

2. Et ficus Chias (de quibus Ep. 21.) mediocri ac temperato calore! vel, meridiano sole, siccatas. 3. Hœdum.

4. Et olivas jam frigore contractas, ac ei ferendo non pares.

7. *Diligenter.* Quasi dedita opera, & dissimulans ruris mei notam sterilitatem.

9. *Umber.* Umbria, pars Italiæ ad mare Adriaticum, nunc vocatur *il Ducato di Spoleto*.

10. *Marmore.* Lapide. Ad singulos mille passus lapis in via publica erigebatur, quo in lapide locorum intervalla & leucæ notabantur. pag. 39.

11. *Tusci, Tusculi.* Subaudi, coloni, clientes Tusculum urbs aliàs Latii, nunc Campaniæ Romanæ; *Frascati*. Tuscia, Italię pars, *la Toscana*.

12. Id omne in urbe, in vico Suburra, emo. De Suburra notam habes in Epig. 15. Lib. II.

XXVII.

Laudat currendi exercitationem.

1. Attice, facundæ renovas qui nomina gentis,

2. Nec ſinis ingentem conticuiſſe domum:
3. Te pia Cecropiæ comitatur turba Minervæ,
4. Te ſecreta quies, te ſophos omnis amat.
5. At juvenes alios fracta colit aure magiſter,
6. Et rapit immeritas ſordidus unctor opes.
7. Non pila, non follis, non te paganica thermis
8. Præparat, aut nudi ſtipitis ictus hebes:
9. Vara nec injecto ceromate brachia tendis,
10. Non harpaſta vagus pulverulenta rapis:
11. Sed currris niveas tantũ prope Virginis undas,
12. Aut ubi Sidonio taurus amore calet.
13. Per varias artes, omnis quibus area fervit,
14. Ludere, cùm liceat currere, pigritia eſt.

V. 1. *Attice.* Erat è ſtirpe Pomponii Attici, cujus extat vita apud Cornelĩũ Nepotẽ.

2. Qui non ſinis ut laus Atticorum in tua domo conticeſcat: qui gloriam & famam eruditionis, à majoribus partam, egregiè ſuſtines.

3. Semper habes in tuo comitatu Athenienſes philoſophos. Cecrops fuit rex primus Athenienſium Minerva litterarum præſes.

4. Colunt, amantque te, qui ab omni ambitione & negotiis remoti, otium ſectantur. Te ſophĩ, id eſt, ſapientes omnes ambiunt. Sophos, græca terminatio, pro ſophus; σοφὸς, ſapiens, philoſophus.

5. At alios juvenes, tui videlicet diſſimiles, magiſter aliquis, qui fractas & contuſas plagis aures habet, excolit, docetque illos pugilatum, ſive artem athleticam. Pugiles, cùm inter ſe luctantur, ferè caput, aureſque adverſariorum petunt. Voces illæ *fracta aure*, poſſunt referri ad aures juvenum crebro exercentis magiſtri pulſu, vel præceptis, contritas.

6. Spoliat illos unctor opibus quas non meretur. In palæſtris præſto erant ſervi, qui corpora ſudore diſſluentia fricarent, ungerentque; unctores & aliptæ dicebantur, ac plurimam à pugilibus pecuniam corradebant, homines viliſſimi.

7. *Paganica.* Erat pila quædam, plumâ vel tomento farta, quam nudis manibus ruſtici pulſare in pagis ſolebãt, unde illi nomen paganicæ. Pag. 193.

8. *Præparat.* Antequam in thermis corpora lavarent, quod paulò ante cœnam faciebant, aliquâ exercitatione utebantur, maximè pilâ pulſanda, folle, &c.

Nudi ſtipitis. Aliud exercitationis genus. Pali defigebantur in terram, ita ut ſex

pedibus extarent humo: hos cominus fudibus, id est, baculis ligneis; eminus, telis & jaculis, tanquam si veri hostes fuissent petebāt. *Ictus hebes*. Quia non ferro sed ligno, sive ligneis gladiis & telis, lignum & stipitem lacessebāt, hostis veri simulacrum.

9. Non injicis, non allinis tuis brachiis ceroma, ut lucteris. Qui luctabantur, varis, id est, diversis, contortis, divaricatis brachiis dejicere se nitebantur; cùm quæ nudi ferè pugnarent, oleo quodam crasso (ceroma vocabatur, de quo vide Lib. IV. Ep. 4.) corpus inungebant.

10. *Harpastâ*. Vide Lib. IV. Epig. 14.

11, 12. Sed te tātùm exerces cursu, ad aquam Virginem (de illa dictum Lib. V. Epig. 20.) vel ad porticum Europæ (de qua vide Epig. 12. Lib. 2.) ubi Jupiter pingitur mutatus in taurum, & vehens Europam regis Sidoniorum filiam.

13. Cùm alicui liceat currere, ille si malit variis artibus quibus area, id est Campus Martius & palæstræ fervent, ludere; dicendus piger est: pigritia mera est usurpare alios ludos; sola currendi exercitatio plena est alacritatis & utilitatis, ac ceteris est meritò præferenda. Vulgò legitur: *Omnis quibus area servit*: lego, fervit à servo, fervis, quo poëtæ utuntur pro, ferveo, ferves.

XXVIII.

Malè concinnus.

1. Sordidior cœno cùm sit toga, calceus autem
2. Candidior primâ sit tibi, Cinna, nive:
3. Dejecto quid, inepte, pedes perfundis amictu?
4. Collige, Cinna, togam; calceus, ecce perit.

V. 3. Meritò reprehendit Cinnam, qui majorem calceorum, quàm togæ rationem haberet: vel, qui inquinaret, perderétque calceos, ut togam malè ostentaret, ac longo fluentem syrmate per cœnum traheret.

XXIX.

A malis aliquid boni fieri potest.

1. Quo possit fieri modò, Severe,
2. Ut vir pessimus omnium Charinus
3. Unam rem bene fecerit, requiris?
4. Dicam, sed citò. Quid Nerone pejus,
5. Quid thermis melius Neronianis?

6. Non deeſt protinus ecce de malignis,
7. Qui ſic rancidulo loquatur ore:
8. Ecquid tu Domini Deique noſtri
9. Præfers muneribus Neronianas?
10. Thermas præfero balneis Charini.

V. 3. *Unam rem*. Thermas populo utiles.

4 *Dicam*. Reſpondet exemplo. Nero fuit peſſimus, optimas tamen thermas extruxit. Quid eſſent Thermæ explicui pag. 5.

6. Video non defuturos quoſdam ex invidis & malignis, qui omnia in pejorem partem interpretantur, qui me accuſent quaſi præferam Neronis thermas operibus publicis à Domitiano in uſum & gratiam populi extructis: ego verò id non ago: prefero tãtùm Neronianas thermas balneis Charini hominis impuri & obſcuri, Domitiani munera colo & veneror. Ille ſe Deum vocari, ut jam dixi, juſſerat.

XXX.

Domus dives, pauper dominus.

1. Cùm pluvias madidũque Jovẽ perferre negaret,
2. Et rudis hibernis villa nataret aquis;
3. Plurima, quæ poſſet ſubitos defendere nimbos,
4. Muneribus venit tegula miſſa tuis.
5. Horridus, ecce, ſonat Boreæ ſtridore Decẽber;
6. Stella, tegis villam, non tegis agricolam.

V. 1. *&c.* Cum mea villa rudi & agreſti opere ſtructa undique perplueret, miſiſti ad me tegulas, quibus pluviam arcerem: tecta eſt & ſecura nunc villa; ſed ego ejus dominus, & mei coloni, nudi adhuc ſumus, nos tege.

Agricolam. Villę dominũ. qui agrum & domum colit.

XXXI.

Naſus homicida.

1. Noſtri mortiferum quæſtoris, Caſtrice, ſignum?
2. Eſt operæ pretium diſcere theta novum.
3. Exprimeret quoties rorantem frigore naſum,
4. Lethalem juguli juſſerat eſſe notam.
5. Turpis ab inviſo pendebat ſtiria naſo,
6. Cùm ſtaret madidâ fauce December atrox:

7. Collegæ tenuêre manus: quid plura requiris?
8. Emungi misero, Castrice, non licuit.

VERS. 1. 2. Quæstor quidam, homo crudelis & in proscriptionibus, tempore, ut ajunt, Vitellii, versatus, cùm aliquem vellet interfici, hoc dabat lictoribus suis signum, ut nasum sibi emungeret. Is cùm versaretur per hiemem inter amicos aliquando, ac nasus illi muco & stiria gravis esset, manum naso admovit, quasi emunctarus. Qui astabant, ferale signum veriti, eum prohibuerũt, atque adeo muçosum & fœde stillantem nasum circumferre coactus est, vetituſque nasum sibi abstergere, qui jugulum aliis præcidebat. Sententia primi hujus distichi est: ô Castrice, numquid audivisti de signo, quo utebatur quæstor ad homines condemnandos? juvat novam hanc hominum morti addicendorum significationẽ, & quasi Theta, tibi narrare.

Quæstoris. Quæstores apud Romanos alii dicti sunt *Capitales*; eorum erat in parricidia, perduellionem, & alia crimina inquirere: abrogati sunt anno U.C 465. & eorum munus Triumviris Capitalibus demandatum. Alii *Ærarii*, sive *Urbani*; præerant ærario, curabãt vectigalia, &c. Alii *Militares*: annonam & stipendia exercitui suppeditabant, manubias recipiebant, &c. Alii denique *Provinciales*: Vectigalia, tributa, portoria, frumenta, colligebant &c. Quæstura primus ad honores alios gradus erat: eam capiebat nemo nisi annos circiter 28. natus, & nisi stipendia per annos decem feciſſet.

Theta. In Græcia, judices reum condemnaturi, litteram Θ in tabellis scribebant, quia prima litt∫ est vocis Θάνατος, mors. Apud Latinos adhibebatur condemnandis reis littera C. absolvendis A.

4. *Juguli.* Feriendi, secandi; hominis necandi.

6. Cùm pluvius December malas tusses faucibus & epiphoras, importaret.

7. *Collegæ.* Alii quæstores: collegæ vocantur qui eumdem gerunt magistratum, aut munus.

XXXII.

Servi monstrorum similes.

1. Tantus es, & talis, nostri Polypheme Severi,
2. Ut te mirari possit & ipse Cyclops.
3. Sed nec Scylla minor: quod si fera mõstra duorũ
4. Junxeris, alterius fiet uterque timor.

Severus, Martialis amicus, servum habebat miræ ma-

gnitudinis, quem idcirco Polyphemum vocaverat: eidem erat ancilla æquè procera, & mirè deformis, eam Scyllam vocitabat. Affirmat vates, si jungantur ambo, & opponantur, alterum alteri metuendum & horridum fore, ita ut non aliis tantùm & ignotis, sed sibi ipsis terrori esse possint. De Polyphemo dictum pag. 207. Scylla verò, fuit monstrũ in mari Siculo, Charybdi oppositum: Virgilio III. Æneidem.

VERS. 1. Polypheme, mancipium amici mei Severi, tam inusitatę magnitudinis ac deformitatis es, ut movere admirationem vero Cyclopi Polyphemo possis.

3. *Minor*. Minùs procera, & deformis. *Monstra duorum*. Id quod ambo habent portentosum & horribile: proceritatem ac deformitatem.

XXXIII.

Morbus ex ficto verus.

1. Discursus varios, vagùmque mane,
2. Et fastus, & ave potentiorum,
3. Cùm perferre patíque jam negaret,
4. Cœpit fingere Cælius podagram:
5. Quam dum vult nimis approbare veram,
6. Et sanas linit obligatque plantas,
7. Incedítque gradu laborioso;
8. (Quantùm cura potest, & ars doloris!)
9. Desît fingere Cælius podagram.

VERS. 1. *Vagum mane*. Salutationes matutinas, cùm clientes patronos salutaturi vagantur per totam urbem.

5. Dum contendit probare omnibus verè se podagra laborare.

7. *Laborioso*. Difficili, molesto, lento & cespitante.

8. *Ars doloris*. Industria in fingendo scitè, quem verè non habeas, morbo ac dolore.

9 Reipsa podagrâ laboravit; ita ut non esset opus fingere: didicit podagrâ laborare. *Desit*. Desiit.

XXXIV.

Filii pietas in patris funere.

1. Hîc jacet ille senex Augustâ notus in aulâ,
2. Pectore non humili passus utrumque Deum:
3. Natorum pietas sanctis quem conjugis umbris
4. Miscuit: Elysium possidet umbra nemus.
5. Occidit illa prior viridi fraudata juventâ.

6. Hîc prope ter ſenas vixit Olympiadas.
7. Sed feſtinatis raptum tibi credidit annis,
8. Adſpexit lacrymas quiſquis, Etruſce, tuas.

VERS. 1. *Senex.* Etruſcus. Ep. 58. lib. 6.

2. *Utrumque Deum.* Faventem & iratum Jovem, proſperam & adverſam Fortunam forti animo paſſus. Quidam explicant hoc de Caligula, vel de Nerone & Claudio Imperatoribus, quos Romani in Deos retulerant pro more, ſub quibus ita ſe geſſerat ut magnas opes colligeret, ac invidiam effugeret. Alii de uno, eodemque Domitiano, qui iratus Etruſcum ejecit in exilium; poſtea placatus revocavit.

4. Pro *umbra.* Legunt nonnulli *ambo*, in accuſandi nempe caſu. Elyſii campi ambos nunc habent: obierunt ambo.

6. *Ter ſenas.* Annos 72. Quid eſſet *Olympias* explicui pag. 104. Ep. 35. Lib. IV. Licèt ſit ſpatium annorum quatuor, eam tamen aliquando poëtæ pro quinquennio & Romano luſtro accipiunt. Atque ita vixerit Etruſcus annos ferè 90. quod Statius aſſerit, ut dixi lib. 6. ep. 58.

7. Sed quiſquis tuas, ô Etruſce fili, de patris obitu lacrymas vidit, is eum non ſenectute ſummâ, ſed juvenem, & immaturâ morte raptum putet: adeo piè illum luges.

XXXV.

Mundi civis.

1. Còſmicos eſſe tibi, Semproni Tucca, videris:
2. Coſmica, Semproni, tã mala, quám bona ſunt.

VERS. 2. *Coſmicos.* Græca vox eſt, à κόσμος, mundus. Stoïci affectabant hanc appellationem, ut Coſmici, hoc eſt, mundi cives dicerentur, erat enim hoc eorum effatum: *Omne ſolum forti patria eſt.* Tucca, Socraticus videri volens, ſe Coſmicum jactabat: bene eſt, inquit vates, civem te mundi eſſe dicis, at in mundo multa bona, mala itidem multa, imò plura ſunt; multi ſunt in tanta orbis civitate cives peſſimi. Vide ne unus iſtorum ſis.

XXXVI.

Amico poëtæ mittit carmina.

1. Muneribus cupiat ſi quis contendere tecum;
2. Audeat hic etiam, Caſtrice, carminibus.
3. Nos tenues in utroque ſumus, vincíque parati:

4. Inde ſopor nobis, & placet alta quies.
5. Tã mala cur igitur dederĩ tibi carmina, queris?
6. Alcinoo nullum poma dediſſe putas?

VERS. 1. 2. Ita dives es, ut nemo tecum audeat certare muneribus; ita doctus, ut nemo contendere carminibus. Itaque ſi quis velit te provocare muneribus, aut verſibus, utrumque temerè faciet, ac irrito conatu.

4. Hinc fit ut quieſcam, & dormire malim, quàm laborare verſibus tibi mittendis.

5. Cur igitur præter conſuetudinem hæc tibi mitto carmina?

6. Alcinous rex Phæacum in inſula Corcyra (*Corfù*) inter Italiam & Epirum ſita, hortos habuiſſe dicitur cultiſſimos, & pomis omnibus refertos. Ad eum tamẽ miſſa ſunt aliquãdo ab amicis poma, inquit Martialis, & quidem iis quibus abundabat, deteriora, quæ ille bonam in partem accepit: ſic tibi homini erudito inerudita mitto carmina.

XXXVII.

Aut dandum, aut citò negandum.

1. Primum eſt, ut præſtes, ſi quid te, Cinna, rogabo;
2. Illud deinde ſequens, ut citò, Cinna, neges.
3. Diligo præſtantem; non odi, Cinna, negantem:
4. Sed tu nec præſtas; nec citò, Cinna, negas.

XXXVIII.

Amicus fidelis.

1. Maximus ille tuus, Ovidi, Cęſonius hic eſt;
2. Cujus adhuc vultum vivida cera tenet.
3. Hunc Nero damnavit; ſed tu damnare Neronẽ
4. Auſus es, & profugi, non tua, fata ſequi.
5. Æquora per Scyllæ magnus comes exulis iſti;
6. Qui modò nolueras conſulis ire comes;
7. Si victura meis mandantur nomina chartis,
8. Et fas eſt cineri me ſupereſſe meo:
9. Audiet hoc præſens, venturáque turba; fuiſſe
10. Illi te, Senecæ quod fuit ille ſuo.

VERS. 1. Maximus Cæſonius, vir conſularis, à Nerone damnatus, & in exilium pulſus, habuit voluntarium exilii comitem Ovidium quemdam, non

illum poëtam vulgò notum, sed amicum Martialis, ad quẽ hi versiculi, cum imagine cerea Cæsoni in exilio mortui, videntur à vate nostro missi. *Hic est.* In ea scilicet effigie cerea quam ad te mitto; vel quam tu ad me mittis.

3. *Damnare Neronem.* Quasi rem injustam faceret, Cęsonium pellendo in exilium.

4. *Non tua fata.* Quia tu damnatus exilio non eras.

Profugi. Cæsonii fugientis, exulis; eum comitando.

5. *Æquora per Scyllæ.* Per mare Siculum, ubi Scylla & Charybdis, duæ voragines famosæ. *Isti.* Ivisti.

6. Cæsonius post consulatum, in Africam fuerat missus, ut illi præesset, eum secutus nõ erat Ovidius, at exulantem secutus est. Amicus nimirum certus in re incerta, & afflicta fortuna cernitur.

7. 8. Si eorũ nomina quos meis versibus mando, victura sunt, & apud posteros celebranda: si mea fama mihi mortuo superstes erit.

9. 10. Prædicabo te talem erga *illum fuisse*, *qualis* ille fuerat erga suum amicum Senecam: te eamdem erga Cæsonium fidem adhibuisse in tuenda amicitia, quam ipse Cæsonius erga Senecam adhibuerat: ut enim Cæsonius damnatum Senecam, & à Claudio Imperatore in Corsicam relegatum est secutus; ita tu Cæsonium exsulem comitatus es. *Senecæ.* Lib. 1. Ep. 53. IV. 32.

XXXIX.

Romanus Pylades.

1. Facundi Senecæ potens amicus,
2. Caro proximus aut prior Sereno,
3. Hic est maximus ille, quem frequenti
4. Felix littera paginâ salutat.
5. Hunc tu per Siculas secutus undas,
6. O nullis Ovidi tacende linguis,
7. Spreviſti Domini furentis iras.
8. Miretur Pyladen suum vetustas,
9. Hæsit qui comes exuli parentis:
10. Quis discrimina comparet duorum?
11. Hæsisti comes exuli Neronis.

Vers. 1. Ordo est. Hîc est, in hac imagine expressus, (vide superius Epigr.) ille Maximus Cæsonius, amicus Senecæ, quem Seneca aut proximè post Serenum sibi carissimum, aut illo etiam magis amavit.

3 *Quem frequenti &c.* Ad quem maximum tot episto-

las ſcripſit Seneca.

7. *Domini*. Neronis.

8. *Pyladen*. Vide Epig. 9. Lib. 6.

9. *Exuli parentis*. Oreſti, à parente ſua pulſo. Oreſtes cùm audiviſſet Clytemneſtrã Ægiſtho adultero ſeipſam ac regnum ſuum dedidiſſe, matrem timens, ac Deos conſulturus, domo profugit: mox tamen reverſus matrem & adulterum interemit.

10. 11. Quis par fuiſſe dicat periculum amborum', Pyladis nempe ac tuũ? vel, Oreſtis ac Cæſonii. Oreſtes à matre pellebatur, Cęſonius à Nerone immaniſſimo tyranno: Pylades nihil habebat à Clytemneſtra metuendũ; tu meritò metuebas, ne in te quoque ſæviret Nero Itaque Pyladen longo intervallo ſuperaſti.

XL.

Munus utile ſit.

1. Commendare tuũ dũ vis mihi carmine munus,
2. Mæonióque cupis doctius ore loqui;
3. Excrucias multis pariter me, téque diebus;
4. Et tua de noſtro, Priſce, Thalia placet.
5. Divitibus poteris Muſas, elegóſque ſonantes
6. Mittere: pauperibus munera pexa dato.

VERS. 1. 2. Promiſiſti aliquid mihi muneris, quod ut exornes, cogitas illi jungere carmina elegantiã, ipſis Homericis præſtantiora. Homerus Mæonius vocatus eſt vel à patre Męone, vel à patria Lydia, in Aſia minori, quæ dicta quoque fuit Mæonia.

3. 4. Tu mihi ac tibi incõmodus es; maceras te condendis verſibus; defraudas me tuis muneribus. Placet tibi tua Muſa, de noſtro incommodo: verſus: cum tua voluptate magna facis, ſed cum meo detrimento & impendio; interim enim tuis muneribus nõ fruor. Mallem ſtatim mitteres munera, carmina omitteres. Sic Terentius ait: *Olet de meo*, id eſt, meis ſumptibus & impenſis unguẽta cõparat.

5. 6. Serva tua iſta munera ornata, & carmina divitibus; at pauperibus, qualis ego ſum, da munera utilia: mitte illis non verſus, & bona verba, ſed bonas & bene pexas veſtes. Ea vox *pexus* pro lauto & compto ſumitur, & præcipuè in re veſtiaria uſurpatur. Pag. 127. 131. *Elegos*. Pag. 154.

XLI.

Valetudinem amico reſtitutam gratulatur.

1. Doctorum Licini celeberrime Sura virorum,
2. Cujus priſca graves lingua reduxit avos:

3. Redderis, heu! quanto fatorum munere nobis,
4. Gustatâ Lethes pænè remissus aquâ!
5. Perdiderant jam vota metum, securâque flebat
6. Tristitia, & lacrymis jámque peractus eras.
7. Non tulit invidiam taciti regnator Averni;
8. Et raptas fatis reddidit ipse colos.
9. Scis igitur quantas hominũ mors falsa querelas
10. Moverit, & frueris posteritate tuâ.
11. Vive velut rapto, fugitiváque gaudia carpe:
12. Perdiderit nullum vita reversa diem.

VERS. 1. Licinus Sura vir fuit eloquentissimus & eruditissimus.

2. Qui antiqua & germana eloquentia tua, revocas & repræsẽtas nobis priscos illos oratores, majores nostros.

4. *Lethes*. Lethe fluvius est inferorum, cujus aqua, eorum omnium, quæ quis apud apud superos egisset, oblivionem afferebat: Λήθη, oblivio. Ordo verborum est iste: remissus, & redonatus nobis aquâ Lethes propemodum gustatâ: hoc est, instanti morti ereptus.

5. 6. Jam vota faciebamus pro tua incolumitate sine metu eam non impetrandi, ut sine spe impetrandi, quia conclamata videbatur, ac deplorata. Secura tristitia vocatur quæ nihil habet quod perdat, jam enim perditus, & ut ait postea, *peractus*, id est, conclamatus ac depositus omniũ lacrymis Licinius plorabatur. *Jamque*, pro *jam*, ponitur, ut *dumque*, pro *dum*. Lib. 9. Ep. 46. X. 44.

7. Non potuit Pluto Silentum & Umbrarum rex, ferre convicia quibus obruendum se videbat, si te damnaret leto, itaque colos jam ereptas Fatis, id est hoc in loco, Parcis, quæ Fatorum jussu vitæ nostræ spatium metiuntur, (pag. 210.) ipsis reddidit, ac longiorem tibi vitam ut nerent, imperavit.

9. *Falsa*. Falso vulgata.

10. *Frueris &c.* Frueris vivus ea gloria, quam olim mortuus apud posteros consequuturus es.

12. *Perdiderit* Auctor tibi sum ut nullum vitę tibi restitutæ diem perdas; sed omnes bene colloces, & genio indulgeas.

XLII.

Cœna ambulatoria.

1. Cùm mensas habeat ferè trecentas,

2. Pro menſis habet Annius miniſtros:
3. Tranſcurrunt gabatæ, volántque lances.
4. Has vobis epulas habete lauti,
5. Nos offendimur ambulante cœnâ.

VERS 1. Annius licet menſas plures habeat: in iis tamẽ cibos convivis nullos ſtabiles apponit, ſed jubet eos offerri à miniſtris tranſcurrentibus, qui ſic prætervolant, ut non dent ſpatium ac moram dapes accipiendi.

3. *Gabatæ*. Genus eſt lancis concavæ. *Lances*. Vaſa eſcaria latiora.

4. *Lauti*. Divites, qui oculos ferculorum quaſi ſcena gaudetis paſcere; nos tenuiores aliud quærimus.

XLIII.

Dona ruſticana.

1. Parva ſuburbani munuſcula mittimus horti:
2. Faucibus ova tuis; poma, Severe, gulæ.

VERS 2. *Faucibus*. Ova enim raucis vel exulceratis faucibus medentur; poma, famem acuunt.

XLIV.

Liber vivus.

1. Mercari noſtras ſi te piget, Urbice, nugas?
2. Et laſciva tamen carmina noſſe libet:
3. Pompejum quæras (& noſti forſitan) Auctum,
4. Ultoris primâ Martis in æde ſedet.
5. Jure madens, varióque togæ limatus in uſu,
6. Non lector meus hic, Urbice, ſed liber eſt.
7. Sic tenet abſentis noſtros cantátque libellos;
8. Ut pereat chartis littera nulla meis.
9. Denique, ſi vellet, poterat ſcripſiſſe videri;
10. Sed famæ mavult ille favere meæ:
11. Hũc licet à decima (nec enĩ ſatis ante vacabit)
12. Sollicites: capiet cœnula parva duos.
13. Ille leget bibe tu: nolis licet, ille ſonabit;
14. Et cùm, jam ſatis eſt; dixeris: ille leget.

VERS. 1. 2. Si non vis emere mea epigrammata, & cupis tamen cognoſcere qualia ſint, indicabo tibi hominem qui ea memoriter omnia tenet, à quo illa audire poſſis.

3. Quære Pompejum Au-

ctum, & eum forsitan nosti: habitat in aditu templi Martis ultoris. Primum forum, prima via, &c. sæpe significat initium fori, viæ, &c. Templum Martis ultoris ædificatum ab Augusto fuit, ex voto quod ediderat Philippensi prælio, si Julium Cæsarem ulcisceretur, ejus percussoribus interfectis.

5. *Jure madens.* Pompejus Auctus juris civilis scientiâ planè imbutus est, non leviter tinctus. *Togæ &c.* Exercitatissimus idem est in forensibus causis.

6. Non tam est lector meorum versuum, quàm vivens liber: omnes enim memoria comprehensos tenet.

7. *Nostros absentis.* Meos, etsi absim: legitur etiam *absentes*, id est, non inspectos, non præsente libro.

8. Ut ne minima quidem syllaba quæ sit in meis chartis, aut littera, ipsi excidat.

10. Mavult me illorum auctorem haberi, *quos vindicare* sibi posset, ac jactare *pro suis*.

12. Licebit illum provoces; poteris illum provocare ad mea carmina tibi recitanda: vocare ad cœnam circa horam ab orto sole decimam. Ep. 89. Lib. I. 7. IV.

13. *Sonabit.* Recitabit, etiam injussus, etiam desinere monitus; ita illos amat.

XLV.

Lector judex.

1. Gratum est, quod Celeri nostros legis, Aucte, libellos,
2. Si tamen & Celerem quod legis, Aucte, juvat.
3. Ille meas gentes, & Celtas rexit Iberos,
4. Nec fuit in nostro certior orbe fides.
5. Major me tanto reverentia turbat: & aures
6. Non auditoris, judicis esse puto.

V. 2. Si tamen illum ea lectio, mea carmina delectant.

3. *Meas.* Hispanas. Celtiberiam proconsul administraverat. De Celtiberis facta mentio pag. 56.

4. Nec in nostra Hispania fuit quisquam majori integritate & fide.

5. Quo major & venerabilior est hominis dignitas ac virtus, eò magis revereor illius judicium; eò gravius perturbor; cùm illi mea carmina recitantur, nec tam illum auditorem esse, quàm judicem censeo.

XLVI.

Parva munera & ambitiosa.

1. Omnia misisti mihi Saturnalibus, Umber,
2. Munera, contulerant quæ tibi quinque dies;
3. Bis sex nos triplices, & dentiscalpia septem:

4. His comes acceſſit ſpongia, mappa, calix;
5. Semodiùſque fabæ cum vimine Picenarum,
6. Et Laletanæ nigra lagena ſapæ:
7. Parváque cum canis venerunt coctana prunis,
8. Et Libycæ fici pondere teſta gravis.
9. Vix puto triginta numniorum tota fuiſſe
10. Munera, quæ grandes octo tulêre Syri.
11. Quantò commodiùs nullo mihi ferre labore
12. Argenti potuit pondera quinque puer?

VERS. 1. Ordo eſt: miſiſti mihi omnia munera, quæ tibi contulerant, congeſſerant, dies quinque, Saturnalibus, id eſt, per feſta Saturnalia, quę diebus quinq; peragũtur.

3. *Triplices* Subaudi, pugilares: qui à tribus foliis ſeu tabellis, triplices: à quinque quincuplices, &c. dicebantur. *Biſſenos*. Duodecim.

Vimine. Vaſe vimineo pleno Picenarum olivarum. Picenus ager oleis abundat. Pagina 55. 206.

6. *Laletanæ ſapæ*. Vini cocti peſſimi, è Laletania, Hiſpaniæ Tarraconenſis regione, advecti. Sapa eſt propriè vinum decoctum ad tertias; id eſt, ita ut ejus tertia tantùm pars ſuperſit.

7. *Coctana*. Ficus quædam ſunt. Cana vocantur pruna, hoc eſt, rugoſa, durata ſole aut igne.

9 Vix puto hęc omnia munera valuiſſe triginta nummos ſeſtertios: hoc eſt tres libras Turonicas, ſive unum, ut ajunt, Gallicum ſcutatum, quem Romanus tribus admodum aſſibus ſuperat.

10. *Syri*. Servi è Syria.

12. *Pondera quinque* Quinque libras. Pag. 13. f. *Puer*. Servulus.

XLVII.

Somnia damnoſa.

1. Semper manè mihi de me mera ſomnia narras,
2. Quæ moveant animum ſolliciténtque meum.
3. Jam prior ad fæcem, ſed & hæc vindemia, venit;
4. Exorat noctes dum mihi ſaga tuas:
5. Conſumpſi, ſalſaſque molas, & thuris acervos;
6. Decrevêre greges, dum cadit agna frequens.
7. Non porcus, non cortis aves, non ova ſuperſunt:
8. Aut vigila; aut dormi, Naſidiene, tibi.

VERS. 1. 2. Semper mihi dicis manè, te aliquid infaſtum ſomniaſſe de me. 3. 4. Ego, dum per ſagam,

id est, fœminam somniorum interpretem, & magicæ artis peritam, expiare conor illa infausta somnia, & exorare superos, ne quid illa mihi afferant detrimenti, vinũ prioris vindemiæ, imò hujus anni, libationibus & sacrificiis totum, ad fecem usque, consumpsi.

5. Mola salsa, erat far tostum, sale permixtum, quo aras & victimas cõspergebant.

6. *Decrevére*. Diminuti sunt: à verbo decresco.

Cadit. Immolatur.

7. *Cortis* Cors cortis, sive cohors, *una bassa corte*.

8. *Dormi tibi*. Id est: si qua somnia procudis infausta, in tuum sint caput. De te, non de aliis somnies licet.

XLVIII.

Architectus nobilis.

1. Astra polúmque percepisti mente, Rabiri,
2. Parrhasiam mirâ qui struis arte domum.
3. Phidiaco si digna Jovi dare templa parabit
4. Has petat à nostro pisa Tonante manus.

VERS. 1. O Rabiri, (Domitiani atchitectus erat) dum in monte Palatino extruis. Imperatori domum astris æmulam, oportet te astra ipsa mente complexum esse, qui simillimam illis domũ feceris.

2. *Parrhasiam*. Palatinam. Evander ex Arcadia in Italiam advectus, in eo loco, ubi mons Romæ Palatinus est, ædificavit palatium: Arcadia autem dicta olim est Parrhasia. Pag 188.

3. Si Pisa velit Jovi Olympico templa nova extruere, aut instaurare vetera, Rabirium artificem à Jove nostro: id est, Domitiano, postulet, est ille multò, quàm Phidias, & artifices omnes Græciæ, præstantior. *Percepsti* pro percepisti; ut *dixti* pro, dixisti, &c. *Phidiaco*. Ep. 26. Lib. III.

4. *Pisa*. Urbs Peloponnesi ad Alpheum fluvium, dicta etiam Olympia, nunc *Langanico* vocata. Prope illam erat insigne templum Jovis Olympici. Pag. 204.

XLIX.

Bellus conviva.

1. Non cœnat sine apro noster, Tite, Cæcilianus:
2. Bellum convivam Cæcilianus habet.

VERS. 1. Cæcilianus semper apponit in cœna aprum, sed eo solus vescitur, ita ut nullos alios adhibeat convivas, aut si quos adhibet, illi ex apro nihil attingant, atque adeo ejus conviva dici aper ille possit; næ convi-

vam elegantem ! Nonnulli hoc intelligunt de homine insulso & inconcinno, qui Aper diceretur, qui tamen (ironicè videlicet) bellus conviva nominetur. Sumptuosa autem convivia putabantur, in quibus aper apponeretur; at hic aper, non ferculum, sed conviva, erat.

L.

Vota pro Cæsare.

1. Tarpejæ venerande rector aulæ,
2. Quem salvo Duce credimus Tonantem;
3. Cùm votis sibi quisque te fatiget,
4. Et poscat dare, quæ Dei potestis;
5. Nil pro me mihi, Jupiter, petenti,
6. Ne succensueris velut superbo:
7. Te pro Cæsare debeo rogare,
8. Pro me debeo Cæsarem rogare.

VERS. 1. O Jupiter, qui coleris in Tarpejo Monte, ubi capitolium est. Mons Tarpejus, ante dictus Saturnius, nomen id habuit à Tarpeja virgine Vestali, quæ arcem in eo positam Sabinis prodidit, ac deinde ab illis interfecta, in eodem sepulta est. Pag. 209.

2. Quem Deũ & Jovẽ credimus, si servas imperatorem.

8. Impia & turpis assẽtatio.

LI.

Laxatæ urbis viæ.

1. Abstulerat tota temerarius institor urbem,
2. Inque suo nullum limine limen erat.
3. Jussisti tenues, Germanice, crescere vicos:
4. Et, modò quæ fuerat semita, facta via est.
5. Nulla catenatis pila est præcincta lagenis:
6. Nec prætor medio cogitur ire luto.
7. Stringitur in densâ nec cæca novacula turbâ;
8. Occupat aut totas nigra popina vias.
9. Tonsor, caupo, coquus, lanius sua limina servãt:
10. Nunc Roma est; nuper magna taberna fuit.

VERS. 1. 2. *Abstulerat.* Ita occupabant mercatores totas urbis vias, tabernis & tentoriis suis ut urbem civibus abstulisse viderentur, & in domibus nullum limen, janua nulla appareret, præstructis ubique officinis & pergulis. Mercatores appellantur institores eò quòd negotio geren-

do instent.

3. *Germanice*. Pag. 235.

4. Semita est angustum iter: via; latum & patens.

5. Pila, est postis seu columna, sive pars quædam tabernæ aut officinæ, in viam projecta & prominens, ad quam solent opifices appendere instrumenta, aut specimina suæ artis.

6. *Prætor*. Vide pag. 222.

7. Sectores zonarii, exertâ clam novaculâ, marsupiâ non præcîdunt.

LII.

Poëta ex oratore.

1. Perpetui nunquam moritura volumina Silî
2. Qui legis, & Latiâ carmina digna togâ;
3. Pierios tantùm vati placuisse recessus
4. Credis, & Aoniæ Bacchica serta comæ?
5. Sacra cothurnati non atigit ante Maronis,
6. Implevit magni quàm Ciceronis opus.
7. Hunc miratur adhuc centũ gravis hasta virorũ;
8. Hunc loquitur grato plurimus ore cliens.
9. Postquam bis senis ingentem fascibus annum
10. Rexerat, asserto qui sacer orbe fuit;
11. Emeritos Musis, & Phœbo tradidit annos,
12. Próque suo celebrat nunc Helicona foro.

VERS. 1. *Perpetui*. Qui perpetuò florebit. De Silio Italico dixi plura pag. 190.

2. Quicumque legis versus Silii, dignos Romanâ eloquentiâ & dignitate, dignos Romano consule & oratore, qualis fuit Silius. Toga pacis, fori, & bonarum artium est symbolum. Pag. 60. 91.

3. 4. Credis illum poëtam semper fuisse, & amasse semper hederas, quibus poëtæ coronatur?

Pierios Pierus Mons Thessaliæ, Musis, quòd in eo natæ dicerentur, sacer: hinc Pierides vocantur. *Aonia* regio est Bœotiæ, ubi eædem Musæ colebantur: hinc Aonides dictæ: & hoc in loco Aonia coma vocatur poëtarum eruditorum caput. *Bacchica serta*. Hederæ. Pag. 75.

5. Ille verò non priùs sacra & divina Virgilii carmina imitari cœpit: ingredi sacra vatum penetralia, quibus Maro veluti præsidet. *Cothurnati*. Pag. 237.

6. Quàm artem oratoriam & eloquentiam, quæ Ciceronis opus dici potest, ad plenum excoluit.

7. Hunc mirantur cives adhuc, & meminerunt egisse causas centumvirales, hastâ positâ, quæ illorum judiciorum quasi insigne fuit. De Cẽtumviris vide Lib. VI. Ep. 26.

8. *Cliens*. Cujus egit cauſam, quem periculo liberavit.

9. Poſtquam fuit conſul eo anno, qui Romanum orbem, occiſo Nerone, in libertatem veluti aſſeruit, quique idcirco Ingens dictus eſt. Faſcibus regere annum Conſul ibi dicitur, quia inibant Conſules magiſtra tum menſe Januario, & ſumebant faſces, ſive illis præibant lictores cum faſcib. 12. Erat faſcis ille, virgarum ſeu bacillorum manipulus, loro revinctus: in medio manipulo erat ſecuris, cujus ferrũ extabat in ſumma parte manipuli. Per ſecurim ſignificabatur poteſtas interficiẽdi: per virgas, levius animadvertendi; pro criminum videlicet gravitate aut levitate. Pag. 41.

11. *Emeritos*. Defũctos honoribus. Emeriti propriè dicebantur gladiatores, qui, acceptâ miſſione, rude donabantur. Pag. 160.

12. *Helicona*. Pag. 77. Forenſi arte depoſita, ſe ad poëſim contulit.

Suo. In quo tandiu floruit.

LIII.

Eques ex tonſore, tonſor ex equite.

1. Qui tonſor fueras totâ notiſſimus urbe,
2. Et poſt hoc, dominæ munere, factus eques,
3. Sicanias urbes Ætnæáque regna petíſti
4. Cinname, cùm fugeres triſtia jura fori:
5. Quâ nunc arte graves tolerabis inutilis annos?
6. Quid facit infelix & fugitiva quies?
7. Non rhetor, non grammaticus, ludíve magiſter,
8. Non Cynicus, non tu Stoïcus eſſe potes:
9. Vendere nec vocẽ Siculis plauſumq; theatris;
10. Quod ſupereſt, iterum, Cinname, tõſor eris.

VERS 2. *Dominæ*. Herę, à qua libertate donatus fuerat, & ad equitum ordinem provectus.

3 *Sicanias*. Siculas. Ætna mons Siciliæ: *Mongibello*.

4. Cùm vocatus eſſes in jus, & ſcelerum pœnas jure metueres, exilium voluntarium ſuſcepiſti.

5. 6. Quid facies nunc otioſus in exilio Siculo, & fugitivus?

7. *Ludi*. Litterarii ſcilicet; ſcholæ puerilis.

9. *Cynicus*. Pag. 209. De Stoïcis facta mentio pag. 37. Fuere philoſophi celeberrimi, quorum ſectam, & placita deſcribit elegantes Tullius orat, pro Muræna: illorum auctor & conditor Zeno. Nomen habuerunt ab ingenti porticu, in quam convenire Athenis ſolebant ad differendũ Στοὰ, porticus: Στωικοὶ.

9. Non potes eſſe præco,

citharœdus, aut histrio, in Sicilia, & quęstum aliquem istis artibus facere. De Præcone theatrali vide pag. 108.

LIV.

In litigatorem.

1. Lis te bis decimæ numerantem frigora brumę
2. Conterit una tribus, Gargiliane, foris.
3. Ah miser, & demens! viginti litigat annis
4. Quisquam, cui vinci, Gargiliane, licet?

V. 2. *Conterit*. Opibus exhaurit; macerat te, ac fatigat. *Tribus foris*. Vide pag 317. 4. *Vinci*. Litem perdere. Satiùs nimirum est semel causâ cadere, quàm per tot annos vitam & pecuniam disperdere.

LV.

Heredipeta deceptus.

1. Heredem Fabius Labienum ex asse reliquit:
2. Plus meruisse tamen se Labienus ait.

V. 1. *Ex asse*. Bonorum omnium. Pag. 150.
2. Tamen Labienus tot munera viventi Fabio dederat, ac Fabius tam macram illi reliquit hereditatem, opibus nempe absumptis dum vivere, ut Labienus multò plus damni quàm lucri fecerit: majorem hereditatẽ ac mercedem meritus sit. Acumẽ & jocus in eo est, quòd qui totã habeat hereditatem, nihil habere plus posse videatur.

LVI.

De suis versiculis.

1. Commendare meas, Instanti Rufe, Camœnas
2. Parce precor socero: seria forsan amat.
3. Quòd si lascivos admittit & ille libellos,
4. Hæc ego vel Curio Fabricióque legam.

Vers. 1. Noli precor, ô Rufe Instanti (est vocandi casus, à recto instantius) legere & laudare meos versiculos tuo socero, forsan est homo severus, quem istæ nugæ non delectent: quod si tamen illas non respuit, nullum existimabo eas rejecturum, licet Curiis omnibus & Fabriciis graviorem ac austeriorem. Nemini non probabuntur ea carmina quę illi placuerint.

LVII.

Mulier erudita & proba.

1. Hæc eſt illa tibi promiſſa Theophila, Cani,
2. Cujus Cecropiâ pectora dote madent.
3. Hanc ſi jure petat magni ſenis Atticus hortus,
4. Nec minùs eſſe ſuam Stoïca turba velit.
5. Vivet opus quodcunque per has emiſeris aures,
6. Tam non femineum, nec populare ſapit:
7. Non tua Pantænis nimiùm ſe præferat illi,
8. Quamvis Pierio ſit bene nota choro.
9. Carmina fingentem Sappho laudabit amatrix:
10. Caſtior hæc, & non doctior illa fuit.

VERS. 1. Hæc illa uxor tibi dudum promiſſa, ô Cani, quæ Græcorum litteris, urbanitate, ceteriſque dotibus egregiè eſt inſtructa. De Canio vide Lib. I. Ep. 60.

3. Hanc ſibi jure vendicet Platonis Academia: eâ diſcipulâ jure ille glorietur. Plato doctorum cœtus quoſdam inſtituit in hortis civis Athenienſis, nomine Academi: inde huic loco & iſtis eruditorum congreſſibus datum nomen Academiæ. Deceſſit annos natus ferè 90. unde magnus ſenex vocatur hoc in verſiculo, vel ob famam ingenii & doctrinæ.

4. *Stoica turba.* Vide ſupra, Epig. 53.

5. Laudem perpetuam habebunt ea carmina quæ illi legeris, quæ emendarit, quæ probaverit.

6. Adeo ſupra ſexum, ſupra communem vulgi captum eſt erudita.

7. *Pantænis.* Mulier item docta fuit, Canio nota.

9. Mirabitur Theophilam ſcribentem Sappho poëtria, quæ verſus amatorios ſcripſit. Hæc patriam habuit Leſbon inſulam Ægei maris, & lyricos verſus obſcenos, licèt elegantes, edidit. De illa egi pluribus in Horatio, ad oden 10. Lib II.

10. Theophila eſt caſtior quàm Sappho: & Sappho doctior Theophilâ non fuit.

LVIII.

Ficoſi ficis carentes.

1. Ficoſa eſt uxor, ficoſus & ipſe maritus;
2. Filia ficoſa eſt, & gener, atque nepos:
3. Nec diſpenſator, nec villicus ulcere turpi,
4. Nec rigidus foſſor, ſed nec arator eget.
5. Cùm ſint ficoſi pariter juvenéſque ſenéſque,

6. Res mira est; ficos non habet unus ager.

VERS. 1. *Ficosa.* Lib. I. Epig. 57.

6. *Ficos.* Fructus intellige: solus illorum ager ficosus non est: ficis caret. Lusus est in vocum similitudine.

LIX.

Libri patronus & vindex.

1. Gratus sic tibi, Paulle, sit December;
2. Nec vani triplices, brevésque mappæ,
3. Nec thuris veniant leves selibræ;
4. Sed lances ferat, aut scyphos avorum,
5. Aut grandis reus, aut potens amicus:
6. Seu quod te potiùs juvat, capítque,
7. Sic vincas Noviumque Publiumque
8. Mandris & vitreo latrone clausos:
9. Sic palmam tibi de trigone nudo
10. Unctæ det favor arbiter coronæ,
11. Nec laudet Polybî magis siniſtras.
12. Si quisquam mea dixerit malignus
13. Atro carmina quæ madent veneno;
14. Ut vocem mihi commodes patronam,
15. Et, quantùm poteris, sed usque, clames;
16. Non scripsit meus ista Martialis.

VERS. 1. *December.* Quo Saturnalia celebrantur. Faxint superi ut tunc tibi multa & magna mittantur munera. Pag. 140.

2. *Vani triplices.* Pugilla restrium tabellarum seu foliorum; munuscula vilis pretii. Supra, Epig. 46.

3. *Selibræ.* Libræ dimidiæ. Pag. 89 137 249.

4. Sed aliquis potens reus, cujus causam agas, tibi muneri ferat lances argenteas, avorum scyphos aureos, &c.

5. *Capit.* Oblectat, placet.

7. 8. Sic vincas Novium & Publium ludo calculorum: eorum latrunculi à tuis clausi, & in arctum compulsi, à te capiantur. Calculi lusorii, sive scrupi, latrones appellantur, quòd aliis alii velut insidientur, instar latronum: vocantur etiam canes, quod alios alii allatrare videantur. Loculus verò & sedes calculorum in abaco, seu tabula lusoria, mandra vocabatur. Ea verò ludi lex erat ut si quis calculus inter duos diversi coloris, & velut agminis calculos deprehensius esset solus, & à suis desertus; periret, ac auferretur. Vitreus appellatur calculus, quia cæ-

cæruleo colore fortaſſe tinctus erat, aut è vitro factus.

9.10 Sic tibi præmmiū pilæ trigonalis, (de qua conſule lib. IV. Epig. 14.) adjudicent gymnaſtæ, ſeu colluſores nudi, & olea inūcti. *Coronæ*. Multitudinis. *Arbiter*. Penes quem eſt judicium de præmio alicui tribuendo: illud enim favoris vulgò munus eſt.

1. Nec tibi circumſtantium corona, & ludi arbitrorum, præferat Polybium, ob agilitatem ſiniſtræ mânûs in excipienda, remitendáque pila.

12. *Mea*. Eſſe à me ſcripta.

12. Carmina maledica, famoſa.

15. *Uſque*. Aſſiduè, ſemper.

LX.

Qui ubique eſt, nuſquam eſt.

1. Eſquilis domus eſt, domus eſt tibi colle Dianæ,
2. Et tua Patricius culmina vicus habet:
2. Hinc viduæ Cybeles, illinc ſacraria Veſtæ;
4. Inde Novum, Veterem proſpicis inde Jovē.
5. Dic, ubi conveniam? dic, quâ te parte requiram?
6. Quiſquis ubique habitat, Maxime, nuſquam habitat.

V. 1 *Eſquiliis*. Eſquiliæ, ſivæ Equiliæ, nomen eſt unius è ſeptem Romæ colliculis, qui à rege Tullo Hoſtilio urbi adjectus fuit, & ſeptus excubiis, à quibus, detortâ pauliſper voce, nomen invenit. pag. 218. norâ 11. *In colle Dianæ*. In monte Aventino, ubi Dianæ templum. pag. 219.

2. *Patricius vicus*. Erat ſubjectus Exquiliis, à patriciis ita dictus, quod Servius Tullius eos ibi habitare juſſerit. Jactabant patricii ſe genus ducere à centum primis illis ſenatoribus, quos Romulus primùm creavit, & Patres honeſtiſſimo nomine appellavit. Ex eo vico ſpectabantur templa Cybeles ac Veſtę. *Culmina*. Domum.

3. *Viduæ*. Quæ Atym amiſerat. Pag. 138.

4. *Inde &c.* Per novum Jovem inteliigit capitolium novum: per veterem, capitolium vetus. Hoc cernebatur ex Avētino colle; illud ex Eſquiliis & vico Patricio: hujus cōditor Nūma; illius Tarquinius Priſcus. Vide Lipſium de Magnitudine Romana Lib. III. c. 5. Niſi fortè per *Novum Jovem*, intelligit Domitiani palatium, ut conjectat Lipſius

LXI.

In ſcurram.

1. Quod te diripiunt potentiores
2. Per convivia, porticus, theatra:

3. Et tecum, quoties ita incidisti,
4. Gestari juvat, & juvat lavari:
5. Nolito nimiùm tibi placere:
6. Delectas, Philomuse, non amaris.

VERS. 1. *Diripiunt.* Simul diversi invitant, domum trahunt, ac certatim ad se rapiunt: certant quis te sit habirus convivam.

4. Quod unusquisque ambit, quoties ita casus tulit ut in eum incideres, tecum gestari, in suum te currum admittere, ac balneum.

6. non faciunt hoc amore tui, sed suæ oblectationis causâ: non coleris ut amicus, sed expeteris ut scurra.

LXII.

Munerum venditor.

1, Exigis ut nostros donem tibi, Tucca, libellos:
2. Non faciam; nam vis vendere: non legere.

LXIII.

Pauper munificus.

1. Cùm saxetani ponatur cauda lacerti;
2. Et bene si cœnas, conchis inuncta tibi est:
3. Sumen, aprum, leporem, boletos, ostrea, mullos
4. Mittis: habes nec cor, Papile, nec genium

V. 2. &c. Cùm apponatur tibi tantùm domi tuæ lacerti saxetani cauda, & uncta oleo conchis, idque, cũ opiparè cœnas; ramen mittis aliis, sumẽ, mullos &c. Nę tu stultus es & miser. Cares corde, id est, sapientia: cares genio, id est, miserè facis, quia ut aliis bene facias, genium defraudas, & fame cõficeris *Saxetani.* Lacertus, ceu stellio, est terrestre animalculũ, vel pisciculus; uterque in saxis ferè delitescit.

2. *Conchis.* Est fabæ genus. Pag. 264. Vile opsonium.

3. *Sumen, Mullos.* Pag. 120. *Boletos.* Pa. 44

LXIV.

Vinum consulare.

1. Potavi modò consulare vinum:
2. Quæris quàm vetus atque liberale?
3. Ipso consule conditum: sed ipse,
4. Qui potebat, erat, Severe, consul.

VERS. 1. Vinum Consulare vulgò dicebatur vinum Opimio consule conditum ante annos ferè ab nato Martiale ducentos.

ducentos. Pag. 45.

2. *Liberale*. Homine lauto & liberali dignum.

3. *Ipso Consule*. Videtur consulem Opimium significare; sub quo vinum Consulare fuerit conditum: tamen ille consul erat is ipse à quo vocabatur ad cœnam; atque adeo vinum erat illo ipso anno natum, consules enim singulis annis mutabantur, ut dixi supra, Epigram. 52. pag. 355.

LXV.

Servus utilis.

1. Quatenus Othryſios jam pax Romana Triones
2. Temperat, & tetricæ conticuêre tubæ,
3. Hunc Marcellino poteris, Fauſtine, libellum
4. Mittere: jam chartis, jam vacat ille jocis.
5. Sed ſi parva tui munuſcula quæris amici
6. Commendare; ferat carmina noſtra puer,
7. Non qualis Geticæ ſatiatus lacte juvencæ
8. Sarmaticâ rigido ludit in amne rotâ;
9. Sed Mitylenæi roſeus mangonis ephebus,
10. Vel non cæſus adhuc matre jubente Lacon.
11. At tibi captivo famulus mittetur ab Iſtro,
12. Qui Tiburtinas paſcere poſſit oves.

V. 1. Siquidem confecto ſep. tẽtrionali bello pax eſt compoſita. *Tetricæ*. Triſtes, diræ. *Triones*. Pa. 306. De Othryſiis vide Ep. 8. hujus libri.

6. *Puer*. Servulus. Mitte illi cum meo libello, elegans & venuſtum aliquod mancipiũ

7. Non puer barbarus, quales Sarmatarum filii, qui rotâ, id eſt, circulo ligneo vel ferreo, quem vulgò trochum vocabant, ludunt in flumine concreto gelu. Exponi etiam poteſt: Qui habitat in vago curru, impoſito amni glacie aſtricto. *Sarmatica*. Pag. 6. Duplex fuit Sarmatia, altera in Europa, altera in Aſia: nunc Polonia, Moſcovia, Tartariæ pars.

Juvencæ. Pueri Getarum equino lacte alebantur: viri, ſanguine interdum. De Getis dixi Libro VI. Ep. 39.

9. 10. Sed juvenis emptus recens à Mitylenæo mangone, id eſt, mancipiorum venditore, (Mitylene, *Metlin*, eſt urbs primaria Lesbi inſulæ:) vel puer Lacedæmonius aliquis, nondum juſſu matris verberatus. Lacedæmonii crebris plagis pueros ſuos ad patientiam etudiebant, adeo ut pueruli loris, alapiſq; contuſi ne ingemiſcerent quidem.

11. Tibi verò non ejuſmo-

di puer comptus & elegans, at bubulcus, è captivis populis ad Istrum positis emptus, mittetur, quo utêris non ad miscenda pocula, sed ad pascenda pecora, quibus abundas in agro Tiburtino. De Tibure vide pag. 38. 213. De Istro, pag. 236. Laudat Faustini parsimoniam, qui non servos elegantes, sed utiles optaret.

LXVI.

Bonus liber.

1. Triginta toto mala sunt epigrammata libro;
2. Si totidem bona sunt, Lause: liber bonus est.

Vers. 1. 2. Potest accipi primus versiculus quasi loquatur Lausus, idque Martiali objiciat, esse in ejus libro mala epigrammata 30. Tum illi respondeat vates secundo versiculo.

LXVII.

Tonsor lentus.

1. Eutrapelus tonsor dum circuit ora Luperci,
2. Expungítque genas: altera barba subit.

V. 1. *Circuit*. Tondet accuratè, pilos omnes vestigando & expungendo, id est, eradendo: interim nova barba jam succrevit; adeo tardus & lentus est. Legitur in aliquot libris, *expingitque*, id est, expolit & quasi pingit.

LXVIII.

Imago nunquam delenda.

1. Dum mea Cæcilio formatur imago Secundo,
2. Spirat & argutâ picta tabella manu;
3. I liber ad Geticam Peucen, Istrúmq; tacentem:
4. Hæc loca perdomitis gentibus ille tenet.
5. Parva dabis caro, sed dulcia, dona sodali;
6. Certior in nostro carmine vultus erit.
7. Casibus hic nullis, nullis delebilis annis
8. Vivet, Apelleum cùm morietur opus.

V. 1. Dum ego curo pingendam meam imaginem, quam C. Plinio Cæcilio Secundo mittam. De Peuce dictum supra Epig. 7. *Cæcilio Secundo.* Plinio ju-

niori. Plinii fuere duo, alter ſenior dictus, patriâ Veronenſis, qui Verpaſiano imperante vixit, cujus negotiis adminiſtrandis vacabat interdiu, noctu verò & horis ſubceſivis, dabat litteris operam, ac hiſtoriam illam ſuam de rebus naturalibus, conſcribebat. Periit in Veſuvii montis incendio, dum ejus cauſam propius indagare geſtit. Pag. 202. Alter C. Plinius Cæcilius Secundus, Plinii Secundi ſenioris è ſorore nepos, qui panegyricum Trajano dixit, & cujus extant epiſtolæ cultiſſimæ. Illi carus Martialis fuit.

3. *Tacentem*. Aquas latiſſimo alveo volventem nullo ſtrepitu. Pag. 236. Vel: pace compoſitâ, quieſcentem.

4. *Tenet*. Illi regioni præfuit Plinius cum proconſulari poteſtate.

6. *Certior*. Firmior, diuturnior erit imago mea in carmine meo, quàm in tabellis pictis, quæ vetuſtate ac ſitu deteruntur ſcilicet.

7. *Hic*. Vultus in meis verſibus expreſſus.

8 *Apelleum opus*. Picta tabula. Apelles pictor egregius, patriâ Cous, floruit ſub Alexandro Magno.

LXIX.

Librum ſcribere.

1. Quòd non inſulsè ſcribis tetraſticha quædam;
2. Diſticha quod bellè pauca, Sabelle, facis:
3. Laudo, nec admiror: facile eſt epigramma, Sabelle,
4. Scribere: ſed librum ſcribere difficile eſt.

VERS. 1. Tetraſticha epigrammata verſibus quatuor conſtant: diſticha, duobus | σίχος, verſus, ordo; δύω, duo τέσσαρα, ſeu τέτταρα, quatuor.

LXX.

Illiberalis & avarus.

1. Ad natalitias dapes vocabar,
2. Eſſem cùm tibi, Sexte, non amicus:
3. Quid factum eſt, rogo, quid repentè factum eſt?
4. Poſt tot pignora noſtra, poſt tot annos,
5. Quòd ſum præteritus vetus ſodalis?
6. Sed cauſſam ſcio; nulla venit à me
7. Hiſpani tibi libra puſtulati;
8. Nec tenuis toga, nec rudes lacernæ.

9. Non eſt ſportula quæ negotiatur:
10. Poſcis munera, Sexte, non amicos.
11. Jam dices mihi; vapulet vocator.

V. 1. Olim cùm tibi nondum eſsẽ amicus ac familiaris, tamen à te invitabar ad cœnam, cùm diem tuum natalem celebrabas.

4. *Pignora*. Significationes amicitiæ.

5. *Præteritus*. Non vocatus ad cœnam.

7. *Hiſpani*. Subaudi, argenti, vel auri *Libra*. Vide pag. 136. *Puſtulati*. Optimi, probè excocti: argentum enim purum intumeſcit in puſtulas, cùm coquitur. Svet. in Neron. cap. 44. *Exegit argentum puſtulatum, aurum ad obruſam*. Legunt nonnulli, *puſulati*, vel *puſilati*, quod idem eſt ac *puſtulati*.

8. *Toga*. Pag. 58. 88.

Lacernæ Pag. 84. 116. 182.

Rudes. Novæ: vel pingui & craſſo filo textæ.

9. 10. Ea ſportula dicenda non eſt, quæ à patrono non datur gratis, ſed eâ lege, ut qui illam accipit, rependat munera. Nundinatio quædam potiùs, & negociatio dicenda eſt. Cùm mihi das ſportulam, non tam mihi das, quàm vendis, & mecum negotiaris. De Sportula *lege* pag. 66. 148.

11. Jam video quid dicturus ſis, per te non ſtetiſſe quin vocarer, & adeſſem, at præteritũ me fuiſſe à vocatore. Ita dicebatur qui convivas invitabat. Dabit ille pœnas, inquis, neque hoc inultum feret, qui te, licèt à me juſtus, non vocaverit. Bellam ſcilicet excuſationem!

LXXI.

Puer eruditus.

1. Si meus auritâ gaudet glaucopide Flaccus;
2. Si fruitur triſti Canius Æthiope:
3. Publius exiguę ſi flagrat amore catellæ;
4. Si Cronius ſimilem cercopithecon amat:
5. Delectat Marium ſi perniciosus ichneumon;
6. Pica ſalutatrix ſi tibi, Lauſe, placet:
7. Si gelidum collo nectit Gratilla draconem,
8. Luſciniæ tumulum ſi Theleſina dedit;
9. Candida Apollinei cur non amet ora Labycæ,
10. Qui videt hæc dominis mõſtra placere ſuis?

V. 1. *Glaucopide*. Bubone, noctua. Vox eſt græca, γλαυκῶπις, à γλαυκὸς glaucus, & ὤψ viſus, oculus. Fortè ſic

dicitur, quòd ſacra ſit noctua Minervæ, quæ ſolenni epitheto vocatur apud Homerum, Γλαυκῶπις. *Aurita* Bubo extantes, ut felis, auriculas habet.

2 *Fruitur*. Delectatur.

Æthiope. Servo nigro ac deformi, ex Æthiopia, quę eſt pars interioris Africæ.

3. *Catelle*. Caniculæ.

4. *Cercopithecon*. Eſt cercopithecus animal ſimiæ ſimile, nigro capite, pilo aſinino: vocatur etiam ſimia caudata: κέρκος cauda πίθηκος ſimius. *Similem*. Sibi: nigrum & deformem, ut ipſe Cronius eſt. Vel, ſimilem catellæ, de qua ſit mentio in verſiculo ſuperiori.

6. *Ichneumon*. Mus indicus vulgò appellatur: felis magnitudine, & muris formâ. Eſt crocodili hoſtis infenſiſſimus, cum quo ſic pugnat. Luto ſe totum oblinit: mox in fauces apertas crocodili dormientis inſiliens, in ejus viſcera penetrat, ea lacerat ac pertundit.

6 *Salutatrix*. Quæ voces humanas docetur, eáſque præſertim, *Ave*, Χαῖρε.

9. *Apollinei*. Eruditi.

10 Qui noctuas, Æthiopes, &c. placere poſſe intelligit, cur bene inſtitutum ſervum & adoleſcentem in pretio non habeat?

LXXII.

Sibi de ſuis libris gratulatur.

1. Fertur habere meos, ſi vera eſt fama libellos
2. Inter delicias pulchra Vienna ſuas.
3. Me legit omnis ibi ſenior, juvenísque, puérque,
4. Et coram tetrico caſta puella viro.
5. Hoc ego maluerim, quã ſi mea carmina cantent
6. Qui Nilum ex ipſo protinus ore bibunt:
7. Quã meus Hiſpano ſi me Tagus impleat auro,
8. Paſcat & Hybla meas, paſcat Hymettos apes.
9. Nõnihil ergo ſumus, nec blãdæ munere linguæ
10. Decipimur: credam jam puto, Lauſe, tibi.

VERS. 2. *Vienna*. Urbs Galliæ antiquiſſima, in Delphinatu, *Vienna*.

6. *Ex ipſo ore*. Fonte. Populos intelligit Africæ remotiſſimos, ubi Nilus naſcitur.

7. *Tagus*. Fluvius Hiſpaniæ. Pag 58. Is arenas, aureas volvere dicebatur.

8. *Hybla*. Mons Siciliæ: *Hymettus*, Atticæ, uterque floribus abundans, & apibus.

9. 10. Non igitur tam ſumus contemnendi quàm di-

cebas, ô Lauſe (ſupra, Ep. 66.) neque adulantibus plus juſto credimus, quaſi ab iis decipiamur. I nunc, carpe mea carmina, ô Lauſe, & quære, qui tibi ea vituperanti credat: non ego certè. Vel ſimplicius; ô Lauſe, qui mea laudas epigrammata, jam tibi credam.

LXXIII.

Corona è roſis.

1. I felix roſa, mollibúſque ſertis
2. Noſtri cinge comas Apollinaris,
3. Quas tu nectere candidas, ſed olim,
4. (Sic te ſemper amet Venus) memento.

VERS. 3. *Candidas*. Canescentes, canas. *Olim*. Poſt multos annos, ita ut ſerò fiat ſenex, diu vivat & valeat.
4 *Venus*. Cui roſa eſt conſecrata.

LXXIV.

Liber inæqualis.

1. Jactat inæqualem Matho me feciſſe libellum:
2. Si verum eſt, laudat carmina noſtra Matho.
3. Æquales ſcribit libros Calvinus, & Umber:
4. Æqualis liber eſt, Cretice, qui malus eſt.

V. 1. *Inæqualem*. In quo non omnia æquè culta & bona. Lege epigramma 66. hujus Libri: & 17. Libri I.
3. *Calvinus, Umber*. Mali poëtæ.

LXXV.

Promiſſor.

1. Si quid opus fuerit, ſcis me non eſſe rogandum,
2. Bis nobis dicis, Baccara, térque die.
3. Appellat rigidâ triſtis me voce Secundus:
4. Audis; ſed neſcis, Baccara, quid ſit opus.
5. Eſſe queror gelidáſque mihi tritáſque lacernas;
6. Audis; ſed neſcis, Baccara, quid ſit opus.
7. Hoc opus eſt, ſubitò fias ut ſidere mutus;
8. Dicere ne poſſis, Baccara, quid ſit opus.

VERS. 1. Ordo verborum est. Dicis mihi, ô Baccara, singulis diebus bis, terque: O Martialis, nosti me, si quid opus tibi fuerit, dabo meâ spõte, neque opus erit ut roges.

3. *Secundus*. Nomen est creditoris. Pecuniam à me Secundus exigit, te audiente, & dissimulante quid mihi sit opus: opus esset ut pro me solveres. *Rigida*. Nempe litem minitans & nervum.

5. *Pensio*. Pretium ædium conductarum.

9. Utinam aliqua siderum vi arcanâ, mutus fias, ut ne frustra mihi semper promittas. Homines, plantę & animalia interdum, cæli vitio, tabem contrahunt, ita ut pars eorum aliqua inarescat ac sensum amittat, ossa ipsa carie conficiantur. Hic morbus sideratio vocatur, & homines ita percussi appellantur siderati, quasi maligno afflati sidere.

LXXVI.

Amicus absens.

1. Narnia, sulfureo quam gurgite candidus amnis
2. Circuit, ancipiti vix adeunda jugo,
3. Quid tam sæpe meum nobis abducere Quinctũ
4. Te juvat, & lentâ detinuisse morâ?
5. Quid Nomentani causam mihi perdis agelli,
6. Propter vicinum qui prætiosus erat?
7. Sed jã parce mihi, nec abutere, Narnia, Quincto,
8. Perpetuo liceat sic tibi ponte frui.

VERS. 1. *Narnia*. Est Italiæ civitas, in Umbria, *Narni*. Eam rogat ut ne diutius detineat Quintum Ovidium. Habebat ille villam in agro Nomentano; prope villam Martialis, à quo sæpe invisebatur. *Amnis*. Nar, nunc *la Nera*.

2. *Jugo*. Quæ difficilem aditum habes, eò quod in gemino & arduo montis cacumine sis ædificata. Est in parte montis Apennini.

5. Cur eum abducis, cujus unius causâ tam libenter moror in villa mea Nomentana, quæ mihi propter tam suavem vicinum est cara?

7. *Abutere*. Eum diutius remorando.

8. Id si feceris, precor ut æternum duret pons tuus Ille duos montes, quibus erat imposita Narnia, separatos jungebat, flumine subterlabente inter duplex jugum montis. Adhuc visuntur ejus pontis ruinæ ac rudera.

LXXVII.

Anima fœtens.

1. Unguẽtũ fuerat, quod onyx modò parva gerebat;
3. Olfecit poſtquam Papilus; ecce, garum eſt.

VERS. 1. Vaſculum ex onyche factum, gerebat modò unguentum odoris ſuaviſſimi: Papilus illud olfecit, & fœtente halitu ſic ſtatim corrupit, ut ex unguento garum factum ſit. Eſt garum, muriæ genus è piſciculorum ſale maceratorum ſanie confectũ, odoris graviſſimi, maximè ubi eſt corruptum. Onyx, gemma eſt, unguis humani colorem referens Onyx, Græcis unguis eſt.

LXXVIII.

Nimis officioſus.

1. Bruma eſt, & riget horridus December;
2. Audes tu tamen oſculo nivali
3. Omnes obvius hinc & hinc tenere,
4. Et totam, Line, baſiare Romam.
5. Quid poſſis graviúſque ſæviúſque
6. Percuſſus facere atque verberatus?
7. Cujus livida naribus caninis
8. Dependet glacies, rigétque barba,
9. Qualem forficibus metit ſupinis
10. Tonſor Cinyphio Cilix marito.
11. Quare ſi tibi ſenſus eſt, pudórque,
12. Hibernas, Line, baſiationes
13. In menſem, rogo, differas Aprilem.

VERS. 3. *Tenere*. Morari ſalutando.

4. *Baſiare*. Oſculari. Obvios amicos ſalutando ſolebant oſculari. Pag. 115.

5. An poſſes inimicos, à quibus eſſes verberatus, ulciſci graviore ſupplicio.

6. *Livida*. Coloris ſulphurei. *Caninis*. Canibus ſunt nares frigidæ ac mucoſæ.

Glacies. Stiria.

9. 10. Qualem barbam hircus, cùm tondetur, habet. Vocatur *maritus*, ut à Virgilio vir gregis appellatur: Cinyphius dicitur, quia ſunt majores hirci prope Cinyphẽ Africæ fluvium, *Macres*, qui ſe exonerat in mare mediterraneum in regno Tripolitano

Cilix tonſor. Cilices, (populus Aſiæ minoris in ora meridiana maritima (plurimùm

utuntur vestibus confectis è pilo hircino. *Forficibus supinis*. Extrema pars forficum & acies, deprimitur inter tondendum; manubrium attollitur.

13. Ore te, ut in mitiorem & calidiorem tempestatem tua illa oscula & frigidas salutationes differas.

LXXIX.

Epitaphium infantis.

1. Conditus hîc ego sũ Bassi dolor Urbicus infans:
2. Cui genus & nomen maxima Roma dedit.
3. Sex mihi de prima deerant trieteride menses,
4. Ruperunt tetricæ cùm mala pensa deæ.
5. Quid species, quid lingua mihi, quid profuit ętas?
6. Da lacrymis tumulo, qui legis ista, meo.
7. Sic ad Lethæas, nisi Nestore serior, undas
8. Non eat, optabis quem superesse tibi.

VERS. 1. *Bassi*. Parentis mei, vel domini.

2. In urbe natus, & ab urbe dictus Urbicus. Roma urbs antonomasticè dicitur.

3. Confeceram annos duos & dimidium. De Trieteride vide Lib. VI. Ep. 26.

4. *Deæ*. Parcæ. Lib. IV. Epigr. 42.

7. Precor vicissim ut servus, aut amicus quem diligas, & quem tibi esse superstitem velis, diutiùs vivat quam Nestor. Pag. 271.

Lethæas. Epig. 41. supra.

LXXX.

Librum amico mittit.

1. Nosti si bene Cæsium, libelle,
2. Montanæ decus Umbriæ Sabinum,
3. Auli municipem mei Pudentis;
4. Illi tu dabis hæc vel occupato:
5. Instent mille licet premántque curæ,
6. Nostris carminibus tamen vacabit.
7. Nam me diligit ille, proximúmque
8. Turni nobilibus leget libellis.
9. O quantùm tibi nominis paratur!
10. O quæ gloria! quam frequens amator!
11. Te convivia, te forum sonabit,
12. Ædes; compita, porticus, tabernæ.
13. Uni mitteris, omnibus legêris.

VERS. 1. *Cæsium* Cæsius Sabinus, vir fuit omni laude præstans, ad quem extant multæ Plinii epistolæ.

2. *Umbriæ*. Pars est Italiæ infra Venetos, ad mare Adriaticum, moribus aspera. P. 338.

3. *Municipem*. Ejusdem, ac Pudens, municipii, seu oppidi. De hac voce dictum pag. 220. De Pudente incidit mentio Lib IV Ep. 10 & 22.

8. *Turni*. Nomen est poëtæ satyrici tunc florentis.

10. *Amator*. Lector benevolus & cupidus.

12. *Legêris*. Solebat Cæsius omnibus legere & recitare Martialis epigrammata: tanti ea faciebat.

LXXXI.

In emacem.

1. Omnia, Castor, emis: sic fiet ut omnia vendas.

VERS. 1. Castor, cum ditissimus non sit, emit tamen omnia: cogetur brevi omnia, vel illa quæ emerat, vel etiam sua, vendere, ut vitam toleret.

LXXXII.

Pro versibus nummos petit.

1. Sic placidum videas semper, Crispine, Tonantẽ;
2. Nec te Roma minùs, quã tua Mẽphis amet:
3. Carmina Parrhasiâ si nostra legentur in aula;
4. (Namque solent sacrâ Cæsaris aure frui:)
5. Dicere de nobis, ut lector candidus, aude,
6. Temporibus præstat nonnihil ille tuis;
7. Nec Marso nimiũ minor est, doctóque Catullo.
8. Hoc satis est; ipsi cetera mando Deo.

VERS. 1. *Crispine*. Fuit Ægyptius quidam, obscuro loco natus, princeps equitum à Domitiano factus, quem Juvenalis lacerat Satyra 1. & 4. Quem hoc in epigrammate v tes adulator laudat.

2. *Memphis*. Pag. 2.

3. *Parrhasia*. Imperatoria. Vide supra Ep 48.

5 6. Hoc de me, ut candidi & benevoli lectores solent, qui libros quos probant, laudare gestiunt, dices Domitiano: ô Cæsar, iste Martialis aliquid ornamenti affert ævo tuo, rebus tuis gestis.

7. *Marso, Catullo*. Epigrammatum scriptoribus celeberrimis. Pag. 35. 134.

8. Cetera permitto & relinquo facienda ipsi Domitiano, ut nempe aliquid mihi muneris largiatur. Tu me laudabis, ille remunerabitur.

LXXXIII.

Omnis homo, nullus homo.

1. Pontice, per reges discurris & omnia lustras;
2. Magna quidem sequeris, Pontice, magnus homo es.
3. Pontice, si qua facis, sine teste facis, sine turba,
4. Nõ adhibes multos; Pontice, cautus homo es.
5. Pontice, te celebrem formâ natura creavit,
6. Dignus eras Helena; Põtice, pulcher homo es.
7. Pontice, voce tuâ posses adamanta movere,
8. Vox tua dulce sonat; Pontice, dulcis homo es.
9. Pontice, sic alios, sic tè quoque decipit error:
10. Vis dicam verum; Pontice, nullus homo es.

VERS. 1. *Per reges*. Per domos potentiorum.

2. Magnifica & splendida consectaris.

4. Non te impertis multis & communicas, in quo sanè cautus es: homo es, ut ille Terentianus, paucorum hominum.

6. Martius Helenâ dignus, ipso Paride pulcrior.

10. *Nullus*. Dum vis esse omnia; nihil es. Dum vis in omnibus videri magnus & excellens, in omnibus parvus, vel potius, nullus es. Sunt qui hoc epigramma Martiali abjudicent.

LXXXIV.

Pro Caro & Norbana, Mercurio votum.

1. Cyllenes cælíque decus, facunde Minister,
2. Aurea cui torto virga dracone viret:
3. Sic tibi jucundi non desit copia furti,
4. Et senior parcâ mole prætmatur avus:
5. Hũc semper Norbana diem cum conjuge Caro
6. Leta colat, primis quem coluere toris.
7. Hic pius antistes Sophiæ sua dona ministrat:
8. Hic te ture vocat, fidus & ipse Jovi.

VERS. 1. *Cyllenes*. Cyllene mons Arcadię, in quo Mercurius genitus est. Hinc vocatur ipse, Cyllenius.

Cæli decus. Magnam Superis navabat operam Mercurius, quippe cæli cursor, & tabellarius. *Facunde*. Mercurius est eloquentiæ præses, Vide oden. 9. Libri I. Hora-

tiani. *Mercuri Facunde, &c.*

Minister. Quia Deorum, ut dixi, est nuncius, ac publicus quasi proxeneta.

2. Virga Mercurii vulgò Caduceus nuncupatur. Bacillus est quem hinc inde amplectuntur duo angues, commissis, interjecti sque in summa bacilli parte capitibus, caudis, in ima: cetero corpore in hemicylum circa virgam utrimque circumfuso. Ajunt Mercurium, cùm virgam tenens manu iret per Arcadiam, incidisse in duos serpentes inter se colligatos ac depugnantes; virgàque interposità, statim pugnam diremisse. Inde ~~bacillum~~ pacis, fœderisque symbolum est, & oratores ac legati missi ad pacem conficiendam, Caduceatores vocantur.

3. *Furti*. Præerat etiam furibus Mercurius.

4. Et Atlas minùs laboret in ferendo cælo. Atlas, avus Mercurii fuit; Mauritaniæ, ut ajunt, rex, qui humeris cęlum sustinuisse dicitur, quod primus astrorum cursus varios observaverit. Eumdem à Perseo mutatum fuisse ferunt in montem altissimum; cujus cacumen cùm inter nubila condatur, hinc fortasse locus fabulæ factus, ut Atlas cælũ humeris ferre diceretur.

Parcâ mole. Exiguo, minori pondere; nempe cæli humeris impositi.

6. Quo die matrimonio juncti fuerunt.

7. Carus, est sapientiæ, cui tu quoque præsides, deditus: eique suum ingenium, otium, curas, impendit.

Antistes. Propriè est præfectus sacrorum, ædi sacra præpositus, sacerdos primarius. Sapientia, ceu, græcâ voce, Sophia, Dea quædam est; cujus sacerdotes esse dicuntur viri docti. Per metaphoram *antistes* sæpe dicitur quicumque in re aliqua excellit, ac principatum obtinet, aliisque velut antestat. Sic Plato vocatus olim est Sapientiæ antistes.

8. *Jovi*. Domitiano, quem suum sæpe Jovem Noster appellat. Est Carus, fidus minister Jovi Romano, ut tu cæleſti Jovi.

arcadiam | pag. 294.
lege Arcadicam

213. not. | 6. 18. | 20
millibus

Nr. 1

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Martialis, Marcus Valerius,

Epigrammata

Roma 1703
A.lat.a. 950
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10241935-9